

Re

Mascoe

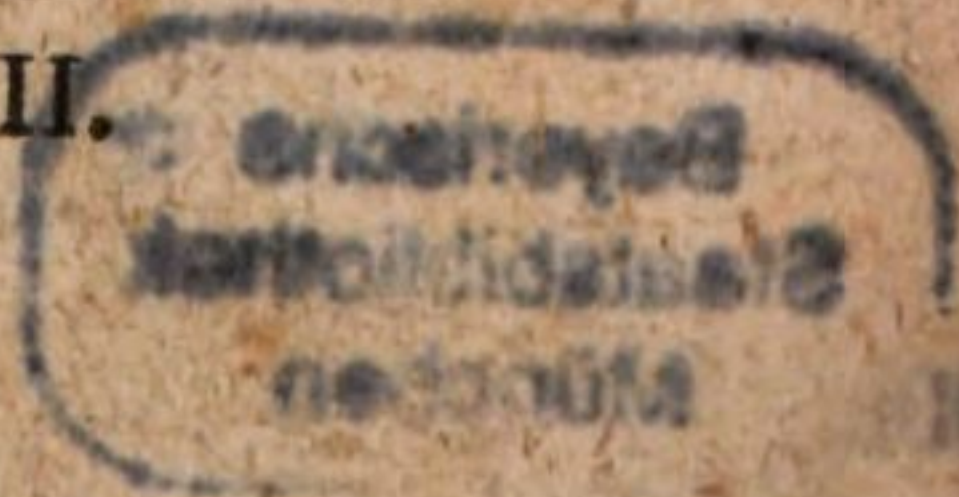
J. gem. 124

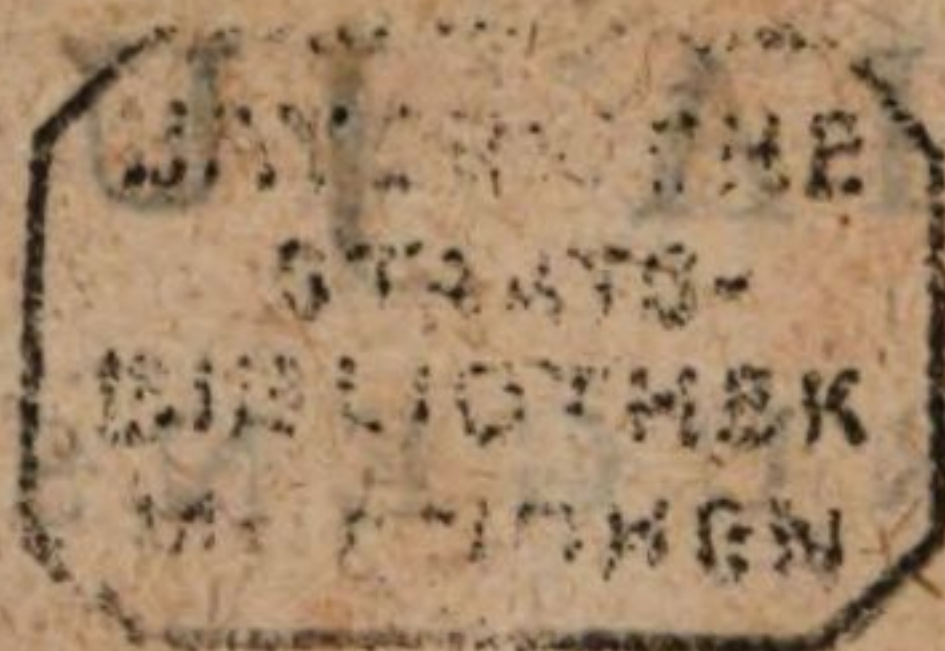
GOTTFRIDI MASCOVII D.
NOTITIA JURIS
ET
JUDICIORUM
BRUNSVICO-LUNEBURGICORUM

ACCESSIT
NOTITIA JURIS
OSNABRUGENSIS
ET
HILDESIENSIS
AD USUM AUDITORUM.



GOTTINGAE
APUD ABRAHAMUM VAN DEN HOECK,
ACADEMIAE TYPOGRAPHUM.
A. MDCCXXXVIII.





**Bayerische
Staatsbibliothek
München**

PRAEFATIO.

CUi bono haec Notitia Juris Brunsvico-Luneburgici edatur, multis differere velle, nimiae forsitan fuerit diligentiae. Loquitur enim res ipsa, profuturum opus primum omnibus, qui studio apud nos Juris operam dant; tum & extraneis multis, quia multa hic dicuntur antea dicta nemini, contra vulgo ignota, ex quibus Jurisprudentia Germaniae universalis illustrari possit. Merito autem primo in his loco exigas Fidem. Fidei vero haud spernendum argumentum erit, quod pleraque ex libris auctoritate publica in lucem editis hausta, inedita autem suggesta sunt a Viris primum peritis, tum quoque munerum splendore conspicuis, qui proinde fallere nec possunt, nec velint. Post fidem studium requiri sentio auctoris. Quaquidem in parte indulgentia lectoris mihi opus esse video, homini scilicet peregrino, amplius etiam hoc iter inter omnes primum fere ingresso.

Neque vero totum Juris Brunsvico-Lu-

P R A E F A T I O.

Luneburgici emensus sum stadium, aut figillatim ostendi, quibus in partibus id a Jure Communi discrepet: isthaec enim res commodius sollicitudini mihi est in Compendio meo, quo Jus nostrum Juri Communi confero, & utriusque differentias data opera ostendo. Hic proinde fontes tantum aperiuntur, ex quibus hoc jus manat. Adducuntur enim

I. *Leges Provinciales.*

II. *Consuetudines singulares,*

III. *Scriptores qui jus nostrum illustraverunt, una*

IV. *cum Statu hodierno Dicasteriorum nostrorum.*

De Jure Episcopatus Osnabrugensis uberius actum, quam de Juribus caeteris. Nimirum largiore hic Messae oblata, religioni fuit, brevitatis studio negligere res notatu dignissimas, paucis praeterea cognitae, & quae neque intelligi commode possent, nisi recenserentur cum ambitu quodam. In caeteris capitibus, cum dies diem doceat, aliquid seposui secun-

P R A E F A T I O.

cundis curis, quas acuet quotidiana pen-
fitatio in corona Auditorum.

Enucleabo in repetita editione Statuta
praecipuarum Civitatum. Agnoscam
beneficium, si quis Symbolam conferre
voluerit, patique, ut publici Juris pu-
blicaque utilitatis fiant, quae in priva-
tis antea scriniis custodierat. Faciam hic
periculum in Institutis Luneburgensium
& Ultzensium. Ultzenses enim Statu-
tum Luneburgense quidem sequuntur,
sed ita, ut per Observantias suas aliquan-
do ab eo recedant.

Prima igitur Juris Luneburgensium
Statutarii vestigia praesto in Privilegio
Ducis Ottonis Pueri, dato Luneburgi,
die Vitalis anni MCCXLVII. Videas eo
Juris Saxonici capita quaedam retineri
& confirmari, alia mutari & aboleri. Da-
bo exemplum utriusque speciei.

Retentum ex Jure Saxonico, quod ho-
mines proprios Luneburgi aër liberos
facit, si per annum & diem ibi commo-
rati

P R A E F A T I O.

rati sint J. Pr. L. III. a. 32. Wb. a. 4. & quod qui fundum emit, eundemque per annum & diem possedit, dominium ejus impetrasse dicitur. J. Pr. L. II. a. 44. L. III. a. 83.

Mutatur eodem Privilegio Jus quodammodo Saxonicum, cavens de sanitate & viribus alienantium. Cum enim J. Pr. L. I. a. 52. bona mobilia invitis etiam heredibus alienari possint ab eo, qui iis corporis viribus polleat, ut scuto finistram inferens, dextra Gladium tenens equum suo Marte conscendere possit, idem in Privilegio nostro * omni ei conceditur, qui in lecto aegritudinis constitutus, Marcam argenti tollere queat.

* Repetitum hoc caput Privilegii vetustissimo Statuto Luneburgensi, cujus Articuli quidam, praesertim ii de successionibus & divisionibus impressi Ultrazae MDXCIV. quos dein Tomo tertio scriptorum Brunsvicensium p. 754. inseruit Leibnitius. Idem articulus quoque Statuto novissimo illatus P. VI. Tit. X. §. 3. Concordat Statutum Advocatiae Lubecensis, nisi quod in hoc de Marca auri puri sermo. MEVIUS *ad Jus Lubec. P. I. Tit. X, art. 3. p. 312.*

Suc-

P R A E F A T I O.

Succedit aliud Privilegium notabile, A. MCCXCVII. Dominica Jubilate, ab Episcopo Verdenſi, Conrado civitati Luneburgenſi datum, quo testamentum nullum validum, niſi quod praescitu & consensu Senatus factum; amplius legata quoque ad pios usus, niſi eadem ratione relictæ, pro non relictis habentur.

Dein A. MCCCXXIX. Senatus Luneburgenſis Statutum de *Heergewetta & Gerada* edidit, eoque inter caetera cavit, ad Geradam oves, aut quicquid vestimentorum aut ornatus ante vel post nuptias maritus uxori comparaverit, referri amplius non debere; sed eo nomine ea venire, quae a parentibus & propinquis uxori donata, & ab ipsa usu non attrita relictæ sint. Quod Statutum a Ducibus Ottone & Wilhelmo A. MCCCXXIX. Vigilia Ascensionis Domini confirmatum fuit.

Placuit postea A. MCCCCI., Statuta omnia in unum codicem conferri, qui *Liber Legum* dictus est. Praemissa collectioni

P R A E F A T I O.

ctioni praefatio, qua sancitur, hunc librum praecipue normam futurum decidendarum controversiarum: Succedere Privilegia Urbis, dein Jus Provinciale Saxonicum, tum Jus Romanum, & ultimo tandem loco Canonicum, ita tamen ut observantiis quoque suus sit honos; vimque eae & potestatem habeant legum. Ejus codicis partes sunt septem, quarum prima laudatum Privilegium Ottonis Pueri, secunda adductum Statutum de Heergewetta & Gerada, tertia articulos dierum juridicorum, de Eddages Artikel, quarta Civiloquium, de Burspracke, quinta 21. Articulos Statuti veteris de successionibus, sexta collectionem responsorum, septima denique articulos quosdam in usum tribuum & opificiorum, complectitur. Custoditur hic liber Luneburgi, in Curia, in eleganti Codice membranaceo, qui Donatus appellatur.

Proximo loco *Privilegium de non Evo-*
cando ab Imperatore Sigismundo An.
MCCCCXXXIV. Urbi datum memora-
bo, vi cujus Urbs ipsa coram solis Ducibus
bus

P R A E F A T I O.

bus suis, cives coram Senatu solo conveniri possunt. Cum dein Imperator Fridericus III. Reformationem Politicam, latam Francofurti A. MCCCCXLII., in splendido figillique Imperialis appensione munito Archetypo membranaceo, quod adhuc inter Archivi *κειμήλια* custoditur, Luneburgensibus misisset, libenter hi eidem assueverunt, & quae in ea de executione debitorum liquidorum ex instrumentis indubitatis, de pignorationibus licitis, & de Fedis publicis constituta sunt, institutis Juris Saxonici praetulerunt.

Seculo sequenti maxima Juris Luneburgici contigit mutatio. Nam liber legum anno MCCCCI. confectus, insigniter auctus est. Accessit *Ordinatio*, quam *Ordinationem veterem Politiae* vocant. Binae ipsius partes: Prima continetur Processus judiciorum inferiorum, cui inserti articuli judicii peregrinorum, des Gast-Rechts, oder Gast-Gerichts, quod Luneburgenses a Lubecensibus impetraverunt. Adjecta Nemesis Carolina, cum

* 5

Pro-

P R A E F A T I O.

Processu Judicii Criminalis habendi ex institutis Saxonum, & Processus Banni contra homicidam fugitivum, * Agmen claudunt saepe adducti articuli legitimi, sed numero jam multo plures. Pars posterior laudatos articulos XXI. Statuti veteris, de Successionibus continet, quibus adjectus est vicesimus secundus, quo cavetur, uxorem quae heres fuerit mariti, aes alienum ejusdem expungere cogi: cui sufficere non teneatur, uxor, quae ab hereditate mariti abstinuerit.

* *Ordinationis Judiciorum Inferiorum, & Processus Criminalis, auctor Nicolaus de Stotterogge, Proto-Consul, qui diem obiit anno circiter MDLX. Aliis tamen auctor ordinationis judiciorum inferiorum fuisse videtur Senator Urbis Senior, Lutke Semmelbecker, qui iisdem circiter temporibus, quibus & Dn. Stotterogge floruit.*

Porro Maximilianus II. Imperator confirmatis A. MDLXVI. Specialibus & Generalibus Privilegiis Luneburgensium omnibus, iisdem die 10. Jan. MDLXXVI. Privilegium de non arrestando dedit, ne scilicet aliter quam ordinaria Juris via constringerentur. Tan-

P R A E F A T I O.

Tandem Statutis forma adjecta Systematica. Auctorem ejus p. 45. laudavimus D. Hufanum, Syndicum Luneburgensem, antea ex Antecessore Jenensi Cancellarium Megapolitanum V. Jo. Casp. Zeumerus in vit. Prof. Jenensium, P. II. N. XI. p. 34. Publicata Statuta primo MDLXXVII., cumque paullo post Monita ei complura Tribuni civium adjecissent, revisum ad ea Statutum, iterataque ejus publicatio A. MDLXXXIII., quo facto cives priores ejus partes 6. ultro agnoverunt, cum libri tres posteriores patrocinante Senatu, usu dein & observantia civium recepti sint. *

** Commentarium quoque in Statutum Luneburgense molitus est Henricus Hufanus, ut apparet ex praefatione Hardevici a Dassel, Commentario in Consuetudines Reip. Luneburgensis praemissa p. 4., sed quod consilium morte ejus interceptum fuit.*

Neque tamen hoc Statuto abrogata jura pristina, abolitave Ordinationes veteres, nisi mutationis diserte mentio fiat: contra ~~in~~ subsidium Jus vetus utique in observantia mansit. Sic enim ordinatio
vetus

P R A E F A T I O.

vetus judiciorum inferiorum judiciis inferioribus adhuc pro norma est, & Articuli legitimi & Civiloquium quoque diu post adhuc praelegi soliti fuerunt, cum articulis de divisione hereditatum nova publicatione cum Statuto nova legis addita fuerit auctoritas.

Superiori seculo publicata I. Ordinatio Reformata Processus Supplicationis, die 18. Septembris anni vicesimi; II. Decretum Commune & declaratio reformati Processus Supplicationis, die 18. Jan. anni vicesimi septimi: Utraque Ordinatio typis excusa; III. Ordinatio de exercitio & administratione judicii inferioris, quae ut ex postremo ejus §. intelligitur, annum circiter quadragesimum edita; IV. Constitutio ad Advocatos pertinens & Procuratores, data die 11. Martii anni quadragesimi septimi, qua adhuc de Processu Supplicationis cautum; V. Ordinatio, quemadmodum in Concursu creditorum Processus administrari debeat, data die 25. Maji anni quinquagesimi quarti; Tandem VI. Senatus a Syndico suo Primario, Tobia

P R A E F A T I O.

bia Reimers partem primam Statuti re-
videri novamque ordinationem iudicii
superioris 27. titulis confieri iussit: Cujus
titulo VIII. sancitur, debere dein defici-
entibus Statutis Jus Saxonicum vetus,
eoque demum deficiente, Jus Commu-
ne obtinere. Publicata haec revisio or-
dinationis die 31. Aug. A. MDCLXXXVI.
impressaque anno * sequenti.

** In titulo ejus VI. adducitur pars octava Statuti,
tanquam Juris in civitate indubii.*

Confirmata vero haec statutaria Jura
omnia Capitulationibus & literis Rever-
salibus homagii Ducum, quarum poste-
riores ad earum fere exemplum conscri-
ptae sunt, quas Duces Henricus & Wil-
helmus die 18. Augusti, A. MDLXII. de-
derant. Eadem confirmatio ordinationi
Politiae reformatae Principum reversali-
bus homagii adjecta, inter quas nobilis
resolutio Ducum Friderici & Georgii da-
ta die 25. Maji A. MDCXXXIX., cui novum
semper pondus uniuscujusque successo-
ris eorum adjecit iteratio facta ex pleni-
tudine ut ajunt potestatis, & certa scientia.
In-

P R A E F A T I O.

Injecta mentio in ipso Opusculo nostro p. 48. Commentarii Dasseliani in Consuetudines Reip. Luneburgensis. Eius parte prima continetur repetitio L. Omnes populi D. de Justitia & jure: cum Parte II. articuli *de divisione hereditatum* illustrentur, quorum textum quem vocant dein Ultzae A. MDXCIV. separatim excudi jussit Dasselius. Inseti hi articuli Statuti Hodierni P. VI. Collationi porro Juris Communis & Brunsvico-Luneburgici, quam Praefide Georgio Engelbrechto Helmstadii A. MDCCIV. Henricus Dietericus Conerding habuit, quaedam Statutorum quoque Luneburgensium Capita inserta. Christophori Joannis Engelbrechti dissertatio de genuinis decisionum Juris fontibus in terris Brunsvico-Luneburgicis, ut in aliis suis partibus omnibus, sic in ea quoque tractatione, qua de Statutis Luneburgensibus agit, egregiam laudem meretur. Plenius vero Statutum Luneburgicum excussit Jo. Frid. Kruger in differentiis Juris Civilis & Statutarii Luneburgici editis Helmstadii MDCCXVI. Illustrationi ejus-

P R A E F A T I O.

jusdem Statuti Luneburgensis interserviunt quoque Mevius ad Jus Lubecense : est enim Statutum Luneburgense saepissime ex Jure Lubecensi depromptum & Nicolaus Gothofredus Steuernagel, in Memorabilibus Statutorum Luneburgensium & Hamburgensium, qui liber prodiit Altonaviae A. MDCCXXI. 4to. Illud adhuc notandum hoc loco, editionem Juris Statutarii quae A. MDCCXXII. Hannoverae prodiit, & cujus mentionem injecimus p. 45. in scio & invito Senatu ex exemplari Msto. mendoso, quarum mendarum exemplum unum & alterum infra adducetur, prodiisse.

Dabimus deinceps specimen quintuplex Juris Statutarii Luneburgensis, filum secuti Statuti ipsius in L. II. III. IV. V. & VI. sic, ut primo loco de Contractibus, secundo de Matrimonio, tertio de ultimis voluntatibus, quarto de Hereditate ab intestato, & quinto de divisione hereditatum agamus, praetermissa tamen iis fere, quae jam a Dn. Krugero occupata fuerunt.

Igi-

P R A E F A T I O.

Igitur P. I. Tit. 1. §. 2. minorennitas definitur annis XXI. convenienter Juri Saxónico Provinciali L. I. art. 23. cessante tamen argumento, desumpto e barba & foeda corporis inspectione, de quo in dicto J. Pr. L. I. a. 42. Immobilibus vero in §. 4. accensentur non tantum aedes, areae, horti, agri, prata, sed etiam reditus redimibiles, pensiones locationum, debita pro quibus pignus praestitum, imo etiam hereditates, servitutes, & uno denique verbo jura omnia, cui capiti concordant consuetudines Saxoniae teste COLLERO *L. 1. Dec. 59. BERLICHIO P. 1. concl. 81. n. 102. seqq.* arg. Jur. Prov. L. I. art. 20. L. II. art. 58. & Lib. III. art. 76.

Si quis sciens plus falis ex falinis vendiderit, quam ad eum pertineat, hoc ei capital esse jubetur Tit. II. Differt Jus Saxonicum, quo haec fraus Emenda corrigitur, Wb. a. 115. j. Glossa in f. Sed intenditur sanctio Luneburgensis, quia ejusmodi fraudes aegre impediuntur.

Rescissio emtionis venditionis ob laesionem

P R A E F A T I O.

fionem enormem, quae Juri Saxonico veteri ignota, tam Juri Luneburgico Statutario Tit. 2. §. II. quam Constitutionibus Saxonis Electoralibus illata ex Jure Codicis.

Dominium & possessio in Tit. III. §. I. judicialiter transferuntur, convenienter Juri Saxonico & nominatim Wb. a. 6. verbis, Und wird ein rechter Friede darüber gewircket, qui actus tamen ignorant & absenti minime obest, per Glossam J. S. Feudalis c. 39. verbis, Oder ausgelassen würde, ohne ihr Wissen und Willen. Adde J. Pr. Lib. I. art. 28. & sic Luneburgi quoque constanter judicatum fuit. Evictioni autem anno & die, id est anno & sex septimanis praescribitur, perinde ut Jure Saxonico per J. Pr. L. I. a. 28. & 29. L. I. a. 44. L. III. a. 18. Wb. a. 4. in Glossa verbis, lahr und Tag.

Retractus dein Gentilitius Tit. IV. recipitur, vi cujus propinqui, quotquot primum acquirentem intra quartum gradum cognatione attingunt, bona hereditaria

**

P R A E F A T I O.

ditaria immobilia, pretio intra annum & diem oblato, redimendi jus habent. Bonorum autem hereditariorum nomine non tantum bona avita, sed etiam paterna veniunt. *

* *Depromptus hic titulus integer ex Constitutione Imp Friderici Barbarossae de Jure Protimejeos inserta F. L. V. c. 13. Differt vero hoc Jus Retractus non tantum a veteri Jure Saxonico, quo de Jure Retractus parum cavetur, solusque filius in bonis paternis admitti videtur f. Pr. a. 9., sed etiam a Constitutionibus Electoralibus, quibus ad Retractum consanguinitatis bona avita requiruntur, bonaque paterna non sufficiunt P. II. C. 32. Quamquam autem Hartvicus a DASSEL in Comment. ad Art. vet. X. n. 12. bona hereditaria pro bonis avitis habet; in foro tamen Luneburgensi litteram Statuti sequuntur, & in bonis etiam paternis Jus Retractus admittunt, uti An MDCCXXIV. adhuc judicatum in causa Alberti Joachimi Strunck contra Joannem Schmidt.*

Idem Jus Protimejeos sociis in re communi conceditur Tit. V. §. un. Quod caput ex usuali interpretatione laudatae Constitutionis Friderici derivant interpretes, utpote incognitum Juri Saxonico tam veteri quam novo. Dubitat enim CARPZOVIVS P. II. C. 31. D. 22. An ullibi pos-
ses-

P R A E F A T I O.

fefforibus rei communis ac indivisae jus Protimeseos seu Retractus concessum in jure reperiat. Eximuntur autem Tit. VI. jura, actiones, servitutes, annui & vitalitii redditus, etsi alias haec quoque in Tit. I. §. 4. immobilibus accenseantur.

Modus constituendi hypothecam publicam, per relationem in scripturam vel librum publicum T. VII. plane abit a rationibus veteris Juris Saxonici, perinde ut oblatio domus, quae in Concurſu Creditorum, Creditoribus figillatim omnibus a primo ad ultimum fieri debet, Tit. VIII. §. 2.

Weichbildi Saxonici articulo XXXVII. venditio equi ob quatuor vitia rescinditur, scilicet si equus sit asthmaticus, caecus, furtivus, & scabiosus. Vitio caeci in Statuti nostri Tit. IX. §. 1. substituitur vitium equi pituitosi.

Cum porro veteri Jure Saxonico duo tantum tempora praescriptionum obtineant, anni puta & diei in Mobilibus,

P R A E F A T I O .

in immobilibus vero 31. annorum & sex septimanarum, Praescriptio tricennalis in immobilibus ex Statuti nostri Tit. IX. §. 2. quidem retenta; in Mobilibus autem praescriptio Juris Civilis & Saxonici ita conjuncta est, ut res Mobiles quidem ex Jure Saxonico anno & die contra praesentes praescribi possint, sed non aliter, quam accedentibus requisitis Juris Communis, bonae scilicet fidei & justi tituli; contra absentes autem nulli alii praescriptioni, quam tricennali Juris Communis locus sit, non recepta tamen scientiae vel ignorantiae distinctione.

Juris Saxonici Provincialis L. III. Art. 39. ut & Wb. c. XXVII. quo debitor qui non est solvendo, creditori ad manum & carceres privatos, servitutemque temporariam addicitur, detractum diserte Statuti Tit. XIII. §. 5. eidemque ex Rec. Imp. anni MD. §. 30. Reform. Politiae anni MDXXX. tit. 26. & Reformatione Politiae anni MDXLVIII. tit. 17. de Contractibus usurariis substitutum Jus exitu suo Bono publico multo utilius, cui si
ad-

P R A E F A T I O.

adjicias Edictum Regium de Bancaeruptoribus tam solide & plene hae rationes rationum conturbatarum subductae videbuntur, ut hac in parte Statutum Luneburgense nulli plane alii Juri cedat.

Possessionem & Usumfructum bonorum suorum conjuges J. Pr. L. l. a 31. solum communem habent: Ultra pergit Statutum Tit. XIII. §. 6. &, ut Commerciis consulat, uxorumque simul diligentiam in re Oeconomica acuat, bona uxorum creditoribus mariti pro debitis ipsius vel communibus obligat. Quam Dispositionem etiam Civitas Hamburgum in Statutis suis, ex iisdem rationibus sequitur.

In Commodato Statutum Tit. XIV. §. 1. seq. Juris Civilis placita sequitur, quo in Commodato neque Possessio neque Dominium transferuntur, sed utrumque apud Commodantem manet §. 5. l. de Interd. L. 31. ff. Locati l. 24. & 26. §. 1. ff. Depositi. Cum contrarium cautum sit Jure Saxonico nullaue Commodanti rei

P R A E F A T I O.

commodatae detur vindicatio. J. Pr. L. II. a. 60.

Praeterea Statutum Tit. XIV. §. 2. Commodanti opponi vetat Exceptionem domini convenienter Juri Civili a. L. 25. C. Locati, cum non tantum res aliena commodato dari possit L. 25. ff. Commodati L. 12. §. 2. ff. de Usuris, nec idcirco Commodati actio denegetur L. 16. ff. Commodati; sed spolium etiam committat Commodatarius, rem restituere detrectans, L. 20. ff. de Acquirenda vel amittenda possessione. Quibus consequens est, rejici in Statuto, quae de praestatione casus fortuiti, & periculo rei commodatae dicuntur in J. Pr. L. III. a. 5. ut &, de denegata furti usus actione in J. P. L. III. a. 22.

SCto Vellejano si renunciaverit mulier, valide fidejubet, per Statuti Tit. XVI. §. II. convenienter Juri Communi: cum Jure Saxonico uxor, quia sub cura mariti est, pro nemine fidejubere queat. Viduae contra & virgines majorennēs fidejubere possunt Jure Saxonico, nullaque
re-

P R A E F A T I O.

renunciatione indigent J. P. L. I. a. 45. cum in Statutis Jure Communi utantur.

Abrogatur dein Statuti titulo 17. diserte Jus Saxonicum, vi cujus per J. Pr. L. III. art. 5. & Glossam ad L. III. a. 10. extr. Creditor per interitum pignoris etiam non culposum, creditum amittit, quam dispositionem Juris Sax. Juri Naturali & Civili repugnantem omnibus mundi juri- bus adversari, fatetur COLERUS, strenuus alias Juris Saxonicus defensor *P. I. Dec. 7. n. 29.* Enucleavi secundam partem Sta- tuti, sequitur tertia, quae ad Matrimo- nium pertinet.

Nuptiae igitur, non tantum sine con- sensu parentum, sed etiam sine consensu cu- ratorum contractae, pro re nata nullae sunt *P. III. Tit. I. §. 3.*, quod praeter Jus Saxo- nicum vetus introductum. Liberi quo- que qui tale matrimonium invitis paren- tibus inierunt, neque Legitimam inte- gram ex bonis defunctorum petere pos- sunt, sed portione ejus * dimidia conten- ti esse jubentur. * * 4

* Deesse

P R A E F A T I O.

* Deesse tamen exemplum dicitur, quo in Contradictorio secundum Statutum pronunciatum fit.

Ratione cognationis & affinitatis interdictae Luneburgi nuptiae gradu tertio non tantum inaequali sed etiam aequali. In caeteris gradibus prohibitis Luneburgenses Ordinationem Ecclesiasticam Christiani Ducis Luneburgici, datam An. MDCXIX. sequuntur.

Inter conjuges secundi ordinis bonorum obtinet communio, fitque conjux consensione thori non tantum ad dies vitae bonorum alterius conjugis particeps, convenienter J. S. L. I. a. 45. sed etiam post mortem alterius superstes januam heredibus ejus ab intestato claudit. Inter primi ordinis cives dos & donatio propter nuptias pactis dotalibus definitur.

Jure Saxonico maritus heres est mobilis J. S. P. L. I. a. 27. & 31. & L. III. a. 76. ex moribus Luneburgensium, inter cives primi ordinis, si suctis formulis facta sint pacta dotalia, mobilia conjugum illata
pro

P R A E F A T I O.

pro immobilibus habentur, & defuncta etiam uxore ad heredes ejus redeunt.

Donationes inter conjuges factae Jure Luneburgensi validae sunt per P. III. tit. 8. §. un. Differt jus Saxonicum, quo uxor quia per consummationem matrimonii in potestatem & tutelam mariti transit J. Pr. L. I. a. 31. & bona ejusdem a marito indivisim possidentur d. art. 31. princ. & art. 45. neque maritus in rem suam tutoria auctoritate uti potest, marito donationem valide facere nequit. Sequitur pars quarta Statuti de ultimis voluntatibus.

Igitur pars IV. Statuti Luneburgensis tota fere ex Jure communi, Privilegiis Urbis, & Statutis vicinis deprompta est, quia jure veteri Saxonico nihil fere de hereditatibus cavetur. Fuit autem ea quidem seculo adhuc XVI sententia *Udalrici ZASII Responsorum* L. I. c. 3. n. 76. testamenta in Germania exceptis primi ordinis personis ignorari; quod forsitan verum fuerit de patria ejus Constantia, aut

* * 5

de

P R A E F A T I O.

de domicilio ejus Friburgo; Luneburgen-
ses contra ultra C. testamenta Testatorum
omnium ordinum facta XIII. XIV. & XV.
seculo in Archivis suis custodiunt, quo-
rum brevitatis puram eam & infucatam
priscae aevi simplicitatem sapit.

Debent autem Statuti nostri P. IV. tit.
2. §. 9. Notarii & testes, qui ad testatu-
rum moribundum vocantur, animadver-
tere* 1) Utrum is mentis adhuc compos
sit, animique sui sensa clare & distincte
exponere possit. 2) Utrum testari velit.
3) Utrum suspicio adsit, vi, verbis du-
rioribus, flagitationibusque importunis,
hominem ad testandum adductum.

* *Quod supra de aegrotante Marcam argentitollente
dictum, id ad alienationes quae fiunt actu inter
vivos pertinebat, cum hic noster locus ultimas vo-
luntates regat. Videtur is manasse ex P. III.
Const. Elect. Sax. 5.*

Heergewetta & Gerada Tit. III. §. 6. in
Legitimam non computantur, sed prae-
ter legitimam a liberis percipiuntur. Igi-
tur non admittenda est sententia *Hartvici a*
DAS-

P R A E F A T I O.

DASSEL, *in Comment. ad Art. I. Stat. Vet. de Divisione hereditatum* n. 11. & *seq. p. 153.* qua existimat, Geradam quidem antea ab hereditate separari, legitimamque ad reliqua tantum bona computari; Geradam tamen ipsam aestimari, & quod Legitimae desit filiae ex hereditate suppleri: Sic enim reapse Gerada in Legitimam computatur, neque filiae ut praecipuum cedit: quod & clavis verbis Statuti aliquoties repetitis, & quotidianae repugnat observantiae. Contrarium vero Jure Saxonico Electorali per Constit. XI. P. III. constitutum; qua Gerada filiabus utique in Legitimam computatur, quare CARPZOVIVS in *Defin. 3.* Commentarium Dasselii tanquam sententiae suae, & laudatae Constitutioni Saxonicae convenientem adduxit.

Tit. III. §. 7. recensentur justae causae exheredationis, ex Jure fere Civili. Vita autem filiae meretricia sic accepta, si vel corpore quaestum faciat, vel tertia vice * ex stupro gravida facta fuerit.

P R A E F A T I O.

* *In editione impressa pro tertia vice, iterum, zum zweyten mable legitur. Sed in Exemplis Mstis optimis, quae ex Authentico, quod intercidit, descripta esse, certo constat, tertia vice, legitur: quod ex Jure Communi ad eum casum restringendum videtur, quo filia minorennis; eandemque pater dote oblata elocare voluerit. Quae ratio exheredandi in Jure Saxonico non probata. Audi J. Pr. L. 1. art. 5.: Ein Weib mag mit Unkeuschheit hres Leibes ihre weibliche Ehre kraencken, ihr Recht verlenst sie aber damit nicht, noch ihr Erbe Adde Wb. Art. 22. in Glossa.*

Quodsi testamentum post mortem testatoris in arca vel scriniis ejus cancellatum, aut sigillis privatum inveniatur, nihilominus id pro valido habetur, Statuti Tit. VI. §. 4. cum de Jure communi BRUNNEMANNUS *ad L. 30. C. de Testam. n. 9.* si testamentum tale in custodia testatoris deprehendatur, contrarium praesumat, ab ipso scilicet testatore incisum, ideoque ruptum testamentum esse.

Pervenimus ad Partem quintam de Hereditatibus ab intestato. Tit. I. §. 1. vocantur descendentes legitimi & legitimati indistincte, cum pristino Jure Saxonico excludantur, quotquot notabili corporis
vitio

P R A E F A T I O.

vitio laborant. Repellebant enim Saxones non tantum Monstra, contra formam humani generis procreata & muto animali similia, sed etiam ostenta, quae membrorum humanorum officia ampliassent, veluti si quis natus esset tribus manibus forte aut pedibus, aut qua alia parte corporis, quae naturae contraria est; amplius etiam Hermaphroditos, nanos, mutilos, etiam leprosos J. Pr. L. I. a. 4. quod in Saxonia Superiori quoque negligitur DAUTHIUS de *testam substantial.* 4. n. 304. p. 252.

Liberi illegitimi ex Statuti Tit. II. §. 2. non tantum a patris sed etiam a matris hereditate excluduntur. Concordat Jus Lubecense P. II. Art. 9. & secundum Doctores quosdam, etiam Jus Provinciale Saxonicum L. I. a. 51. sed quod plerique cum Glossa Germanica ad hunc articulum de liberis ex damnato coitu natis intelligunt.

Jure porro repraesentationis fratrum & sororum liberi cum fratribus & sororibus

P R A E F A T I O.

his defuncti concurrunt T. IV. §. 1. cum Juri repraesentationis in Jure Saxonum hic locus negetur, & regula obtineat, Je naeher zum Sipp, je naeher dem Erbe, Jus Prov. L. I. art. 3. & 17.

Defuncto fratre vel sorore bilaterali, qui quaeve liberos reliquerint, & fratrem simul sororemve bilaterales; hereditas inter eos dividitur in capita * §. 3.

* *De quo casu perinde ac de eo, quo fratrum & sororum bilateralium & unilateralium liberi concurrunt, olim dubitatum, cum varie acciperetur Jus Provinciale L. I. a. 3. 17. & 20. Apparuit id initio seculi XV. in specie sequenti, in qua responsa Curiarum discrepabant. Quaerebatur de hereditate inter filium & filiam fratris & sororis bilateralis, & filium sororis unilateralis. Consultus primum Senatus Erfurtanus, respondit, sibi suum quidem suppetere Statutum, seque adeo non solitos esse, respondere de Jure Saxónico, consuluisse se tamen in gratiam Luneburgensium Doctorem Juris Canonici & Caesarei, qui omnium in civitate sua dexterrimus, & ludi simul magister sit, cujus Responsum, ut penitus a Luneburgensibus intelligi posset, dein ipsum Erfurtani subiciebant. Respondebat autem magister, sororis unilateralis filium totam hereditatem capere exclusis reliquis omnibus, & sic Scabinos Magdeburgenses constanter pronunciare solere. Delata est*

P R A E F A T I O.

est res ad Scabinos Magdeburgenses. Hi jure quidem Weichbildico jure id verum esse responderunt, sed ex Jure Saxonico Provinciali eandem omnium causam esse. Pro filio contra solo sororis unilateralis stabat Senatus Gottingensis & Goslariensis, paritatem rursus omnium Senatu asserente Mindano. Tandem consultus Henricus de Steinberge, Eques, juris inprimis tum peritus respondit, utique unilateralis sorori & posteris ejus favere Jus Saxonicum; in Speculienim Saxonici L. l. c. 3. diserte cautum esse, ut qui proximior sit stipiti, hereditatem solus capiat, nec dubitari posse, quin propior sit, qui cum defuncto ex eodem utero editus sit. Sed praelata sententia Scabinorum Magdeburgensium propter Juris Pr. L. II. a 20 quod dein constanter servatum, & tandem huic Statuto insertum.

Porro, etsi usu & diuturna consuetudine Luneburgi invaluisset, ut filio minori natu domus paterna cederet, tamen in Tit. IV. §. 10. patri libertas datur, domum in testamento alii ex liberis relinquendi, aut aliter pro lubitu de ea disponendi, five hereditatis ea titulo, five emtionis ad eum pervenisset.

* *Natu minimis id datum, quia tenerum aetatis fraudibus plerumque obnoxium. Filius praestat filiae, ne domus de familia temere nomineque patris abalienetur. Quod observatur etiamsi ustrina cerevisiaria vel pistrina in aedibus paternis sit, nec tamen ad caeteras patris domus extenditur, Consistente CARPZOVIO P. III. Cap. 15. D. 28.*

Super-

P R A E F A T I O.

Supereſt Pars VI. de Diviſione agens hereditatum, & partibus hereditariis, quibus conjuges & liberi contenti eſſe debeant. Inſerti fuerunt huic parti, ut ſupra jam monitum fuit, articuli de diviſione hereditatum, qui olim jus vetus Statutarium dicebantur. Fuerunt autem paſſim aucti, quidam etiam in reliquas partes Statuti diſperſi, ita ut ex 22. duobus articulis, qui Anno MDXCIV. Ultae conjunctim editi ſunt, & in quos commentatus eſt Hartwicus de Daſſel, per hanc mutationem 18. Tituli hujus partis facti ſint.

Articulo igitur primo §. i. pater a liberis eorundemve propinquis maternis ad diviſionem adigi nequit, quamdiu non tranſit ad ſecunda vota. Contrahitur enim tacite quoque, ſi conjuges liberos ſuſcipiant, ſocietas inter eos anomala, ſive communio bonorum, quae etiam poſt mortem alterutrius conjugis inter ſuperſtites & liberos defunctum repraeſentantes continuatur, ita ut & decre-
menta & incrementa hereditaria inter
eos

P R A E F A T I O.

eos communia sint. Recedit id a placitis Juris Saxonici, receptum tamen ab aliis civitatibus, inprimis Lubeca & Hamburgo, neque id iniquum, ut egregie ostendit MEVIUS *ad Jus Lubec. L. I. Tit. 5. art. 5. n. 14.* Quare Ioannes Heeser in locis communibus de bonorum & inprimis aquaestuum conjugalium communione P. II. Loc. 16. n. 8. non ineleganter scribit: *Quicquid hac in parte sobria populi consuetudo introduxerit, vel superior Magistratus sanctione sua ordinarit, illud deinceps, sive bonorum communionem sive conjugum successionem aut acquiretorum participationem spectes, pro regula & norma omnino servandum & sequendum esse.*

Quodsi aliam uxorem ducat pater, utique a liberis ad divisionem bonorum adigi potest, quod non tantum alienum a rationibus Juris Civilis, quo viventis nulla est hereditas, & pater nec ad assignandam legitimam cogi potest, sed neque Juri Saxonico conveniens est. Hoc enim parentes superstitibus liberis
*** certa

P R A E F A T I O.

certa bonorum portione satisfaciunt, defuncti contra conjugis bona omnia finita tutela reddere coguntur, neque ideo liberi juri suo in bona parentis superstitis excidunt, Jus Pr. L. I. art. II. Wb. c. 57.

Liberorum minorum Tit. I. §. 2. tutor est pater, ita tamen, ut propinquus maternis quotannis rationes reddat. Statuto hae cautiones adjectae per observantiam, 1) quod ei duo curatores extranei adjunguntur, qui id curant, ut & educatio liberorum diligenter a patre & noverca fiat, & bona, ut decet, conserventur: solent enim delinimenta novercalia hac in parte privignis vehementer saepe obesse; 2) quod si id res suadeat, administratio tutoribus extraneis demandatur, qui patri fructus pro alimentis liberorum, Judicio autem tutelari quotannis rationes reddunt; 3) quod pater, etsi integrae fidei fit, tamen vel constitutione hypothecae expressae & publicae vel fidejussoribus locupletibus satisfacere cogitur; & denique 4) quod nec patri nec contutoribus

P R A E F A T I O.

ribus permittitur pecuniam liberorum elocare, aut elocatam repetere sine consensu Deputationis tutelariorum, quae ex Senatoribus constat.

Uxore post mortem mariti iterum nubente, agnatus proximus liberorum suscipit tutelam, & mater liberis praeter dimidiam partem bonorum Heergewettam reddere cogitur ex bonis indivisis, aus vollem Guth. Quod multo aliter obtinet Jure Saxonico, quo, mortuo marito, agnatus proximus non liberorum tantum, sed etiam viduae curator est, donec alii viro parior conditionis nubat: qui tutor Heergewettam pro liberis accipit, eandemque iis non nisi majoribus factis reddit, J. Pr. L. I. art. 23. Eodem Jure Provinciali vidua in bonis mariti defuncti indivisis una cum liberis pro lubitu manere potest vel se, praecepta Morgengaba, Gerada & Muftheilo, a liberis separare, L. III. a. 76. Amplius, etiamsi rursus nubere velit, maritum in bona indivisa ducit, ita ut defuncta ea, eadem penitus, excepta Gerada, percipiat, d. art. 76.

P R A E F A T I O.

Gerada* quoque Luneburgensis a Gerada Juris Saxonici vehementer differt. Ignota enim Luneburgi Gerada uxorum, quae uxoribus secundum I. Pr. L. I. art. 24. debetur; ignota differentia Geradae nobilium & plebejarum, Geradae secundum Jus Saxonicum Provinciale & Weichbildicum, quia in Statuto certae species denominantur, quae solae & semper Geradam sequuntur. Sunt hae species in exemplo impresso admodum vitiose expressae. **

* *Gerada, veteribus Rada, tanquam Geraetha de supelleetile dicitur, unde vetus ratio loquendi, ausrathen, in separatione liberorum.*

** *Seculo XIV. civitas Helmstadium praestatione Geradae, quae ibi vehementer excreverat & extraneis etiam praestabatur, valde attrita est, quare magnopere ea de re querentibus civibus, Gerada primum A. MCCCLVIII. a Duce Brunsvicensi Magno I. & Abbate Monasterii Werdensis, dein Anno MCCCCXX. a Papa Martino V. & tandem A. MCDLVIII. ab Imperatore Friderico III. penitus ibi abolita fuit, ut pluribus apparet ex Dni. Abbatis SCHMIDII Helmstadio Seculis XIV. & XV. per Frauenwaldam valde afflicto. Apud Luneburgenses Gerada extraneis non praestatur, per illud vulgatum, Gerade und Heergewettegeben nicht über die Brücke.*

Heer-

P R A E F A T I O.

Heergewetta quoque Luneburgi uniformis est, cum Jure Saxonico in Equestrem & Vulgarem dividatur. Catalogus rerum ad Heergevvettam pertinentium ipse quoque parum accurate exhibetur in exemplari impresso. Asciae nomine Jure Saxonico dolabra seu ascia militaris venit, cum apud Luneburgen-
ses ascia quaevis sufficiat.

* *Heergewettam Glossa Juris Feudalis Saxonici ad caput 56. a militia & cingulo, von Heer und Gürtel, derivat. Tu videsis Celeb. WACH-
TERUM in voce Herwede.*

Postumi quoque in rebus expeditoriis pro jam natis habentur. Cujus rei notabile Luneburgi exemplum contigit A. MDXL. Obierat Joannes Brandes, Senator, neque ei erant agnati ulli: erat vero glos, sive fratris defuncti uxor, quae, cum Senatus elapso tricesimo die Heergevvettam jam jure Fisci publicasset, gemellos peperit, quibus Heergevvetta a Scabinis Magdeburgensibus & Lipsiensibus addicta fuit.

P R A E F A T I O.

Supereſt, ut de Civitate *Ultzenſi* dicam, cui Statutum Luneburgenſe tributum a Ioanne, Duce Brunſvico-Luneburgico, in privilegio dato A. MCCLXX. die Luciae. Ea ſemper Luneburgenſi uſa eſt Statuto, a quo tamen per obſervantiam recedit in quibusdam capitibus, quae proinde cum aliis quibusdam notatu dignis partibus ejus recenſebimus. In forma igitur Proceſſus, *Ultzenſes* Ordinationem Cancellariae & Curiae Provincialis, non partem primam Statuti Luneburgenſis ſequuntur. Iſdem terminus Saxonicus, cujus in Statuto P.I. Tit. XVII. mentio, non eſt in uſu; obtinent enim *Ultzae* ordinariae dilationes, quarum in Statuto ſimul mentio fit.

Porro, quod ex Statuti P.II. Tit. XVII. Rubrica de oppignoratione bonorum immobilium §. 3. dicitur, eam judicialiter fieri debere, ſi vim hypothecae publicae habere, & aliis praeferrī debeat, *Ultzae* aliter ſervatur. Ibi enim hypothecae judiciales non in uſu, ſed hypothecae

P R A E F A T I O.

thecae omnes extra judicium constitui solent.

Quodsi creditor debitum urgeat, & debitor solvendo non sit, debitum libro judiciali infertur, ex qua illatione demum Creditori illato Prioritas prae aliis non illatis nascitur.

Similiter in P. II. Tit. XX. §. extr. observantia Ultzensis eatenus deferit Statutum Luneburgense, ut usurae cum sorte adjudicentur, etiamsi creditores quidam ex sorte sua nihil ferant.

Pacta dotalia Ultzae libro singulari inferuntur. Quod quidem a paucissimis conjugibus observatur, sed quorum pacta pro non scriptis habentur, si qua deinceps inter conjuges lis de rebus eorum oriatur.

Quae Statuti P. IV. tit. I. de Heerge-wetta & Gerada dicuntur, Ultzae adhuc ob inent. Hic enim & Luneburgi haec duo instituta Juris Saxonici conservata fuerunt Recessu Ducis Christiani Ludovici, dato die 25. Junii MDCLVIII. etsi in reliquis ditionibus abolita fuerint.

Divisio cum liberis, conjuge ad secunda vota pergente, quae ex Jure Lube-censi

P R A E F A T I O.

censi fluxit, Ultzae quoque in viridi est observantia, solentque inde multae quotidie enasci lites.

Jus Saxonicum, quod P. VII. Statuti Tit. I. init. apud Luneburgenses onni modo in subsidium adhibetur, apud Ultzenfes exulat. Ignoratur enim hic Jus Saxonicum, & si qua capita ejus moribus ferventur, ex observantia id magis & consuetudine, quam vi Juris fit Saxonici: quemadmodum deficiente hic Statuto ad Jus Civile tandem recurritur.

Tutores quoque Ultzae non, ut L. VII. tit. I. §. 18. cavetur, data dextra fidei suae relinquuntur; sed utique juramentum tutelare praestant.

Pars octava & nona Statuti Luneburgensis apud Ultzenfes plane non sunt in usu. In illa de delictis & causis criminalibus agitur, in quibus Ultzae Nemes Carolina, Constitutiones Imperii & Provinciales, & in subsidium Jus Commune observantur. Vice nonae partis, in qua Politia apud Luneburgenses ordinatur, apud Ultzenfes obtinet Ordinatio Politiae Ducum Luneburgicorum.

NO-

NOTITIA JURIS

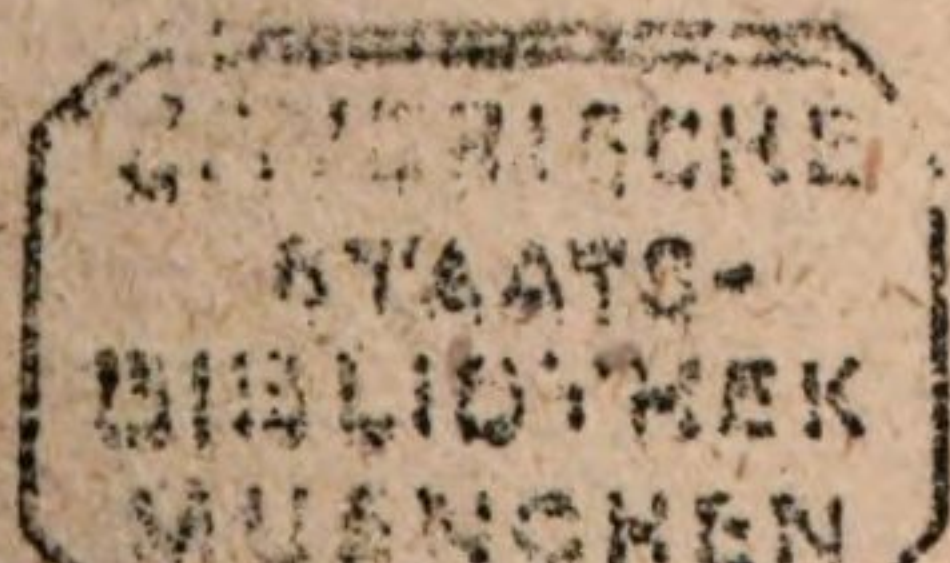
E T

JUDICIORUM

BRUNSVICO-LUNEBURGICORUM.

§. I.

Facilius portum contingunt, quo *Scripto-
res Hi-
storiae
Juris.*
iis cursus est Iuris studiosi, qui
Studio Juris Juris etiam adjiciunt
Historiam, sine qua id neque intelli-
gi recte, neque addisci commode
potest. Qua re moti complures vi-
ri eruditi, operae pretium duxerunt
pertractare origines & progressus ar-
tis legitimae. Praeiverant in expo-
nendis rationibus legum Romana-
rum MANUTIUS, AUGUSTINUS, HOT-
MANUS, GRAVINA & reliqui. Se-
cuti interpretes Juris Canonici, &
Juris Ecclesiastici quoque Historiam
conscripserunt ZIEGLERUS, MA-
STRICHT



2 NOTITIA JURIS

STRICHT, FLORENS. Tandem nec rationibus Juris Germanici sui defuerunt enarratores; sed inventi sunt, quibus postremo dignae memoria viderentur conversiones Juris Germanici: in quibus numerandi novissimi iidemque non minus clari Historiae Juris scriptores, STRUVIUS, HOFFMANNUS, BRUNQUELLUS, HEINECCIUS & alii.

§. II.

*Institu-
tum Au-
toris.*

Nos ejus Juris Notitiam praecipue delibabimus, quod in terris, Albim & Visurgim fere interjectis olim viguit & obtinet etiamnum: magis, ut animum testemur bono publico pronum, quam quod operam nostram dignitati rei parem futuram speremus. *Osnabrugensis* autem & *Hildesiensis* Episcopatus instituta propterea attingimus, quoniam alter per vices Guelphis paret; alter sesquiseculum fere a Guelphis rectus, atque ad instituta eorum attemperatus,

tus, complura retinuit nostri moris.

§. III.

Profuerit operi suscepto primum Nobilitas gentis, praeestabilis propaginis veterum Saxonum, quorum *Com-
menda-
tio in-
stituti.* coloni florentissimum in *Britannia* Regnum condiderunt, & qui dein in ipsa Germania ad eum potentiae gradum evecti sunt, ut Principes ejus ipsi diu *Imperio* summa cum gloria praeessent. Accedat fama *felicitatis*, qua ciues nostri, sive religiones spectes curamque sacrorum, sive animum advertas ad artes mites regendi tuendique rempublicam, seu jus dicentium peritiam reputes & alacritatem, plerisque Germaniae populis videntur beatiores. Haec praeterea sibi tradi exspectatio postulat tot *juvenum* florentissimorum, quibus ad nos commeari visum est, ut utiles patriae cives redeant ad suos.

§. IV.

Regio-
nes, de
quarum
Jure a-
getur.

Terrarum vero, de quarum Jure acturus sum, partitio sextuplex est:

I. DUCATUS BRUNSVICENSIS ET LUNEBURGICUS: quo continentur provinciae,

1. Calenbergensis & Gottingensis;
2. Cellensis seu Luneburgica;
3. Grubenhagenensis;
4. Guelpherbytana, cum Principatu Blanckenburgico.

Singulae provinciae, quia Statibus Provincialibus gaudent, & singulorum nomine in Comitibus Imperii & Conventibus Circulorum in Principum Collegio singulare suffragium fertur, vulgo Principatus audiunt.

II. & III. DUCATUS BREMENSIS ET VERDENSIS.

IV. DUCATUS LAUENBURGICUS.

V. EPISCOPATUS OSNABRUGENSIS.

VI. EPISCOPATUS ET URBS HILDESIENSIS.

Et

Et istae quidem maximam partem reliquiae sunt longe *amplioris Domi-*
natus, quo gens Guelphica olim,
 inde a mari Tyrrheno sinuque Ha-
 driatico, usque ad finum Codanum
 oceanumque Germanicum Rhe-
 numque inferiorem, Sardis, Tuscis,
 Spoletanis, Circumpadanis, Caren-
 tanis, Bojis, Svevis, Noricis, Saxo-
 nibusque tam orientalibus quam
 occidentalibus, Slavisque trans Al-
 bim imperaverat.

§. V.

Sunt autem Instituta, quibus nati
 & facti sumus, *Leges & Consuetudines*
Saxonum. Sivit enim illibatas Ca-
 rolus M. suas Saxonibus leges, quo-
 rum nos vera stirps & progenies. Vi-
 gebant apud nos uno abhinc seculo
 Heergewetta, Gerada, Mustheilum,
 scita Saxonum: eorundemque mo-
 res magnam partem in Statutis suis
 adhucdum custodit nobilis harum

Earum
Jus pa-
trium,
Jus Sa-
xoni-
cum.

6 NOTITIA JURIS

terrarum civitas, Luneburgum, ut reliquas, nunc quidem, fileam.

§. VI.

*Pri-
mum in
Pagis.*

Erant autem Saxones in tres distincti Provincias, Ostphalam, Angriam, & Westphalam. Provinciis singulis sui *pagi*, pagis sui duces, sui mores ac instituta: ita tamen, ut omnium similitudo quaedam & affinitas nasceretur, ex eodem gentis genio, habitationum vicinitate, mutisque commerciis:

- - - *Facies non omnibus una,
Nec diversa tamen, qualem decet
esse sororum.*

§. VII.

*Tum in
Civi-
tatibus.*

Vicis quoque & oppidis nascentibus id datum, ut suis, non aliorum, adstringerentur placitis: unde *Weicbbildum*, tanquam Vici belieb- dum. Inter haec Statuta, fama in- clyta Statuta Luneburgica & Sofa- ten-

tenfia, *die Soestifche Schrade*: quorum illa sponte recepit civitas Ultzena, haec Lubecae, recens conditae data ab Henrico Leone. Jus Lubecense dein sponte receperunt civitates Vandalicae, Hamburgum, Wismaria, Rostochium, Stralesunda.

§. VIII.

Invaluit dein pedetentim * *Ius Canon- Asciti-*
icum & Civile, pro illo Sacerdo- *tium,*
 tibus, pro hoc Principum conten- *Ius, Ca-*
 dentibus Confiliariis; & nequicquam *noni-*
 renitentibus, avitosque mores ob- *cum &*
 vertentibus Judicibus & Scabinis *Civile.*
 Germanicis: donec tandem ipsis
 Principum Constitutionibus jura
 peregrina juribus patriis praeferren-
 tur. **

* De receptione Iuris Romani & Cano-
 nici in Germaniam late differit ὁ πάλιν,
 HERMANNUS CONRINGIUS *de origi-*
ne juris Germanici: quem fere sequun-
 tur SCHILTERUS, THOMASIUS,
 HOFFMANNUS, reliqui. Putabat Con-
 ringius, jus Romanum seculo XV. de-
 mum invaluisse. Sed utriusque, Ro-

mani puta & Canonici Iuris, apud nos eximia iam seculo XIII. & seculo XIV. in Judiciis, praecipue Ecclesiasticis auctoritas fuit: quod inter caetera *Processus* docent agitati coram Officialatu *Northensi*, qui erat in vicinia urbis Gotingae, in quibus textus quos vocant Juris Civilis & Canonici ubivis adducuntur, & satis artificiose Facto applicantur. Quibus gradibus autem Juris peregrini auctoritas sic creverit, ut tandem Jus patrium ipsum propelleret, res est altioris indaginis. Interveniunt investigandae ei CONRINGIUS, LINDENBROGIUS, LAMBECIUS, MEIBOMIUS, LEIBNITIUS, prodest quoque Diplomatum fides, quibus referta sunt Archiva nostra. Sed quum in his versari videam viros lectionis multiplicis, judicii subacti, longoque usu firmati: ipsis hanc partem Historiae patriae relinquo lubens meritoque.

** Quaedam tamen *moribus* custodita: quorum observantia, quia *facti* est, ab eo *probanda*, qui ad eos provocat. Caeterum non immerito plane *Jus Romanum Speculo* & Weichbildo Saxonico *praelatum* dixeris. Desunt enim in his, quibus vita humana commode carere nequit, Jura de Concurfu creditorum, de Hypothecis, de Testamentis & dispositionibus mortis causa. De contractibus quoque & successione ab intestato minus

BRUNSVICO-LUNEB. 9

minus pulchre & ubertim agitur in jure Saxonico quam in jure Romano; quod hac quidem parte jura, quotquot nota sunt, humana omnia facile vincit. Grandis dein in jure Saxonico immanitas carceris privati, quo creditori debitorem, qui solvendo non est, detinere licet. Nimia quoque jurisjurandi frequentia: unde HOSTIENSIS furem saepe apud Saxones sinistra rem furtivam tenere, ait, de qua dextra pejeret. Inique porro, tertia pars rei amissae etiam noto domino, si is peregrinus sit, inventori addicitur: inique creditor, pignore casu fortuito amisso, ipsum quoque debitum amittit; inique casui pro amico locus est, quum duo simul ad judicium provocant. Barbarum etiam odium feminarum, quo eae deteriores, quam mares conditionis sunt: Barbarae compotationes ex mulctis, a rusticis coactis: (SPECULUM SAXONICUM L. III. c. 64. in verbis: *Qui ad potandum omnibus villanis cedunt*), quod adhuc apud rusticos in Episcopatu Osna-brugenfi & Hildesienfi obtinet. Quodsi enim paxillum quis furatus fuerit, pronuntiari solet, *Debere furem tamdiu digitum rotae praefigere, donec vehiculum proximae fabricae appropinquaverit, novumque paxillum confectum fuerit.* Item, si quis extra Marcam suam cespites, (Rasen) aut, ut ipsi

ipfi vocant, Plaggen, exemerit, pronuntiatur, *Debere eum tot solidos praestare, quot vicibus rota currus a loco, ubi hoc furtum factum, usque ad Marcam furis circumvolvi possit.* Quarum sententiarum nulla alia est ratio, quam ut reus de poena transigat, unumve vel duos optimae cerevisiae cados iudicibus suis praestet.

§. IX.

*Ius Canonicum
an adhuc a-
pud nos
in usu?*

Verum anceps quaestio est, an, cum Caesareo jure, *Jus* etiam *Canonium*, Constitutionibus Principum nostrorum, vim auctoritatemque nactum sit. Quod tantum abest, ut verisimile videatur quibusdam, ut potius id abrogatum penitus existiment, primo, quia in Ordinationibus Dicasteriorum saepe ad Jura Caesarea, nunquam ad Jus Canonicum ablegamur; tum, quia in iisdem *papalis* prohibitio *putativa* dicitur; & denique, quia sola communia *Caesarea* jura scripta, & sacri Imperii constitutiones in subsidium vocantur. Vid. Vir Praeclarus, *Christoph.*

stopb. Jo. Conr. ENGELBRECHT de ge-
nuinis decisionum Juris fontibus in terris
Brunsvico-Luneburgicis. Sed, uti Jus
 Canonicum juri quidem Civili ant-
 ea penitus praevaluerat, eidem-
 que sic immixtum ac implicitum est,
 ut sine Canonico usus juris Civilis in
 foro intelligi fere nequeat: sic nomi-
 ne juris *Caesarei* utrumque jus, quod
 in judicio Aulico Caesareo & judi-
 cio Camerali obtinet, Romanum &
 Canonicum, venire videtur. Pro-
 hibitio papalis quando ut putativa
 rejicitur, rejicitur commentum Pon-
 tificis in matrimonialibus, ipsa jam
 Reformatione damnatum. Praeterea
 hodiernum etiam Jus Canonicum Ju-
 ri Civili in quibusdam apud nos ma-
 nifeste praefertur. Sic usu constan-
 ti Remedium *ex canone Redintegranda*
3. Causs. 3. Qu. 1. juncto c. 18. X. de
Restit. Spol. quod adversus quemcun-
 que possessorem rei tam *mobilis*,
 quam *immobilis* datur, praefertur E-
 dicto, *Vnde vi*, cui contra deicien-
 tem tantum, & de re *immobili* sola
 locus

locus est. Sic, quamvis Jure Civili liberis nihil praeter *Legitimam* debeatur, tamen praxis Juris Canonici praevalet, & c. *Raynutius* 16. cum c. *Raynaldus*, 18., X. de *Testamentis & ultimis voluntatibus*, in viridi sunt observantia, sic, ut filius familias fideicommisso universali gravatus, & *Legitimam* & *Trebellianicam* detrahat. Praeterea in testamento ad pias causas ex c. 11. X. de *Testam. & ult. vol.* duo vel tres testes ad probationem ultimae dispositionis sufficiunt, modo deliberata & perfecta appareat *voluntas.

* Sententiam nostram plenius adstruit vir Praestabilis, Dn. GRUPE de *Judiciis provincialibus Obs. II. §. 25. seqq.* De Remedio caeterum ex canone *Redintegranda* tu videsis ZIEGLERI *tractatum singularem ad hunc canonem.* Detractionem duarum Quartarum per omnem Europam in usu esse, ait HUBERUS *Praelect. ad Pand. L. XXXVI. tit. 1. §. 19.* excepta Brabantia, et si ea minus rigide servet Jus Romanum.

§. X.

Supereſt Jus Feudale. Feuda in *De ori-*
his regionibus antiqua *. Tempore *gine a-*
Henrici Leonis jam feuda Caefarea *pud nos*
in terris Saxonice fuere, HELMOLDI *Feudo-*
rum.
Chronicon Slavicum L. I. c. 29. CHRO-
NICON Epp. Verd. c. 27. Idem Henri-
cus in ditionibus Megapolitanis feu-
da nobilia condidit, PFEFFINGER *Vi-*
riar. illustr. T. II. p. 164. Ejusdem
porro tempore extincti Comites
Hohenſteinii, qui Henrici Leonis
& majorum ejus Vaſalli fuerant. O-
rigo vero feudorum non eadem o-
mnium. Henricus Leo exemplo
majorum ſuorum regiones occupa-
tas Comitibus & Dominis Feudi le-
ge tradiderat, primum ut has ditio-
nes collocaret in tuto; tum, ut o-
pem ipſi & auxilium praefarent hi
novi beneficiarii. Alii terram Feudo
acceperunt, cui Monafterium inae-
dificare vellent. Fuerunt quoque,
inprimis tempore Interregni, qui,
ut a vicinorum incuſſionibus & la-
troci-

trociniis tuti essent, Ducibus & Ecclesiis terras suas Feudo offerrent.

* Iis tamen Saxonibus, qui in Britanniam navigaverunt, ibique regnum condiderunt, Feuda ignota fuerunt. Haec enim in Britannia Wilhelmus Conquæstor primus introduxit, teste *Speelmanno*. V. GUNDLINGIANA T. I. *Obs.* I. §. 13. In Holsatia quoque, quae prisca Saxonum sedes, Feuda admodum rara, eademque pleraque omnia recentioribus temporibus constituta.

§. XI.

*Ius Feudale
Saxonicum
Longobardico
cessit.*

Sed mores * Saxonum, ad quos tum rationes feudorum exigebantur, magnam partem Consuetudinibus Longobardicis cesserunt, ex quo hae, cum Jure Romano, in Foro nostro receptae fuerunt.

* Superest ex medio aevo libellus de *Beneficiis*, veteris, sed incerti, auctoris, ab HAVICHORSTIO primum, dein a CHR. THOMASIO editus: qua de re alii dixerunt. Quod nos Feudum appellamus, id auctor ejus constanter beneficium appellat: unde colligunt, scriptum libellum fuisse ante seculum un-

undecimum, quo demum Feudi vox innotuerit. Sed Feudi vox jam sub Carolingis in usu fuit: vid. *Dissertatio de Italia medii aevi* praemissa MURATORII *Script. Ital. T. X.* Nec dictionem seculi XI. sed XIII. sapit iste libellus. Continentur eo prisci mores majorum nostrorum, quibus utebantur quum primum inciperent exemplo Francorum & Alemannorum feuda introducere.

§. XII.

Quodsi igitur ad Jus aliquis Saxonicum provocet, ei necessarium fuerit probatu, Jus Feudale Saxonicum hac in parte moribus adhuc custodiri, nisi observantia fuerit notoria, qualis adest in investitura simultanea, *Der Mitbelehnscafft oder gesamten Hand*; ut novissime adhuc judicatum fuisse comperi in Supremo Tribunali Appellationum Cellensi, in caussa *Weybe contra Bulow*.

Nisi quod moribus quaedam I. F. S. servantur.

§. XIII.

Plura praeterea Recessibus Provincialibus, pactis hereditariis, & Or-

Quorum quaedam

*subiici-
untur
exem-
pla.*

Ordinationibus Judicialibus in Feudis singulari ratione custodiuntur, in ditionibus inprimis Brunsvico-Luneburgicis proprie sic dictis. Sic, si duo casus Feudales in eodem Feudo eodem anno acciderint, & casus posterior contigerit ante, quam infeudatio ratione casus prioris fieret, Laudemium a Vasallo, non, nisi semel * praestatur. *Recess. Gandersb. A. MDCL. §. 43.* Porro filius hereditatem paternam allodiam solam repudiare & feudum solum retinere nequit, sed feudum & allodium cum onere aeris alieni aut simul agnosce-
re, aut utrumque simul repudiare debet. *Rec. Prov. Calenb. A. MDCXXXIX. §. 2. f. Ord. Cancell. Calenb. Tit. 36. §. 16. Ord. Jud. Cell. p. 636. seqq.* Extra legitimum porro matrimonium quaesitos; & si vel per subsequens matrimonium legitimati sint, non admitti in successione ad Feudum, nec nova feuda nobilia acquirere posse docet *Recess. Gandersb. A. MDCL. art. 31. Constit. Henrici Julii A. MDXCIII.*

MDXCIII. , quae dicto Recessui sub
 litera C. adjicitur ; Ex pactis heredita-
 rius manat, quod Expectantia, quae
 Expectivato & heredibus ejus data
 est, non ultra primam generationem
 ad vitam puta Expectivati & filio-
 rum ejus duret. Eodem pertinent,
 quae de subdivisione Feudorum ,
 de Dotatione & Morgengaba, in Or-
 din. Polit. Cell. cap. 22. 23. & 24. ad-
 ducuntur. Quamvis porro Feudi-
 stae vulgo doceant, sufficere, si vi-
 dua illationem dotis probet: ex il-
 latione enim versionem in feudum
 praesumi : apud nos tamen, vi an-
 tiquae, per praejudicia firmatae ob-
 servantiae, hoc non sufficit, sed
 probatio versionis in emolumen-
 tum Feudi requiritur, Add. de Exe-
 cutione in Feuda Ord. Cancell. Calenb.
 Tit. 36. §. 15. & Ordinatio Supremi
 Tribunalis Appellationum P. II. Tit. 15.
 Ex Ordinatione Curiae Feudalis re-
 petenda observantia Camerae Feu-
 dalis, in iis, quae vassallus, dum
 investitur, observare & praestare

B de-

debeat. Sunt etiam Curiae Feudalis consuetudines quaedam non scriptae in praestatione Homagii, quibus nimirum ipsis, quibus per procuratorem praestanda praestantibus vexillum obtendatur, quibus denique neutiquam obvertatur, five ipsi, five per procuratorem se stiterint. Quod ad Infeudationem attinet Imperii, & Feuda, quae Rex *Daniae*, Princeps *Arausionensis*, Comes *Stolbergicus* a Serenissima Domo Brunsvico-Luneburgica, tenent, in iis transactiones speciales sequimur: quod & de iis Feudis dicendum, quae eadem Domus ipsa aliunde recognoscit.

- * Quod tamen in Principatu Guelpherytano a Curia Feudali hodie in dubium vocatur, quae hoc caput dicti Recessus in usu esse negat, & ideo in lite versatur cum Statibus Provincialibus, iteratum laudemium praestare recusantibus propter iteratum, intra annum, casum mortis Serenissimorum Principum Ludovici & Ferdinandi Alberti. Argumenta, quibus Status untur, haec sunt. 1. Esse id juris in Ger-

Germania constantis, quod laudemii praestatio non iteretur, si, ut in suo casu, renovata non fuerit investitura 2. Observantiam contrariam existere non posse, eo quod nullum in Historia occurrat vestigium duorum Principum Guelpherbytanorum regnantium, qui intra annum mortem obierint. 3. Jura communia Germaniae in Recessu Gandersheimensi, dato A.MDCI., validissime confirmari. 4. In casibus contrariis idem servatum fuisse, quum duo vasalli eodem anno mortui essent. 5. Laudemia non inferri Reditibus principis, & difficillime bis a vasallis praestari, qui jam multum contulerint ad alia onera publica.

Pars I. Cap. I.

DE JURE

BRUNSVICO-LUNEBURGICO

*In Principatu Calenbergico &
Goettingensi.*

§. I.

SUblata, obitu Erici Junioris, familia Principum Calenbergicorum

*Jura
peregrina.*

*quando
hic juri
succeffe-
rint Sa-
xonico.*

rum A. MDLXXXIV. Principatus Calenbergicus Principatui Guelpherbytano accessit; & sic ipse quoque, juris Saxonici vice, juribus peregrinis fere solis uti coepit, quum subditi ejus pedetentim in Cancellaria Guelpherbytana, & forsitan etiam in Guelpherbytana Curia Provinciali, quae tum, ut infra videbimus, jura civilia, jam fere sola sequebatur, de jure suo experirentur.

§. II.

*Et
Principum
Calen-
burgicorum
Constitutioni-
bus
confir-
mata
sunt.*

Postquam dein Principatus Calenbergicus A. MDCXXXVI. a Principatu Guelpherbytano separat. tus est, sublato jure Saxonico, soli communi juri Caesareo, seu, si majoris Justiniano & Canonico vis & auctoritas etiam Principum Calenbergicorum Constitutionibus tributa est; ut apparet ex Ducis GEORGII Ordinat. Jud. Aul. Tit. 3. & 13. Ducis GEORGII WILHELMI Ordinat. Can-

*Cancell. Calenb. Tit. 1. §. 1. inprimis
vero Tit. 28.*

§. III.

Obtinent ibi praeterea, ut & in *De Corpore Iu-
lio &* Principatu Goettingensi in ECCLE-
SIATICIS *Corpus* * JULIUM; tum *D. aliis*
*Julii Ordinatio Ecclesiastica, edita Ordina-
tionibus* MDLXIX, *Recessus Gandersheimensis Ecclesi-
asticis.* Art. I. *Recessus Provincialis Elzensis*
*datus A. MDCXIV. Recessus Hannove-
ranus A. MDCXXXIX. Recessus Han-
noveranus A. MDCXLII. & Consti-
tutiones complures de rebus Eccle-
siasticis speciales: quo etiam referi-
mus Ordinationem rei Monasterialis*
virginum in Principatibus Calenbergico
& Gottingensi. Quibus vero Juri-
bus Ecclesiasticis praecipuis Civi-
tates majores Ducatus Calenbergi-
ci, Goettinga, ** Hannovera, Nort-
heimium, & Hamela utantur, vide
in *Recessu Provinc. Gandersb. Art. 1.*

* Conscriptum est a D. CHEMNITIO
& D. ANDREAE: de doctrina tamen
Chemnitius solus sollicitus fuit. In

Principatu autem Calenbergico retenti ritus quidam ex Ordinatione veteri, edita A. MDXLII. ab Elisabetha nomine filii mincrennis Erici Junioris. Editum primum Corpus Julium A. MDLXXVI. & dein A. MDCXC. jussu Serenissimorum Principum Guelpherbytanorum *Rudolfi Augusti & Antonii Ulrici*. Libri Symbolici, qui eo continentur, sunt:
 1. *Symbolum Apostolicum, Nicaenum, & Athanasianum.* 2. *Augustana confessio.* 3. *Apologia Augustanae confessionis.* 4. *Articuli Smalcaldici.* 5. *Catechismus Lutheri minor et major.* 6. *Relatio de aliquot praecipuis fidei articulis.* 7. *Urbani Rhegii libellus de formulis caute loquendi.* Cui subjicitur appendix.

** Olim quoque Civitates quaedam Ordinationes suas Ecclesiasticas habuerunt: quo pertinet Ordinatio Ecclesiastica Urbis Hannoverae, ab Urb. Rhegio A. MDXXXVI. edita, & dein A. MDLXXXVIII. Lemgoviae & Magdeburgi typis repetita. Ordinatio Ecclesiae Goettingensis, Ann. MDLXVIII.

§. IV.

Quas
in Com.
Spie- Ordinationem Ecclesiasticam Calenbergicam etiam Comitatus Spiegel-

gelberg & Comitatus *Hobenstein* se-
quuntur.

gelb. &
Hoben-
stein se-
quan-
tur?

§. V.

In CIVILIBUS negotiis ad *justitiae* De Or-
administrationem pertinent: dinatio-
nibus

I. Ducis Georgii Ordinatio Curiae bus i.)
Provincialis edita MDCXXXIX. justitiae.

II. D. Georgii Wilhelmi Ordinatio
Cancellariae Calenbergensis, data
MDCLXIV.

III. Regis Georgii I, Ordinatio ju-
dicii Appellationum Supremi, data
MDCCXIII.

IV. Ordinatio *Justitiae Praecursoria*,
A. MDCCXXVIII.

V. Constitutiones * variae, quibus
causae controversae singulares decidun-
tur.

VI. Consuetudines rationabiles.

* Hae

- * Hae Constitutiones omnes, ut & reliquae ad Ecclesiam & Politiam pertinentes, jussu nunc Augustissimi Regis colliguntur & digeruntur, ut collectae & digestae uberiori civium inserviant usui.

§. VI.

2. De
Juri-
bus Sta-
tuum.

Porro naturam legum sapiunt, & de JURIBUS STATUUM caeterorumque subditorum disponunt:

I. Recessus cum Statibus provincialibus initi. Vid. *Ordin. Cancell. Calenb. Tit. 1.* Inter quos duo praecipui, quorum alter Gandersheimii A. MDCL., alter Hannoverae Ann. MDCXXXIX. datus est.

Et II. Privilegia Statibus provincialibus confirmata.

§. VII.

3. Poli-
tiae.

Ad curam Politiae, & nominatim rem monetariam, mensuras & pondera, vias publicas, commercia, annonam, persecutionem delinquentium & custodiam,

MOT-

morbos Epidemicos , receptionem medicorum & chirurgorum , curam pauperum , & similia , pertinent Constitutiones complures , quae ipsae quoque propediem junctim edentur.

§. VIII.

Aerario provinciali cavent.

I. Recessus Provincialis Eimbeccensis , datus A. MDCXIV.

4. *De Aerario Provinciali.*

II. Constitutio Friderici Udalrici , A. MDCXIX.

Et III. Constitutio D. Christiani Ludovici , Anni MDCXLVI. ut reliquas transeam, quibus fraudes administratorum coërcentur.

§. IX.

Juribus Villicorum inserviunt Electoris Ernesti. Augusti Constitutio de redintegrandis villis data A. MDCXCI. itemque Constitutiones de colono villis imponendo, de contractibus

5. *De Juribus villicorum.*

litteris tradendis & vetita augmentatione canonis villici, cum aliis huic fini editis Edictis,

§. X.

6. *In
Causis
Metal-
licis.*

In causis Metallicis servatur D. Wolfgangi *Ordinatio Metallica edita* A. MDXCIII.

§. XI.

7. *In
Crimi-
nalibus.*

Quoad Criminalia Nemefin sequimur Carolinam, & *Instructionem criminalem Anno* MDCCXXXVI. *editam Hannoverae.*

§. XII.

8. *In
Milita-
ribus.*

In Militaribus utimur jure militari seu *Articulis militaribus*, signatis a Potentissimo rege Georgio II. d. 15. Nov. MDCCXXXVI. tum quoque *Edictis specialibus* compluribus de re militari editis, & *Ordinatione Justitiae militaris*, data Hannoverae d. 1. Decembr. MDCCXXXVI.

§. XIII.

§. XIII.

Juris administrationi in his Principatibus vacant, Hannoverae, Regia & Electoralis Cancellaria justitiae, quae in instantia prima in causis omnibus judicat obvenientibus contra Officiales Regios, Praefecturas Regias, Capitula & Monasteria, Nobiles porro, & majores omnes, quasdam etiam minores civitates, Procuratores Cancellariae & alios jurisdictioni ejus subjectos. Eodem in secunda instantia devolvuntur appellationes omnes ex Praefecturis regiis, judiciis Nobilium, civitatibus, & aliis primis instantiis utriusque Principatus, Calenbergici puta & Grubenhagensis; in quibus tamen omnibus Cancellaria concurrentem jurisdictionem habet cum Regio & Electorali Judicio Aulico, seu Regia & Electorali Curia Provinciali exceptis criminalibus & causis Grubenhagensibus.

*De
Cancellaria
justitiae.*

§. XIV.

§. XIV.

*De Cu-
ria
Pro-
vinci-
ali.*

Succedit Curia Provincialis, quae & ipsa Hannoverae est. Et de cujus concurrente jurisdictione cum jurisdictione Cancellariae, proximo loco dictum fuit.

§. XV.

*De Con-
sistorio.*

Ad Regium & Electorale Consistorium pertinent omnes causae Clericorum, & res & causae spirituales & ecclesiasticae ex utroque Principatu, tam Luneburgico puta, quam Calenbergico. Calenbergici autem Principatus nomine etiam Principatum Goettingensem & Grubenhagensensem complectimur.

§. XVI.

*De ap-
pella-
tionibus
quae in
his ju-
diciis
interpo-
nuntur.*

Ab omnibus his judiciis appellationes., si summa sit appellabilis, ad Supremum Tribunal Cellense devolvuntur.

§. XVII.

§. XVII.

Res Metallica in saltu Hercynio curatur primo a Praefectura Metallica, ad quam concurrunt Capitanei rei metallica, ut Directores, cum Officialibus praefecturae metallica, tam ex numero Metallariorum, quam ex numero Literatorum.

*De
Praefectura
Metallica.*

§. XVIII.

In hac Praefectura Metallica tractantur 1. causae Metallicae omnes, five ad fodienda, five ad tundenda, five ad urenda metalla pertineant. 2. Causae civiles & criminales Metallariorum & domesticorum eorundem usque ad Scanfores seu praesides fodinarum; ut & quaecunque in locis omnibus extra civitates montanas in tota silva Hercynia obviis, & domibus singulis & in via Regia & Forestis acciderint. Similiter omnes causae de portionibus metallicis obvenientes, etiam-

*Quae
in ea
tracten-
tur
causae?*

fi

si reus ultra centesimum milliare a silva Hercynia absit, ventilandae sunt coram Praefectura Metallica. Adhibentur autem in rebus iustitiae soli Officiales ex numero Literatorum.

§. XIX.

*De
Prae-
fectura
Foresta-
li me-
tallica.*

Proxima est Praefectura Forestalis: quod Collegium constituunt Capitanei metallici ut Directores, & Officiales rei metallica ex numero Literatorum, & Officiales rei supremae Forestalis. Iudicia bis exercentur quotannis. Objectum autem jurisdictionis sunt delicta Forestalia.

§. XX.

*De Po-
litia
Metal-
lica,*

Sequuntur causae Politiae, quae ad Capitaneos metallicos pertinent, qui in causis gravioribus Officiales praefecturae metallica consulere solent.

§. XXI.

§. XXI.

Collegia Senatoria in civitatibus montanis civili & criminali gaudent jurisdictione in Officiales Senatus, Scanfores, cives, fossiores metallicos, etiam reliquos incolas & peregrinos.

De Colleg. Senat. in silva Herc.

§. XXII.

In Criminalibus, Capitaneis rei metallicae integrum est & praeesse judicio & Directorium ejus alicui ex Officialibus deferre. Iidem acta in civilibus ad inspiciendum poscere, & mandata de administranda justitia edere possunt.

De causis Criminal. metallarior.

§. XXIII.

Appellationes ex Saltu Hercynio Hannoveram ad Cancellariam justitiae, & Cellam ad Supremum Appellationum tribunal devolvuntur.

De appellat. in causis Metall.

§. XXIV.

§. XXIV.

*De Ju-
re Co-
mitatus
Hojensis
1. Eccle-
siastico.*

Hoc loco de *Comitatu* quoque *HOJENSI* agendum, eodemque tam *Superiori*, quam *Inferiori*. In *Comitatu* igitur *Hojensi Superiori* pro norma doctrinae habetur *Corpus Julium*; in *Inferiori* *Corpus Wilhelminum*. Rationes discriminis ex iis manifestae, quae deinde subjiciamus. Subest autem totus *Comitatus* *Consistorio Hannoverano*.

§. XXV.

*Tum 2.
Secula-
ri.*

In *Civilibus* integer *Comitatus Hojensis* cum inde ab Anno *MDCXXXIV*, ad A. *MDCLXXXII*. ad *Principatum Luneburgicum* pertinuerit, iisdem legibus & *Ordinationibus* *judiciorum* usus est, quae *Principatui Luneburgico* latae fuerunt: quemadmodum eadem adhuc, exclusis *Ordinationibus Calenbergicis* ejus temporis, per totum *Comitatum* valent.

§. XXVI.

§. XXVI.

Quum autem A. MDCLXXII. sex Praefecturae ex Comitatu superiori Hojensi Principatui Calenbergico adjicerentur: in his ex eo tempore ad Constitutiones * Hannoverae editas jus dici coepit. **

*Et sigillatim
6. in
Praef.
Com.
Sup.
ante
Con-
junctio-
nem.*

* Sic, in laudatis sex Praefecturis Comitatus Superioris in concursu creditorum usurae, ad normam Constitutionum Hannoveranarum, post sortem demum omnium creditorum, five sint creditores Hypothecarii, five Chirographarii, solvuntur: quum in reliquis partibus dicti Comitatus usurae simul cum Sorte, ex more Principatus Luneburgici, praestentur. Similiter Dicasteria in sex Praefecturis cessis, ratione redintegrationis villarum, Constitutionem Calenbergicam A. MDCXCI. editam sequuntur: quum contra in reliquis Praefecturis Constitutio Cellensis, anni MDCXCIX. pro norma sit.

** Ex speciali Privilegio Electoris Georgii Ludovici, dato d. 18. Augusti MDCCV. *Recessus provincialis* datus d. 6. Februarii A. MDCXCVII. quo tempore Hojenses adhuc Ducibus Cellensibus parebant, extensus est ad sex

Praefecturas Comitatus Hojani Superioris. In ejus §. 5. publicatio Edicti de redintegratione villarum promittitur: quare id Edictum quoque in dictis Praefecturis vim legis habere videtur.

§. XXVII.

*Post
Conjun-
ctionem.*

Sed postquam post obitum D. Georgii Wilhelmi A. MDCCCV. omnes Praefecturae totius Comitatus rursus conjunctae fuerunt: nemini dubium est, quin Constitutiones ad justitiae administrationem Hannoverae editae, pro lege illic etiam generali fungantur.

§. XXVIII.

*De Ju-
ribus
Nobili-
um in
Com.
Hoj.*

Jura Nobilium tuetur *Recessus* *datus* MDCVII. d. 6. Februarii, in Volumine Ordin. judic. p. 579. Districtus *Tbedinghusanus* & *Westensis* quoque, vi *singularis Recessus*, qui est inter *Ordinationes Judiciales* p. 618. 820 *seqq.* singularibus quibusdam juribus gaudet: prouti in reliquis

quis hujus Comitatus partibus observantiae quaedam custodiuntur, quas in judiciis probare coguntur, quicunque iis nituntur.

§. XXIX.

Praeterea communio bonorum inter conjuges *Wildesbusae* recepta; in Praefectura Hojana autem successio conjugum, ad paroemiam, *Langst Leib længst Gut*, in usu, de qua v. Dominus STRUBEN *de jure villicorum* c. 8. §. 6.

*Reliquiae
Juris
Germ.
in Com.
Hoj.*

§. XXX.

Superest Comitatus DIEPHOLTINUS: constituunt hunc Comitatum Praefecturae Diepholz, Lemfoerde, & Auburg. De postrema tamen lis cum Sereniss. domo Hasso-Cassellana. Rustici hujus Comitatus homines fere sunt proprii. Ceteri incolae raro nominibus utuntur locorum, quos inhabitant. Utitur autem hic Comitatus

*De Jure, quo
in Comit.
Diepholz
utuntur.*

nibus Calenbergicis, tam in rebus Civilibus, quam Ecclesiasticis, & inter ceteras corpore Doctrinae Julio. Subest quoque hic Comitatus Consistorio Hannoverano. Inter Conjuges, si nihil cautum sit pactis Dotalibus, servatur Paroemia *Längst Leib längst Gut* ita tamen, ut post mortem ultimo superstitis bona inter cognatos utriusque conjugis ex aequo dividantur.

§. XXXI.

De institutis civitatum.

De singularibus Institutis civitatum & reliquorum judiciorum in Principatu Calenbergico & Goettingensi alia occasione differam.

§. XXXII.

De Jo. Stuckio.

Inter Scriptores Calenbergicos magni nominis est Jo. STUCKIUS, cujus *Consilia*, edita Francofurti An. MDCLXVI. fol. Fuit enim is ab anno inde MDCXXXVI. inter Vice-Cancellarios & dein ab anno inde MDCXXXVIII.

MDCXXXVIII. inter *Cancellarios* Hannoveranos, donec Anno MDCXLIX. a Regina Suecorum Christina ad idem Cancellarii munus obeundum Stadam vocaretur. Vid. MONUMENTA JULIA in *Memoriis Actorum* p. 123. 124.

§. XXXIII.

Recensebimus deinceps etiam in *De reli-*
 fine singulorum capitum praecipuos *quis*
 auctores, etsi eorum, utique in *Docto-*
ribus.
 causis decidendis, nulla apud nos
vis sit & potestas, cum contra cau-
 tum sit in §. XVI. Ordinationis justi-
 tiae praecursoriae, iudicem ad solas
 Constitutiones Provinciales, Reces-
 sus, & Consuetudines, tum, in
 subsidium ad Jura communia respi-
 cere debere, nihilque morari prae-
 ter rationes & argumenta ipsarum
 legum.

Partis I. Cap. II.

DE JURE

BRUNSVICO-LUNEBURGICO

In Principatu Cellensi.

§. I.

*De Ju-
re Sa-
xonico
& ob-
servan-
tiis.*

In Principatu Luneburgico, prae-
ter *Jus Saxonicum*, quod cum in ci-
vitatibus, tum ruri vigebat, multum
in judicando *consuetudini* & *obser-
vantiae* datum, cujus notabile ex-
emplum superest, in sic dicto *Wiet-
zen-Müblen Recht*, de quo infra.

§. II.

*Jus
Sax.
quando
aboli-
tum?*

Sed *Jus Saxonicum* jam Seculo
XVI. in his terris, penitus *abolitum*
videtur. Fit enim jam tum in Du-
cum Henrici & Wilhelmi Junioris
Ordinatione Curiae Provincialis A.
MDLXIV. saepe Caesareorum &
Communium Jurium, nunquam
au-

autem Juris Saxonici mentio. Idem Jus Saxonicum, in suis regionibus non custodiri diserte testatur Dux Christianus in *Ordinatione Politiae data A. MDCXVIII. c. 26.* quem tamen ideo perperam, *BURGOLDENSIS ad Instrum. Pac. Osnab P. 1. Disc. XIX. §. 8. p. 329.* Jus Saxonicum demum abrogasse existimabat.

§. III.

Igitur hodie in Ducatu Cellensi, *De Jure* Jure utimur Canonico & Civili. *re Ecclesiastico.* Ad rem praeterea Ecclesiasticam pertinet *Corpus Doctrinae* * *Wilbelmi-* num, tum *Ordinatio Ecclesiastica Cellensis*, promulgata A. MDCXLIII. a Serenissimo Duce Friderico, complura denique *Edicta*, edita de rebus Ecclesiasticis, & quae partim in duobus Supplementis Constitutionum Provincialium reperiuntur, partim nondum junctim edita fuerunt. Causae autem ecclesiasticae ad Consistorium pertinent Hannoveranum.

* Continentur eo, 1. tria Symbola Oecumenica, 2. Confessio Augustana, 3. Apologia Augustanae Confessionis, 4. Articuli Smalcaldici, 5. Catechismus Lutheri minor & major. 6. Urbani Rhegii libellus de formulis caute loquendi, quibus accessit 7. Formula Concordiae, cui A. MDLXXVII. Georgius Bonfaccus, Superintendens Generalis Cellensis, cum Collegis Ultzae primum, & quidem tum adhuc manuscriptae subscripserunt. Paulo post anno nimirum MDLXXX. tempore Wilhelmi Ducis Cellensis, per totum Principatum, gratiarum actiones publicae Deo factae sunt, pro receptione ejusdem Formulae Concordiae.

§. III.

*De Or-
din. Po-
litiae.*

In Secularibus commendanda primum *Ordinatio Politiae*, a Serenissimo Duce Christiano promulgata & MDCXIIIX.; cum reliquis Edictis de rebus Politiae, monetae, forestalibus, Postarum, & similibus, quae in volumine Ordinationum Politiae Cellensium, supplementisque, A. * MDCCXVI. & MDCCXIIIX. editis, continentur.

* De

- * De Decimis quoque in volumine Ordinationum *judicialium* Cellensium duae reperiuntur Constitutiones, altera data A. MDCLXXXV., altera data A. MDCXCII.

§. V.

Rem Militarem ordinat *Jus mili-* *Rei mi-*
tare Cellense, A. MDCLXXIII. a Se- *lit.*
 renissimo Duce Georgio Wilhelmo
 promulgatum, & volumini Ordi-
 nationum *judicialium* * Cellensium
 insertum, & Cellensis Ordinatio De-
 lectus *Ausschuss - Ordnung* anni
 MDCLXXXII.

- * Reliqua Edicta de re militari edita, vel in Ordinatione Politiae Cellensis, vel in Supplementis ejusdem deprehenduntur. Sunt quoque inter haec, quae nusquam quidem adhuc repetita, sed propediem in Corpore Constitutionum junctim comparebunt.

§. VI.

Rationibus Aerarii militaris pro- *Aerarii*
 sunt *Recessus Provincialis*, datus A. *milit.*
 MDCLXXIII. qui reperitur in volu-
 C 5 mi-

mine Ordinationum iudicialium Cellensium p. 505. cum aliis dein promulgatis *Edictis*, repetitis in volumine Ordinationum Politiae Cellensium, ejusdemque Supplemento.

§. VII.

Colle-
ctarum.

Ratione Collectarum (*Schatz-Sachen*) * Constitutionem primordialem constituit *Recessus Provincialis* datus A. MDCXXIV., in volumine Ordinationum Cellensium iudicialium p. 485. quem quae exceperunt *Edicta*, ea volumini ad Politiam Cellensem pertinenti, & ejus supplementis inserta sunt,

* Ab his differunt Contributions-*Sachen*, de quibus agit *Recessus Provincialis* anni MDCLXXIII. laudati Voluminis p. 505. Utriusque generis differentias prodit Dn. Struben Observat. Jur. & Histor. Germ. p. 145.

§. VIII.

Jur.
Nobili-
um.

Jura Nobilium ratione jurisdictionis & venationis tuentur *Recessus Pro-*

Provinciales, dati MDCLXXXII. MDCLXXXVI. & MDCXCV., inferti Ordinationibus Cellensibus p. 517.

§. IX.

Ad Jura Villicorum pertinet, *Re-* *Fur.*
cessus *Provincialis* *Villicor.* *Re-* *Fur.*
cessus *Provincialis* *Villicor.* *Re-* *Fur.*
 A. MDCLXXXVI. Ducis Georgii Wil-
 helmi Constitutio, data, A.
 MDCXXIX. de redintegratione vil-
 larum, in Volumine Ordinationum
 Politiae Cellensium p. 1005. sqq. cum
 aliis quibusdam ideo promulgatis
Edictis.

§. X.

Processum judiciale regunt Or- *Proces-*
 dinatio *Cancellariae* Cellensis, data *sus ju-*
 A. MDCLVI. *Recessus Communes* *dicialis.*
Cancellariae Cellensis anni
 MDCLXXXVI. & anni MDCXCVII.
 Ordinatio *Curiae Provincialis* * data
 MDCCXVIII. & Ordinatio *judicii*
Appellationum supremi, data An.
 MDCCXIII. * Edi-

* Editio ejus triplex. Prima Ducis Ernesti, quae prodiit cum Curia Provincialis adhuc Ulzae haberetur. Haec editio hodie admodum rara. Secunda Ducum Henrici & Wilhelmi edita A. MDCLXXXIV. Tertia qua hodie utimur Ducis Georgii Wilhelmi, data A. MDCLXXXV. Inferta ea Volumini Ordinationum judiciorum Cellenfium p. 273.

§. XI.

*Statuta
Civita-
tum.*

Sunt etiam Civitates quaedam Luneburgicae, suis gaudentes Statutis. Talis est, Urbs primum ipsa * Luneburgum; cujus ** Statutum quoque Ultzenfes *** in compluribus capitibus sequuntur. Sic, ut in subsidium adhibeatur Jus Saxonicum, quemadmodum id Speculo Saxonico, & reliquis ejus partibus continetur. V. Jus Statut. Luneb. P. I. tit. 8. §. 1. Talis dein Cella, cujus Statutum seculo XVI. a Duce Ernesto & Duce Francisco confirmatum, novissime editum A. MDCCXII.

* Antiquas leges civitatis Luneburgensis hsttit LEIBNITIUS T. III. Scriptor. Brun-

Brunsvic. p. 754. seqq. Statuta autem Luneburgensia, prout ea ab *Henrico Husano D.* primum Cancellario Megapolitano, dein Syndico primario civitatis Luneburgensis, reformata, & 3. Jan. A. MDLXXIX. publicata fuerunt, typis excudit Nicolaus Foerster Hannoverae MDCCXXII. in 4to. Adde his *Ordinationem* Luneburgicam *Judiciorum Superiorum*, confirmatam praevia revisione a Duce Georgio Wilhelmo A. MDCLXXVI.

** Eadem Urbs Luneburgum aliis Editis & Sanctionibus, cum a Principe, tum a Senatu editis abundat. Ordinantur iis feriae Sabbati & Festorum; puniuntur Blasphemiae & execrationes, perinde ac perjuria & furta; coërcentur haereses; consulitur pauperibus; compescuntur mendici & Cingari; muniuntur viae, purgantur Strata, occurritur incendiis, custodiuntur fontes & aqua; determinantur mensurae, vlnae, & pondo; instruitur forum; merces operariis dicitur; interdicuntur propolia. Sunt quoque Ordinationes, quibus Sponsaliis, Nuptiis, vestimentis, conviviiis, Baptismo, funeribus, famulatio, Coemeteriis, Scholis suum conciliatur decus, sua conciliatur honestas: & aliae contra, quibus interdicuntur Bacchanalia & comissationes, alea & usurarum pravitas. Nec prae-

praetermissa cura lignorum & annonae, cerevisiae & macelli, monetae, mercaturae, opificiorum & aedificiorum venationum denique & diversiorum. Pestilentiae quoque ratio habita, & ne artem medicam profiteatur, qui artem medicam non didicerit. Praetereo veterem Ordinationem Politiae, cujus antiquissimi articuli, in sic dictis Eddages articulis continentur, qui olim quotannis civibus sub curia praelegi solebant, & cujus pars quoque erat, sic dicta Bursprake: Sunt vero *Eddagen* nihil aliud quam *dies juridici*. E. enim, unde vox *Ehe* manavit, veteribus legem, jus & fas denotabat. Vid. Celeb. WACHTERI *Glossar. German. voce Ehe*. Aliis Eddage, tanquam *Eeddage* dicti videntur, quia hoc die cives novi jura-verint. Jocari vicentur, qui nomen ab edendo derivant, quia his praecipue diebus quicquid fuerit petasorum & lucanicarum absumtum. Illud facile largior, plebis animum in his diebus juridicis saepe in patinis magis, quam in legibus fuisse, unde & apud Francos qui ad mallum mannabant, ad convivium simul judiciale invitare intelligebantur. In aliis partibus juris Saxonici haec judicia *das Ding*, *das echte Ding* appellabantur, unde in Ordinatione provinciali Holsatica P. 1. tit. 2. §. 1. virginibus monialibus injungitur, *sich der Dinge zu enthalten*,
ut

ut a judiciis abstineant, eorumque curam soli Praefecto vel Praeposito Monasterii relinquunt. Authenticum vetustissimum articulorum Eddagenfium, quod in Archivo Urbis Luneburgi in membrana scriptum custoditur, seculum sapere dicitur XII. vel certe XIII. Praeerat vero his judiciis primis temporibus Advocatus Principis, unde ea etiam judicia Principis dicuntur. Eddagenfibus articulis affinis *Burspraka* erat, five Civiloquium: non enim haec vox, ut suspicari quis possit, ad rusticos sed ad cives pertinebat, tere ut Belgae hodie adhuc, etiam in urbibus vicinos suos burluyden appellant, & iisdem vicinus een burmann, vicina eene Burvrouw dicitur. Argumentum rei omni exceptione majus praestat Vocabularius Speculi Saxonici voce *Bauerschaft*. *Bauerschaft* inquit *heist ein Viertel - - - darinn eine Anzahl Burger begriffen seind*. Articuli praecipui Ejusdem ad ignem custodiendum, restinguendaque incendia, officia porro civium, forensium & extraneorum, tempore nundinarum pertinent. Fuerunt utique iidem antiquissimi, etsi authenticum membranaceum vetustissimum, quod Luneburgi in Curia custoditur, seculo demum XVI. conscriptum videatur. Solebant hi articuli adhuc praelegi anno MDCVI. cujus rei memoria superest in cyatho argenteo qui in Curia asservatur. *** Ult-

*** Ultzenfes ſemper uſi ſunt Statutis Luneburgicis. Privilegia quoque eorundem ad exemplum ſe habent Luneburgicorum. Declarationem Statutorum quoque a Senatu Luneburgico petunt ; quod Anno MDCCXXV. adhuc factum comperimus. Statutum Ultzenſe P. IV. tit. 1. P. VI. tit. 5. §. un. de bonis hereditariis inter caeteros illuſtrat *Paulus Franciſcus ROMANUS*, in diſſertatione de bonis hereditariis eorumque jure, habita Lips. MDCLXXII. Sectione poſteriori. Hanc partem Juris Statutarii perinde ut Statuta Luneburgica plenius enucleavimus in praefatione hujus Opusculi.

§. XII.

Com-
menta-
tores in
Stat.
Luneb.

Statuta civitatis Luneburgicae, illuſtravit *Georgius de WITZENDORF* in Exercitatione ſub Praefidio *LYNCKERI* habita Jenae MDCXCIX., ſed in qua fruſtra quaefieris, quae ad interiorem Statuti Luneburgici pertineant cognitionem. Quare ipſi notitiae juris hujus Statutarii tradendae, experimentum fecimus in praefatione. Conſuetudines Reipublicae Luneburgicae illuſtravit *Hartwig*

a DASSEL. Cumque ante XV. plus minus annos de jurisdictione monasterii S. Michaëlis, in Colonos ejusdem apud Luneburgenses quaereretur, omnimodam ei asseruit Dn. Bilderbeck, negavit Dn. Liebhaber, suppetias ferente Dn. Lubbe.

§. XIII.

Iudicia *inferiora* in hoc Ducatu, inprimis Praefecturae sequuntur *Ordinationem Judiciorum inferiorum* quae annexa est Ordinationi Curiae Provincialis; tum quoque Edictum anni MDCXCVII. quod in Volumine Ordinationum judicialium Cellensium habetur p. 632.

*Ordin.
Jud.
inferior.*

§. XIV.

In Caussis Aggerum, in Ducatu quoque Cellensi singularis custoditur Processus secundum Ordinationem Aggerum A.MDCLXIV.

Aggerum.

§. XV.

*Posta-
rum.*

In Caussis *Postarum* observan-
tur Ordinatio *Postarum* anni
MDCLXXXII.

§. XVI.

*Das
Wiet-
zen-
Müh-
len-
Recht.*

Agricolis praeterea notum *das
Wietzen-Mühlen-Recht*, cui nomen
pagus Wietze, in Vogteja Winsen-
si ad Alleram praestitit propter ju-
dicium provinciale A. MDLXX. ibi
habitu. Deest ei auctoritas, quia
exemplar Authenticum intercidit.
Vel sic tamen ad id recurri solet
quando de determinandis sepibus
apiariis quaeritur. Cautum eo
praeterea de villicis, de piscationi-
bus, de Decimis, de Heergewetta
& Gerada, de agris novalibus, de
bonis homicidarum, & praescri-
ptione bonorum immobilium. Il-
lud quoque sedulo eodem sancitum
est, ne quis Hagenstolzius videat-
ur, nisi qui excesserit aetatem an-
no-

norum L. cum mensibus tribus, & diebus totidem. Ejus formulam, quia ea delectatum iri lectorem confidimus, magnam partem exhibemus in fine.

§. XVII.

Viget Cellae *Judicium Supremum De Ju-*
Appellationum, ad quod pertinent *dic.*
 Appellationes 1) omnes & singulae, *Supr.*
 quae a Cancellariis & Curiis Pro- *Appel-*
 vincialibus in causis in quibus Ap- *latio-*
 pellationibus locus est, ex quo- *num.*
 cunque capite interponuntur, quod
 2) etiam in Criminalibus obtinet,
 si de Nullitatibus agatur in Pro-
 cessu admissis. A Consistoriis 3)
 eo appellatur in causis secularibus
 & mixti fori, etiam de causis
 ad curam religionis, consti-
 tutionem & destitutionem Ecclesia-
 starum, inspectionem Scholarum &
 Ordinationem Statutorum pertinen-
 tibus, si quis earum ratione jus sibi

competere contendat. Eodem pertinent appellationes 4) a sententiis Commissariorum; 5) Ratione effectus Devolutivi etiam causae momentanei possessorii, in quibus metus armorum aut violentiae adest; alimensorum praesentium & futurorum; causae, quae indubitate & aperte partium manu & sigillis aut confessione nituntur; causae, quae ob summum in mora periculum celerem expeditionem poscunt, veluti causae aggerum & cambiorum ipsaeque causae, quarum intuitu beneficio appellationis renunciatum est, modo iudicium Supremum appellationum Relationem iudicii a quo antea postulaverit; Causae 6) personales, ex quibus personae huius iudicii aut viduae earum Cellae adhuc commorantes judicialiter conveniuntur; Causae 7) quae propter continentiam coram una vel altera Curia Provinciali cognosci, dirimi aut executioni dari non possunt, veluti si quis diversas, partim
in

in Calenbergicis, Grubenhagensibus, Hojanis & Diepholtinis, partim in Principatu Cellensi habitantes personas, una eademque actione personali conveniat; Si ratione 8) finium aut similium controversiarum conflictus oriatur jurisdictionum, & neutra pars in possessione indubitata sit jurisdictionis, adeoque utrum ad Hannoverana an Cellensia judicia superiora causa pertineat, incertum sit; Causae 9) denegatae aut protractae in judiciis superioribus justitiae, modo denegatio aut protractio satis probatae sint; Causae 10) Nullitatum, modo lis de summa appellabili, aut nullitas evidens sit, vel in continenti probari potuerit; Causae 11) miserabilium personarum, quo nomine hic tantum pauperes veniunt & destitutae viduae, & pupilli, & qui vel mente vel corpore debiles sunt, quales sunt laborantes morbo chronico, Epileptici, Paralytici, leprosi, furiosi, coeci, muti, surdi.

§. XVIII.

De
Com-
pendio
Clam-
meri.

Videamus de auctoribus ad Jus Principatus Luneburgici pertinentibus. Agmen ducit *Balthasar* CLAMMERUS, in *Compendio Juris* novissime edito & reviso ab *Esaia Chromhard*, Francof. & Lipsiae A. MDCCXXXII. 8. Clammerus enim cum Seculo XVI. medio ex Antecessore Marpurgensi, Cancellarius Ernesti Ducis Luneb. factus esset, in gratiam filii sui Jura Civilia & Feudalia communia in Compendio suo tradidit, saepeque simul Consuetudines quasdam delibavit terrarum Brunsvico-Luneburgicarum. Eo referunt titulum VI. *de Aedificiis & meliorationibus in Feudo*, in quo aedificium constructum a Vasallo, mortuo eo sine heredibus masculis, feudum sequi docet, etiam si bona Vasalli allodialia, reliquis ejus heredibus delata sint, idque septemplici illustrat exemplo. Sed relatum accepimus, novissime, Nobilem, cum aedificium feudo, in quod
suc-

successerat, inhaerens, auctoritate Clammeri pro accessione haberet feudi, litem egisse per omnes Instantias, sed tandem victum in omnibus instantiis, impensas aedificiorum solvere coactum fuisse. Scilicet quod Juris erat Saxonici cum Jure Saxonico quoque ieverat in desuetudinem. Vid. CARPZOVIVS *P. III. C. 31. Def. 1.* Titulo XII. de *bonis solidorum* agit Clammerus, obviis in Ducatu Luneb. Olim quoque eidem, agenti T. XXVI. de *Rebus expeditoriis, vom Heergewette*, T. XXVII. de *utensilibus bonis, von der Gerade*, T. XXVIII. de *Morgengaba*, five sponsalitia largitate, denique T. XXIX. de *Cibariis domesticis, vom Mustheil*, testimonium deferri solebat, donec illa, res expeditoriae, utensilia & cibaria, inventa juris Saxonici a Christiano Duce Luneburgico Ordinationis Politiae c. 26. penitus abrogarentur, sponsalitia autem largitas ibidem cap. 24, circumscribere-

§. XIX.

*De con-
trov.
de Fu-
re ve-
nandi.*

Nostre aetate jus venandi in di-
tionibus Luneburgicis Regalibus
annumerandum sit, necne, acriter
disputarunt Viri Eximii, Dn. BIL-
DERBECK & Dn. LUBBE, ille, pro
populo hic pro Principe contenden-
tes, quorum Scripta in omnium
sunt manibus.

Partis I. Cap. III.

DE JURE

BRUNSVICO-LUNEBURGICO

In Principatu Grubenhagenensi.

§. I.

*Pr Gr.
utitur
Jure
Com-
muni.*

Principatus Grubenhagenensis,
cum mortuo A. MDXCVI. ultimo
ejus Duce Philippo a Guelpherby-
tanis detineretur, a quibus anno
MDCXVII. demum lineae, ad quam
per-

pertinebat, Luneburgicae ex sententia Imperatoris restitutus est, donec Joanni Friderico, ex linea Calenburghensi A. MDCLXVI. cederetur; exemplo Provinciarum, quibus accessit, ipse quoque Jure *Civili & Canonico* uti coepit.

§. II.

Separatim vero de eo agimus, quia ejus causa Serenissimae Domui Hannoveranae, in Comitibus Imperii, votum & sessio competunt.

*Cur de
e, sepa-
ratim
agatur.*

§. III.

Observantur in eo in Ecclesiasticis Ducis Christiani *Ordinatio Ecclesiastica* data MDCXIX., *Corpus Doctrinae Julium*, & insecutae diversae constitutiones, quae in Corporibus Constitutionum deprehenduntur. In Politicis *Ordinatio Politica* Cellensis & Grubenhagensis obtinet, publicata anno MDCXVIII.

*De Or-
din. Ec-
cles.*

§. IV.

*Collegia
Justi-
tiae.*

Solet autem e Principatu Grubenhagenensi ad eadem Collegia Justitiae decurri, quae Juri in Principatu Calenbergico & Goettingensi administrando vacant, nisi quod Appellationes ex hoc Principatu ad solam Cancellariam Justitiae Hannoveranam devolvuntur, cessante in his Concurfu jurisdictionis Curiae Provincialis. Causae ecclesiasticae quoque hujus Ducatus ad Consistorium pertinent Hannoveranum.

Partis I. Cap IV.

DE JURE

BRUNSVICO-LUNEBURGICO

*In Principatu Guelferbytano &
Principatu Blanckenburgico.*

§. I.

*JusSa-
xonum
quando*

De Jure Saxonico in ditionibus Guelferbytanicis, iis penitus temporibus

ribus transactum est, quibus Hen- ^{aboli-}
 ricus Junior, Dux Guelferbytanus ^{tum?}
 in Ordinatione judicii Aulici, quam
 * MYNSINGERUS, eximia tum famae
 Jctus adornavit, Juri Communi
 Caesareo, seu Justiniano & Cano-
 nico auctoritatem publice addixit,
 & Jus Saxonicum in ditionibus suis
 penitus abolitum voluit.

* Quod elegia *Bartoli RICHII* ad cal-
 cem Ordinationis Judicii Aulici, cum
 Ducis Henrici Junioris, tum Ducis
 Julii indicatur:

*Martius hoc cernens Henricus filius
 heros,*

*Altigradi prisco stemmate clarus equi,
 Quem varia edocuit fortuna aetate
 senili*

*Dicere prudenter, fortiter & facere:
 Mynsingere, tuo ductu, clarissime juri
 Dicundo sanctae justitiaeque forum
 Constituit, rigidum ius aequa lance mi-
 nistrans,*

Atque suos una vivere lege jubet.

Videatur Ducis Henrici Junioris Or-
 dinatio Curiae Provincialis anni
 MDLIX. Tit. 31. extr. junctis Recessu
 Provinciali Saltz - Dalumensi anni
 MDXCVII. art. 32. & Ducis Friede-
 rici

rici Ulrici Constitutione de Heerge-
wetta data Guelferbyti die 8. Julii A.
MDCXXV. inter Ordinationes Ju-
diciales Cellenfes pag. 497.

§. II.

Ordi-
nat. Ec-
clesiast.

Hodie igitur ad caussas Ecclesia-
sticas pertinet Ducis *Antonii Ulrici*
Ordinatio Ecclesiastica, * data An.
MDCCIX. cum Edictis ei insertis.

* Ordinationes Ecclesiasticas Brunsvico-
Guelferbytanis figillatim enarrat Ab-
bas Mariaevallensis *Joannes Andreas*
SCHMIDT in Recensione Ordinationum
Ecclesiasticarum, Brunsvico-Guelfer-
bytanarum. Praecipuae hae sunt: Pri-
ma, quae tempore foederis Smalcaldici
nomine Joannis Friderici, Electoris Sa-
xoniae, & Philippi, Landgravii Has-
siae conscripta. Prodiit ea sub titulo:
Christliche Kercken-Ordeninge im Lan-
de Brunswick-Wolfenbuttels Deles ;
Wittebergae MDXLIII. apud Georg.
Rhaw, 4to. Successit ei *Ordinatio Ec-*
clesiastica D. Julii, data MDLXIX.
quam exceperunt Ducis Augusti Agen-
da Ecclesiastica, impressa Guelferbyti A.
MDCLVII. quorum tamen pars prior,
agens de ceremoniis, sola edita est.
ENGELBRECHT de Fontibus decisio-
num, §. 9.

§. III.

§. III.

Sequitur eam *Consistorium*, a Du-
ce Augusto Helmstadio Guelferby-
tum translatus: cujus jurisdictio
fundata est in causis Matrimoniali-
bus & Ecclesiasticis, tam ratione
Bonorum quam Personarum Eccle-
siasticarum.

*De Con-
sistorio.*

§. IV.

Constitutiones, quae ad *Politiam*
pertinent, nunquam junctim editae
fuerunt: quemadmodum nec sin-
gularis unquam *Politiae* Ordinatio
edita fuit. Quasdam vero eo per-
tinentes Ordinationes recenset EN-
GELBRECHT de *Fontibus juris Brunsvi-
censis* §. 9.

*Ordin.
Poli-
tiae.*

§. V.

In *Civilibus* Recessus hic obtinent
Provinciales: porro Constitutiones
& Ordinationes Principum, Statu-
ta Civitatum, Consuetudines deni-
que

*Causa-
rum
Justi-
tiae.*

que & * Observantiae, quarum usus a provocantibus ad eas doceri debet.

* In Conventu Provinciali Saltzdalumensi, habito Anno MDXCVII. placuit, Senatum Principis, & Curiam Provinciale *casus dubios*, de quibus non constaret, utrum Jure Saxónico an communi decidendi essent, & communes Doctorum Opiniones contrarias colligere, & post Consultationes Facultatis Juridicae Helmstadiensis, ut & Capitulorum Brunsvicensium, S. Blasii & Cyriaci, Constitutiones ex iis conficere debere, quae ab Imperatore confirmari possent: sed quod consilium exitu caruit.

§. VI.

*De Corpore
Constitutionum.*

Ordinationes, Constitutiones & Edicta cum Recessibus Provincialibus, vim legum habentibus, adhuc nunquam in unum corpus collectae aut editae fuerunt, & ideo non sine labore & magno sumtu colliguntur. Eorum seriem absolutam custodimus in scriniis nostris. Fuerat id sub Seren. Duce Augusto Wilhelmo, Viro Eximio, Domino

mino LEYSERO datum, ut cum aliis quibusdam Jctis ejusmodi *Corpus constitutionum* colligeret; sed quae tela non fuit absoluta.

§. VII.

Pars ejusmodi Constitutionum annexa Ducis Augusti Ordinationi Cancellariae. Plures adhuc adjectae Ordinationi Curiae Provincia-
lis, quae An. MDCLXIII. Guelfer-
byti prodit. Praeterea Dn. SCHLU-
TER MDCCXXIX. collectionem
Constitutionum duobus fasciculis
edidit, quorum prior Ordinationem
Provincialem, cum aliis quibusdam
Constitutionibus; posterior Ordi-
nationem Forestalem, Praefectura-
lem, & Cameralem, & similia con-
tinet. Pari exemplo MDCCXXXI.
Dn. STISSER Privilegia Henricistadii,
& alias Constitutiones Provinciales
junctim edidit.

*Aliae
Consti-
tutio-
num
collecti-
ones.*

§. VIII.

§. VIII.

*De Ju-
diciis
Guel-
ferbyta-
nis.*

Subditis autem Principatus Guel-ferbytani in oppidis, vicis & pagis in prima instantia fere jus dicitur a Praefectis, Nobilibus & Magistratibus: a quibus caussae ad Senatum Principis seu Cancellariam & Curiam Provincialem devolvuntur.

§. IX.

*Ordi-
nat.
Cancel-
lariae.*

Senatui Principis a Duce Friderico Ulrico, singularis Ordinatio Cancellariae praescripta, quae impressa est Guelterbyti MDCXXIX. In ejus §. I. Ordinationis a praedecessoribus editae mentio fit, sed quam unquam typis excusam negant harum rerum periti. Nova autem Ordinatio Cancellariae ab Augusto edita est A. MDCLI., quam conscripsisse dicitur Cancellarius ejus Schwartzkopf. Adjecit huic Ordinationi A. MDCLXVII. Dux Rudolphus Augustus Constitutionem de abbreviatione litium: quam per-

perinde ut laudatam Ordinationem
hoc collegium adhuc sequitur.

§. X.

Curia Provincialis, quae nunc *Ordin.*
Guelferbyti est, olim Brunsvigae, *Curiae*
dein Gandersheimii fuit. Ordina- *Pro-*
tionem ei primus praescripsit Hen- *vincia-*
ricus Junior MDLVI. eamque con- *lis.*
firmari sivit ab Imperatore Ferdi-
nando MDLIX. Eandem Ordinationem
paullisper immutatam filius
ejus, Dux Julius publicavit
MDLXXI. simulque constituit, ut
IV. judicia Provincialia Brunsvigae,
totidemque extraordinaria Guelfer-
byti haberentur. Quae autem per-
sonae huic judicio subiectae fuerint,
docet ejusdem Titulus 25. Eodem
loco summam appellabilem, pro-
pter quam ad hoc judicium appel-
lari possit, constituunt viginti flo-
reni grossorum argenteorum.

§. XI.

*De
Sportu-
lis.*

In Conventu Provinciali Saltz-
dalumensi, habito A. MDXCVII.
de sportulis quaedam cauta fuerunt

§. XII.

*Nova
Ordin.
Curiae
Pro-
vinc.*

Nova Ordinatio Curiae Provin-
cialis confecta a Duce Augusto
MDCLXVII. quae etsi hodie * ad-
huc norma Processus est, tamen
difficulter reperitur, & auro contra
cara est. Ampliavit ea Princeps ve-
hementer jurisdictionem Curiae
Provincialis, eidemque subjecit
Praelatos, Capitula, Monasteria,
Commendas, quotquot essent in
ditionibus suis; eos praeterea ex
Ordine Equestri & Nobilibus, qui
Praefectis non subessent; Consilia-
rios Principis, Capitaneos, Prae-
fectos, Scultetos, & Senatores in
Civitatibus; tum quoque reliquos
incolas omnes in iis causis, quae in
prima instantia immediate ad
Prin-

Principem pertinerent, aut prorogata jurisdictione ad eum deferrentur; aut ad eum devolverentur per appellationem, cui locus, si summa excedat 21. florenos grossorum argenteorum.

* Agebatur id sub Duce Augusto Wilhelmo, ut haec Ordinatio revideretur, & ejus stilus Curiae reformaretur: quod negotium inprimis laudato Dn. Leyfero datum erat, sed dein interceptum fuit.

§. XIII.

Eximuntur tamen 1) causae Criminales, 2) delicta Officialium Principis, aut eorum, qui Jurisdictione superiori & inferiori praediti sunt, admissa ratione & obtentu officii; 3) quaestiones & causae de statu civium. Haec enim omnia ad cognitionem Senatus Principis pertinent.

*Causae
exem-
tae.*

§. XIV.

*Asses-
ses.*

Assesores omnes hujus judicii a Principe constituuntur.

§. XV.

*Utrius-
que ju-
dicii
Superio-
ris lis
de Su-
periori-
tate.*

Utrumque Judicium Superius Principatus Guelferbytani, tam Senatus puta Principis. quam Curiae Provincialis *concurrentem habent jurisdictionem.* Olim de Superioritate contendebant, ideoque saepe inhibitoriales & compulsoriales emittebant: quae decertatio Constitutionibus Ducis Henrici Julii, altera data die 18. Septembr. MDXCVI., altera edita d. 25. Febr. MDCV. finita. His enim jurisdictioni singulorum termini positi, simulque cautum, ut communicatio a Collegio ad Collegium fieret, & praeventioni interea locus esset; Curia autem Provincialis a causis feudalibus, quatenus hae ad investituram vasallorum Guelferbytanorum pertinerent & metallicis penitus abstineret.

ret. Eidem Curiae Provinciali quoque exemptae sunt res Ecclesiasticae.

§. XVI.

Appellatur ab his Judiciis ad *Judicia Imperii*, modo res sit 2000. florenorum Rhenanorum auri, aut de jure quodam agatur, quod cum in aestimabile sit, causam semper appellationi praebet.

*Appellatio ad
Judicia Im-
perii.*

§. XVII.

Ratio procedendi in inferioribus judiciis, exhibetur Tit. 81. Ordinationis Augusteae Curiae Provincialis.

*Ratio proce-
dendi.*

§. XVIII.

Principatus Blanckenburgicus quoque suum habet Consistorium, suam Curiam Provinciale[m] sive Cancellariam.

*De
Consi-
storio
& Can-
cellaria
Blan-
cken-
burgi-
cis.*

§. XIX.

*De Appella-
tionibus.*

A Consistorio Blanckenburgico ad Consistorium Guelferbytanum appellari non potest; Cancellaria autem primis quidem temporibus Collegiis Guelferbytanis magnopere obnoxia erat. Quum autem dein Dux Antonius Ulricus A. MDCCIV. Ludovico Rudolpho, filio secundo genito has ditiones tribueret, plena libertas Cancellariae data; simul tamen hoc provisum fuit, ut a Regimine Blanckenburgico, ad Curiam Provinciam Guelferbytanam appellari posset, si qua quaereretur de causa civili centum Imperialium in sorte, aut lis ad jura pertineret, quae mediante juramento tanti aestimari possent; in Criminalibus vero nullitas enormis in Processu commissa evidenter argueretur: quod dein sublatum a Duce Ludovico Rudolpho. Qui postquam Regimini Ducatus Guelferbytani admotus fuit, consti-

stituit, ut nulla amplius appellatio ad Dicaſteria Guelferbytana concederetur, ſed ea ad ſumma Iudicia Imperii devolverentur, convenienter Privilegiis Caefareis, Sereniſſimae Domui datis. Olim quoque Curiae Provinciali Guelferbytanae ſingularis Aſſeſſor ratione Principatus Blanckenburgenſis aſſidebat.

§. XX.

Praeterea Praefectura Walckenriedenſis, quae antea nunquam ad portionem Blanckenburgenſem pertinuerat, ab eodem ei Duce tributa, ſimulque conſtitutum eſt, ut a prima inſtantia appellatio inde quoque ad Regimen Principis, & dein caeteris paribus ad ſumma Iudicia Imperii devolveretur. Qua in re adhuc nihil mutatum.

*De
Praefe-
ctura
Wal-
ckenrie-
riedenſi.*

§. XXI.

Sequitur autem Cancellaria Blanckenburgenſis in Proceſſu ſuo Ordinationes & Conſtitutiones Guelfer-

*Proceſ-
ſus Can-
cella-
riae.*

ferbytanas, quas Antonius Ulricus A. MDCCIV. Collegio Regiminis praescripsit.

§. XXII.

*Statuta
Henrico-
stadii.*

Ad Jura Statutaria Principatus Guelferbytani pertinent Privilegia, Statuta, & Ordinationes Henricostadii, data MDXCIII.

§. XXIII.

*Statuta
Civit.
Brunsv.*

Civitas Brunsvicensis quoque olim cum aliis multis praerogativis sua habuit Statuta. Exhibet ea LEIBNITIUS *T. III. Scriptorum rerum Brunsvic. p. 434, seq. Vid. IDEM Introd. ad. d. T. III. p. 14.* apud quem ad formam quoque Reipublicae pertinet Liber Ordinarius *T. III. p. 446.*

§. XXIV.

*Ordina-
tio-
nes.*

Dein A. MDLXXIX. promulgatae Ordinationes Civitatis Brunsvicensis, quae dein singulari Con-
sti-

stitutione Principali data d. 24. Sept.
MDCLXXV. sublatae fuerunt.

§. XXV.

Alia Statuta, a superioribus di- *Statuta*
versa, data d. Jovis post Agapetum *recen-*
MDXXXII. Brunsvicensibus super- *tiora.*
esse observat ENGELBRECHT de *fonti-*
bus Juris Brunsvic. p. 38. n. 6. extr. Sed
Statutorum Brunsvicensium omni-
um, quae olim fuerit vis & pote-
stas, omnium optime apparet ex
Venerandi RETHMEYERI *Chronico*, &
transactionibus, quae A. MDXXXV.
MDLIII. MDLXIX. & MDCXV.
cum Ducibus initae, & MDCXIX.
junctim editae fuerunt.

§. XXVI.

Cautum iis inter caetera, quem- *Appel-*
admodum appellationes a sententiis *latio-*
Senatus Civitatenfis, ad Principem *nes.*
ejusque Senatum aut Curiam Pro-
vincialem fieri; qua porro ratione
homagium, Jus Sequelae, Apertu-

rae, tributorum, Conductus vectigalium, monetae, constituendorum Ecclesiarum exerceri; Judicia porro, apprehensiones, jurisdictio in ambo Capitula, S. Blasii & Cyriaci; investiturae denique feudorum & praestationes servitiorum equestrium expediri debeant.

§. XXVII.

*Reliquae
Ordinationes.*

Nota praeterea Ordinatio Judiciarii inferioris, Ordinatio Processus, Ordinatio Politiae seu sic dictum Jus Genuinum, *das echte Ding*; litterae majores & minores, *der gross und kleine Brief*, quae erant fundamentum Regiminis Politici, & norma ad quam Tribuni plebis in Regimine concurrebant. Porro, quemadmodum civitas olim in quinque Weichbilda divisa erat, sic singula suam Curiam & Senatum habuerunt, qui in rebus bellicis, Hanseatici foederis, & aliis arduis, communi consilio agebant.

§. XXVIII.

§. XXVIII.

Quum vero A. MDCLXXI. haec <sup>Quid ex
pristino
Jure,
reten-
tum?</sup> civitas ad pristinum obsequium re-
ducta esset, de confirmatione qui-
dem horum jurium omnium valde
soliciti fuerunt Brunsvicenses. Quid
autem iis concessum sit, apparet ex
resolutione data Riddagshusae die
10. Januarii dicti anni, quae inveni-
tur apud LONDORPIUM *Act. Publ.*
Tom. IX. pag. 780. ut & in RETHMEY-
ERI *Chronico Brunsvic. p. 1245.*

§. XXIX.

Jus certe Saxonicum, quo an- <sup>Illu-
stratur
exem-
plis.</sup> tea usa fuerat civitas, cum omnibus
inde natis Consuetudinibus *abroga-*
tum dicta Constitutione A.
MDCLXXV. & Ordinatione Judi-
cii inferioris data a Rudolpho Au-
gusto d. 26. Novembr. MDCLXXVII.
Retentum ex pristino more, 1) ut
omnes alienationes & oppignora-
tiones, & hae quidem posteriores
ad effectum prioritatis, judicialiter
fieri

fieri debeant: 2) ut uxor, si maritus ad inopiam vergat, existente concursu privilegiis, mulieri jure communi competentibus, uti non possit; quod tamen ad solos cives, qui civitatenſi opere faciundo victum exercent, restringitur. Ad pristinos mores forsitan etiam referenda A. MDCLXXXVIII. publicata Constitutio de mutua conjugum ſucceſſione, vi cujus deficientibus Ascendentibus & Descendentibus ſuccedunt conjuges, niſi pactis dotalibus vel teſtamento aliud cautum fuerit.

§. XXX.

*Juris-
dictio
Conſu-
lum.*

Porro abolitis quinque ſeparatis Collegiis Senatus, unicum Collegium Senatus Conſtitutum, cui praefunt quatuor Conſules; ita tamen, ut per vices penes unum Directorium, penes alterum Condirectorium ſit. Uterque, in aedibus jurisdictionem, & quidem gratis, ex-

exercet, ita, ut causas oretenus propositas decident; a quibus decisionibus intra decendium ad Senatum appellari potest: quae tamen appellationes sub poena desertionis coram Notario interponi non debent. Utrique regenti Consuli testamenta in aedibus quoque offerri possunt; quae oblatio eundem effectum habet, ac si alias in pleno iudicio facta esset.

§. XXXI.

Jurisdictio criminalis, perinde ut civilis, a toto collegio Senatus, ut in civitate, sic in eo pertinentibus quatuor pagis, exercetur. In criminalibus tamen, si a JCtis extraneis, ad quos semper in tali casu Acta transmittenda sunt, poena capitalis decernatur, Acta ante executionem ad Principem transmitti debent, qui pro jure suo aggratandi sententiam vel mitigat, vel confirmat.

*Juris-
dictio
Crimi-
nalis.*

§. XXXII.

§. XXXII.

*Juris-
dictio
Sena-
tus.*

De omnibus causis civilibus Senatus cognoscit, etiam Cambialibus, nisi terminus solutionis cambialis cadat in nundinas, quo casu fere ad Judicium mercatorum res defertur, rarius autem adiri magistratus solet. Gravatis integrum est, uti contra sententiam beneficiis Supplicationis, Restitutionis in integrum, & appellationis, elective ad Cancellariam vel Curiam Provinciam modo summa de qua quaeritur, excedat C. Imperiales. Quodsi partes de protracta vel denegata justitia querantur, processus etiam de minori quantitate decerni, & acta advocari possunt.

§. XXXIII.

*Modus
proce-
dendi.*

Modus agendi coram Senatu diversus est a Processu Judiciorum Superiorum, & quidem ita, ut primum Libellus cum reo ad exci-
pi-

piendum communicetur, dein accusata contumacia terminus novus trium septimanarum sub praejudicio praefigatur: quo facto partes excipiendo, replicando, duplicando, & exigente id necessitate, triplicando quoque & quadruplicando procedunt.

§. XXXIV.

Succedit Judicium Ecclesiasticum, decisioni interveniens causarum Ecclesiasticarum. Potest ab eo appellari ad Consistorium Guelferbytanium. *De Judicio Ecclesiastico.*

§. XXXV.

Proximum est Judicium Inferius, ad quod causae leviores deferuntur, & a cujus decretis ad Senatum appellatur: quae tamen appellationes minime coram Notario interponi debent. Termini a quindena hic currunt ad quindenam, ita tamen, ut secundus statim sit praejudicialis. *De Judicio inferiori.*
Par-

Partibus vero & scriptis positionibus uti integrum est, & Recessibus oralibus. Cessiones quoque & oppignorationes rerum immobilium coram hoc judicio * fiunt.

* Ordinatio hujus Judicii a Duce Rudolpho Augusto edita die 16. Novembr. MDCLXXVII.

§. XXXVI.

*Das
Bruch-
Gericht.*

Affine Judicium, quod de litibus famulorum & ancillarum, tum de injuriis levioribus cognoscit, & *Bruch-Gericht* vocatur; a quo ipso ad Senatum quoque appellatur, ita tamen, ut appellationibus non nisi de causis gravissimis deferatur.

§. XXXVII.

*Judici-
um
merca-
torum.*

Coram Judicio * Mercatorum lites de solutionibus cambialibus, quae nundinis promissae, & aliae causae mercantiles ventilantur; ita tamen, ut & aliae personae quam mercatores, inprimis vero peregrini de fuga

fuga suspecti, ab hoc judicio queant custodiae committi.

* Ordinatio Judicii nundinalis, & cambialis a Ducibus Rudolpho Augusto, & Antonio Ulrico promulgata die 1. Decembr. MDCLXXVI.

§. XXXVIII.

Processus autem in hoc Judicio Summaritus est: citatio enim statim sub praejudicio fit, reoque audito statim sententia pronuntiatur. Gravatis interponendum, simulque intra 24. horas justificandum remedium supplicationis: quod tempus a momento currit in momentum, & etiam in oblatione reliquarum positionum observandum est. Quoties lis tam implicita, ut intra nundinas finiri nequeat, ut in concursibus creditorum, & aliis causis difficillimae perscrutationis fieri solet; toties ea finitis nundinis tractatur ad formam Processus, in Judicio Inferiori usitati. Sequitur autem Judicium Mercatorum Ordinationem

Modus procedendi.

F Cam-

Cambialem & Nundinalem, & Observantias mercatorias : de quibus ut constet, quotannis ex numero mercatorum, tam peregrinorum, quam indigenarum certi leguntur Assessores, voto & sessione gaudentes.

§. XXXIX.

*Judicium
Mer-
cantile
Appel-
lationum.*

Ab hoc Judicio ad Judicium Mercantile Appellationum intra 24. horas appellatur: quod, si appellationi locus, eadem ratione Processus utitur; eo autem privilegio gaudet, quod inde ad judicia superiora appellari nequit, ita tamen, ut partibus integrum sit, uti beneficio transmissionis Actorum.

§. XL.

*Judicium
tutelar.*

Tutelae quoque a separato Collegio curantur. Si quid controversiae inciderit; id omne, quia hoc Collegium jurisdictione caret, discussioni Senatus relinquatur.

§. XLI.

§. XLI.

Erat Brunsvigae praeterea Collegium Commissionis, paullo post A. MDCLXXI. ordinandis rebus civitatis a Rudolpho Augusto constitutum: sed quod post mortem Ducis Augusti Wilhelmi dissolutum fuit.

*Collegium
Commissionis.*

§. XLII.

Politia & oeconomia ciuitatis ad curam *Camerae* pertinet.

*De Politia &
Oeconomia.*

§. XLIII.

De usu caeterarum Ordinationum & Statutorum nihil certi dici potest, quum ea a Principe nunquam confirmata, ita ut, si quid servatur ex pristino more, id vim tantum habeat Consuetudinis particularis & localis, non autem Juris scripti.

*Consuetudo &
observantia.*

§. XLIV.

Civitas Gandersheim quoque sub Jurisdictione Sculteti Principis est,

*De Civitate
Gandersheim.*

a quo ad Judicia superiora Guelferbyтана decurritur. Canonici quoque Gandersheimenses coram Collegiis Guelferbytanis de jure experiuntur.

§. XLV.

*Statuta
Helm-
stadien-
sia.*

Civitas Helmstadiensis quoque sua singularia Statuta habet, revisa & emendata A. MDLXXXIX. sed quae typis nondum sunt excusa.

§. XLVI.

*Scripto-
res de
Jure.*

Cum autem propter hoc Helmstadium suum Principatus Guelferbyтанus cultu afflueret ingeniorum, multo plures scriptores, eosdemque clarissimos etiam de Jure protulit, quam reliquae Provinciae Guelficae. Plerique tamen eorum, quia universim prodesse voluerunt, in capite generali de Scriptoribus ad Jus Brunsvico-Luneburgicum facientibus recensentur. Hic laudasse sufficiat *Henrici HAHNII Observata Theoretico-Practica* novissime edita

dita *Frankof. & Lipsiae A. MDCCVI.*
fol. Ut enim hunc Hahnium uni-
 versa fere Germania, cum Zasii &
 Bachoviis suis, inter JCtos suos
 primarios reveretur, pro eximia e-
 jus, cum Juris Romani & Canoni-
 ci, tum quoque Consuetudinis u-
 niversalis cognitione, sic tamen iis
 prae caeteris prodest, qui in Dica-
 steriis Guelferbytanis versantur.
 Addam his HOMBORGII *Consilia*, e-
 dita *Frankofurti A. MDCCXIII.* &
 de Antiquitatibus Juris Brunsvi-
 censis REHTMEYERI opuscu-
 lum *de Syndicis Brunsvicensibus, ac an-
 tiquo Judicio, Vehmeding dicto, im-
 pressum Brunsvigae A. MDCCX. 4.*
 Novissime de bonis solidorum
 Brunsvicensium & Luneburgen-
 sium, Praefide Dn. Jo. Christiano
 WAITZIO egit Georgius Bartoldus
 SCHRADER *Gandesia Brunsvicensis Je-
 nae MDCCXXXVII.* Praeiverat
 SCHOTTELIUS *de juribus antiquis c. 17.*

Pars II.

DE JURE

LAUENBURGICO

§. I.

Usus
Jur.
Saxon.
jam o-
lim mo-
dicus.

Crebris hominum sermonibus circumferri solet, in Ducatu Lauenburgico instituta Juris Saxonici vigere ex pristino more. Sed quod abscisse vulgo dicitur, intelligendum est cum restrictione quadam: jam enim olim in hoc Ducatu usus Juris Saxonici observantia circumscriptus fuit. In privilegio certe, quod Dux Joannes A. MCCCLXXI. vico Otterndorf in terra Hadelerica dedit, vicum hunc Jure Saxonico donat, *quatenus id in conditionibus suis observetur*, praecipue in den Lande tho Sadelbande, und in et Vagdie tho Lauenburg. Praeterea

terea *Jus Commune* hic etiam *in subsidium* receptum.

§. II.

In Ordinatione quoque Curiae Provincialis Tit. i. §. 6. *Juri Saxonico* * *que magis bonae re-strictus.*
communis, Speculo puta *Saxonico*
 & *Weichbildo*, cum *Jure Saxonico*
Feudali communis, ea *linguitur auctoritas*, quam *observantia forensi* **
nacta sint. Unde quaeri saepissime
 solet, sitne hoc vel illo casu *Jus*
Saxonicum in *observantia*, nec
 ne. ***

* Neque enim *Juris Saxonici* nomine
 Constitutiones quoque veniunt *Electo-
 rales*, utpote nunquam, quod ipsa res
 loquitur receptae, & quas contra di-
 ferte excludit Dux Julius Franciscus
 in Ordinatione Curiae Provincialis da-
 ta A. MDCLXXIV.

** Ad *Jus* igitur *Saxonicum*, deficiente
 demum *Consuetudine* decurritur, ea-
 demque tam *Locali*, quam *Univer-
 sali*: haec enim praefertur, si rite
 probata, aut *judicio Contradictorio*
 confirmata sit. *Ordinatio Curiae*
Provincialis data A. MDCLXXXI.
 Tit. i. §. 6.

*** Quod minime mirandum, cum in ipsa Saxonia Jus Saxonicum observantia aestimetur. CARPZOVIVS P. II. *Decis.* 101. n. 6. & 7. *Decis.* 127. n. 16. *Decis.* 157. n. 19. IDEM in *Praxi Crimin.* P. I. Qu. 20. n. 38.

§. III.

*Jus
Com-
mune
Subsi-
dia-
rium.*

Quare, quibus casibus in Jure Saxonico nihil est definitum, aut Observantia ejus doceri nequit, in iis Jus Civile & * Canonicum; in Feudalibus ** Longobardicum, tanquam Jura subsidiaria, suos sequi jubet laudata Ordinatio, ad quae plerumque illico, idque satis caute decurrunt caussarum patroni, si probatio usus Juris Saxonici difficilior sit.

* Jus autem Commune jam dudum in subsidium receptum. Adjungitur enim Observantiae Juris Saxonici jam in Art. I. antiquae Ordinationis Curiae Provincialis hujus Ducatus, datae A. MDLXXVIII. Dux Franciscus Junior quoque, in Constitutione sua de promotione justitiae, data MDLXXXIV. Juri Communi favet, dum neminem de Facto, Rescriptis,

scriptis, Mandatis, aut extrajudiciali ratione, sed ad normam Juris Communis instituto primum Processu, condemnari jubet. Quae Constitutio literis Reversalibus infecutorum Principum, & inter caeteros, Ducis Julii Francisci, datis d. 24. Septembris MDCLXVI. confirmata.

** Ratione Feudorum tamen Dux Julius Henricus d. 2. Aprilis MDCLVI. illud cavit, ut viduae & filiae vassalorum, qui sine successoribus masculis mortui sint, in possessione & usu feudi vacantis & ad Principem redeuntis, tam diu quiete relinquantur, donec iis ex feudo secundum mores regionis provisum fuerit, ita tamen, ut ne feudum ab iis deterioretur.

§. IV.

Est autem haec Observantia, in quibusdam capitibus satis constans. Sic utique hodie sola Consuetudine exulat Gerada; quum contra ex Juris Saxonici placitis femina adhuc nulla sine curatore ad litem in judicio intervenire possit; & Termini Saxonici, una cum Leuteratione, adhuc in usu sint. Similiter

Exempla Observantiae.

ex hoc capite Sereniss. Dux Lüneburgicus Georgius Wilhelmus, d. 20. Decembris MDCCIII. successioni per Jus repraesentationis inter fratrum & sororum liberos cum fratribus & sororibus concurrentes, tam in Feudalibus, quam in Allodialibus ex norma Juris communis & Constitutionis Carolinae datae MDXXI. locum dedit; quia de Observantia Juris Saxonici, qua liberi excluduntur, in terris Lauenburgicis minime constaret.

§. V.

*Ordinatio
Ecclesiastica.*

Praeterea notabilis Ordinatio Ecclesiastica, composita ab Antonio Puchenio, Superintendente Lubezensi, ad instantiam Ducis Francisci Junioris. Impressa ea Lubecae A. MDLXXXV. apud Joannem Balhorn, & iterum ibidem, sed immutata MDCLI.

§. VI.

§. VI.

Succedunt Ordinationes Curiae *Ordinationes Curiae Provincia-
lis.* Provincialis. Primam earum editit Dux Franciscus A. MDLXXVIII. quae dein revisa a Duce Augusto A. MDCXXI. & impressa Luneburgi apud Andream Michaëlsen. Eadem Ordinatio postea Recessui Imperii dato A. MDCLIV. attemperata, & A. MDCLXXIV. publicata, iterumque edita A. MDCLXXXI. jussu Ducis Julii Francisci, adjectis aliquot Constitutionibus.

- * Ex Recessu provinciali, dato Ratzeburgi A. MDLXXXV. apparet, D. Hieronymum Schulzium in Martzsch, Cancellarium Ducis, Ordinationes justitiae, in unum corpus redigere debuisse: quod corpus non fuit editum, nec, ut videtur, absolutum.

§. VII.

Inter Constitutiones Lauenburgicas quarum summa nobis nota, *Constitutiones memorabiles.* visae memorabiles i.) qua pacta Dotalia coram Parochis fieri vetantur, &

& coram Praefectis fieri jubentur, data Ratzeburgi die 28. Maii MDCXCII. *Manuscripta*; 2.) Quae eadem perinde ac testamenta rusticorum, coram Magistratu ordinario fieri, & sine attestatione eiusdem, nemo a parocho copulari jubetur, data Ratzeburgi d. 19. Januarii MDCCCV. *impressa*; Et denique 3.) ea, qua Jus in bona naufragorum in Albi abrogatur, data Hannoverae die 8. Decembris MDCCXXIX. *impressa*. Mitto reliquas tam de causis Civilibus, quam Ecclesiasticis, militaribus porro & monetaribus, partim impressas, partim ineditas Constitutiones.

§. VIII.

*Civitates quo
Jure
utantur?*

Urbi *Lauenburgo* a Duce Francisco *Statutum & Ordinatio* Politiae impertita fuerunt, quibus complura continentur singularia. Civitati *Ratzeburgo* Dux Franciscus singularem *Ordinationem Politiae* dedit A. MDLXXII.

MDLXXII. quae pro *Statuto* fungitur. Civitas *Moella*, quia Civitati Lubecae aliquamdiu oppignorata fuit eoque tempore eodem, quo Lubeca Jure usa est, in quibusdam Capitibus per modum Consuetudinis *jure* utitur *Lubecensi*.

§. IX.

Regia autem Collegia Ratzeburgi, quae Juris administrationi vacant, tria sunt: I. REGIMEN. II. CURIA PROVINCIALIS, & III. CONSISTORIUM.

*De Collegiis
Regiis.*

§. X.

In Regimine Regio omnes causas Regiminis, Politiae & Regales tractantur. Idem Oeconomiae civitatum invigilat; Magistratus legitime praesentatos confirmat; & ut in reliquis duobus collegiis omnia recte & ordine fiant, curat. Ibidem quoque complures casus justitiae expediuntur: Primo enim Criminalia

*De Regimine
Regio.*

nalia paene omnia ex Praefecturis Lauenburgicis ad Regimen mittuntur, a quo relatio fit ad Regem. Porro appellationes omnes in Civilibus, ex judiciis Civitatum & Praefectarum Lauenburgicarum; ut ex judicio superiori & provinciali terrae Hadelericae, ad Regimen solum devolvuntur, exclusa Curia Provinciali: prouti etiam Praefecti & Officiales Principis in causis Personalibus coram Regimine solo conveniri possunt.

§. XI.

*Ejus-
demque
Juris-
dictione
in deli-
ctis No-
bilium.*

Ejusdem Regiminis fundata est Jurisdictio per Declarationem Regiam datam MDCCXXXII. in delictis Nobilium, ratione Inquisitionis generalis in ea, quae moram non patiuntur: quae fere ad persecutionem delinquentis, constitutionem corporis delicti, & similia pertinent; captis autem jam complicibus, postquam res ad Proces-
sum

sum ordinarium & defensionem etiam pro avertenda speciali inquisitione & tortura, & publicatione sententiae pervenit, inquisitio ad Curiam Provinciale[m] vi ejusdem Declarationis remitti * debet.

* Verba Constitutionis haec sunt: *Wann aber der Delinquent, und dessen Complices zur Haft gebracht, und die Sache in einem ordentlichen Proceß und Defension, auch pro avertenda speciali Inquisitione & Tortura und Publication der Urthel gediehen, die Sache ans Hoff-gericht remittiret werden solte.*

§. XII.

Sequitur autem Regimen, Ordinationem Curiae Provincialis. Summa appellabilis ad summa Tribunalia Imperii est CCCC. Imperialium.

Ordinatio, quam sequitur, & summa appellab.

§. XIII.

Curiae Provincialis in solis casibus justitiae forum privative fortuntur Ducatus Lauenburgici & terrae Haldelericae Nobiles, eorundemque

De Curia Provinciali.

demque domestici. Ejusdem Curiae Provincialis privative fundata Jurisdictio, quoties civitates, vici, pagi, & senatus oppidanus in corpore, tanquam communio conveniri debent: perinde ac si Praefecti & Principis Officiales ratione officii aut ejus quod Principis interest, in Judicium, tanquam rei vocentur. Ordinationem Curiae Provincialis jam in proximo §. laudavimus.

§. XIV.

*De
Confi-
storio.*

Consistorii eadem praerogativa & potestas, quae aliorum apud nos Consistoriorum. Deferuntur eo causae Matrimoniales, Ecclesiarum, Ecclesiastarum, Scholarum, scholae magistrorum, & similium personarum ex solis tamen ditio- nibus Lauenburgicis, non etiam ex terra Hadelericis. Appellationes inde ad Serenissimum, & Collegium Consilii Intimi devolvuntur: quod

quod & supremum directorium in hoc Consistorium exercet.

§. XV.

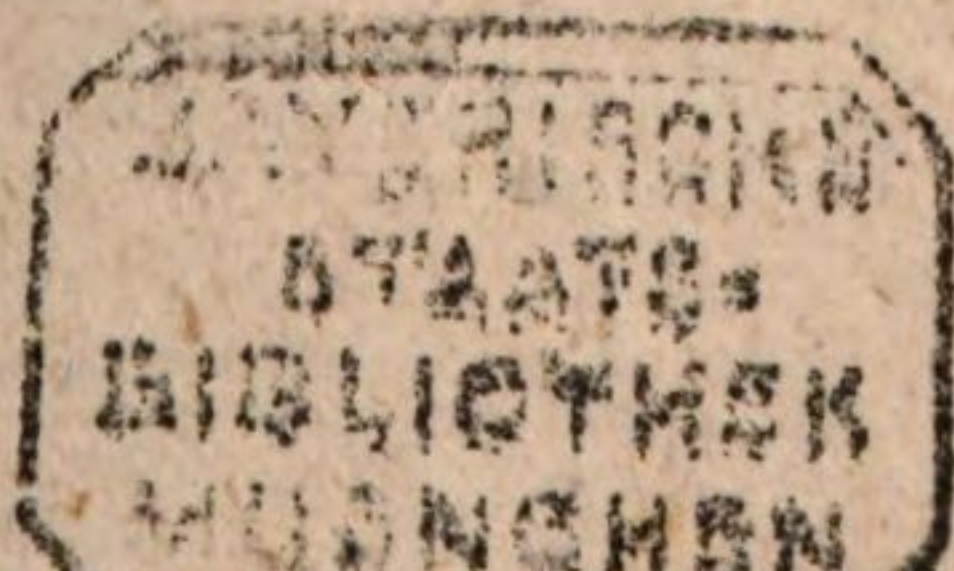
Habetur autem solenne Consi- *Stati*
storium statis, & in Recessu, dato *ejus*
MDCCII., determinatis tempori- *dies.*
bus Ratzeburgi, per dies ad sum-
mum sex. Interea res, in quibus
periculum in mora, ab Assessori-
bus Consistorii, Ratzeburgi prae-
sentibus curantur.

§. XVI.

Civitates Lauenburgum, Ratze- *De Ju-*
burgum, & Moella, non minus *re Ci-*
quam Nobiles hujus Ducatus, alta *vitat.*
& bassa jurisdictione gaudent: nec
litem hic temere de ea videas, nisi
qua vicini de finibus dissentiant.
Appellationi autem a judiciis Nobi-
lium ad Curiam Provinciale lo-
cus, si res, de qua quaeritur, sit
pluris quam L. Marcarum Lubecen-
sium. Eidem Curiae Provinciali

G

in-



integrum est, in casu protelatae justitiae Mandata de administranda justitia ad judicia Nobilium dare, imo rem, si & his non pareatur, plane avocare. Recessus anni MDCCII. §. 10. Utrumque in judiciis civitatum privative a Regimine fieri solet.

§. XVII.

*De Jure
re ter-
rae Ha-
deler.*

In terra HadelERICA Status Provinciales Jus Commune Provincia-
le habent, secundum quod lites di-
rimuntur, ita ut in subsidium va-
leant Consuetudines laudabiles, Or-
dinationes Principum, & jura Com-
munia Caesarea. Vid. *Hadeleriolo-
gia Historica* impressa Hamburgi
MDCCXX. p. 5.

§. XVIII.

*Ordin.
ejus Ec-
clesiast.*

In eadem Dux Magnus Ordina-
tionem Ecclesiasticam in lingua
Saxoniae inferioris publicavit
MDXXVI., quae laudatae Hadele-
rologiae Historicae inserta fuit.

§. XIX.

§. XIX.

Vico Ottendorf Ericus Dux A. ^{Statu-}
MCCCC. in privilegio suo Statu- ^{tum Ot-}
tum tribuerat Stadenſe: quod dein ^{tendor-}
oppido rurfus ademtum a Duce Jo- ^{ſenſe.}
anne, qui Weichbildum ei Saxo-
nicum dedit, ſimulque promiſit,
ſe effecturum, ut id in literas redi-
geretur. Tandem filius ejus, Dux
Magnus A. MDLXI. eidem vico
ſuum dedit Statutum, cujus Au-
thenticum adhuc in Curia cuſtodi-
tur, & cujus Contextus, lingua Sa-
xoniae inferioris conſcriptus, ad ver-
bum reſpondet exemplo, quod lau-
datae Hadeleriologiae Historicae
inſertum. Ratione juris ſubſidiarii
autem cautum a Duce Julio Hen-
rico, Receſſu A. MDCLIV, ut, ſi
laudatum ſtatutum deficiat, nec
Conſtitutiones Principales, aut
Conſuetudines per obſervantiam in-
troductae, litem determinent, lis
ad normam Weichbildi Saxonici
decidatur.

§. XX.

*De Ju-
diciis
terrae
Hadele-
ricae.*

Judicia in terra HadelERICA sunt vel Inferiora vel Superiora. Illa extra Ottendorffium in quavis Paroecia a Sculteto ejus & Scabinis, in domo prope Templum sita; Ottendorffii autem a Senatu habentur.

* Vocantur haec judicia etiam judicia Paroeciarum, *Kirchspiel-Gerichte*: quia terra HadelERICA Superior in septem; Inferior in quinque Paroecias dividitur. Habebantur ea olim in coemeteriis ante fores templi; solebatque sententia statim post causae cognitionem pronuntiari.

§. XXI.

*De Ju-
diciis
Paroe-
ciarum
& Ot-
ten-
dorff. i.)
instant.*

Judicia Paroeciarum in pagis inde ab antiquissimis temporibus nota fuerunt. Senatui autem Ottendorffensi non statim ab initio Jus primae instantiae *, sed deinceps demum datum fuit, ad exemplum Scultetorum in pagis. Vid. Ducis Henrici *Resolutio* anni MDCLVII. ad Gravamen 6. & 7.

* Conf.

* Conf. Statuta Ottendorfsia Tit. I.
princ.

§. XXII.

Ad primam autem instantiam primo nullae aliae, quam causae Civiles pertinebant. Tandem Dux Julius Franciscus, flagitantibus Statibus, judiciis Inferioribus summariam cognitionem etiam in causis mulctatitiis, *Wrug-Sachen* dedit, dicta *Resolutione* ad Grav. 2.

*Quid
huc per-
tineat?*

§. XXIII.

Ab his judiciis inferioribus causae, *extraordinarie* quidem per *avocationem*, *ordinarie* autem duplici ratione ad judicia superiora devolvuntur, per *remissionem* puta & per *appellationem*. Remissio fit, quum, quod voluntatis est, iudex inferior decernere veretur; aut, quum res est altioris indaginis, & testibus iuratis probanda, vel pendens ex jurejurando, quibus casibus remissio

*De mo-
dis de-
volutio-
num.*

necessitatis est. *Resolutio D. Julii Francisci data MDCLXXIX. ad Gravam. I.* Appellatio a partibus intra decendum interponenda; introductio & justificatio autem in causis, quae ad judicium Provinciale aut Quaternarium (de quo statim) devolvuntur, in proxima sessione; in iis vero, quae ad judicium superius Appellationum, aut superius Extraordinarium deferri debent, intra terminum Saxonicum fieri debent, sub poena desertae appellationis. Videatur Ducis *Francisci Constitutio data A. MDCL. §. Demnach obligiren.* Quodsi in priori casu terminus, instante jam sessione, nimis fuerit angustus, introductio appellationis ad proximam Juridicam differtur: quemadmodum in posteriori, ratione justificationis Prorogatio quoque fatalium impetrari potest, quod ex observantia manavit.

§. XXIV.

Judiciorum Superiorum nomine *De Ju-*
 veniunt, 1. *Consistorium*; 2. *Judicium* *dictis*
Provinciale; 3. *Judicium Quaternarium*; *Superio-*
 4. *Judicium Superius Civitatense*; *ribus*
 5. *Judicium Superius Civitatense Appel-*
lationum; 6. *Judicium Superius Extraor-*
dinarium, in quibus omnibus a tem-
 pore immemoriali Grevio, si prae-
 sens est, praefidet.

§. XXV.

Consistorium autem semper in- *De Con-*
 dependens fuit a Consistorio Du- *sistorio.*
 catus Lauenburgici: quae exemptio
 ei novissime confirmata fuit a Duce
 Julio Henrico in *Recessu* dato
MDCLIV. §. Wie denn ferner Sc. Ven-
 tilantur autem in Consistorio im-
 mediate omnes caussae Matrimo-
 niales, Ecclesiasticae, Scholasticae,
 absque beneficio appellationis. Lau-
 dat. *Recessus d. §.*

§. XXVI.

*De Ju-
dicio
Provin-
ciali.*

In Judicio Provinciali, quod a tempore immemoriali constituunt septem Sculteti terrae superioris, *Jus Provinc. Hadeleric. Part. I. Tit. I.*, si res per remissionem eo pervenerit, *Scultetus a quo* ipse quoque votum suum impertit: quum contra in causis per appellationem eo delatis, tantisper discedere debeat, donec vota collecta & lata fuerit sententia.

§. XXVII.

*De Ju-
dicio
Quater-
nario.*

In Judicio * Quaternario modus idem observatur, quem judicium Provinciale sequitur, si res per remissionem, si per appellationem eo devolvantur: quemadmodum hic quoque ut illic res litigiosae secundum Jus Provinciale Hadelericum, Constitutiones ad illustrationem ejus editas, Consuetudines laudabiles, iisque omnibus deficientibus secundum jus Commune Caesareum de-

decidendae sunt. Dict. Recessus
dat. MDCLIV.

* Vocatur hoc iudicium Quaternarium,
quia, utut Paroecias, 5, & totidem
Sculdetos complectitur, tamen in his
quinque Paroeciis quatuor tantum
sunt templa.

§. XXVIII.

In iudicio Superiori Civitatenfi,
ordinarie nullae aliae causae venti-
lantur, quam quae a Senatu eo re-
missae fuerunt. Extraordinarie in
hoc iudicio causae mulctatitiae,
Wrug-Sachen tractantur.

*De Ju-
dicio
Superio-
ri Civi-
tat.*

§. XXIX.

In iudicio Superiori Civitatenfi
Appellationum, perinde ac in iudi-
cio Superiori Civitatenfi lites se-
cundum Statuta Ottendorfiensia,
& Consuetudines laudabiles; utris-
que autem deficientibus secundum
Weichbildum Saxonicum dirimun-
tur. Recessus anni MDCLIV. d. §.

*De Ju-
dicio Su-
periori
Civita-
tensi.*

Conf. Prooem. Statuti Ottendorf. §.
Was aber vorfällt &c. Item Confir-
matio Privileg. Ottendorf. data
MDLXXXII.

§. XXX.

De Ju-
dicio Su-
periori
Extra-
ordina-
rio.

Judicium Superius Extraordina-
 rium a Justitiariis Principis, singu-
 lis septimanis habetur, deciduntur-
 que in eo causae, quae vel moram
 non patiuntur, aut a judiciis Paroe-
 ciarum eo remissae, aut per appel-
 lationem eo devolutae sunt. Prae-
 terea in hoc judicio forum ordina-
 rium nanciscuntur actores contra
 omnes personas & in omnibus caus-
 sis, contra quas, & in quibus cae-
 tera judicia deficiunt.

§. XXXI.

De Re-
mediis
Suspen-
sivis.

Quod si partes per sententiam in
 judicio Provinciali, Quaternario,
 Civitatenfi, Civitatenfi Appellatio-
 num, aut Extraordinario grava-
 tas se existiment, integrum iis est

un

uti Leutatione, quae vel statim post publicationem viva voce, vel deinceps intra decendium, per Notarium & testes in scriptis interponenda; qui tamen posterior modus hodie non est in usu. Justificatio Leutationis intra terminum Saxonicum, etiam sine praevia citatione introducenda, quam subsequitis mutuis positionibus excipit submissio ad sententiam. *D. Julii Henrici Constitutio anni MDCLXVI.*
§. Weil auch &c.

§. XXXII.

Olim duplici Modo appellandi locus. Alter ad Principis vel Commissariorum in Hadeliam adventum fiebat, quo casu valor causae L. Florenos excedere debebat *Jus. Prov. Hadel. P. I. tit. 12.* alter vero ad Principem, ejusque regimen Ratzeburgicum suscipiebatur, quo casu summa appellabilis centum Florenorum erat. *D. Francisci Const.*
A.

Et si-gillatim de Appellatio-nibus.

A. MDCL. §. Die Appellationes. Solennia autem & Fatalia observanda praescribuntur tam in laudata *Constit. §. cit.* quam in *Statutis Provinc. P. I. Tit. 12. & 13.* ac praecipue in Constitutione *D. Julii Henrici A. MDCLXII.*

§. XXXIII.

De executione in debitis liquidis.

Executio in debitis Liquidis, nec non Decretorum a iudicibus inferioribus latorum, ab hisce fieri solet, quando pignora capienda, vel immissio in res immobiles facienda: quodsi vero Obstagium decernendum, causa remittenda est ad iudicium executionis, ibique a Grevione id, tanquam iudice executionis proprie sic dicto obtinendum. Competit enim huic, si praesens, jam ab antiquis temporibus executio privatim in omnibus causis liquidis, sive sint remissae ab inferioribus judiciis, sive per sententiam finitae: cui fini singulis hebdomadibus hoc iudicium celebratur.

§. XXXIV.

§. XXXIV.

Criminalia contra judicia ratio-
 ne delictorum Capitalium exercen-
 tur a Justitiariis Principis, ita ta-
 men, ut, si crimen in una ex septem
 Paroeciis terrae Superioris com-
 missum sit, septem Sculteti terrae
 Superioris; si in vna ex quinque
 Paroeciis terrae Inferioris contige-
 rit; quinque Sculteti ejusdem; & si
 in oppido Ottendorffio perpetratum
 Senatus Ottendorffensis Inquisitio-
 ni adesse debeant, & propterea sum-
 tus alimentorum & executionis fer-
 re teneantur. *Ord. Polit. Hadelericæ
 Art. 56.*

*De
 causis
 Crimi-
 nalibus.*

§. XXXV.

Inter Scriptores Lauenburgicos
 eminent *H. W. v. LAFFERT* per Re-
 lationes suas & *casus criminales* editos
Cellae MDCCXXI. & *SCHNARMACHER*
*im Braurecht des Adels, und der Ritter-
 Güter im Hertzogthum Sachsen-Lauen-
 burg.*

*De Scri-
 ptori-
 bus.*

Pars

Pars III.

DE JURE

BRUNSVICO-LUNEBURGICO

In Ducatu Bremensi & Verdensi.

§. I.

*Com-
menda-
tio insti-
tuti.*

Ducatus Bremensis & Verdensis, in extremis Germaniae finibus, & maris vicinitate, & numero fluviorum navigatiliū, regionibus situ valde opportunis merito accenseatur. Uterque quia non multo ante felix terrarum nostrarum accessio facta est, suas hic leges, sua recenseri postulat instituta. Intentatum aliis opus fin minus ex animi processerit sententia, proderit saltem excusatio, qua

*peragro loca nullius ante
Trita solo.*

§. II.

§. II.

Tenuerunt has terras tempore *De E-*
 Caroli M. Saxones, ante Saxones *piscopis*
 Cauci *. A. Francis devicti Saxo- *& Ar-*
 nes quum mansuetudini assuesce- *chi E-*
 rent religionis Christianae, Episco- *piscopis*
 pum inter caeteros Bremensem ac- *Bre-*
 ceperunt. Episcopatus haud ita *menfi-*
 multo post mutatus in Archiepisco- *bus.*
 patum. Archiepiscopi Sedes pri-
 mum Hamburgum, dein Brema,
 tandem, Ecclesia Cathedrali Ham-
 burgenfi & Bremensi, a Papa Nico-
 lao A. DCCCLVIII. ita unitis, ut
 utraque non duas amplius, sed u-
 nam Ecclesiam efficeret, Bremer-
 vorda: ita tamen, ut Bremae quo-
 que Palatium Archiepiscopale ef-
 fet. Creati primum ab Imperato-
 ribus, dein lecti posulative a Ca-
 pitulo Ecclesiae Cathedralis Archi-
 episcopi. Utebantur autem papali pe-
 nitus per Septentrionales plagas au-
 ctoritate ita, ut non tantum Episco-
 pi, Lubecensis, Schwerinensis, &
 Ratze,

Ratzeburgensis Suffraganei ejus essent, sed eisdem quoque Episcopi in Suecia, Norwegia, & Islandia vi bullarum Papalium parerent.

* GUNDLINGIANORUM *P. I. p. 244.*
prima Sedes Francorum in ditionibus
Bremenibus collocatur. De Caucis
exstat Commentarius Jo. Schildii,
quem duobus libris exsecutus est.

§. III.

*Vetus
forma
regimi-
nis.*

Ab Ottonibus Seculari potestate
auctus Archiepiscopatus magna
sub Henrico IV. incrementa cepit,
& tandem ab Hartwico I. Comita-
tu auctus est Stadenfi. Agitabantur
autem, ut in caeteris Episcopati-
bus, res majoris momenti in Con-
ventibus publicis, quibus adhibiti
Praelati, Proceres, & Civitates,
Brema, Stada & Boxtehuda. *
Quum dein Pace Westphalica Ar-
chiepiscopatus in Ducatum muta-
retur, atque in Suecos transferre-
tur; extincto ordine Praelatorum,
soli Proceres & Civitates Comitio-
rum

rum Provincialium jus habere coeperunt.

* Ante Pacem Osnabrugensem Corpus Statuum constituebant Capitulum Cathedrale & Praelati, quales erant Abbas Hasfeldensis, cum Abbatibus & Praepositis reliquorum Monasteriorum, Abbate porro S. Pauli ad Bremam, Ordo equestris & tres civitates Brema, Stada & Boxtehuda.

§. IV.

Quod ad Episcopatum attinet *De Episcop. Verden- si.* Verdensensem qui non, ut Episcopatus Bremensis ad Circulum Saxoniae Inferioris, sed ad Circulum Westphaliae pertinet, habuit is quoque suos sibi Episcopos, ita tamen ut inter hos Episcopos saepe esset Archiepiscopus Bremensis: donec tandem in Pace Osnabrugensi Suecis hic Episcopatus cum Archiepiscopatu Bremensi, uterque Ducatus titulo tanquam perpetuum Imperii Feudum cederetur.

§. V.

Ordi-
nationes
Eccles.
Brem.

Custodiuntur in utroque adhuc consuetudines & leges*, quae antea in usu fuerant, & idcirco tantum Juri Brunsvico - Luneburgico annumerantur, quia ab Augustissimis Regibus nostris confirmatae sunt. Custodiuntur autem quatenus legibus recentioribus non sunt abrogatae hodiernoque Statui applicabiles. Talis est in Ecclesiasticis, ut & in Politicis, de quibus infra, *Recessus Provincialis* inter Reginam *Christinam*, & Status Bremenses initus, datus die 30. Junii MDCLI. tum Confirmatio Regis Caroli XI. data die 20. Maji MDCLXIII. Idem enim novissime confirmatus a Rege *Georgio II.* die 30. Julii A. MDCCXXXII., nec adhuc prodiit Ordinatio Consistorialis Regum nostrorum, quemadmodum nec a Regibus Sueciae singularis Ordinatio rebus ecclesiasticis dirigendis edita fuit.

* Ad vetustissima monumenta, quae in Archi-

Archivis Stadenſibus ſuperſunt, re-
ferenda *Collectio Sententiarum* pronun-
ciatarum a Statibus Provincialibus, &
concinnatarum juffu Archiepiſcopi
Balduini A. MCCCCXXXV. Mo-
res, qui in iis obveniunt notabiles, hi
fuerint. Inter fratres major natu di-
vidit, minor natu optat. Suibus ſil-
vetum alienum ingreſſis, prima vice
mulcta obtinebat arbitraria; ſecunda
mulcta, pro ſingulis capitibus, qua-
tuor, tertia, octo ſolidorum; quum
quarta vice ſues Proprietario cederent
ſilueti. Vidua quoties de vi bonorum
raptorum compellabatur, ſi negaret,
ſe conſcia quicquam domui illatum,
abſolvebatur: niſi accuſator 77. testi-
bus contrarium doceret. Qui mores
hodie extra uſum ſunt. *Ordinatio Po-
litiae* antiquiſſima Archiepiſcopi Hen-
rici data eſt A. MDLXXXV. Ad-
de his *Ordinationem Criminalem* Ar-
chiepiſcopi Joannis Friderici, in qua
aboletur probatio vulgaris per aquam
frigidam, quae contra Magiae inſpri-
mis incuſatos irreperat.

§. VI

Cautum hoc Receſſu, ut 1. Religio
Evangelica non mutatae Confeſſio-
nis Auguſtanae maneat in ſtatu
priſtino; 2. Conſiſtorium conſti-
tuatur Stadae, quod etiam deinde

*Summa
Ord.
Eccl.
Reg.
Chriſt.*

factum est; 3. Jus Episcopale sit penes Principem, qui vi ejus Ordinationes Ecclesiasticas conficiat, examina & ordinationes candidatorum ministerii expediat, & inspectionem simul supremam in * Scholas exerceat; 4. Ratione juris Parochialis, ut unusquisque in sua Parochia, juribus utatur Ministerialibus; 5. Jus patronatus exerceatur ab iis, qui vel ex Fundatione, vel ex Donatione, Sustainatione, aut Praescriptione immemoriali in ejus sint possessione.

* Recessu dein Commissionis, dato die 20. Julii MDCXCII., visitatio Ecclesiarum quoque in civitatibus, non tantum Verdenfi, sed etiam Stadenfi, & Boxtchudenfi, Regi vindicata, ita scilicet, ut a Regio Commissario & Superintendente Generali fiat. Eaedem Civitates vi dicti Recessus confirmationem recens lectorum Evangelii ministrorum a Regimine Regio impetrare debent: a quarum Civitatum ministerio tamen Scrutinium Praecursorium cum candidatis iustituitur, antequam hi Consistorio ad examen fistantur.

§. VII.

Habet vero Ecclesia Bremensis complura saluberrima instituta, quorum quaedam per lancem saturam exhibebimus. *Alia Instituta Eccl. Brem.* *Chiliastarum* igitur erroribus occursum regis Caroli XI. & Caroli XII. Edictis, quorum illud Holmiae die 6. Octobris MDCXCIV., hoc in castris ad Lupiam in Volhynia die 17. Julii MDCCVI. datum. Exstant ea in Collectione Constitutionum, quae jussu Potentissimi Regis nostri anno MDCCXXXII. prodiit Stadae sub Titulo: *Brem- und Verdische Policy-Teich- Holz- Jagd und andere Verordnungen*, p. 800. Ea nobis deinceps nomine Ordinationis Politiae Renovatae veniet. De *Catechisatione* porro juventutis sollicite cautum, tum Suecorum temporibus die 4. Novembris MDCCVI., tum deinceps, inprimis die 16. Maji MDCCXXIV. O. P. R. p. 807. 1118. Ministris verbi Divini, tempore ordinationis, ex

veteri ritu proponi solent *XVII. articuli* Doctrinae Purioris, de vitando Scandalo, de matrimonialibus, & qui sunt reliqui.

§. VIII.

*Ordin.
de Pa-
roch.
Rur.*

Quemadmodum se gerere debeant Parochi Rurales, constitutum in Ordinatione data 2. Januarii A. MDCCIX. Videatur ea in O. P. R. p. 1112.

§. IX.

*De Dis-
pensa-
tionibus.*

Dispensationes in * Matrimonialibus adhuc ad tertium usque gradum Lineae collateralis, praestita ad pios usus pecunia; in quarto autem gradu sine ullis impensis a Regio Consistorio impertiuntur: quod ut ex Ordinatione Archiepiscopi Friderici, data die 11. Januarii MDCXXXVII. manavit, ita a Rege Sueciae MDCXCIV. confirmatum est, & adhuc observatur. Videatur O. P. R. p. 778. & 785.

* Tem-

* Tempus Luctus viduabus annus, viduis 36. septimanae praefinitum; nisi hic quoque dispensatum fuerit.

§. X.

In statu Politico observatur idem *De Statu Politico.*
Recessus Provincialis Reginae Christianae, cujus in Ecclesiasticis injecta mentio supra §. V., ubi eum a Regibus Carolo XI. & Georgio II. confirmatum diximus. Vi ejus res majoris momenti cum Statibus Provincialibus, saltem cum Consiliariis Provincialibus communicandae. Eodem cautum de administratione justitiae, judiciis aggerum, executione Constitutionis Archiepiscopalis de Contractibus Usurariis, datae MDLXXXIX. die 10. Decembris, de erigendo porro summo Tribunali ob privilegium de non appellando; de melioratione saltuum, commerciorum, & quaestus ruri & in uribus; munitione aggerum, & aliis similibus capitibus. Constitutio de contractibus usurariis repetita in

Ordinatione Politiae renovata. Ad-
jectae sunt aliae complures Consti-
tutiones, contra Duella, Obstagia,
executionem militarem, Propolia,
aleam, comissiones; de concursu
porro creditorum, incendiis, viis,
stratis, & similibus: inter quas emi-
nent Constitutiones Augustissimi
Regis Georgii II. quibus Jus in bo-
na naufragorum aboletur, jus Ha-
genstoltziatus tollitur, & jus Detra-
ctus circumscribitur.

§. XI.

*De re
Came-
rali &
Praefe-
turali*

Ratione rei Cameralis & Praefe-
turalis Regiae observandae Sta-
tibus & subditis a Rege Suecorum
datae *Certiorationes* & Ordinationes,
V. Ordinationem Curiae Provincialis
P. I. Tit. XIV. §. 2. verbis: Uns und
unsere Aemter angehende Sachen.
Eodem pro parte pertinet *Reces-
sus Visitationis* Tribunalis Wisma-
riensis datus die 15. Decembris
MDCLXXXVIII. & ejus Confirma-
tio

tio data 15. Martis MDCXCII.; & Declaratio Regia data die 22. Martii A. MDCXCII. Videatur O. P. R. p. 504. seqq. Quibus novissime accesserunt *Rescripta* data die 19. Octobris MDCCXIX. & 4. Julii MDCCXXXV.

§. XII.

Accensetur autem Regalibus Principis etiam jus Anchoragii, das Ancker-Geld. Praestatur enim pro libertate, navim territorio appellendi. Quod si ripae privatum damnum datum sit, privatim illud sarciri fas & aequum. Conf. de hoc jure HACKMANN *de Jure Aggerum cap. II. §. 69. seq.*

De Jure Anchoragii.

§. XIII.

Quum terra Kedingensis reparandis aggeribus Vischhavenensibus, ruptis vi maris & ventorum, & efficcandis agris inundatis 266161. Imperiales a Camera Regia mutuo sum-

Privilegium Camerae.

sumfisset, Georgius II., mitissimus Princeps primum dimidium sortis ultro remisit misellis: tum usuris quadrantibus contentus, passus est praeterea, summam totam in singulos agros dividi, & a singulis colonis particularem praestari solutionem; ratione cujus solutionis & alius similis aeris alieni, propter reficiendos aggeres antea contracti, in Concurſu creditorum praeferrī Camera solet omnibus etiam Anterioribus creditoribus ex causa privata, videatur O. P. R. p. 139. & Literae Patentes, datae die 6. Junii A. MDCCXXXII.

§. XIV.

*De
cauſſis
feudali-
bus.*

Cauſſae Feudales hic ad normam juris Communis Feudalis tractantur & deciduntur. Olim distinctio obtinuit, quae partim etiamnum custoditur, ut Feuda ab Archiepiscopis profecta essent Masculina; quae a Praepositura darentur, Promiscua

miscua & Hereditaria. Illa propria Nobilium erant; haec plerumque vel civium, vel rusticorum quoque. In his olim jus Feudale Saxonicum observabatur: sed hodie in utroque genere respicitur ad jus Feudale * Longobardicum.

* Feuda caeterum *pauca* in ditionibus Bremenſibus, qua de re tamen ſine cauſſa queritur Archiepiſcopus Rodius. Vid. Dn. STRUBE *de Jure Villicorum* p. 282. 283. 284.

§. XV.

De jure Militari illud videatur notabile, quod miles extra expeditionem constitutus, tam in Criminalibus quam in Civilibus judici subest ordinario loci, in quo degit. O. P.R. p. 770. Quod Belgis quoque in usu positum est, apud quos ipsos quoque, pacis tempore, Togae passim arma cedunt. Idem miles in cauſſis matrimonialibus forum Ecclesiasticum sequitur ordinarium in Consistorio per Ordinationem Re-

De Jure militari.

Regiam datam die 18. Augusti
 MDCCXXXII. Adde his ex veteri
 jure in usum revocatum Privilegium
 Fisci ratione debiti Primipilaris, si
 Praefectus militum pecuniam mili-
 tarem in suos usus converterit, aut
 qui, ut vestitus eorum in mundo sit
 curant, talem pecuniam sibi five-
 rint praehiberi. Pertinent eo Or-
 dinationes Regiae datae, altera die
 21. Aug. MDCCXXXII, altera die
 31. Augusti anni ejusdem.

§. XVI.

*Jus ag-
 gerum.*

Venio nunc ad jus Aggerum *,
 de quo singulari Ordinatione cau-
 tum, cujus auctorem infra lauda-
 bimus. Continetur ea O. P. R. p.
 71. Videtur vero id effecisse tuen-
 di aggeris periculosa necessitas, ut
 huic judicio neque agri Ecclesiasta-
 rum, neque Ecclesiarum ipsarum
 imo ne Principis quidem domani-
 les exempti sint. Amplius ne praescri-
 ptio quidem cuiquam prodest *Ord.*
Agg.

Agg. c. 4. §. 3. in O. P. R. p. 96, quod tamen ad praescriptionem immemoriam non esse extendendum, aliquoties obtinuit in Contradictorio.

* Habet hoc Jus complura singularia, perinde ut terra, cis & uls aggerem, intra certum spatium ei propinqua. Vocatur ea Teich-Erde, estque terra sacra, terra sancta, terra commercio exempta. Eam si penitus adederit fluminis lambentis vis, (plerumque enim de aggeribus Albis quaeritur) integrum est accolae, aggerem ex Vicini terra aggeri propinqua munire, modo id judici denunciaverit, & judex locum assignaverit, pro qua assignatione aliquid praeterea aeris praestandum est. Olim si paterfamilias tuendo aggeri impar esset, & nemo inveniretur, qui publice licitando emere aut pignori accipere fundum ejus vellet; judex Jus Spathae exercebat, & Spatham aggeri vi aquarum laeso inferebat, futuram indicio transiturae fundi proprietatis in eum, qui aggerem restitueret in integrum: quod simul edici publice solebat.

* Superest praeterea Jus Aggerum vetustissimum Ducatus Bremenfis, XV. constans articulis, cum XX. articulis Spadelandicis, quod cum vicinarum

narum terrarum Statutis ad aggeres pertinentibus ad calcem libri sui de Jure Aggerum edidit Jodocus Hackmannus, & quod adhuc observatur, praeterquam, si ei novissima Ordinatione Aggerum fuerit derogatum.

§. XVII.

*Jura
Sta-
tuum.*

Statibus de Jure suo & generaliter & specialiter cautum. Jura Statuum generalia continentur XII. Articulis, qui, post confirmationes Regum Suecicorum, Caroli Gustavi, quae facta die 20. Maji MDCLXIII. & Caroli XI., quae facta die 20. Julii MDCXCI., una cum Declarationibus suis, datis die 20. Maji MDCLXIII. eandemque vim & potestatem habentibus, novissime a Rege Georgio II. die 30. Julii MDCCXXXII. confirmati fuerunt.

§. XVIII.

*Tum 1)
Gene-
ralia.*

Vi eorum Status in Jure Parochiali & Patronatus, quatenus in ejus possessione sunt, quiete relinqui

qui debent: quum contra ratione Civitatum Stadae & Boxtehudae, ea sint observanda, quae iis separatim indulta. Similiter Officiis publicis, indigenae nobiles & ignobiles, modo gerundis iis sufficiant, prae aliis ad-movendi. Si qua nova Ordinatio, aut Renovatio veteris suscipienda, Monita quoque Statuum de iis ex-pendenda. Nec quid denique gra-vius statuendum de Censu, Tribu-tis & Collectis, nisi res antea cum ipsis communicata fuerit.

§. XIX.

Jura Nobilium Specialia articu-
lis XIII. continentur, & similiter a
Regina Christina A. MDCLI. con-
cessa, a Rege Carolo XI. autem A.
MDCLXIII. dein a Rege Carolo
XI. MDCXCII., & novissime a Re-
ge Georgio II. d. 30. Julii A.
MDCCXXXII. confirmata fuerunt.
Tale est quod Ordini Equestri *Tri-
buta* indici nequeunt, nisi de quibus
con-

*Tum 2.
Specia-
lia.*

consenserit in Conventu Provincia-
li *. Porro, quod *Judicia* exercen-
tur *Equestria* **; & quod immunes
sunt equites a *vectigalibus* per to-
tum Ducatum, modo merci adje-
cta sit Attestatio eorundem, quod
denique *jus Detraetus* in bona emi-
grantium non exercetur.

* Exceptus casus necessitatis in Confirma-
tione anni MDCCXXXII.

** Observatur Jus Equestre, in causis
Nobilium hereditariis. Confirmatum
id ab Henrico, Duce Saxoniae, Archie-
piscopo Bremenfi, A. MDLXXVII.
d. 22. Decembris. Impressum id
Stadae MDCLXXIII., & vim legis
habet inter Nobiles Ordini Equestri
immatriculatos, votumque & tessio-
nem habentes Basdalii. Sed ad ditio-
nes Verdenfes non est extendendum.
Revisio hujus Juris ab Ordine Eque-
stri facta, Principis expectat confir-
mationem. Sunt in hoc Jure Eque-
stri quaedam capita Juris Saxonici de
Heergewetta & Gerada.

§. XX.

Consti-
tutio

Sublato Jure Obstagii, sublevan-
dae

dae fidei publicae potens in Duca- *de Con-*
 tu Bremensi remedium visum est *tract. u-*
 Constitutio de Contractibus usura- *surar.*
 riis, vi cuius usurae semisses usurae
 sunt legitimae: ita ut antichresis u-
 furas semisses, etiamsi nominatim de
 iis nihil cautum sit, aequare pos-
 sit. Data est haec Constitutio
 Bremervordae die 9. Decembris
 MDLXXXIX, tuleratque eam Ar-
 chiepiscopus Henricus, Dux Saxo-
 niae, solis Bremensibus; sed eadem
 propter utilitatem publicam vel so-
 la observantia apud Verdeneses quo-
 que invaluit, ideoque in judiciis
 Verdensibus quotidiani plane usus
 est. Luculenter hanc Constitutio-
 nem illustravit Vir Amplissimus i-
 demque Jctus celeberrimus, & Re-
 gis Suecorum Consiliarius Intimus
 ac Vice-Praeses ut loquuntur Tri-
 bunalis Wismariensis *David MEVIUS*,
 cujus Commentarius primum A.
 MDCLXIX, dein A. MDCLXXIII.
 * Stadae editus fuit, & ex quo Pro-
 cessus

cessus hujus Constitutionis vehementer illucescit.

* Constitutio ipsa in his editionibus parum accurate expressa est: accuratior & ad fidem Authentici exacta habetur in O. P. R. p. 935.

§. XXI.

*De Con-
stit. in
causis
Crimi-
nal.*

Ratione Criminalium iisdem fere Constitutionibus utuntur Bremenses, quae in reliquis terris Hannoveranis in usu. Ita hic quoque abolita Fustigatio, & Palus ignominiae; exacerbatae poenae furti domestici, & seductiones ad furtum domesticum; publicatae Constitutiones contra perfidiam administratorum, & Bigamiam.

§. XXII.

*Obser-
vantiae
genera-
les.*

Hoc adhuc generali quadam Consuetudine observatur, ut incrementum dotis, quod uxori vi Juris Equestris c. V. tit. 12. competit, dimidiam efficiat dotis, ita ut
uxor,

uxor, quae intulerat 4000., dein ferat 6000., quod incrementum ei in Concurſu quoque creditorum tribuitur, & perinde, ut dos ipſa, ante nomina creditorum hypothecariorum collocatur. Porro ſimili obſervantia res Expeditoria & Utenſilis, quae inter Nobiles obtinet vi juris Equeſtris, ita ut per Tit. 9. res expeditoria ad proximum cognatum pertineat, inter ignobiles quoque obſervatur in ditionibus Bremenſibus & Verdenſibus: quamvis alicubi hoc jus etiam fuerit abrogatum; quemadmodum ex ipſa quoque urbe Verda exſulat, ubi Geradam magiſtratus capit quando ii, ad quos ea alias pertinet, extra iudicium ipſius ſine animo revertendi habitant. Similiter in Decimis univerſali conſuetudine jus obtinet Congrui, ſi qua illae vendi debeant. Illud porro notoria eademque generali Praxi in Ducatu Bremenſi & Verdenſi receptum eſt, ut ex libris mercatorum de pretio mercis uſu-

rae posci queant, ex tempore subsumti calculi, modo deinceps negotiatio nulla intervenerit. Porro ratione secundarum nuptiarum in viridi quod ajunt, observantia est, maritum non posse transire ad secunda vota, nisi liberis prioris matrimonii ratione bonorum matronum satisfecerit; qui contra fecerit, amittit lucrum Statutarium ex bonis defunctae conjugis percipiendum, quale Stadae & in terra Wursatorum in usu. Nuptiae quoque eidem inhiberi possunt, donec materna tradiderit. Venditio equi ob quinque vitia rescinditur, scilicet si equus sit pituitosus, asthmaticus, calcitrosus, scabiosus, & furtivus. Cui rescissioni contra locus non est, si equus sit caecus aut retrogradus. Damnum navi ab alia navi, neutrius aut utriusque naucleri culpa datum, ab utroque pro dimidia sarcitur, convenienter, credo, legibus nauticis gentium Septentrionalium. Conf. Jus Nauticum

ticum Wysbicense, Art. 27. 48. 49. & Civitatum Hanseat. Ordinat. Naut. Tit. X. Art. 1. Ad consuetudines Bremenses adhuc pertinet Maritimum, Hemdschilling, quod in Praefecturis quibusdam a quovis novo Patrefamilias praestandum est regiis Praefectis; ultra Imperialem tamen excrescere non solet.

§. XXIII.

In concursu creditorum is qui habet jus hypothecae specialis, per observantiam in distractionibus & alienationibus rei, in qua hypotheca constituta, creditoribus generalem hypothecam habentibus praefertur; modo his ex aliis bonis satisfieri possit. Hypothecariis tamen privilegiatis iutegrum est jus optandi hypothecam specialem. Similiter separatio creditorum patris & filii, per observantiam in Ducatu Bremensi & Verdenfi obtinet, ita, ut creditores patris quivis, etiam

*Continuatio
super.
argum.*

privilegiatis filii praeferantur. Collybus caeterum, *l'Agio*, & in adjudicationibus & in dationibus in syl-
lutum, constanti hic rerum judica-
tarum serie non praestatur: quia
praedia speciebus pecuniae nume-
ratae aequiparantur. Aliud obti-
net, si solutio parata pecunia, aut
per executionem fiat.

§. XXIV.

*Recessus
Staden-
ses.*

Civitati Stadenfi praeter Reces-
sum Generalem, datum die 3. Fe-
bruarii A. MDCLII. Regina Chri-
stiana die 23. Junii ejusdem anni spe-
cialem Recessum dederat, simulque
jura ejus omnia, consuetudines lau-
dabiles & libertates confirmaverat.
Cui confirmationi deinde accessit
ampliatio, qua Privilegia ejus o-
mnia in Ecclesiasticis & Politicis as-
serta; ita ut colloquium Ecclesiasti-
cum de rebus matrimonialibus, &
Scrutinium eligendorum verbi Di-
vini ministrorum indicere, simul-
que

que curam Politiae, jurisdictionem Criminalem & Civilem, ut in caeteros cives, sic in Ecclesiastas quoque exercere possit.

§. XXV.

Convenerat ei, MDCLII. cum *Ordinatio Ecclesiastica.* Ecclesiastis suis de nova Ordinatione Ecclesiae, quae XIII. articulus comprehensa asservatur manuscripta.

§. XXVI.

Statutum Civitatis lingua Saxo-*Statuta Staden-
sa.* num inferiorum descriptum: confectum ad A. MCCLXXIX. ajunt. Authenticum ejus custoditur in Curia Stadenfi, a quo differunt exemplaria impressa. Circumfertur quoque versio Germanica Dialecti Germaniae superioris, cui notae quaedam adjectae: quae versio una cum notis, Schwanemanno, Syndico olim Boxtehudano, tribuitur. Habet quoque civitas suam Ordinationem

tionem judiciale, quae data die 4. Aprilis A. MDCVI. paulloque post articulis quibusdam aucta. Judicium inferius quoque Ordinationem singularem habet, quae ex X. Articulis constat.

§. XXVII.

*Singularia
eorundem.*

Ex Statuto Stadenſi mas XVIII. annis major legitimam in judicio ſtandi perſonam habet, etſi in negotiis extrajudicialibus majorennis non cenſeatur. Feminae nunquam ſine curatore agunt, etiamſi de extrajudicialibus quaestio ſit. Jus Congrui ſeu Retractus ex capite Vicinitatis, Stadae, quod ſingulare eſt, vicinus ad dextram exercet prae vicino ad ſiniſtram. Stadae & Boxtehudae communio bonorum inter conjuges obtinet, ita tamen, ut ratione ſucceſſionis tunc demum ex aſſe, ſalva tamen parentibus ſuperſtitibus legitima, maritus uxoris heres ſit, ſi uxor partum ediderit

vivum: quum femissem tantum ferat, si uxor decesserit improlis.

§. XXVIII.

Exempti sunt a jurisdictione civitatis Consilarii & caeteri Officiales Principis, eorundemque familia & famulitium; amplius etiam viduae & liberi post mortem, utique quam diu non nubunt extra forum suum, aut liberi more civium vitam alere incipiunt, Resolutio Regia data civitati die 2. Februarii A. MDCLII. §. 2. & 10. Februarii A. MDCLXXX. §. 2. De exemptione sex Advocatorum ordinariorum a Jurisdictione & oneribus civilibus cautum est in Resolutione Caroli XI., data A. MDCLXXII die 13. Novembris & die 10. Februarii A. MDCLXXX.

§. XXIX.

Urbis Stadae jus de non appellando, stat intra CCCC. Imperiales, per

per Recessum datum die 14. Augusti MDCLII.

§. XXX.

*De Jure
re Box-
tehuden-
si.*

Civitas Boxtehuda Reginae Christianae & Regis Caroli XI. beneficio, iisdem fere juribus fruitur, quibus Civitas Stada. Loquuntur id Recessus, Resolutiones, & Confirmationes seculo XVII. medio & deinceps iis dati, datae.

§. XXXI.

*Ordin.
Eccles.*

Utitur Ordinatione Ecclesiastica, sed quae typis nunquam expressa fuit. Descripta Ordinatio lingua Saxoniae inferioris ab Aepino, Theologo Hamburgensi. Quo anno autem a Boxtehudensibus recepta sit, ignotum. Percrebuit tamen opinio, id paullo post susceptam Reformationem factum fuisse, quae teste CHYTRAEO in *Chronico* cap. 16. anno circiter MDXLIII. contigit. Haec tamen Ordinatio in solis fere Agen-

Agendis subsistit, quae in Ordinatione Ecclesiastica Stadenſi quoque praecipue curantur: quamquam huic quaedam etiam de matrimonialibus inserta sunt.

§. XXXII.

Utuntur quoque Statutis Stadenſibus, quae eis ab Archiepiscopo Ottone A. MCCCXLV. cum reliquis juribus civitatis data fuerunt. Alii existimant, id diu ante, & paullo post ea tempora contigisse, quibus Giselbertus Episcopus Boxtehudenſibus jus dederat civitatis, quod A. MCCLXXIII. factum: quia jam in Privilegio Archiepiscopi Burcardi, dato A. MCCCXXVIII., cujus exemplar authenticum in antiquis Boxtehudae Regestis reperitur, jus Stadenſe ei confirmatur, his verbis, *Jus Stadii dimittimus & donamus justum jus Stadii nostrae civitatis, praedicto novo oppido Boxtebudae.* Haec Statuta dein ex lingua Germaniae in-

*Statuta
Boxte-
hud.*

inferioris in linguam Germaniae superioris translata fuerunt: quod quando, & quo auctore factum sit, non constat.

§. XXXIII.

*Ordin.
judic.*

Praeter hoc Statutum civitas Boxtehuda etiam singularem Ordinationem judicalem habet, ad quam in superiori & inferiori judicio Processus dirigitur. Publicata ea fuit in Curia die 12. Januarii A. MDCVII.

§. XXXIV.

*Summa
appellabilis.*

Summa Boxtehudensium appellabilis ipsa quoque est quandringentorum Imperialium. Vid. Reginae Christinae Confirmatio Privilegorum, data die 1. Augusti A. MDCLII.

§. XXXV.

*De Jure
Verden-
densi.*

Ducatus Verdenfis, salva unius cujusque Consistentia, salvis juribus Singularibus, ratione Regiminis Du-

Ducatus Bremensi perpetuo jungitur: quemadmodum etiam supra laudatus Recessus Reginae Christianae & Confirmatio Caroli XI., ut & Privilegia Generalia & Specialia, excepto Jure Equestri, ad Nobilitatem Verdensensem pertinent, utique, nisi renitatur mos aut observantia vetus.

§. XXXVI.

Habet vero praeterea Ducatus Verdensis suam sibi singularem *Ordinationem Ecclesiasticam*, cuius auctor est Philippus Sigismundus, Dux Brunsvico-Luneburgicus. Impressa ea MDCVI. Lemgoviae. Doctrinam autem verbi Divini & administrationem Sacramentorum ad normam non immutatae Confessionis Augustanae ordinat. Quam tamen Ordinationem Ecclesiasticam in veteri Urbe Verda receptam unquam fuisse, non constat.

§. XXXV.

§. XXXVII.

*De Pri-
vil.
Urb.
Verdae.*

Urbs Verda privilegiorum suorum confirmationem a Christina Regina & Carolo XI. obtinuit. Privilegia ejus cedunt privilegiis Stadenfium & Boxtehudensium in Ecclesiasticis. Utut enim in possessione eam cognitionis Ecclesiasticae & distandae poenitentiae Ecclesiasticae tueri visum sit Tribunali Wisma-riensi in Possessorio: in Petitorio tamen ab Helmstadiensibus immemoriam praescriptionem docere iussa est, sic ferentibus rebus ejus; quae lis nunc in Supremo Appellationum judicio Cellae agitur.

§. XXXVIII.

*Statuta
ejusdem.*

Dividitur Urbs in veterem & novam, quam Australem vocant. Vetus veteri olim utebatur Statuto, seu collectione jurium & consuetudinum veterum, quae nunquam impressa, in sola Curia asservatur, fed

fed de cuius aetate haud constat. Quum autem factionibus inter se diffiderent veteris & novae Verdae cives, visum est Carolo XI. utramque unire, & communi jure donare: quod factum Recessu Combinationis dato die 19. Julii A. MDCLXVII. Manavit autem Statutum Verdense pro maxima parte ex Statuto Bremensi, ut pluribus ostendit *D. Paulus KOCHIVS in Synopsi concordantiae Statutorum civitatis Bremensis, Verdensis, & Oldenburgensis, edita Bremae A. MDCLXXXIV.*

§. XXXIX.

Obtinet vi ejus communio bonorum apud Verdeneses inter conjuges absoluta & exacta, ita ut maritus, quamprimum thalamum ingressus est, etiamsi vel momento post moriatur uxor, dotis & omnium illatorum dominus fiat.

Communio bonorum.

§. XL.

§. XL.

*Summa
appella-
bilis.*

Summa appellabilis Verdensium est centum Imperialium in sorte, ex Resolutione Caroli XI. data A MDCLXIII.

§. XLI.

*Confir-
matio
Privil.*

Utriusque Ducatus, tam Bre-
menfis quam Verdensis, privilegia
confirmavit Georgius I. Rescriptum
eo pertinens datum Londini die 16.
Septembris A. MDCCXV. Simi-
liter Georgius II., die 30. Julii anni
MDCCXXII. utriusque Ducatus
privilegia tam specialia quam gene-
ralia comprobavit, emollitis capi-
tibus quibusdam, in quibus subdi-
torum precibus annuere reges Sue-
corum detrectaverant.

§. XLII.

*De Ju-
re Wur-
sato-
rum.*

Superfunt Erbexae: quorum alii
terram Wursatam, alii terram Ke-
dingensem colunt, ut eos taceam,
qui

qui in Terra Veteri, in Praefectura Neuhausen, in Parochia Osten & Osterstade habitant. Wurfati in *Citationibus* hunc morem eximium habent, quod reum non lictor in iudicium vocat, non viator, aut scriba, sed ipse actor ei diem dicit, quod jus citandi privatum appellant.

§. XLIII.

Statuta eorum, der Wurster Will-
 kör, data MDVIII., laudat *Henricus*
 GIESEBERTUS in *Periculo Statutorum* p.
 878. Idem Declarationis Provin-
 cialis mentionem injicit; datae
 MDLXXXVII.; & Reversalium Pro-
 vincialium eodem anno datorum, &
 juris denique Provincialis, dati A.
 MDCVIII. & MDCXI. quae jura
 Statutaria & Provincialia tanti fecit
Haro Eide TOUWES, Wurfato-Friso,
 ut jus Provinciale Wurfato-Frifi-
 cum cum jure communi, & aliis
 quibusdam Statutis Provinciarum
 Germanicarum conferret in dispu-

*De Sta-
 tutis
 Wur-
 satorum.*

tatione sua inaugurali, habita Gies-
fae A. MDCLXVII. *

* Rubrica sic habet: *Collatio juris Pro-
vincialis Wurfato-Frisici, cum iure
communi, & aliis quibusdam Statutis
Germanicarum Provinciarum singula-
ribus & topicis.*

§. XLIV.

*De Ju-
re Pro-
vinc.*

Quamvis autem jus Provinciale,
quod ultima vice A. MDCXI. edi-
tum, MDCLXVI. typis expressum
est, consensum, imo jussum, ut est
in Rubrica, Archiepiscopi praefe-
rat: vi tamen probandi per se desti-
tuitur, ita ut observantia ab alle-
gante probanda sit. Mentitur enim
Rubrica, nec unquam publicus
huic Juri consensus, publica acces-
sit auctoritas. Inter caetera tamen
ejus capita communio bonorum
inter conjuges cujus Art. i. mentio
fit, obtinet in matrimonio, ex quo
liberi suscepti sint *, non item in
matrimonio improli, tam ratione
creditorum inter vivos, quam ra-
tione

tione fucceffionis poft mortem. Ob-
tinet hic porro jus Retractus, non
tantum ex capite confanguinitatis
in bonis avitis, fed etiam ex vici-
nitate.

* De qua bonorum communione Jus Sta-
tutarium Wurfaticum commiffum
fuit cum Jure Civili in fequenti spe-
cie. Hilla, cui ex priori marito
Joanne filius erat Eide Saade Joan-
nes, divifis cum hoc bonis, ad vota
fecunda tranfierat cum quodam Eide
Hannies, & ex eo infantem pepere-
rat, qui utique vagitu falutaverat
quatuor parietes. Dein Hilla filio
Joanni folam legitimam, marito re-
liqua bona omnia reliquerat testamen-
to reciproco, jurejurando confirmato.
Ambigebatur, quae effent portiones
fingulorum. Periti variabant. Qui-
dam marito femiffem tribuebant, ar-
gumento Juris ftatutarii, quia infan-
tem fufceperat. Alii Jus civile prae-
ferebant, & marito trientem tantum
dabant, filio beffem: quia in testa-
mento marito bes, & filio tantum
triens relictus erat, & quoties vitrico
plus relictum eft quam liberis, toties
id vitrico adimi, & liberis tribui vult
*L. 6. C. de Sec. Nupt. pr. verb. Sin
vero plus.* Quibusdam media via pla-
cebat. Hi primo marito femiffem tri-
buebant,

buebant, de quo mater disponere non potuisset, propter Statutum; dein filio reliquorum bonorum trientem unum, tanquam legitimam, alterum eidem tanquam contra *d. l. 6.* vitrico relictum, addicebant, vitrico ad solum trientem superstitem vocato. Erant denique, qui *d. l. 6.* plane locum esse negarent, solumque inventarium aut juratam specificationem exigerent bonorum, quae tempore nuptiarum fuerant vitrici & matris, ut ex his filio solam legitimam, reliqua bona omnia marito attribuerent. Quae lis transactione finita fuit.

§. XLV.

*Confir-
matio
Regia.*

Tuetur autem Wurfatos in exercitio ut caeterorum jurium suorum, sic Statuti quoque praeter Resolutionem Regiam a Carolo XI. Marfis omnibus die 10. Maii A. MDCLXIII. datam, ea etiam, quae die 20. Maii ipsis Wurfatis specialiter concessa, & Hannoverae a Potentissimis Regibus Magnae Britanniae quoque Georgio I. & II. ipsis confirmata fuit.

§. XLVI.

§. XLVI.

Terra Kedingensis quoque Sta- *De Ju-*
 tuta habet, edita Stadae A. *re Ke-*
 MDCLXII a Joanne KELLERO. De- *dingen-*
sium.

stituitur autem haec collectio au-
 ctoritate publica, neque proinde
 ultra valet, quam quatenus receptio
 ejus probari potest. Illud certum,
 obtinere ejus articulum XXI. in
 quo jus Retractus vicinis tribuitur,
 non tantum inter rusticos, sed et-
 iam inter nobiles, contra emtio-
 nem venditionem & dationes in so-
 lutum, speciem venditionis habentes:
 ita ut is vicinus hoc jure gau-
 deat, qui ex plaga Occidentali seu
 maritima accolit; & cui id Sol, ut
 loquuntur, ipse addicere videtur.
Dem es die Sonne zuscheinet. Prae-
 fertur tamen alter vicinus, si simul
 emtor sit, adeoque duplex vincu-
 lum habeat. Vicinitatem autem
 non impedit fossa privata. Prae-
 ter Jus Retractus ex capite Con-
 grui, ibidem quoque obtinet Jus

Retractus ex capite Consanguinitatis. Exfulat contra Communio bonorum inter conjuges.

§. XLVII.

*De Jure
re ter-
rae Vet.*

Sequitur Terra Vetus, Morburgum inter & Stadam sita: cui & Statutum suum, & sua est Ordinatio judicialis. Et Statutum & Ordinatio ipsa * annum praeferunt MDLXXXVIII., sed auctoritate publica carent: quare probatione opus est, si quis ad observantiam provocet. Notoria tamen haec observantia est in Communione bonorum inter conjuges, tam ratione creditorum inter vivos, quam ratione successionis post mortem: ita tamen, ut proximis propinquis conjugis mortui dimidia pars bonorum debeatur. Perinde notoria est Observantia ex Jure Retractus propter vicinitatem, utique eam, qua quis vicinus est ex plaga Occidentali: cui tamen an is quoque ce-

cedere debeat, qui ex plaga Orientali quidem vicinus, sed simul quoque emtor est, nondum constat. Obtinere hic Jus quoque Retractus ex capite Consanguinitatis, vulgo circumferri solet: sed quum aliquoties hoc jus in Contradictorio doceri deberet, probari illud neutiquam potuit. Illud certum est, adolescentem XVI. annorum in judiciali actu comparitionis, hic haberi pro majorenni: etsi in extrajudicialibus Jus Commune fervetur.

* Utrumque tamen consensu Archiepiscopi Christophori & Capituli Bremensis A. MDXVII. factum esse, sunt qui tradant. Jus Aggerum terrae Veteris invenitur in Mantissa ad Hackmanni tractatum de jure aggerum, n. I.

§. XLVIII.

In vico Horneburg quoque designatione quaedam morum & consuetudinum custoditur, sed quae die & Consule non minus, quam

Jus vicorum quorundam.

auctoritate publica caret, & cujus proinde observantia semper probanda est. In vico *Lebe* jus Retractus non quidem ex capite Vicinitatis, sed tamen ex capite Consanguinitatis obtinet per consuetudinem. In vico *Bremervorda* jus Detractus seu Emigrandi etiam tunc exercetur, quando quis non provinciam, sed solum vicum mutat. Gabellae emigrationis reditus ad consules pertinent. Vicus *Ostestadum* quoque suum habet Statutum, datum Bremae A. MDLXXXI. sed cui ipsi quoque publica deest auctoritas, & quod proinde sola probatione nititur observantiae. Vicus *Rothenburg* & *Wisselbovede* in Ducatu Verdensi uterque jus civitatis & Weichbildum habent, confirmata ab Episcopo A. MDCXXXVIII. Illi, vico Rothenburg, antea Privilegium datum ab Episcopo Conrado A. MCCCCIII. cum huic, vico Wisselhovede tale Privilegium praestiterint Episcopus Joannes A.

A. MCCCCL, Episcopus Barthol-
 dus! A. MCCCCXCIII, & Episco-
 pus Everardus A. MDLXXI.

§. XLIX.

In Praefectura *Hagensi* orae Oster-
 stadiensis jus Retractus ex Confan-
 guinitate, notoria nititur observan-
 tia. Ibidem bona immobilia valide
 non alienantur, nisi vel ex Suggestu,
 vel ex Coemeterio ter proclamata
 fuerint: ut unicuique sibi vigilare
 integrum sit. In praefectura *Neu-
 busana* Communio bonorum inter
 conjuges sic obtinet, ut conjux su-
 perstes ad secunda vota transiens di-
 midium lucretur bonorum defun-
 cti: excepta Cadenberga, ubi, si
 liberi prioris matrimonii adsunt,
 dimidia omnium bonorum tam pa-
 ternorum quam maternorum, pa-
 rentem ad secunda vota transeun-
 tem sequitur. In Praefectura *Him-
 melphorten* & tractu *Oldendorp* jus Re-
 tractus ex vicinitate propter praedia

*Jus
 Praefe-
 ctura-
 rum
 quarun-
 dam.*

tributaria, observantiae est indubiae. In dioecesi *Oldendorf* jurati, consensu & praescitu praefecti, pignorationem contra debitores morosos, etiam irrequisitis dominis bonorum Directis, suscipere possunt.

§. L.

De Curia Provinciali sub Suecis.

Caeterum, quum multiplicitas instantiarum, quibus lis primo coram Praefectis singulis, dein coram omnibus, & tandem coram Curia Provinciali Justitiae ventilabatur, efficeret, ut lites vehementer protraherentur: jam tempore Archiepiscoporum de remediis hujus mali cogitatum fuit. Optimum sub Suecis visum, si Curia Provincialis constitueretur. Ordinationem ipsam *David* MEVIUS conscripsit, quae a Carolo XI. die 4. Decembris A. MDCLXXII. confirmata, publicae legis vim nacta est & auctoritatem.

* In medio aevo obtinuit species quaedam
Judicii Provincialis, Stadae sub dio
habiti, quod *Botting* appellabatur.
Ibi lites provincialium in secunda in-
stantia decidebantur, & delicta cor-
poris poenam non inferentia, agge-
rumque neglectus modicis mulctis
vindocabantur. Conventus iste quot-
annis die lunae, festum S. Dionysii
proxime insequenti, atque ultima vi-
ce A. MDCCIII. est habitus. Unde
patet, hoc judicium provinciale insti-
tuta Curia Provinciali deliquium pati
coepisse. Est in manibus nostris
diligens ejus descriptio, in qua
& de personis id constituentibus, & de
objecto ejusdem, & forma, & fructi-
bus, & expensis accurate disseritur.

§. LI.

Definam agere de jure Bremensi,
posteaquam recensuero Collegia
Regia, quae illic vigent. Sunt igitur
eorum quatuor, quae omnia
Stadae resident:

*De Col-
legiis
hodie.*

- I. REGIMEN REGIUM.
- II. CANCELLARIA REGIA JUSTITIAE.
- III. REGIA CURIA PROVINCIALIS ET
- IV. REGIUM CONSISTORIUM.

§. LII.

§. LII.

*De Re-
gimine.*

Ad Regimen pertinet cura Politi-
tiae, aggerum, tributorum, & re-
rum fimilium, cum praefidio in
collegiis reliquis, ita ut, si in his
paria adsint vota, votum Decisi-
vum sit penes Regimen.

§. LIII.

*De
Cancel-
laria.*

Regia vero Cancellaria non ha-
bet hic, ut in aliis provinciis, con-
currentem jurisdictionem cum Cu-
ria Provinciali, sed cognitio ejus
fundata tantum est, 1. in causis exe-
cutivis. 2. in causis mandatorum.
3. in causis Possessorii summariissi-
mi. 4. in causis Arresti. 5. in causis
Fiscalibus ac Criminalibus. 6. in
causis Concurfus creditorum, &
7. in secunda instantia in iis Provo-
cationibus, quae ex Capitulo Ham-
burgenfi eo devolvuntur.

§. LIV.

§. LIV.

Quoad causas executivas hic ob- *De Jur-*
servatur Archiepiscopi Henrici *risd.*
Constitutio de contractibus usura- *Cancell.*
riis, de qua supra §. XI. Datur au- *1.) in*
tem ex instrumento liquido Com- *causs.*
missorium de exequendo, vel in *execut.*
hypotheccis de immittendo, etiam
fine praevia debitoris * recognitio-
ne. Subhastatio non suscipitur nisi
post annum a die immisionis. Ex-
ceptiones altioris indaginis ablegan-
tur ad iudicium ordinarium, seu
Curiam Provinciale, quod in hoc
processu etiam forum *Cassandae*, sci-
licet executionis vel immisionis,
appellatur.

* Qua tamen in re multum interest, u-
trum immissio in scriptis, an ore te-
nus petatur. V. MEVIUS in *Com-*
ment. ad laud. Constit. P. II. c. 10.
§. 2. seqq.

§. LV.

Processu Mandatorum utuntur *2.) Pro-*
cessu
in *Mand.*

in caussis debiti illiquidi, ut &urbationis & facti illiciti. Mandatum autem cum clausula justificatoria ad nuda narrata datur, utpote, vim tantum habens, simplicis monitorii. Mandata contra sine * clausula supponunt debita ex re judicata vel transactione, aut quodammodo demonstrata facta, nullo jure justificabilia. Mandata per rem judicatam confirmata excipiunt contra contumaces mandata poenalia arctiora, quibus contumacia coërcetur, & terminus ad docendam paritionem sub poena praefigitur.

* Admittuntur etiam in mandatis sine clausula *Causales*, non directe contra ipsum mandatum, sed contra declarationem poenae ex Ordinatione Tribunalis Wismariensis P. II. tit. 6. §. 7. quae exceptiones & impedimenta legalia esse debent: Si vero exceptio nullius ponderis, aut altioris indaginis fit, paritio nihilominus injungitur ibid §. 8.

§. LVI.

Processui mandatorum affine ^{3.) In Possessorio Summariissimo.} quo ii utuntur, qui possessionem momentaneam tueri & turbationes adversarii mandatis cohibere volunt. Quod si possessionem praesentaneam implorantis imploratus neget, imploranti demonstratio injungitur; qua facta, mandatum vel confirmatur, vel tollitur, & pars alterutra ad Possessorium ordinarium, vel Petitorium delegatur, in Curia Provinciali deducendum.

§. LVII.

Processus Arresti affinis est Processui Executivo, eodem tamen ^{4.) In Processu Arresti.} brevior, & ad impetrandam solutionem promptior. Illustravit eum MEVIUS in commentario de Arrestis. Summa haec est: Creditor, qui ex debito liquido experitur, instrumentum vel transactionem, ex qua

qua ea oritur Supplicationi suae pro Impetrando Arresto apponit, simulque unum aut plures debitoris sui debitores, veluti colonos aut conductores, nominat, petitque, primo, ut ad hos Arrestatorium sive inhibitio detur, ut ne sub poena Dupli quicquam solvant Arrestato; secundo autem, ut praefigatur terminus ad videndum prosequi Arrestum. Si liquidum est debitum, Arrestum in termino justificatum declaratur, idem relaxatur & mandatum de solvendo ad debitores debitoris datur, ut arrestanti solvant. Quodsi elidatur intentio arrestantis, simulque appareat, Arrestum fuisse inique impositum, Arrestum quidem cassari, & qui id petiit in impensas condemnari solet.

§. LVIII.

5.) In
Causis
Crimin-
alibus.

Causae quoque Criminales ac
Fiscales regulariter omnes ad juris-
dictionem

dictionem Cancellariae pertinent,
 ita ut Praefecti omnes, quam pri-
 mum aliquem ex causa criminali
 ad custodiam deducunt, aut inqui-
 sitionem generalem suscipiunt, re-
 lationem ad Cancellariam mittere
 teneantur. Quaedam tamen judi-
 cia, ut illud terrae Veteris, terrae
 Kedingensis; judicia quaedam No-
 bilium, & tres Civitates, Stada, Box-
 tehüda & Verda, jurisdictione gau-
 dent Criminali. Modus proceden-
 di mixtus est, ex Accusatorio &
 Inquisitorio. Donec enim inquisi-
 tus ad articulos responderit, forma
 Processus inquisitorii servatur:
 quum dein a Commissario Fisci li-
 bellus Accusatorius offeratur, &
 cum Defensoribus inquisiti usque
 ad duplicas agatur, quo facto libel-
 lus cum exceptione, replica & du-
 plica inquisito praelegitur, isque
 interrogatur, utrum adhuc aliquid
 noverit, quod ad defensionem ejus
 facere possit; & si nihil tale nove-
 rit acta dantur ad referendum. Fa-

Etā relatione & probata sententia, si definitive pronunciatum, & poena capitalis vel condemnatio ad operas publicas decretae sint, a Regimine Regio & Vice-Directore Cancellariae relatio fit ad Regium Ministerium Hannoveranum & subsequuta ratificatione, sententia nomine Potentissimi Regis publicatur. In Delictis levioribus Commissarius fisci delinquentem statim libello accusatorio pulsatur.

§. LIX.

6. In
Con-
cursu
credito-
rum.

Sequuntur Concurfus creditorum. His anſam dant vel ipſi debitorum provocantes ad concuſſum, aut heredes eorum hereditatem ad- euntes, cum beneficio inventarii aut ſpatio deliberandi, ſimulque edictalem creditorum petentes Citationem. Quodſi Proceſſus uſque ad ſubhaſtationem adoleverit, creditores coram Deputatione Collegii juſ optandi exercent. Integrum au-

tem est creditoribus credita sua dividere, & unius summae nomine fundum, alterius ratione venationem, propter tertiam jurisdictionem optare. Imo in eadem domo unus creditor culinam, alter scalam, tertius fenestras optare potest: ut magni sic veneant singulae partes auctis earum pretiis taedio communionis. Quod multum habet incommodi. Primum enim ad aestimationem multi sumtus requiruntur, deducendi e massa concursus: 2. aestimatores vel intempestiva ducti misericordia, vel aliis de causis, plerumque inique & multo pluris, quam eae sunt, res aestimant; a qua consuetudine eos, ut sunt homines, neque jurisjurandi religione, neque cohortationum severitate revocari posse compertum est, ut taceam reliqua incommoda, quae extraneis justo adhuc majora plerumque videntur. Quod si igitur vera est fama, a parte Regiminis Stadenfis jam Schema aliquod no-

vae Ordinationis Processus Con-
cursuum confectum esse; utique
saluberrima omnibus haec videbi-
tur sanctio.

LX.

7. In
Causis
Appel-
lat.

In causis, quae in secunda in-
stantia appellationis a Capitulo
Hamburgensi ad Cancellariam de-
volvuntur, modus procedendi idem
observari solet, quem observat Cu-
ria Provincialis.

§. LXI.

De Cu-
ria Pro-
vincial.

Ad Curiam Provinciale con-
currunt tam a Rege quam a Stati-
bus provincialibus electi Assessores.
Regis nomine huic iudicio assi-
dent Consiliarii iustitiae: reliqui
autem partim a Nobilitate, partim
a Civitatibus creantur. Directo-
rium, post Regimen Regium, pe-
nes Vice-Directorem est, qui di-
tributionem & revisionem Acto-
rum, ut & collectionem votorum
cu-

curat. Jurisdictio Curiae Provincialis ratione immediatorum in prima, & ratione omnium subditorum in secunda instantia fundata est absque controversia, non tantum in Civilibus, sed etiam in Criminalibus causis. In prima instantia ad hoc iudicium pertinent omnes causae ordinariae; in secunda omnes appellationes. Ex causis fiscalibus in prima instantia referri huc videas solum caput neglectorum fatalium, per Ordinationem Curiae Provincialis P. 1. Tit. 7. §. 4. & P. 1. Tit. 14. §. 6. In modo procedendi praeter Ordinationem Curiae Provincialis de qua supra §. L. in subsidium sequuntur Ordinationem Tribunalis Wismariensis, datam An. MDCLVII. quam Cancellarius REINCKINGIUS & Cancellarius STUCKIUS primum in chartam coniecerant. Remedia contra sententias Curiae Provincialis, ut & Cancellariae, duo in usu sunt: Appellatio ad Supremum Tribunal Cellense, *

& Supplicatio; quae elective competunt. Postremum partibus intra tricesimum diem a lata sententia competit: unde ante tricesimum diem sententia non nanciscitur vim rei judicatae.

* Remedia igitur Suspensiva, quae nomine Supplicationis, Leutationis & Revisionis veniunt, in inferioribus instantiis in ditionibus Bremenfibus ruri interdicta sunt Ordinatione data d. 10. Januarii MDCCXX. cui ordinationi judicia ruralia in ditionibus Bremenfibus exempta, O. P. R. p. 1085, in quibus scilicet perinde, ut in civitate Verdenfi, Leutationes ex pristina adhuc observantia obtinent, quemadmodum apud Stadenfes & Boxtchudae remedium Revisionis in usu est. Contra si quis sententia se judicis gravatum existimat: integrum ei est, ipsa uti appellatione, five ruri, five in urbibus in lite versetur; five in inferiori, five in superiori versetur instantia. Ordinatio Curiae Provincialis data A. MDCLXXII. P. III. Tit. 4. §. I. Exceptae tamen sunt causae Politiae, in quibus appellare nemini integrum, nisi privati iis jus suum interverti querantur. Appellationes a judiciis Stadenfibus, literis patentibus Regis, datis die 10. Decembris An. MDCCXV.

MDCCXV. ad Judicium Appellatio-
num Cellense supremum devolvuntur.

§. LXII.

Quartum & ultimum Collegium *De*
Regium est Consistorium, quod *Confi-*
Candidatos ministerii ad Parochias *storio*
Regias Regimini Regio praesentat, *Regio.*
cum ecclesiae capituli Bremensis
a Regimine Regio immediate con-
stituantur. De Jure Consistorii
Civitatum Stadae, Buxtehudae &
Verdae supra dictum, adductaque lis,
quae ideo Verdensibus movetur.
Ratione jurisdictionis, vel modi
procedendi, Consistorium Regium
Stadense aliis Consistoriis Ecclesia-
sticis plane simile est.

§. LXIII.

Ex Scriptoribus ad Jus Bremen- *De*
se facientibus hoc loco laudan- *Scri-*
dus *Jodoci* HACKMANNI *tractatus* *ptoria*
de jure Aggerum editus A. MDCXC. *bus.*
Quod opus insigne admodum
L 4 prodest

prodest illustrationi Ordinationis
 aggerum Bremensis, quam idem dein
 edidit A. MDCXCII. Commenta-
 rii, quem *David MEVIUS* ad Consti-
 tutionem Bremensem de contracti-
 bus usurariis scripsit, supra §. XX.
 jam injecta est mentio; In EJUSDEM
Decisionibus quoque complures quae-
 stiones Juris Bremensis explicantur.
Pauli KOCHII Synopsis Concordantiae
Statutorum Civitatis Bremensis, Verden-
sis & Oldenburgensis adduximus §.
 XXXVIII. neque *Haro Eide TOUWES*
Collatio Juris Wursato Frisii cum Ju-
re Communi §. XLIII. praetermissa
 fuit.



Pars IV.

DE

JURE ET JUDICIIS EPI-
SCOPATUS OSNA-
BRUGENSIS.

C A P U T I.

*De Jurisdictione Ecclesia-
stica Episcoporum Osna-
brugensium in genere.*

§. I.

Episcopatus Osnabrugensis, pri- *Episcop.
Osnab.
Condi-
ta.*
mi inter Episcopatus Saxoniae,
Conditor * *Carolus M.* laudatur. Oc-
casione rei praeuisse ajunt *tem-
plum* quod in his tractibus fuerit
Tanfanae, TACITI commemoratio-
ne ** inclytum, & *aram* Saxonum
praecipuam, cujus reliquiae sint *lapis
sacrificialis*, quem stupendae magni-
tu-

tudinis in saltu ad Osnabrugam adhuc ostentant, de quo SCHATENIUS *Hist. Westphal.* p. 486. Quae conjecturae admodum incertae.

* Inter reliqua argumenta adducitur Diploma Caroli M., de Scholis Osnabrugensis Ecclesiae Graecis & Latinis. Adduxit id post Crantzium, Miraeum, Baronium & alios, eruditissimus Princeps *Ferdinandus de FURSTENBERG*, in *monumentis Paderbornensibus* p. 295. Fidem ejus oppugnarunt *Carolus COINTIUS Tom. VI. Annal. ad A. DCCCIII. §. 72.* *PAPEBROCHIIUS & HENSCHENIUS in Propylaeo T. II. n. 28.* & novissime *V. CL. Jo. Georg. ECCARDUS*. Praeter caeteros, quos recenset *Dn. BAUDISIUS in Analyse Monogrammatum Imperatorum ac Regum Germanicorum §. IX. n. 6.*, *Eccardo* respondit *C. HENSELER*, assertumque ivit, utique hoc Diploma, datum fuisse occasione nuptiarum, quas Carolus M. Filio suo cum Filia Imperatoris Graecorum destina-verit, scilicet ut Osnabrugae Clerici linguae Graecae periti formarentur: adeoque nihil omnino in eo legi, nisi quod veritati conveniens sit. Vis praecipua argumentorum ejus posita, in convenientia hujus Diplomatis, cum aliis Diplommatibus Carolinis. Dantur, novi, viri quidam emunctae

etæ naris, qui Diplomata Carolina ad unum omnia seculo XII. supposita esse existimant: Sed hi forsitan justo severius philosophantur, immemores dicti verissimi: Iliacos intra muros peccatur & extra. Quicquid fuerit, rem ipsam linquimus in medio.

** *Joannes Adamus MEINDERS in Tractatu de Statu Relig. & Reip. p. 124.* templum Tanfanae existisse putat in vico Borgholtzhausen, loco, qui vocatur die Dempfanne. Fuit hic vicus Dioeceseos olim Osnabrugensis. A *CLUVERIO Germ. Antiq. L. I. c. II.* idem templum in Lucu inter Lippiam & Amasum in Westphalia collocatur. Verisimilius alii propius ad Rhenum adscendunt & nomen Comitatus & Urbis Zutphaniae ab hoc Tanfanae templo repetunt, vel in Principatu Moersenti id quaerunt, ubi tunc Marfi, in quibus hoc templum collocat *TACITUS Annal. L. I. c. 51.*

§. II.

Sed, ut incertum est, quo tempore Westphalia in certas Dioeceses distributa fuerit, sic dictu aequè difficile est, quae antiquissimis temporibus fuerint partes jurisdictionis Epi- *Jurisdictio.*

Episcopalis qui porro fuerint limites. Post Concilium Moguntinum Episcopi cum Ducibus & Missis Dominicis, in Caussis Ecclesiasticis concurrentem quasi jurisdictionem habuisse videntur, *Vid. c. 2. X. de Regularibus.* Donec tandem Episcopi soli jurisdictionem omnem impetrarent. Ecclesiastica autem ante Reformationem & bellum Tricennale multo quam nunc latius patuit, estque probabile, eam primum ut in caeteris Episcopatibus administrari solitam fuisse vel ab ipso *Episcopo* vel a *Missis* ejus, *a. c. 35. q. 6. & c. 9. X. de Frigidis*: nisi quod dein judicia invaluerunt Archidiaconalia & Officialatus.



CAPUT II.

JURISDICTIONE ARCHIDIA-
CONALI.

§. I.

Haec autem judicia Archidiaconalia ad Decretum & Decretales ordinata fuisse, minime dubium est: unde simul manifestum, iis solis Jurisdictionem competiisse Ecclesiasticam. Id enim cautum *c. fin. Dist. 94. c. 7. X. de Off. Archid.* Qua aetate autem haec Judicia apud Osnabrugenses orta sint, non constat, etsi certum sit, seculo jam XIII. litem Archidiaconis cum Canonicis de Jurisdictione fuisse, Dn. KRESSIUS *de re Archidiac. p. 36. § 55.* Interim non tam late patuit haec delegata potestas, ut omnium & singulorum intra metas hujus jurisdictionis degentium causae in judicium Archidiaconale vocari potuerint.

*Origo
judicio-
rum
Archidiaconalium.*

§. II.

§. II.

*Per-
sonae Ex-
emptae.*

Fuerunt enim a cognitione & correctione eorum exempti 1) Officiales & domestici Episcopi, conferratur c. 10, X. de Archidiaconis cum sic dictis Sattelhöferis, item Redemeieris & incolis Forestorum Dominicalium, Der Landesherrlichen Gehege, quorum privilegia infra adducentur; 2) * Nobiles, 3) Civitates, non tantum Osnabruga, quae nec hodie Archidiacono subest; sed forsitan etiam reliquae, utpote in in quibus nulla unquam Senda sive Missio habita fuit.

* Vid. Synodus Provincialis Colonien-
sis Anni MCCLXVI. quae A.
MCCCXXII. ab Osnabrugensi Epi-
scopo Godefrido recepta fuit, in Act.
Synod. edit in folio p. 90. verb: *Soli
nobiles excipiantur, qui ad nostram Sy-
nodum noscuntur specialiter pertinere;*
iuncta Conventione Capituli cum Or-
dine Equestri & Urbe inita anno
MCCXCVI. apud Dn. KRESSIUM
d. l. Addit. p. 61.

§. III.

§. III.

Ratione caussarum, exempta ^{Causa}
 negotia Secularia omnia, non tan- ^{exem-}
 tum generali functione ^{tot. tit. X.} ^{tae.}
Ne liceat clericis vel monachis; sed et-
iam Synodo Provinciali Coloni-
ensi A. MCCLXVI. in Episcopatu
Osnabrugensi, ut dictum, recepta,
verbis: Statuimus & hoc, ut de caus-
sis ad forum seculare spectantibus, ju-
dices Ecclesiastici se nullatenus intro-
mittant &c. &c.

§ IV.

Neque hanc Civilem Jurisdictionem ^{Juris-}
 Archidiaconi olim affectarunt. ^{dicti}
 Quum enim A. MCCCC. CLAMOR, ^{Ecclesi-}
 Comes de Tecklenburg, qui antea ^{astici}
 Missis Archidiaconalibus vehemen- ^{tan-}
 ter restiterat, ab Episcopo Osnabru- ^{tum.}
 gensi Diterico ad incitas redactus,
 quicquid vellet Episcopus, spon-
 deret, jurisdictionis tamen civilis
 nulla injecta mentio, sed de sola
 Ec-

Ecclesiastica transactum fuit. Similiter ex * instrumento emtionis venditionis earum Praefectararum, quas Capitulum Osnabrugense sine consensu Episcopi, Episcopatu Monasterienfi vendidit, & quas Episcopus Ernestus Augustus II. apud Cameram Imperii vindicatum ivit, satis apparet, nunquam in iis Archidiaconum ausum fuisse in causa inter laicos cognoscere seculari.

* Vid *Unfug und Ungrund* p. 314. de quo, ut & de reliquis scriptis, quae dein adducentur, in ultimo capite agatur.

§. V.

*In ce-
lietis.*

Propter Delicta autem quaedam graviora, veluti incestus, adulterii, initio seculi decimi septimi, Philippo Sigismundo Episcopo, Archidiaconi jus quoddam mulctandi, ut vocabant, exercere coeperunt, sed quod iis confestim negatum. Vid. *Unfug und Ungrund* p. 211. Quo tempore de causis civilibus quo-

quoque cognoscere volentibus, ab Episcopo & Statibus in Comitibus MDCV. contradictum.

§. VI.

Quare Capitulum ab Imperatore Rudolpho petiit, ut Archidiaconis non tantum cognitio in causis secularibus concederetur, sed & Nobiles cum famulatio in excessibus Synodalibus, iis subicerentur. Verum nihil aliud MDCVIII. cavit Imperator, quam ne famuli & homines proprii personarum Ecclesiasticarum, coram iudice seculari convenirentur. Vid. Impressum Capituli A. MDCCXXI. p. 125. Jurisdictionis vero civilis, aut in Nobiles nulla injecta mentio. Quumque Archidiaconi facile sentirent, dominum territorii nequaquam jurisdictionem hominum priorum Capituli derelicturum, etsi ei exhiberetur hoc Privilegium, unilateraliter, adeoque sub- & obre-

*De Pri-
vilegio
Rudol-
phi 11.*

ptitie impetratum: sepositum id tantisper asservatumque fuit donec venissent commodiora fandi tempora.

§. VII.

*Quod
Capit-
Perp.
inſeri
vult
Capit.*

Adeſſe ea videbantur, quum id ageretur, ut pace Weſtphalica Sereniſſimae Domui Brunſvico-Luneburgicae Episcopatus Oſnabrugensis per vices addiceretur. Quare A.MDCXLVII. Monasterii ſatagebat Capitulum Cathedrale, ut huius privilegii ſumma Capitulationi perpetuae Episcopatus Oſnabrugensis infereretur. Vid. Dom-Capitulariſche Neben-Inſtruction apud Dn. KREſSIUM l. 1, p. 83. *inter Addit. §. 4.* Quod petatum Capituli ab ipſis legatis Catholicorum, veluti Moguntino, Trevirenſi, Herbipolitano, & Bambergensi reſectum fuit, KREſSIUS c. l. p. 77. *Addit.*

§. VIII.

§. VIII.

Capitulatione perpetua Episcopatus ad Comitatus Norimbergenses rejecta, Capitulum quidem singularem ei articulum, * inferi volebat, quo Archidiaconis praeter jurisdictionem civilem, irrogatio poenae in crimine incestus & adulterii, quamdiu supplicio capitali non esset locus, item fornicationis & stupri assereretur. Vid. Impressum Capituli A. MDCCXXII. p. 42.; sed irritum conatu: cautum enim Capitulatione perpetua n. 6., ut jurisdictio Archidiaconorum ex anno Decretorio MDCXXIV. aestimaretur.

*Potestas
Archi-
diacon-
nalis.*

* Cui fini exhibitum A. MDCXLIX. scriptum, cui titulus, *Potestas Archidiaconalis.*

§. IX.

Vi hujus articuli Cardinalis Franciscus Wilhelmus paulo post, An. MDCCLI.

*Sub
Card.
Fr.*

*Wilbel-
mo.*

MDCLI. adulterum punivit, Vid. Unfug und Ungrund p. 210. minime renitente Capitulo. Idem Episcopus paullo post in publica Synodo, eodem anno habita, declaravit, omnia delicta carnis, veluti fornicationis, adulterii, incestus, & concubinatus, ad se, sive de poena Canonica, sive de poena iustitiae quaereretur referri debere. Vid. Acta Synodalia p. 306. cap. 23. Quo facto Archidiaconi, deposita cura jurisdictionis in Nobiles, jam de sola jurisdictione in familia eorum solliciti erant: quae & ipsa iis negata a dicto Cardinali A. MDCLXI.

§. X.

*Sub Er-
nesto
Aug. I.
& Ca-
rolo.*

Sub Ernesto Augusto I. An. MDCLXV. Archidiacono cuidam clam cum Nobili quodam, adulterii reo convenerat, ut se coram Tribunali suo mulctari fineret: sed repressus conatus Archidiaconi a Sere-

Serenissimo. Tandem Anno MDCXCVIII. Carolus, Episcopus tum Olmucensis, ut ad Episcopatum Osnabrugensem admitteretur, Capitulationis suae extraordinariae art. 28. cavere adactus fuit, *Archidiaconi salvam futuram jurisdictionem, quemadmodum ea iis capitibus contineretur, quae quotannis in Synodo praelegerentur*. Sed aucti in immensum casus, quum de eorum numero quaereretur. Quare, & quum fimbrias suas in dies magis atque magis extenderent Archidiaconi, Carolus Vicario suo in Spiritualibus Comiti de Gronseld, mandavit, ut in gravamina contra Archidiaconos sedulo inquireret. Vid. Unfug und Ungrund p. 213. Quae vero inquisitio postea intercepta fuit, quum Carolus Trevirim concessisset.

§. XI.

Quum inter haec Archidiaconi

M 3

Sub Ernesto
ir- Aug. 11.

irrogationem poenarum in adulteriis & incestu, stupris porro & fornicationibus, sibi etiam solis vindicarent, simulque jurisdictionem secularem in Districtibus suis affectarent, utrumque eis sub Ernesto Augusto II. a Cancellaria Provinciali, A. MDCCXIX. rescripto singulari interdictum, simulque constitutum est, ut ne de aliis causis cognoscerent, quam quarum cognitionem se A. MDCXXIV. habuisse, probare possent. Vid. Impressum Capituli A. MDCCXXI. p. 27. lit. B. Quae inhibitio An. MDCCXX. repetita Edicto, quod insertum dicto Impresso. p. 65. 66. & 67.

§. XII.

*Senten-
tia Fac.
Jur.
Mogun-
tinae.*

Fuerat paullo ante, ratione jurisdictionis civilis, ipsa sede vacante sententia Facultatis Juridicae Universitatis Moguntinae publicata, in qua Archidiacono loci non tantum
co-

cognitio omnis in Widenbrugen-
 ses, in mere secularibus negata, sed
 simul etiam in adjunctis rationibus
 decidendi satis demonstratum erat,
 Articulum Capitulationis perpetuae,
 quo nitebatur Commissarius Ar-
 chidiaconalis, & ex quo jus cogno-
 scendi in causis civilibus derivare
 volebat, nullatenus de Archidia-
 conis, sed ad summum de Officia-
 li intelligendum esse.

§. XIII.

Sed rejecta hac ratione deciden-
 di, Archidiaconi ab Edicto Epi-
 scopi appellarunt ad Judicium Im-
 perii Aulicum: qua appellatione
 effectum est, ut Caesar Electorem
 Trevirensensem & Principem Frisiae
 Orientalis A. MDCCXXII. Com-
 missarios constitueret, qui per Dele-
 gatos suos de hac Controversia co-
 gnoscerent: quae Commissio pro-
 gressu caruit, quia compositio hu-

*Compo-
 sitio hu-
 jus con-
 trov.*

jus litis omnis a Rege Georgio I. fuscepta est.

§. XIV.

*Impres-
sum &
Dedu-
ctio Cu-
pituli.*

Ediderat vero A. MDCCXXI. Capitulum Cathedrale, una cum Capitulo S. Joannis, non tantum ratione jurisdictionis civilis laudatum Impressum, sed paullo post A. MDCCXXII. etiam ratione jurisdictionis Ecclesiasticae, inprimis in Correctoriis A. MDCCXXII. diffusam Deductionem cum diversis adjunctis. Utrique scripto Dn. KRESSIUS A. MDCCXXV. in laudato tractatu de re Diaconali solide & erudite respondit.

§. XV.

*Revisio
Hanno-
vera-
na.*

Sed quia tractationi ejus, quaedam res Facti ex Tabulario Cancellariae & Registraturis Praefectorum adjungi, eoque rationes, quibus utitur, corroborari, contrariae everti posse videbantur: placuit Han-

Hannoverae, Archiva & Registraturas revideri, & explorari, quid ante annum MDCXXIV, quid in eodem observatum fuisset. Quo facto apparuit, 1) Archidiaconis cognitionem in causis civilibus tempore Philippi Sigismundi non magis, quam 2) irrogationem poenarum in delictis carnis, competuisse, adeoque neutrius ratione Archidiaconos A. MDCXXIV. in Possessione fuisse.

§. XVI.

Porro e re visum fuit Hannoverae A. MDCCXX. in Tractatibus cum Capitulo Cathedrali pro fundamento substerni eam Potestatem Archidiaconalem quae anno MDCXLIX. Noribergam ipsis Archidiaconis confitentibus, tanquam plena & perfecta designatio iurium omnium quae sibi tum vindicabant, missa fuerat, ita ut iis plane negaretur 1) jus poenas irrogandi in iis

*Cujus
funda-
men-
tum po-
testas
Archi-
diacono-
nalis.*

delictis, in quibus id sibi in hac designatione non asseruerant; 2) in capitibus vero recensitis eatenus iis linqueretur cognitio, quatenus se A. MDCXXIV. in Possessione ejus fuisse, docere possent. Quae Hypotheses dubium non est, quin Caesari & toti Imperio probatae fuissent, nisi mors Serenissimi Episcopi remoram Tractatibus injecisset.

XVII.

*Lis Canon.
Cathol.
& Lutheran.
de Archidia-
conatu.*

Paullo post pacem Westphalicam, amque infecutam Capitulationem perpetuam, inter Canonicos Evangelicos & Catholicos quaesitum, utrum Evangelici ad dignitates, & praecipue ad dignitatem Archidiaconi, si hanc iis dominus territorii conferret, admissibiles essent. Ejus litis Caussa Canonici Evangelici A. MDCLXVI. responsum ab Universitate Rinteleni petierunt, quod in Dn. BOEHMERI *Jure Ecclesiastico tit. de*

de Offic. Archidiac. §. 53. reperitur.
 & rem pro Evangelicis decedit:
 qua re haec controversia ita sopita
 fuit, ut nunc non tantum Archi-
 diaconatus Praepositurae Quacken-
 brugenfis & Bramascensis, Cano-
 nico Cathedralis Ecclesiae Evange-
 lico; sed etiam Archidiaconatus
 Barckhusanus & Lintorfensis Ar-
 chidiacono Evangelico, etiamfi
 Canonicus non fit, conferatur.

§. XVIII.

Formam jurisdictionis Archidia-
 conalis hodiernae exhibet Dn. *Distri-*
 KRESSIUS laudatissimi Operis p. 40. *butio*
 Archidiaconi vero qui in hoc Epi- *jurisd.*
 scopatu supersunt, sunt: *Archid.*

I. Praepositus Cathedralis ad
 quem pertinent 1) quatuor Parochiae
 Urbis: Urbem enim ipsam, confi-
 tentibus Archidiaconis exemptam
 esse, supra monitum fuit, tum 2)
 ex Praefectura Iburg, vici Hagen,
 Ozede, Wahlenhorst cum Coe-
 nobio Rülle; II.

II. Cantor Cathedralis, cui ex Praefectura Fürstenau subditae fuerunt 1) Parochia oppidi Fürstenau, quam etiam den Glockenschlag appellant, oppidum enim ipsum exemptum se esse caussatur: dein in eadem Praefectura Parochiae 2) Bippen, 3) Bergen, 4) Ancum, 5) Alfhausen, 6) Battbergen, 7) Schwagstrip, 8) Berßenbrugge, & 9) Parochia Gerde in Praefectura Voerdenfi;

III. Scholafticus Capitularis, qui jus dicit in Parochiis 1) Iburg, 2) Glaen, 3) Laer, 4) Glandorf, Praefecturae Iburgensis: & in Parochiis 5) Menstage, 6) Voltlage & 7) Mersen Praefecturae Fürstenaviensis.

IV. Ad Archidiaconatum porro Aeditui Capitularis pertinent Parochiae, ex Praefectura Voerdenfi: Parochia puta 1) Voerden, Vicus enim ipse cum Archidiacono de iurisdictione ejus litem habet Wetzla-

lariae, 2) Neuen-Kirchen bey dem Voerden, & 3) Damme.

V. Capitularis porro, qui Sacellanus in Dieffenest, Archidiaconus simul est in Parochiis 1) Dieffen & 2) Hilter Praefecturae Iburgensis.

VI. Capitularis dein, qui Sacellanus est in Melle Archidiaconatum quoque in Melle & Oldendorf Praefecturae Gronenbergenfis exercet.

VII. Succedit Archidiaconatus Praepositi S. Joannis in Urbe Osnabruga, quem semper Capitularem esse oportet. Ad hunc ex Praefectura Iburgensi Parochiae 1) Borgloh, 2) Holte, 3) Bissendorf, & 4) Schleddehausen: ex Praefectura Gronenberg vero Parochiae 5) Wellingholthausen, 6) Neuenkirchen bey Melle, 7) Rimsloh, 8) Hoyel, 9) Buer, & 10) Gesmold pertinent.

VIII. Ad Decani S. Joannis Archidiaconatum referuntur Praefecturae

cturae Iburgensis, Parochia 1) Berlem, Praefecturae Hunteburgensis 3) Ostercappeln & 4) Venne, denique Praefecturae Wittlage 5) Parochia Essen.

IX. Praepositus quoque Widenbrugenensis, quem semper Capitularem esse oportet, Archidiaconatum exercet in Praefecturae Reckenbergensis, Parochia 1) Widenbrug, oppidum enim exemptum se esse caussatur, 2) Langenberg & 3) S. Viti.

X. Superest Praepositus Quackenbrugenensis & Bramascensis, qui Capitularis Evangelicus esse debet. Est enim is Archidiaconus simul, 1) in Parochia Quackenbrug, oppidum enim exemptum se esse caussatur. 2) in Parochia Neuenkirchen in Hulse, & 3) in Parochia Uffeln Satrapiae Furstenaviensis, perinde ut 4) in Parochia in Bramsche & 5) in Engter Praefecturae Voerdensis.

XI. Archidiaconatus parochiarum Barchhausen & Lintorf Praefecturae Wittlage, quas Episcopus Evangelico conferre tenetur, antea Directores Consistorii habuerunt, donec tandem Ernestus Augustus II. Capitulari Evangelico eos conferret.

§. XIX.

Exercentur vero iudicia Archidiaconatum 1) in Synodo tum 2) in sic dicto Consistorio Archidiaconali, vulgo Commissions-Gericht, nisi quod Archidiaconus in Barckhausen & Lintorf Synodum solam habet.

Judicia Archidiacon. ubi exercentur.

§. XX.

Synodus quotannis semel, ingruente fere autumnno habetur ab Archidiacono ipso, vel a Commissario ejus. Hunc autem in prioribus decem Archidiaconatibus vel Vicarium Capituli, aut in Archidiaconatu

Quando, & a quibus habeantur?

conatibus Praepositi & Decani S. Joannis Vicarium Ecclesiae Collegiatae S. Joannis esse oportet.

§. XXI.

*Quomodo
insti-
tuan-
tur?*

Adveniente Archidiacono aut Commissario ejus, non minor enim, huic deferri honos solet, aes campanum omne vici pulsatur, & Archidiaconus vel Commissarius a Pastore, reliquisque Ministris Ecclesiae excipitur. Postridie, finita Missa, Synodus ipsa exercetur. Praelectis nominibus Parochianorum Synodaliū, (der Sendpflichtigen) absentibus multa dictatur. Dein excessus Parochianorum, a testibus Synodalibus dudum antea delati, pro arbitrio Archidiaconi vel Commissarii mulctantur. Quod si inculpati excessum negent, res ad Consistorium Archidiaconale rejicitur.

§. XXII.

§. XXII.

Huic iudicio semper Commissarius Archidiaconalis, nunquam Archidiaconus ipse praeesse solet: solentque ibi causae quae a Synodo decidi non potuerunt, a sic dicto Promotore officii aut procuratore ad id constituto, praevia nova citatione, denuo suscipi & continuari.

*Praeses
ejus.*

§. XXIII.

Praeterea Archidiaconi in omnibus causis Ecclesiasticis cum Officiali; in Civilibus vero causis cum Cancellaria concurrentem jurisdictionem petunt exceptis causis criminalibus mercalibus & feudalibus Vid. Impr. Archidiac. Anni MDCCXXI. p. 10. lit. p.

*Juris-
dictio
concur-
rens.*

CAPUT III.

De Judicio Officialatus.

§. I.

*Official.
Osnab.
an sub
Caro-
ling?*

Officialatum Leodiensem ejusdem aetatis esse, cujus est ipse Episcopatus Leodiensis, adeoque utrumque a temporibus Caroli Martelli & Pipini derivandum esse, existimat eruditus J.Ctus, cujus scriptum de Officialatu Leodiensi Dn. de LUDOLFF Observation. suis forensibus P. I. p. 383. subjecit. Constat autem ex Historia Episcopatus Osnabrugensis, Episcopum ejus primum, Wihonem, ab Episcopo Leodiensi, Egilfrido consecratum fuisse: unde videri posset Officialatus Osnabrugensis exemplo Leodiensis a Wihone primum institutus, quum Carolus M. perinde Wihoni, ut pater ejus Pipinus Egilfrido jurisdictionem secularem, non tantum Privilegio donasse dica-

ca-

catur*, sed etiam nepos Caroli M. Ludovicus Germanicus subditos Episcopi Osnabrugensis A. DCCCLXIV. a iudicio, quod Sala, sive Obersala appellabatur, liberaverit, v. Appendix Dissertationis HENSELERI p. 108.

* Vid. SCHATENIUS in *Historia Westphaliae* p. 606. & LUNIGIUS *Spicil. Eccles. P. II.* p. 576.

§. II.

Verum illud interest, quod jurisdictionem Civilem in Episcopatu Osnabrugensi Imperatores Ludovicus Germanicus & dein Arnolphus, Ottones & Henrici non Episcopis, sed potius Advocatis eorum tradidisse leguntur in vetustis Diplomatis apud Henselerum: qui Advocati & iidem Comites de Tecklenburg, uti tempore Carolingorum & postea etiam adeo potentes fuerunt, ut ditiones eorum usque ad Visurgim paterent; ita credibile

*Quod impro-
batur.*

dibile non est, cognitione hac ipsis seposita, Episcopum Osnabrugensem ausum fuisse in causis civilibus subditis suis Officialem praeponere.

§. III.

*Officiales Osn.
sec.
XIV.
orti.*

Praeterea, quod maxime notandum, eidem sententiae aetas Officialium repugnat. Officiales enim seculo demum XII. & XIII. orti. Vid. THOMASSINUS *de Discipl. Eccles. T. I. Lib. 2. c. 8.* Apud Osnabrugenses vero serius invaluisse videntur. Antiquissima certe eorum mentio seculo XIV. fit, quo Capitulum Cathedrale Osnabrugense perinde ut Urbs Osnabruga in lauda Officialis compromisisse deprehenduntur. Vid. Transactio inter Capitulum Cathedrale & Civitatem in Impresso Ordinis Equestris & civitatis A. MDCCXXIX. Addit. p. 1.

§. IV.

*Quod
plenius*

Juvât hanc sententiam inprimis,
quod

quod adhuc seculo XIII. nullus Of-^{confir-}
ficialis Coloniae, in sensu Juris Ca-^{matur}
nonici, quo Vicarium Episcopi in
Contentiosis designat, constitutus
fuit. Invenitur enim in Laudo Ar-
chiepiscopi Coloniensis contra ur-
bem Coloniam, quod A. MCCLVIII.
datum fuit *, totum Capitulum
tunc Officialis munere functum
fuisse, in verbis, Item ad hoc quod
Archiepiscopus. Rursus ex Syno-
do Coloniensi Provinciali anni
MCCLXVI. cap. 34. ** apparet, eo
tempore Coloniae nullum adhuc
tribunal Officialatus, eo sensu quo
haec vox hodie accipitur, fuisse,
quia alias appellatio a Capitulis
minoribus ad Officialem, non Ro-
mam devoluta fuisset, convenien-
ter Constitutioni Innocentii IV. an-
ni MCCXLV. in c. 3. §. 1. de Appel-
lat. in 6^{to}. Nam si Coloniae, in
Metropoli Episcopatus Osnabru-
gensis nullus adhuc Officialis, nul-
lum adhuc iudicium Officialatus se-
culo XIII. adulto erat, certe multo

minus tale in Episcopatu Osnabrugensi fuit, sed dein demum constitutum est, magis magisque invalescente Jure Canonico.

* Vid. fol. 30. Apologiae Colonienfis anni MDCLIX. inter Additamenta.

** Acta Synodalia Osnabrug. p. 94. edit. in fol.

§. V.

*Diluitur ob-
jectio.*

Quamvis vero ex auctoramento Officialis Boyermanni, dato A. MDCVI. apud Dn. KRESSIUM p. 133. Addit. non appareat, ordinariam & universalem jurisdictionem in civilibus causis Officiali concreditam fuisse, quum ei tantum tribuatur potestas, causas tam beneficiales quam profanas, decimales, meras testamentarias & mixtas decidendi; negari tamen nequit, Officialem jam duobus seculis antea in causis civilibus, exceptis causis venationum, marcarum, tributorumque judicasse, ita tamen,
ut

ut partes a sententiis ejus, ante Capitulationem perpetuam, ad Cancellariam appellare potuerint, & semper appellaverint, &, si Processus decreti, Officialis acta sine ulla recusatione partibus reddere obstrictus fuerit.

§. VI.

Quod mutatum Capitulationis Perpetuae Art. 19. quo cautum, ut pars gravata, immediate ad summa Judicia Imperii provocare possit, aut, si eo appellare nolit, recurrere queat ad Principem, per speciales Commissarios de causa cognoscere paratum.

*De Appellatio-
nibus*

§. VII.

Habet autem Officialis fundatam jurisdictionem in omnibus causis Ecclesiasticis contentiosis, tam simplicis querelae quam Appellationum quae ab Archidiaconis, item a Capitulis ad eum devolvuntur,

*Causae
in quibus fun-
data
jurisdi-
ctio.*

quemadmodum & in Correctoriis in quibus prima instantia penes Archidiaconos est, appellationibus ad Officiale utique locus est. Contentiosorum consulto mentio injecta, quia res gratiae, veluti dispensationes in matrimonialibus, perinde ac irrogatio poenae propter delicta graviora ad Vicarium pertinent. Habet praeterea Officialis jurisdictionem in Civilibus, per ea quae pluribus infra dicentur. Solet is ipse quoque perinde ut Archidiaconi Promotores officii constitueri, qui saepe ad causas singulas dantur, & Procuratoris Fisci officio funguntur.

§. VIII.

*De Vi-
car.*

De origine Vicariorum in Pontificalibus & Spiritualibus, nihil certi decernere possumus, etsi antiquiores videantur seculo XV. extremo, quo eos demum ortos esse alii inde colligunt, quod eorum nulla
ad-

adhuc mentio fit in Capitulatione
 anni MCCCLXXXII. apud Dn.
 KRESSIUM p. 8. art. 13. cum primum
 memorentur in Capitulatione Eri-
 ci A. MDIX. p. 14. Art. 14. d. l.

C A P U T IV.

*De pristina Jurisdictione Seculari Epi-
 scoporum Osnabrugensium in genere.*

§. I.

Antiquissimis temporibus Epi-
 scopi ratione bonorum suorum Me-
 diati, adeoque Ducibus & Comiti-
 bus subiecti erant, a quorum po-
 testate pedetentim Privilegiis Cae-
 sarum demum liberati fuerunt. Vid.
 OCKEL *de Palatio Regio tb. XLIX.*
 ECKHART *de rebus Franciae Orientalis*
L. XXIII. §. 7. SCHANNAT *Histor.*
Wormatiensis p. 98.

*Epi scopi
 olim
 Media-
 ti.*

§. II.

Quodsi genuinum esset Diplo-
 ma,

*Nec Ju-
 risdictio*

eorum
superio-
ritas
fuit Ter-
ritoria-
lis.

ma, quod a Schatenio & aliis Ca-
rolo M. tribuitur, Wiho Episcopus
Osnabrugensis jam A. DCCCIII. ju-
risdictionis particeps factus esset,
cujus nomine vero non Superiori-
tas territorialis, sed jurisdictio Ci-
vilis venit, quam olim Comites
exercuerunt. Vid. LAMBECIUS *Origg.*
Hamburg. p. 10. 11.

§. III.

Juris-
dictio-
nem
quando
nacti
sint?

In Episcopatibus hanc jurisdictio-
nem Advocati habebant, ut pro-
inde, si suppositum est dictum Di-
ploma, Episcopi Osnabrugenses ju-
risdictionem hanc iis tantum tem-
poribus nacti sint, quibus Advo-
catia sua se abdicarunt Comites
Teklenburgici. Quod quemad-
modum factum sit, apparet ex iis
quae habet Dn. KRESSIUS p. 163.

§. IV.

Quomo-
do ea in
Superi-

Jurisdictio autem quae primis
temporibus Episcopo tributa est,
Do-

Domestica tantum fuit, adeoque orit.
 non egressa est homines proprios & Territ.
 bona eorundem. Tandem Episco- muta-
 pi integros Comitatus & Dynastias, ta.
 & cum iis jurisdictionem in peregrinos adepti sunt, ex quibus dein,
 postquam pedetentim Regalium
 Complexus acquisitus, Superioritas territorialis enata.

CAPUT V.

De iudiciis hominum propriorum, & liberorum Ministerialium.

§. I.

Sunt qui existiment, Carolum Homi-
 M. subactis Ostphalis & Westpha- nes pro-
 lis, hos in servitutem rede- prii un-
 gisse, qui inde facti sint homines de ?
 proprii. Majori contra verisimilitudine alii
 contendunt, mansisse Westphalos
 in ea libertate, in qua antea fuerant:
 qui quidem ad Eginhardum partim,
 partim ad Poëtam Paderbornen-
 sem Anonymum provocant, qui
 tem-

tempore Arnolphi Caesaris vixit, his
praecipue utentes verbis ejus:

*Permissi legibus uti
Saxones patriis & libertatis honore.*

Quam sententiam pluribus asse-
ruerunt MLIBOMIUS *Introd. ad Hist.*
Infer. Saxon. p. 22. 24. MEINDERS *in*
vindiciis libertatis antiquae Saxoniae &
Westphaliae, & POTTGIESSER de Sta-
tu Servorum L. 1. c. 2. §. 87. 88. 89.
Quibus consequens est, homines
proprius aliunde ortum habere.

§. II.

*Eorum
Condi-
tio.*

Hominum eorum conditio ex
Ordinatione de iis promulgata satis
nota, quae reperitur apud Dn. de
LUDOLFF *in Observationibus Forensibus*
P. 11. Obs. 151. ex qua simul appa-
ret, Dominos proprietarios ab o-
mni aevo potestatem habuisse, co-
lonos suos, si mercedem condu-
ctionis aut servitia non praestitif-
sent, etiam non implorato iudice,
suo

suo jure *pignorandi*, frumentave eorum sine ullius judicis requisitione *triturandi*. V. d. Ord. c. 17. quod jus pignorandi ex veteri jure Saxonico manavit. Vid. Speculum Saxonicum Lib. I. Art. 34. quemadmodum nobiles quidam jure colonos refractarios per biduum in turri & vinculis retinendi gavisi sunt, d. Ord. c. 14. Quod hodie non amplius obtinet, sed contra necessaria est praefectorum requisitio, d. Ord. c. 17. §. 6.

§. III.

Ministeriales triplicis generis esse dicuntur, ut scilicet, 1) vel corpore jumentisque suis dominis serviant, vel 2) solo ei corpore obnoxii sint, veluti *die Kætber*; vel denique 3) tabellarios agant, *die Bringfittere*, *Bringliggere*, *Baggers*, Vid. PFEFFINGER in *Vitriario Illustr.* T. 11. p. 976. GLAFEY de *Ministerialibus* L. 1. c. 6. p. 306.

*Ministeriales
quotu-
plices
vulgo?*

§. IV.

§. IV.

*Quotuplices
apud
Osnabrugenses?*

Sed quum apud Osnabrugenses homines quoque proprii vel corpore & jumentis, vel corpore solo, vel tabellarios agendo servitia praestent, & praeterea soli Kötheri marcales, operas manuaras navent, quum contra Kötheri hereditarii duobus equis domino adsint; ministeriales Osnabrugenses melius in ministeriales servos & liberos dividuntur.

§ V.

De Ministerialibus servis.

Ministeriales servi, vulgo Hausgenossen, bonis & sanguine proprii sunt domini sui: hoc tamen discrimine, quod, quum hominum priorum mobilia omnia loco Mortuarii domino cedant, hic a ministerialibus in Osnabrugensi Episcopatu nihil amplius petere possit, quam quod more villae ei praestandum sit: quemadmodum hi ministeriales suis olim subfuerunt colonis

nis majoribus & scultetis, & in iudiciis eorum colonariis quotannis de jure experti sunt.

§. VI.

Dixi, coram colonis majoribus & Scultetis: sunt enim coloni majores five Meieri & Sculteti iidem. Utrique bona sua jure porro hereditario tenent apud Osnabrugenses, praeter quam quod Meierus Schlie-dehusanus villam suam tricesimo quovis anno ab Episcopo reluere tenetur.

*Coloni
majores
qui?*

§. VII.

Sed, ut his missis ad ministeriales servos revertar, fuerunt eorum complures in potestate Nobilium, sed qui partim Episcopo venditi: Vid. ERDMANNI *Chronicon in vita Adolphi*, partim injuria temporum, & quidem A. MCCCL., quum pestilentia plerosque incolas Episcopatus auferret, sublati sunt, in quo-

*Mini-
steriales
servi
Nobili-
um.*

quorum locum homines proprii recepti.

§. VIII.

*Episco-
pi &
Capit.
Ca-
thed.*

Qui autem adhuc supersunt ministeriales servi, vel ad dominum territorii, vel ad Capitulum Cathedralis pertinent. Jura tamen eorum admodum diversa sunt. Solet enim unus Meierus plus emolumenti ex ministerialibus servis capere, quam alter, diversumque eorum esse Mortuarium; quum alii pro quarto quovis pede pecudum suarum, alii pro secundo censum praestent. Diversa quoque sunt jura Heergevvettæ & Geradae.

§. IX.

*Prae-
rogati-
va mi-
nisteri-
alium
servo-
rum E-
piscopi.*

Fuerunt autem servi ministeriales Episcopi his olim praerogativis prae ministerialibus capituli cathedralis gravati, quod 1.) nec missionem synodalem, 2.) nec judicium Criminale sequi cogerentur; 3.) nul-
la

la porro servitia Gojudicialia praestarent, 4.) in mercatibus & portis civitatum a telonio & portoriis liberi essent, nec 5) Arrestum iis imponi posset, sed coram iudice suo antea conveniendi essent; de quibus praerogativis sigillatim agam.

§. X.

Cur quidem missioni Synodali exenti sint servi ministeriales Episcopi, non constat. Verisimile tamen est, Episcopos, quum regiones suas in diversos Archidiaconatus dividerent, nec ipsi amplius Synodo ordinariae praesiderent, sed vices suas Archidiaconis deferrent, concedere noluisse, ut servi sui ministeriales perinde ac homines proprii haberentur, & consequenter ob minimam suspicionem delicti innocentiam suam igni candente probarent. V. c. 24. C. XVII. q. 4. Hic enim mos super duodecim vomeres se expurgandi, eo adhuc tempore,

O

quo

*Cur
Missioni
Synodali
exenti?*

quo separati Archidiaconatus inva-
luerunt, apud Westphalos in usu
fuit, eique dein demum successit
probatio innocentiae per duodeci-
mam manum. Videatur Transa-
ctio vetus in *Monum. Paderb.* p. 96. 97.
& apud LUNIGIUM in *Spicil. Eccles. Ar-
chivi Imperii P. II.* p. 742. Quare, &
quum praeterea vice poenitentiae
& censurae Ecclesiasticae multa aut
sportulae reciperentur, ex quibus
Archidiaconi participarent, Epi-
scopus servos suos ministeriales iis
minime atteri voluit, adeoque &
hac de causa ministeriales suos ser-
vos Missionibus Synodalibus exe-
mit.

§. XI.

Cur nec
jud.
Crim.
secuti
sint,
nec ser-
vitia
Godin.

Caeterum, quod ministeriales
servi, neque iudicium capitis secu-
ti sunt, neque servitia Gojudicibus
praestiterunt, forsitan inde est,
quod hi ministeriales servi ii homi-
nes proprii sunt, qui tempore pri-
mae

mae fundationis Episcopo addicti fuerunt. *gica praestiterint?*

§. XII.

Ex eadem causa fieri potuit, ut, quamvis Episcopi Osnabrugenses A. DCCCLXXXIX. & CMLII. privilegium obtinuerint in urbe Osnabruga * & civitate Widenbrug ** mercatum constituendi & telonia recipiendi: ministeriales tamen servi in veteri libertate relictii sint. *Cur immunes a Portoribus?*

* Vid. Diploma apud HENSELERUM p. 111. in verbis, *Et ut eis liceat.*

* Vid. Diploma Ottonis M. Episcopo Drogoni concessum in LUNIGII *Archivo Imperii Spicil. Eccles. P. II. p. 578.*

§. XIII.

Quod vero ad fervorum Ministerialium privilegia contra Arresta attinet, vetus mos fuit, ut creditores sibi ipsi, si debitor solutionem non praestaret, solutionem procurarent. Et quamvis Carolus M. *Cur Arrestis premi nequiverint?*

O 2 hunc

hunc abusum abolevisset, & sapienter constituiisset, ejusmodi pignorationi aliter locum esse non debere, quam si fidejussorem debitor sistere non posset. Vid. *Cap. 26. Capit. Caroli M. de partibus Saxoniae* nihilo minus retenta tamen vetus videtur consuetudo, ut adeo Episcopis rursus e re visum fuerit, ministeriales suos servos a pignorationibus & arrestis liberare; donec tandem ejusmodi oppignorationes & arresta, temporibus insecutis, optantibus id Statibus provincialibus, exceptis causis marcarum * abolerentur. Vid. *Capitulatio Episcopi Joannis de Diepholtz anni MCDXXIV. ap. Dn. KRESSIUM inter additamenta p. 3.*

* Eaedem novissime in Imperio abolitae Reformatione Friderici III. An. MCCCCXLII. §. 3.

§. XIV.

Collo-
quium

Ministeriales servi olim omnes
se-

femel quotannis in curia Meieri vel *Curia-*
 Sculteti conveniebant, colloqui *le.*
 curialis (der Hoff-sprache) ergo, in
 quo, quae uniuscujusque prae-
 standa, quae jura essent & praero-
 gativae unicuique declarabatur. Tan-
 dem vero erroris evitandi causa,
 praecipuae quaestiones chartae
 mandatae, & ab Episcopis instar
 privilegii confirmatae fuerunt, quae
 quaestiones hodie in diebus juridi-
 cis (an Pflicht-Taegen) praelegun-
 tur, & proinde una cum convivio
 annuo, quod nunquam intermitti
 solet, reliquias veterum judicio-
 rum colonariorum constituunt.

§. XV.

Quamvis enim hi coloni majores *Colona-*
 five Sculteti olim etiam de debi- *rum*
 tis ministerialium cognoverint, & *majo-*
 simul executionem in eos exercue- *rum*
 rint, tamen hoc non amplius ob- *pote-*
 servatur. Oppugnantur quoque *stas.*
 reliqua eorum jura vehementer,
 O 3 quam-

quamquam colonus in Dieffen hoc adhuc jure fruitur, quod ei insinuari testamenta & contractus possunt, qui sub sigillo Episcopi expediuntur. Quoties autem haec villa novum colonum nanciscitur, toties juramento obstringitur a Satrapa & Quaestore Iburgensi.

§. XVI.

*Ministeriales
liberi
quotu-
plices?*

Sequuntur ministeriales liberi, eorum olim tres species fuerunt, ministeriales liberi 1) Ravensbergici, 2) *die Wetterfreyen* * & 3) S. Petri: qui omnes in 1. ministeriales liberos originarios, & 2. voluntarios subdividuntur.

* Nomen eorum inde, quod, cum in diebus juridicis comparerent, indicio libertatis ad quatuor plagas mundi converterentur.

§. XVII.

*Ra-
vens-
bergen-
ses.*

De Ministerialibus Liberis Ravensbergensibus solae supersunt lit-

litterae Permutationis initae inter
Electorem Brandenburgicum Fri-
dericum Wilhelmum & Ernestum
Augustum I. Vid. Dn. de LUDOLFF
Obs. For. P. II. Obs. 153.

§. XVIII.

Ministerialium liberorum, qui ^{Die} Wetter-
freye dicuntur privilegium, ^{freyen.}
legitur apud Dn. de LUDOLFF d. l.
Obs. 154.

§. XIX.

Ministeriales liberi S. Petri pri- ^{S. Petri.}
vilegium singulare, libertatis suae
caussa habere dicuntur, sed quod
impense premunt, nec ad notitiam
aliorum temere pervenire finunt.

§. XX.

Quotquot autem horum mini- ^{Mahl-}
sterialium liberorum Originarii & ^{manni.}
Necessarii erant, hi Mahlmanni *
dicebantur & hodiernum a domino

ministerii, vel singulis duodecenniis praedium reluere debent, quod Winerbe appellant, aut saltem quotannis canonem ei frumentarium aut pecuniarium praestare coguntur. Iidem villas suas, neque alienare quidem, neque oppignorare possunt, invito domino: injure personarum vero pro hominibus Liberis ** habentur.

* Hi non a molendo dicti, quod scilicet molitores erant, ut vult GRYPH-ANDER de *Weichbildo Saxonico* C. 65. n. 10. sed a mallo, ad quem quotannis comparere debebant.

** Ex Privilegio apud Dn. de LUDOLF d. l. Obs. 155. apparet, ministeriales necessarios Abbatis in Herse, si mulierem liberam ex eodem pago ducerent, Praefecto sagulum (Ein Saartuchen Wams) aut thalerum dare, post mortem autem optimas exuviae ei relinquere debuisse; cum contra, si ministerialis necessarius, uxorem peregrinam duceret, haec Abbatis ex aequo & bono Laudemium L. aut LX. Imperialium dare cogeretur.

§. XXI.

Voluntarii contra Ministeriales, *Mundmanni.*
 quos Mundmannos * appellabant,
 nec originarii erant, nec laudemium
 aut canonem praestabant: bonaque
 sua & alienare & oppignorare pote-
 rant, modo tres solidos praestarent,
 quorum unus Meiero, alter Advo-
 cato, & tertius juratis cedebat.

- * Mundmanni vel a Mundiburdio Scul-
 tetorum sic dicti, vel a Munt censu.
 Praestabant enim hi Muntmanni soli-
 dum protectionis, den Hodeschilling,
 & canonem cerae, qui inde der Mund-
 scat dictus.

§. XXII.

Notandum vero ante omnia, *Die Bießer freyen.*
 quemvis subditum hujus Episcopa-
 tus, qui non fuerit Clericus, aut
 Nobilis, aut Minister Episcopi, aut
 in feudo Nobili, vel in civitate
 habitans, ejusmodi protectionis so-
 cium esse debuisse, ita, ut, si sine
 protectione diem obiret, pro va-
 ga-

gabundo (biester-frey) haberetur, & consequenter tota hereditas ejus, a fisco occuparetur, ita, ut ne quidem cognatis mortui, in protectione S. Petri ad bona defuncti successio concederetur, si in alia Protectione habitarent.

§. XXIII.

*Quo-
rum jus
Osnabr.
aboli-
tum.*

Sed huic malo obex positus A. MCCCCXXIV. Cum enim Officiales Episcopi etiam in civitate Osnabruga, non tantum hereditates spuriorum, quorum bona alias ad Fiscum Caesaris pertinebant, sed etiam eorum, qui jure civitatis carebant, nec custodia S. Petri continebantur Fisco vindicarent, cives Osnabrugenses in die electionis Episcopi Joannis de Diepholtz Ecclesiam Cathedralem obsederunt, nec recens electum Episcopum cum Capitularibus dimittere voluerunt, antequam fidem dedissent, de abolendo hoc more, quo facto, quod
ad

ad civitatem Osnabrugam attinet, placuit, ut Episcopus juri in bona spuriorum & vagabundorum penitus renunciaret; cives contra Episcopo & Successoribus ejus telonium in urbe Osnabruga cederent. Vid. ERDMANNI *Chronicon in vita Jo. de Diepholtz*, & ex eo HAMELMANNUS, sed parum accurate in epitome laudati *Chronici* p. 625. *Operum suorum ex edit. Wasserbachii.*

§. XXIV.

Ratione incolarum in agris vero, in Capitulationibus dein cautum est, ut Capitulum Cathedrale, ut & Capitulum S. Joannis, porro Abbas Iburgensis & civitas Osnabrugensis, ratione Ptochotrophiorum suorum, alterius S. Spiritus, alterius Sundelbecensis perinde suam protectionem ac Dominus territorii haberet, & ut socii protectionis eorum, iisdem privilegiis gauderent, quibus gaudent socii protectionis.

ctionis S. Petri. Quibus dein Capitulationis perpetuae Art. 28. protectio Droffardi Provincialis adjuncta fuit.

C A P V T VI

De Gojudiciis.

§. I.

Gojudicia a quo Episcopo confirmata?

Gojudicia cum antea in potestate Comitum quorundam & Dynastarum fuissent, pedetentim ab Episcopis acquisita fuerunt, qui generalem harum acquisitionum confirmationem ab Henrico VII. Caesare impetraverunt. Vid. Diploma ap. Dn. KRESSIUM pag. 56.

§. II.

Eorum jurisdictio in quos fundata?

Nullum autem dubium superest, quin Gogravii, in homines proprios nobilium, porro in homines liberos, & quod majus est, plane in personas Ecclesiasticas cognitionem habuerint, donec hae privilegio

gio Caroli IV. A. MCCCCLXXVI. quod in Impresso Capituli Cathedralis anni MDCCXXI. pag. 114. sq. praesto, huic jurisdictioni eximerentur.

§. III.

Cognitionem autem Gogravii tam in Personalibus, quam Realibus causis, immo & in Criminalibus habuerunt. Modus autem procedendi valde differebat, ita ut causae quaedam ab omnibus incolis Gograviatus, ac sic dicto Goudingo Provinciali deciderentur, aliae a lectis ejus arbitris tantum, in judicio *partium* dirimerentur, Criminalia vero a sic dictis Sadelhöferis & carnifice dijudicari deberent.

In quibus causis?

§. IV.

Quod igitur ad judicium Goudingicum Provinciale attinet, quod jam tempore TACITI fuisse videtur, apud

De Goudingo Provinciali.

apud quem *Cap. 11. de M. G.* arbitrium *plebis*, arbitrium *Gouae* significare videtur, in quibusdam Goudiciis quater id per annum exercebatur sub dio, ad sic dictum Sedile Goudingi Provincialis, bey der Land Goudings Banck & quidem ita, ut in quovis Goudingo, tam homines proprii quam ministeriales, tam liberi quam servi congrederentur: alibi vero bis tantum in anno hoc iudicium habebatur, semel ante, iterum post mediam aestatem, & quidem sic, ut ante mediam aestatem ministerialis, post mediam aestatem homines proprii coirent sententiae inveniundae causa. Hoc Goudingum Provinciale quindena ante annunciari debebat, quo facto unusquisque sub poena contumaciae trium solidorum, comparere debebat, nisi, quidam vi Privilegii exempti essent, aut Gogravio pro exemptione sua quotannis certum canonem frumenti; foeni, pullorum, anatum aut anserum praestarent.

§. V.

§. V.

Porro, ut omnia recte & ordine fierent, duo Prolocutores (Worthalter) constituebantur, quorum alter causam actoris ageret, alter causam rei defenderet, coram arbitris, qui der Werff sive der Worff * appellabantur. *Prolocutores.*

* Vox *Worff*, *Worp*, *Werp*, Belgis & incolis Germaniae inferioris omnibus nota. Dicti vero *Worp* arbitri lecti, quia jactu, sive forte legebantur. Vid. §. seq.

§. VI.

Prolocutor actoris causam prae-
rumque generaliter proponebat, ve-
luti hac formula, Rogat Petrus,
nomine Paulli, sententiam secun-
dum jus Provinciale, Quis ex li-
beris ingenui jus succedendi in prae-
dio habeat, major an minor natu?
Quam quaestionem dein Gogravi-
us Procuratori communionis, aut
si Praefectus Parochiae der Vogt
prae- *Formulae eorundem.*

praefens esset, honoris causa huic referebat, qui dein, cum arbitris circumvertebatur, & de quaestione deliberabat, postea autem cum toto Werffio Gogravium rursus circumdabat, ac de jure invento pro re nata sic respondebat: In bonis ministerialis majorem; in bonis hominis proprii contra, filium minorem natu, si vero nulli filii extent, priori casu filiam natu majorem, posteriori minorem in praedio succedere, ex observantia Gojudicii. Erant vero etiam loci, in quibus in praedio ministerialis, liberi minores, in praedio hominis proprii, liberi natu majores succederent, veluti in vicinia Graffel Satrapiae Fürstenauiensis. *

* Tales Procuratores seu Prolocutores olim in summis judiciis ab ipsis Regibus & Principibus adhibiti. Vid. WINDECKII *Historia Sigismundi Imperatoris apud Menckenium Script.* Misn. T. I. p. 1105. 1106. & 1121. & Dn. de LUDWIG *Script. Bamberg. Vol. II. p. 348.*

§. VII.

Tali autem sententia Gogravius *Res judicata.* vel contentus vel non contentus erat. Posteriori casu respondebat, quaestionem mereri deliberationem maturiorem, quo casu res usque ad proximum judicium Provinciale Godingicum seponebatur. Quodsi contra Gogravius deciso acquiesceret, sententiam repetebat novies, & si sententiae novies repetitae nunquam fuisset contradictum, sententia denuo adeoque decima vice repetita, constituerebat rem judicatam, paulloque post, rursus rogante Procuratore Actoris, testimonium ei judiciale, a circumstantibus addicebatur formula sequenti: *De Gograve neme den Wyn, unde geve dem, de et verlanget eenen Schyn.* „ Recipiat Gogravius sportulas, & det ei qui „id desiderat testimonium: quod tum statim sub sigillo Gogravii, adhibitis testibus instrumentalibus, expediebatur.

§. VIII.

*Appel-
lationes.*

Quod si quis ex lectis paribus, Churgenossen, sententia contentus non esset, poterat ei, dum novies repeteretur contradicere, five ab ea appellare, quo casu 12. solidos iudicio solvebat. Quas appellationes ad Missos dominicos, vel ipsum Episcopum directas fuisse, & hos rem denuo examinasse, adhibitis Statibus Provincialibus, admodum verisimile fuerit.

§. IX.

*Caus-
sae Gou-
dingi-
cae.*

Quae vero causae ad hoc iudicium pertinuerint, pro parte docet Dn. KRESSIUS *Additamentorum* p. 140. quemadmodum laudato tractatui etiam totum Protocolum iudicii Godingici Provincialis, quod quaestionibus & responsionibus continetur insertum p. 149. ex quo apparet, quo modo in causis successoriis & hereditariis, in tali iudicio Godingico Provinciali, iudicatum fuerit.

fuerit. Quia vero controversiae hereditariae, saepe, donec ejusmodi judicium Provinciale Godingicum haberetur, differri non poterant, divisione bonorum dilationem nullam patiente, judicium Godingicum particulare in domo hereditaria habebatur, eoque tantum incolae parochiae, in qua defunctus habitaverat, vocabantur, quod judicium dies hereditarius aut judicium hereditarium appellabatur. V. Dn. KRESSIUS *Addit. pag. 142.*

§. X.

Si quis caeterum debitorem suum de debito convenire, aut in causis injuriarum actionem institueret vellet, faciendum id ei erat in judicio partium, quod Gogravius singulis quindenis cum lectis Paribus exercebat, estque ratione eorum nihil admodum notabile, nisi quod in causis injuriarum, sententiae ea ratione ab assertore pronun-

*De Ju-
dicio
parti-
um.*

tiabantur, ut scilicet injurians sportulas arbitris, declarationem honoris injuriato, mulctam Principi praestaret, *Dass der Injuriant, Koer, Wandel und Busse thun müste.*

§. XI.

*Reales
an ipsae
quoque
tales?*

Coram iisdem judiciis partium testes quoque audiebantur; & fortitan etiam causae reales, moram non ferentes, secundum consuetudines judicii Godingici tractabantur; id quod tamen, deficientibus Protocollis eo pertinentibus, probari nequit.

§. XII.

*De Judi-
ciis
Crimi-
nalibus.*

In criminalibus intererat, reusne in flagranti delicto, an postea apprehensus esset. Priori casu, cognitio penes Gojudicium erat, & reus apud Sadelhöferos custodiebatur, donec Gogravius judicium Godingicum Provinciale coëgisset. Posteriori casu res ad judicium Vehmicum

micum pertinebat. Vid. PFEFFINGER *Vitriar. Illustr. L, IV. p. 486 487.*

§. XIII.

Dicitur hoc iudicium criminale ^{Jud.} in Sala * seu in Obersala expeditum, ^{Crim.} quod tamen de Civilibus non mi- ^{cur di-} nus quam Criminalibus causis co- ^{etum} gnovisse videtur, eo quod potestas ^{Judici-} ^{um Sa-} ^{lae?} iudicandi civilis apud veteres Germanos pars fere accessoria esset iudiciorum criminalium. Vid. POTGIESSER *de statu servorum apud Germanos L. 2. c. 1. §. 48.*

* Ab eadem Sala nomen *Sadelhöfferorum*, non autem a voce Sattel manavit. Atrium enim, quod reliquis Saal dicitur, Westphali Sadel appellant. Alias Sadelhöfferorum officium in eo consistebat, ut cum caeteris lectis Paribus iudicii Godingici Criminalis, sententiam in reos invenirent, & rotas & patibula erigerent, ut & sepulchra capite plexis conficerent, utique si mares essent; pro feminis enim securi caesis, fossam fodere, officium carnificis erat. Ita deterior conditio sexus sequioris quam virilis, quemadmodum puerperae quoque, in vico

Ancum, mortuae antequam templum frequentassent, a solis mulieribus efferri solebant.

§. XIV.

De Sadelhöfferis.

Praeterea ex Protocollo quodam Isenburgensi apparet, Sadelhöfferos hos, perinde ut Freiscabinos judicii Vehmici, de quibus infra, jus sibi asseruisse, furem, qui alicui eorum furtum fecisset, sua sola auctoritate, non adhibito Gogravio & Gojudicio confestim suspendendi. Vid. Dn. KRESSIUS p. 226. Quare cum A. MDLXXX. Sadelhöfferi in Gländorff id moliti essent, ideoque a Gogravio in judicium vocarentur, responderunt, jus sibi a majoribus per manus traditum esse, furem manifestum sine ullis ambagibus suspendendi, aut mergendi in palude; quae supplicia apud veteres Germanos, proditoribus & transfugis statuta TACITUS memorat *de M. G. Cap. 12.*

§. XV.

§. XV.

Quibus caeterum solennitatibus, Solen-
nia Ju-
dicii
Godin-
gici.
tale iudicium Godingicum crimi-
nale, adhibitis Sadelhöfferis olim
exercitum fuerit, intelligi potest ex
Protocollo ap. Dn. KRESSIUM p. 148.
Additam. cui addendus MEINDERS *de*
Judiciis centenariis, p. 269. qui ex ve-
teri libro Scabinali modum & ratio-
nem iudicium criminale in civitate
Hervordia exercendi descripsit. Pos-
sit tamen id iudicium magis Advo-
cati, quam Gogravii fuisse videri,
cum dicto loco etiam appelletur das
Voigt-Ding.

CAPUT VII.

De Judiciis Forestalibus.

§. I.

Quemadmodum Gograviones Grevio-
nis Fo-
restalis
cognitio.
cognitionem soli habuerunt, & ad-
huc habent, de omnibus, quae in
Dominio *singulorum* uniuscujusque

Gouae erant, sic de rebus *communi-*
bus Greviones Forestales constituti
fuerunt, & adhuc constituuntur. Hi
judicant in Communionibus suis,
aut sic dictis Marcis, quae alicubi
tam late patent, ut tria, quatuor,
immo quinque milliaria, ambitu
suo complectantur. Judicant au-
tem de rebus communibus omni-
bus, quales sunt loci omnes muris,
sepibus & senticetis destituti, alia-
ve ratione non clausi, pacati. Co-
gnoscunt itaque de admissis in mon-
tibus & vallibus, de stationibus pa-
storum, de ericetis & pascuis, de
saltibus silvestribus & forestis, de e-
ricis & cespitibus fodiendis tam qui-
busvis, quam bituminosis quos
turfas appellant: de aqua porro co-
hibenda, de fossis fodiendis, de la-
pidicinis & Margae fodinis, de ar-
mentis & gregibus, de saginatione,
de igni a pastoribus accendendo, de
corticibus arborum, de agris addi-
cendis & sepibus muniendis, de ar-
boribus multiplicandis, de locis
pa-

pacatis, de pignorationibus, uno verbo de omnibus, quae communioni utilia vel noxia esse possunt.

§. II.

Pertinent autem haec judicia forestalia, quae olim Holtdinge appellabantur, vel ad *Principem*, qui ea per Praefectos, Droffardos, & Quaestores, alicubi etiam per Greviones administrat; vel ad *Capitulum Cathedralis*, & alia Collegia ecclesiastica; vel denique ad *Nobiles* quosdam, qui de iis partim infeudantur, partim ea jure Allodii tenent.

Judicia Forestalia quotuplicia?

§. III.

Subsunt vero *Judicio Forestali* Confortes ejusdem *Marcae* die gemeinen *Marcgenossen* omnes: qui si aliquid admittant & in flagranti delicto deprehendantur, a Grevione Forestali inferiore, aut *Mahlmannis*, qui Grevionis executores sunt,

Processus in Delictis.

sunt, pignorantur. Quodsi in flagranti delicto deprehensi non sint, Grevioni tamen, & Mahlmannis de delicto constet, annotatur id ad inquisitionem forestalem, adeoque dilata sententia, in judicio forestali proximo punitur.

§. IV.

*Jud.
Forest.
quare
tam ra-
ro ha-
bean-
tur?*

Hoc judicium Forestale, singulis plerumque bienniis, aut, si nullus excessus gravior commissus, singulis trienniis, quadrienniis, quinquenniis & decenniis exercetur. Causa raritatis haec est, quia Grevio forestalis eo die omnes Erbexas, qui plurimum in quavis Marca auctoritate valent, & quantum scio, omnes nobiles sunt, * convivio excipere debet, ita, ut ex ejus convivii splendore, vulgus de magnitudine & praestantia judicii judicet.

* Inde est, quod apud Dn. KRESSIUM *Addit. p. 161.* Frey-Gravius Jacobus Stoffregen refert, se, cum nomine urbis Osnabrugae Freyjudicio Velgestensi,

stenfi aliquid infinuare vellet, propter Scabinorum circum Tribunal discumbentium & compotantium multitudinem judici appropinquare non potuisset. Aderant autem Scabini 308. Scabini Colonienses, ut apparet ex laudo Coloniensi A. MCCLVII. inter Archiepiscopum Conradum, & Civitatem Coloniensem interposito, ad minimum 8 fercula sibi parari stipulati erant; iidem majoris magnificentiae causa, cereorum ardentium ingentem multitudinem, etiam interdiu, sole fulgente, in mensa apponebant; Vid. Apol. Colon. Addit. p. 28. LUNIG. in *Spicil. Eccles. Cont. I.* p. 513. Si qua porro in Gojudiciis reus, capite plectebatur, epulae habebantur inferiae, pro quibus hodie Quaestori & Gogrevioni aliquid aeris praestatur. Tam hilaris facies erat judiciorum Forestalium & reliquorum, cum contra in judiciis decimarum tristitia omnia & lurida essent. Aberat enim hinc Ceres, aberat Bacchus, nihilque his hominibus solivagis porrigebatur, praeter haustum cerevisiae, nimium nimiumque saepe jam evanescentis. In conviviiis Forestalibus autem laetitia tanta erat, ut ROLWINCK Carthusianus, etiam jam senex eorum non sine voluptate reminiscatur, *de Situ & moribus Westphalorum L. I. c. 4. p. 22. & 23.* In villa, qua natus fui, inquit, per intervalla temporum, quinque judicia

dicta secularia per altos comites observabantur. Evenit igitur, ut cum genitore meo illuc pergerem, & ceremonias phaleramque sermonum, non dico honestam nequitiam illam animadvertirem, quae ex tunc cordi sic delectabiliter adhaesit, ut crebro maluissem prandium differre, quam illic non adfuisse.

§. V.

Ubi habitata?

Judicium vero Forestale, annunciatione publica in Ecclesia e suggestu singulis quindenis antea manifestabatur, eoque omnes Marcae Confortes convocabantur. Postquam dies advenerat, Grevio Forestalis cum Erbexis hora nona matutina ad Scamnum forestale pergebat, quod in pagis plerumque in sic dicto Tie*, extra pagos autem, haud procul a villa Meieri aut Sculteti, qui Graviatum Forestalem inferiorem hereditarium habebat, situm erat. Quo facto, Confortes campana vel voce a Mahlmannis convocabantur, & iis qui non comparuissent multa dictabatur.

* Tie

* *Tie* locus est publicus, in quo communitates & viciniae rusticorum congregantur, & de causis communibus deliberant.

§. VI.

Dein Grevio Forestalis cum Erbexis, ad Scamnum forestale, die Holzungs Banck, accedebat, cumque id Confortes Marcae circumstitissent, prodibat Grevio Forestalis inferior, dextraque scamno subnixus, tanquam si id panderet, haec verba proferebat : Pando hisce nomine Grevionis, scamnum forestale, interdico manui & linguae uniuscujusque, sub poena mulctae forestalis, & concedo unicuique liberum accessum & discessum.

*Die
Banck-
Span-
nung.*

§. VII.

Sequebantur quaestiones forestales, veluti, an dies & hora advenissent, iudicium forestale in hac Marca exercendi? quem Confortes pro Grevione suo haberent? & similes,

*Quae-
stiones
Forestales.*

miles, quae quaestiones ab ipso Grevione, aut procuratore ejus proponebantur. Cui communio ore Grevionis inferioris vel Mahlmanni respondebat. Ubi quidem saepe quaestiones & responsiones jocosae, quas Rolwinck *honestas nequitias* appellat, proponebantur. Sic, si quaerebatur, quid juris Grevioni Forestali in Marca competeret, respondebatur, competere ei scamnum cum pulvinari, poculum cum vino, festucam ad defendendam marcā, marsupium ad custodiendas mulctas, & facultatem tot arbores caedendi, quot fagus maxima die S. Joannis folia haberet; posse eum praeterea tot porcos in forestum agere, quot primo die Maji ab Oriente ad Occidentem, per portam patentem agi possent, modo omnia fecerit bona cum gratia. Vid. Dn. KRESSIUS *Addit. p. 158.* ubi tamen formula aliter se habet, discrepante scilicet consuetudine. Postquam dein singula

gula capita cognitionis forestalis, veluti, quamdiu rivus cohiberi, quousque Consortes Ohrtlandum* defendere deberent, quae essent jura Erbexarum, Grevionum forestalium inferiorum, Mahlmannorum, & Marcae consortum, quomodo porro hoc vel illud admissum puniendum, quemadmodum inhibitiones & oppignorationes suscipiendae, expedita essent; Grevio forestalis porro interrogabat, an Erbexae & consortes adhuc aliquid bono publico Marcae proponere vellent: sed si hi aliquod desiderium suum proponerent, proximo id iudicio forestali seponebatur.

* Ohrtlandum, quod & Anschuss & Hagenrecht dicitur, est jus, vi cuius certus districtus, terrae segetali vicinus, eatenus vindicari a vicino potest, quatenus malleum sub crure sinistro, manu dextra projicere potest, sinistra sudem tenens, pedemque dextrum ad fossam, aut in fulcro sepi positum habens. Quod non aberrat a moribus gentium vicinarum. VINNIUS *ad Tit. Inst. de R. D. §. 22. n. 1. In agro Putteno ex veteri consuetudine, praedia*

praedio alluvionem habenti accedit id, quod possessor pedes, gladium exsertum tenens pertingere potest. In Gelria moris est, ut vicinis possessoribus acquiratur id, quod plaustro onerato adiri potest, addita tamen occupatione, alioquin fiscus praevertere potest. Sed Ohrtlandum hodie in Westphalia in plerisque Marcis extra consuetudinem, & certis passibus circumscriptum est, immo in Marcis quibusdam penitus exulat.

§. VIII.

*Gravamina
Mahlmannorum.*

Hac ratione in tuto positis consuetudinibus pristinis, prodibant Mahlmanni, & gravamina sua contra Confortes proponebant, fiebatque, tanquam in lucida juris luce, ut, si Mahlmannus fide jurisjurandi, initio officii praestiti asseveraret, se suis rem oculis vidisse, reus admissum etiam negans & pernegans, sive Clericus esset, sive Laicus mulctam, quae aliquot modiorum avenae, aut aliquot fere solidorum erat, praestare cogeretur, quae mulcta Grevioni inter fructus jurisdictionis linquebatur.

§. IX.

§. IX.

Cum vero his quaestionibus tem- *Status*
 pus admodum tereretur, Elector *hodie-*
 Ernestus Augustus I. A. MDCLXXI. *nu s.*
 Ordinationem Forestalem conscribi
 iussit, quae tam accurata est, ut
 omnes casus obvenientes inde de-
 cidi possint: sed haec a Statibus
 nondum est recepta, nisi quod ad
 eam in Praefectura Iburgensi, quan-
 tum ad Marcas Episcopales attinet,
 ius dicitur. Quare reliqua judicia
 forestalia, adhuc hodie in pristino
 statu sunt, praeterquam quod,
 quantum scio, judicia non amplius
 interrogationibus & responsionibus
 aperiuntur; sed veteres quaestiones
 forestales interdum publice tantum
 praeleguntur.

§. X.

De reliquo, si quis est, qui sen- *Reme-*
 tentia Grevionis forestalis grava- *dium*
 tum se existimat, utique rem per *devolu-*
 modum simplicis *Querelae* ad Can- *tivum.*
 Q cella-

cellariam devolvere potest, siquidem causae omnes, quam primum eae contentiosae fiunt, & eas Confortes Marcae cognitioni Grevionis Forestalis amplius submittere detrectant, ad Cancellariam deferri possunt. Quod unde ortum sit, non quidem constat, sed quia olim in multis Marcis, nulli penitus Greviones Forestales fuerunt, sed excessus a communione ipsa mulcebantur, donec hoc jus mulctandi certis familiis hereditarie deferretur; haec forsitan causa fuit, qua Grevionibus Forestalibus nulla cognitio in contentiosis relicta.

CAPUT VIII.

De Judicio Feudali.

§. I.

*Pertinentiae
non expressae.
VI. pro
C. pro*

Habet id Episcopatus Osnabrugensis, cum multis aliis Germaniae Provinciis commune, quod Pertinentiae, quibus vasalli investiebantur,

tur, hic nunquam expressae aut no-^{Consensu.}minatae fuerint in literis Investiturae, quo factum est, ut multa feuda pedetentim abolita sint. * In alienationibus autem veteri more ex pretio de quo convenerit, pro singulis centum sex Imperiales pro consensu Principis praestantur.

* Quare conqueritur ERDMANNUS, Civitatis Osnabrugensis quondam Consul Primarius, Syndicus Capituli Ecclesiae Cathedralis, & iudex Feudalis Episcopi Conradi Rietbergensis, Ecclesiam Osnabrugensem multis bonis feudalibus esse privatam, quod olim in literis investiturae beneficia non expressa sint, quae Vasalli in Feudum acceperint. V. ERDMANNUS in *vita Episcopi Gerardi de Lippia* & HAMELMANNUS in *Opusculis* p. 607.

§. II.

Custodiuntur autem in hoc Episcopatu, veteres quidem quaestiones quaedam Feudales, quas exhibet LUDOVICI *Introd. ad Proc. Feud.* ^{Jus Feud. singulare nulum.} *Cap. 3. §. 5.* ita tamen, ut deficiat jus feudale scriptum singulare. Ne-

que verisimile est, ejusmodi jus feudale unquam extitisse, cum in Capitulatione Episcopi Conradi Rietbergensis, data A. MCCCCLXXXII. a Statibus Provincialibus cautum sit, ut is omnia jura, jurisdictionem & judicia Episcopatus & Urbis Osnabrugensis ea ratione exerceret, qua ea temporibus Conradi Rietbergensis, qui A. MCCLXX., & Ludovici de Ravensberge qui A. MCCLXXVIII. vixit, exercita fuissent; item, ut intuitu Laudemii & Heergewettae id servaretur, quod tempore Dieterici de Horne, servatum esset. Is autem A. MCCLXXVI. vitam agebat. Ex quibus merito quis colligat, non fuisse hic locorum singulare jus Feudale scriptum.

* Adde Dni. de LUDEWIG Dissertationem de *Primo foro Subfeudorum Imperialium*, in qua Processus Fori Clientelaris Osnabrugensis primum editus.

§. III.

Controversiae porro feudales, *Formu-
lae in-
vestit.
variae.*
saepe ex aequo & bono potius, & prouti Paribus Curiae visum esset, decisae videntur, quam ad certam normam. Sicuti enim in reliquis judiciis, veluti in judicio Vehmico, Goudingico & Forestali, decisiones caussarum non tantum variae, sed etiam * contrariae fuerunt, vt apparet ex iis, quae inveniuntur ap. Dn. CRESSIUM d. l. *Addit. p. 149.* & Dn. de LUDOLFF *in Observ. Forens. 104.* ita idem contigit in caussis feudalibus. Inde diversas formulas investiturae habemus, cum alii investiantur jure Homagii, an Mannsstatt, alii jure Vasalli, an Lehnmannsstatt, alii ad feudum rectum, alii simpliciter, sine adjunctione ejusmodi formularum. Neque enim vel in vetustis quaestionibus feudalibus, vel in feudis ipsis discrimen ullum superest, quod hac formularum diversitate judicari possit, aut si inveniantur

plura feudorum genera, ea certe feudis, quae ejusmodi formulis alibi conceduntur, minime conveniunt.

* Quod tamen ut alibi, sic apud Osnabrugenses quoque, in solis forsitan casibus rarioribus contigit: in frequentioribus enim, regulis minime carebat jurisprudentia vetus: unde probabile, consuetudines pristinas Osnabrugenses, cum veteri jure Saxonico in multis partibus convenisse.

§. IV.

*De formula,
Jure
homagii.*

Quodsi ad feuda respicias, quae iis temporibus, quibus Protocolla feudalia adhuc Latine conscribebantur, jure homagii; dein autem an Mannstätt concessa fuerunt; prehenderis, vasallum, qui sic investitus esset, feudum ipsum non possedisse, sed ejus expectativam tantum habuisse, & consequenter abusive investitum fuisse, vel etiam beneficia ab Episcopis accepta aliis in Subfeudum dedisse. Quibus si contendas, quae ab auctoribus quibusdam de feudis

feudis jure homagii concessis tradita sunt, veluti a DUCANGIO voce *Fidelitas & Acceptare*; ab auctore veteri de beneficiis ap. THOMASIIUM in *Sel. Feud.* §. 130. CRAGIO *de feudis* L. I. Tit. II. §. 4. FRIDER. A SANDE *ad Consuetudines Gelriae* Tit. I. Cap. I. n. 22. feudum Osnabrugense homagiale, a feudo homagiali ipsorum, toto coelo diversum apparebit. Neque ullus Vassallus, ut ex quaestionibus feudalibus manifestum, Principem extra territorium in bellum sequi obstrictus fuit, etsi alibi id facere cogerentur, quotquot feuda homagii possiderent, unde merito colligas, iudices feudales & Pares Curiae, in controversiis feudalibus, in primis, quam diu vetustissimis temporibus iudices ordinarii nulli essent, ad naturam & qualitatem feudi non semper respexisse, sed rem suo arbitrio decidisse, unde factum est, ut verum discrimen feudorum, quod, ut ex diversitate for-

mularum apparet, initio maximum fuit, penitus obscuratum fit.

§. V.

*De Feudis ob-
latis.*

Feuda Oblata in hoc Episcopatu fuerunt incognita, nisi quod Henricus Comes de Tecklenburg Curiam in Werfen, & Wilhelmus de Lintberg Curiam in Osthoff, Episcopis, Philippo Catimelibocensi, & Wedekindo de Waldeck tanquam Feuda Oblata dederunt. Cumque pleraque feuda Osnabrugensia in Decimis consistant, verisimile est, Episcopos, eas, cum diutius conservari non possent, quia a Cobbone, Comite Tecklenburgico, ut Advocato Ecclesiae dissipatae fuerant, aliis feudo dedisse. Neque licitum olim fuit, ut Nobiles domos suas penitus ex lapide construerent, aut munirent, unde, si quis domum lapideam aedificare vellet, domum feudo recognoscere coactus fuit. Alias feuda quaedam etiam occasio-
ne

ne fedarum & bellorum orta sunt, quando nimirum Episcopi Dynastias quasdam Dynastis suis ademerunt, easque pro parte amicis suis distribuerunt, cujus rei complura supersunt exempla.

§. VI.

Inter caetera feuda notabilia sunt bona Scultetica. Sunt autem plerique Sculteti, quod mireris, homines proprii, qui tamen olim, partim judicia in rusticos exercuerunt, partim hodie adhuc Greviones forestales minores sunt. Quidam eorum etiam Meierorum vice, an Meierstatt, ad annos XXX. investuntur. De ejusmodi bonis Sculteticis quaedam habet MEINDERS *de judiciis centenariis*, & Dn. de LUDOLFF *P. I. Symph. 1. Consult 5. & Symphorem 3. n. IV.*

De bonis Sculteticis.

§. VII.

Hodie vero in controversiis feud- *Ufus*
Q 5 da-

*hodie
nus.*

dalibus, veteres quaestiones feudales, quatenus eae adhuc in observantia sunt, & jus commune feudale, sequuntur Osnabrugenses, quatenus id feudorum libris duobus * prioribus continetur: nec alia inter jus feudale commune, & Osnabrugense differentia, quam quod in feudis Osnabrugensibus etiam feminae & clerici ad feuda vocantur, quos jus Commune regulariter ab iis arcet.

* Quod ratione libri II. usque ad titulum 72. verum est. Cum enim aliquando casus F. II. 84. tractaretur: decisus is est secundum placita doctorum communia.

C A P U T IX.

De Iudicio Advocatiae.

§. I.

*Advocatas
quae
fuerint
partes*

Fuerunt quidem complures Advocati in hoc Episcopatu, sed de quibus agere supervacuum ducimus, quia

quia Jurisdictio eorum tantum in unam & alteram villam porrigebatur, quam ab Episcopo vice colorum majorum, an Meierstatt, feudo acceperant. Quia vero Comes de Tecklenburg Episcopo Osnabrugensi, ut summus Advocatus adjunctus fuit, qui hanc Advocatiam, etiam usque ad annum MCCXXXVI. gessit; a scopo non aberrabimus, si paucis indolem & fata hujus Advocatiae recenseamus. Videtur igitur laudatus Advocatus, jurisdictionem temporalem, quae alias Comitibus Imperatoris & Gogaviis in incolas Osnabrugenses, qui non erant homines Episcopi competebat, administrasse & consequenter tam in Civilibus quam Criminalibus causis jurisdictionem summam exercuisse. Cum regulariter Advocati episcopales jurisdictionem Criminalem non minus quam Civilem habuerint. Vid. PFEFFINGERUS in *Vitriario illustrato* T. I. p. 1154. *sqq.* & idem de Osnabrug-

gen-

gensibus quoque eo verisimilius videatur, quod vel ex principio diplomatum Conradini apparet, eam ab Advocato exercitam fuisse.

§. II.

*Cur jus
hoc
amiserint?*

Sed cum Advocati postea, in recens acquisitis ditionibus, similiter cognitionem sibi assererent, eamque iis & Episcopi, & Nobiles, & Urbs Osnabruga vehementer negarent, temporibus Engelberti Episcopi res ad publicam Fedam deducta fuit, in qua Otto, Comes de Tecklenburg victus & captus, eoque coactus est, Advocatiam Episcopatus Osnabrugensi, secundum laudum ab Episcopo Monasteriensi Ludolfo A. MCCXXXVI. factum, pro 800. marcis cedere. Cui sententiae id profuit, quod anno MCLXXXVI. Urbanus III. * & dein Papa Honorius, qui dictum Comitem Ottonem initio excommunicasse dicitur, Brevi, ad Archiepiscopum

scopum Coloniensem Engelbertum I. A. MCCXX. dato, non tantum constituerat, Advocatias ecclesiarum non amplius Laicis concedi debere, ** sed etiam, quod Imperator Fridericus II. Episcopis paullo ante permiserat, Advocatias redimere. Vid. Ejus diploma pro ecclesia Hildesienfi apud LUNIG. *Spicileg. Eccl. P. II. pag. 258.* Cum vero postea Comites de Tecklenburg, rursus jurisdictionem in recens quaesitis regionibus exercere vellent, multumque Osnabrugensibus negotii facefferent; iterum Feda orta est, in qua Comes Nicolaus de Tecklenburg magnam Praefecturam Cloppenburg item Bevergern, Oyte, Fries-Oyte, Reine, Haselunne, & Loningen amisit, quae omnia hodie Episcopatu Monasteriensi subiecta sunt. Qua facta cessione, pax inita, & a laudato Comite A. MCCCC. omnibus juribus in Episcopatum in aeternum renunciatum fuit. Vid. ERDMANN *in vita Episcopi*

scopi Theodarici de Horne. RUMPF *in Chron. Tecklenb. p. 96.* Quibus consequenter Episcopatus ab Episcopo Henrico de Holfatia vi Capitulationis suae in certas Praefecturas distributus, iisque Droßardus & Quaestor praepositi fuerunt. Vid. Diploma Conradi ap. Dn. KRESSIUM *Addit. pag. 160.*

* Vid. OCKEL. *de Palatio Regio Halensis th. 52.*

** Vid. LUNIG *Spicil. Eccles. Cont. I. p. 311.*

C A P U T X.

De Judicio Vehmico.

§. I.

IV. Judicialia libera.

De nomine & origine horum judiciorum DATTIUS, THOMASIUS, MEINDERS & PFEFFINGERUS *in Vitriario illustrato* quicquid dici potest, dixerunt: quare hoc loco id tantum notandum, in hoc Episcopatu quatuor judicialia libera fuisse, Midden-
dorsii,

dorfii, Glandorfii, Sundelbecii & Tettinghusae.

§. II.

Judicium Middendorfiense, pri- *De*
mo ad Comites de Holte pertinuit: *singulis*
cum autem arx eorum vetus, & in *figilla-*
monte sita, cujus rudera & profun- *tim.*
dae fossae adhuc conspiciuntur, ab
Episcopo Philippo, Catimelibor-
censi, auxilio Comitis de Ravens-
berg A. MCXLIV. post septenna-
lem obsidionem excisa esset, judi-
cium hoc liberum Comitibus de
Ravensberg tributum fuit, Vid.
HAMELMANN *Opusc. p. 684.* qui eti-
am iudicium liberum Glandorfi-
ense sibi asseruerunt, Vid. Trans-
actio Electoris Brandenburgici, Fri-
derici Wilhelmi cum Episcopo Er-
nesto Augusto anni MDCLXIV. a-
pud Dn. de LUDOLFF *P. II, Obs. 153.*
p. 245., etsi iudicium liberum Mid-
dendorfiense perinde ut Sundelbe-
cense & Tettinghusanum ad Urbem
Of-

Osnabrugam antea pertinuerit, haec Urbs etiam Graviones liberos nominaverit, qui dein ab Electore Colonienſi tanquam Duce Weſtphaliae, iuramento fidelitatis obſtricti & confirmati fuerunt.

§. III.

*Exem-
ti.*

Personae Ecclesiasticae, earumque homines, perinde ac cives Urbis Osnabrugae sine concessione Episcopi & Magistratus citari ad haec iudicia non poterant. Exemti *illi* privilegio Caroli IV. anni MCCCLXXVI. Vid. Impreſſum Capituli Cathedralis A. MDCCXXI. p. 115.; *bi* privilegio de non evocando, dato a Friderico I. A. MCLXXI.

§. IV.

*Frei-
gravii
a quo
constitu-
ti?*

Subfuerunt autem Freigravii Osnabrugenses Electori Colonienſi, tanquam Duci Weſtphaliae, & forſitan, antequam hic Ducatus ad Electorem Colonienſem * perve-
ni-

niret, Henrico Leoni, cum alii Freigravii bannum suum immediate ab Imperatore impetrare debuerint, alii e contrario rursus ab Episcopis ipsis investiti aut juramento constricti & constituti fuerint.

* Vid. THOMASIIUS *de origine & inter. judiciorum Westphalicorum*, §. 32.

§. V.

Qua ratione, cum, non omnes Freigravii ab Imperatore, neque omnes ab Electore Colonienfi constituti sint, suspicari possumus, disparem * pro diversitate locorum fuisse modum procedendi, & ipsas ordinationes Vehmicas, in multis inter se capitibus discrepasse.

*Eorum
dispari-
tas.*

* Conf. SCHOTTELIUS *de antiquis in Germania juribus* c. 29. CALVÖR *in Saxonia antiqua* L. 1. c. 9. p. 176. Neque id aliter fieri potuit, cum ante pauca secula plerique adhuc literarum expertes essent. Apparet id ex ROLWINCKIO *de Situ & moribus Westphalorum*, L. 1. c. ult. Nota, inquit, erat mihi quaedam matrona, senio confraeta quae
R dixit,

aixit, se audivisse a proavis suis, quod tantae simplicitatis communis populus tunc fuerat, quod neque literis, neque sigillis uterentur, nec talia haberent, sed simplici verbo fiebant omnia absque pavore. Nam sic neque leges neque formulae judiciales describi, sed memoriae tantum Freigravioꝝ & Scabinorum mandari solebant, unde saepiuscule aliquid adjiciebatur. Sic ordinatio Vehmica vetus, scripta, ut videtur, circa finem seculi XIII. vel initium seculi XIV. in membrana, nihil continet, quam bannum occultum, *die heimliche Acht*, omittitque admonitionem, ne privati librum legant, verisimiliter, quia tunc haec admonitio adhuc superflua erat, paucis admodum literarum peritis. In eadem Ordinatione quoque restis, *der Repe*, mentio non fit, sed tantum viminis inflexi, forsitan ideo, quia tunc ad suspendendum nondum reſti, sed tantum vimine utebantur, tanquam in pristina veterum simplicitate. Inde manifestum, cum in veteribus legibus legitur: *Den soll man richten mit der Weide*, his verbis non patibulum significari, sed vimen, quo fures suffocabantur. Exemplum Ordinationis Vehmicæ Osnabrugensis exhibemus ad calcem Opusculi secundo loco.

§. VI.

Quantacunque vero fuerit auctoritas horum judiciorum Vehmicorum antiquis temporibus, ea tamen dein vehementer imminuta est. Inde, cum temporibus Episcopi Melchioris de Brunsvic, Coadjutor ejus Ditericus de Marca seculo XIV. Comitem de Tecklenburg ad judicium Vehmicum propter damnum Episcopatu Osnabrugensi datum vocasset, dictus Comes contra morem veterem, cum tot Clientibus suis iisdemque armatis in judicium processit, ut Ditericus ausus non fuerit eum compellare. Vid. ERDMANN *in vita Melchioris* & HAMELMANN *p. 619. Opusc.* Tandem vero judicia Vehmica seculo XVI., prodeunte Nemese Carolina, penitus desierunt, sic ut in Protocollis eo tempore habitis, nihil amplius inveniat, quam Vreigravium creatum, & judicium convivio finitum fuisse, donec tandem urbs Osnabruga,

*Quando
abolita?*

bruga, A. MDCVIII. mortuo Freigravio Conrado Vettio, novum non praesentaret, sed & hoc simulacrum judicii Vehmici intercidere pateretur.

CAPUT XI.

De Statutis & Ordinationibus Osnabrugensibus Ecclesiasticis.

§. I.

*Statuta
Synodalia
qua
re olim
nulla?*

Sequuntur Statuta Ecclesiastica & Secularia, tam nova, quam vetera. Praemittam Ecclesiastica, habita ratione temporis. Episcopi igitur Osnabrugenses initio nulla Statuta Synodalia in Synodis suis Dioecesanis fecisse videntur. Unde minime mirum est, nulla Statuta Synodalia particularia, seculo XII. antiquiora exhiberi posse, sed sola Provincialia Colonienfia ea fuisse, quae tandem recipi debuerint. Quae praecipue ad Clerum pertinent, nisi quod, postquam jus manuarium invaluit, iisdem de immunitate Ecclesiarum, &

& personarum Ecclesiasticarum,
contra Laicos caveri coepit.

§. II.

Omittam Concilium, Anno
MCCXXV. contra incontinentiam
Cleri in Germania & ejus perpetuum
Concubinatum habitum, quam-
quam id primum est in Actis Sy-
nodalibus Osnabrugensibus jussu
Cardinalis Francisci Wilhelmi A.
MDCLIII. editis, sed omnium pri-
mo Statuta proponam Provincialia
Coloniensia, Archiepiscopi Con-
radi A. MCCLX. publicata.

*Conci-
lium
contra
inconti-
nentiam
Cleri.*

§. III.

In his igitur, c. i. Clericis omni-
bus Concubinatus interdictus, &
ne liberis suis aliquid legarent, aut
nuptiis eorum interessent, vetitum.
Praeterea c. 2. omnis mercatus & ne-
gotiatio, ut c. 4. luxus omnis in
vestimentis prohibitus, cum contra
c. 3. Canonicis insignis ignorantia
exprobretur, qua neque legere ne-

*Statuta
Pro-
vinc.
Colon.
Aep.
Conra-
di.*

que cantare sciebant, simulque constituatur, ut, si ipsi adeo bardii essent, literatos saltem vicarios alerent, Porro c. 7. constituitur, ut, ubi Dormitoria deficiant, ea aedificentur, ut &, ne Canonici, qui non haberent singularem Curiam, usquam alibi, quam in Communibus Refectoriis, aut apud *Curiatum*, cibum caperent. Vid. Acta Synodal. Eccles. Osnabrug. p. 68. Edit. in fol. & LUNIG. in *Spicileg. Eccles. Cont. I. p. 346. seqq.*

§. IV.

*Ejusdem
Statutum de
convers.
mona-
chorum.*

Cumque iisdem temporibus Monachi vitam valde luxuriosam agerent, idem Conradus A. MCCLX. Statutum de conversatione & vita Monachorum edidit, in quo monachis, praecipue c. 4. fornicatio, tum c. 5. sagula pretiosa & bracciae pretiosae, ut & calcei alius quam nigri coloris interdicuntur, simulque c. 8. frugalitas in conviviis com-

commendatur. Vid. Acta Synodalia p. 73. & LUNIGIUS *Spicil. Eccles. Cont. I. p. 351.*

§. V.

Fuerunt, ut videtur, haec Statuta utraque prima, quae unquam ab Episcopo Coloniensi promulgerentur, videturque iis ansam ipse praestitisse Pontifex Romanus. *Statuti utriusque Suator.*

§. VI.

Quaeri inde posset, qui factum sit, ut antecessores hujus Archiepiscopi, nihil antea in Conciliis suis Provincialibus, contra luxuriam & Concubinatum Cleri constituerint, cum tamen jam antea Pontifex Gregorius Archiepiscopum Coloniensem Brevi singulari, dato anno MLXXV. graviter admonuerit, ut in Synodo quadam Provinciali tam Ordinationem Pontificis de castitate, quam etiam de crimine Simoniae omnibus Suffraganeis suis

*Cur ea tam se-
ro edi-
ta?*

publicaret, & quaedam Statuta ad mentem Pontificis conficeret. Vid. Breve hoc apud LUNIGIUM *Spicil. Eccl. Cont. I. pag. 330.* inprimis, cum Episcopi etiam sine Pontificis jussu Cleri luxuriam Statutis Synodali-
bus cohibere possent. Sed dilata res fuit, dum suae soli auctoritati offensas suorum metuit Episcopus, nec Aulam Romanam ideo revere-
tur verisimiliter, quod Caesar ei ad-
modum infensus esset, cui suspicio-
ni Imperatoris Friderici I. epistola ad Archiepiscopum Trevirenssem, Hillinum data A. MCLVII. apud LUNIGIUM *Spic. Eccl. Cont. I. p. 214.* ansam praebet. Caesarem enim aecclae Pontificis vehementer re-
formidabant; quemadmodum hoc ex laudato Brevi manifestum, in quo Papa Gregorius Archiepiscopo An-
toni II. auxilium promittit*. Qua-
re ejusmodi Statuta tempore qui-
dem Interregni demum publicata sunt, sed postea etiam tam parum observata, ut Ecclesiastici adhuc se-
culo

culo XV^{to} uxores & concubinas haberent.

* Verba praecipua Papae haec sunt: *Quod si te fideliter haec & firmiter exsequen- tem tribulatio ac persecutio invenerit, respice ad eum qui dixit: Confidite, ego vici mundum. Nos quoque clypeo beati Petri munitos, indubitanter noveris, seu ad repellendos hostes, si possumus, seu ad protegendum te, omni hora paratissimos inveniri.*

§. VII.

Sed ut ad Statuta Synodalia revertamur, Archiepiscopi Engelberti Statutum anni MCCLXVI. pro Colonienſi Ecclesia, A. MCCCXXII. ab Episcopo Osnabrugensi Godefrido, ut Concilium Provinciale receptum fuit. Vid. Acta Synodalia Osnabrugensia p. 84. & quoad Statutum ipsum LUNIGIUS *Spicil. Eccles. Cont. I. p. 363. seqq.*, quoad receptionem Osnabrugensem vero, IDEM *ibid. p. 423. & 424.* In his Statutis Archiepiscopus Engelbertus, vehementer infectatur iudices seculares,

*Statuta
Oolon.
ab Osnabru-
gens. re-
cepta.*

qui Clerum ad judicia secularia vocare audebant, item Nobiles, qui tempore Diffidationum suarum, stativa in bonis Ecclesiasticis ceperant, aut Clericos alia ratione offenderant, bonave eorum arrestaverant, ita, ut eos non tantum excommunicet, eosque Feudorum inhabiles pronunciet, sed etiam sanciat, liberos eorum ad nulla beneficia ecclesiastica aut praefecturas admitti debere, nisi intra annum Canonice cum quarta manu jurarent, se neque ope neque consilio parentibus suis in his adfuisse. Vid. c. 1. 2. 3. 4. 9. 10. 11. 12. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. Imo bilis ejus adeo incenditur, ut c. 35. salvis poenis, tam injure Canonico, quam Civili in injurias Ecclesiarum statutis, adhuc ultro constituat, neque advocatum, quemquam iis, qui personas Ecclesiasticas, & immunitatem Ecclesiasticam offenderint, sub poena excommunicationis in judicio vel extra judicium assistere, imo ne consilio quidem

dem adesse debere. Caeterum quia tum judicia Archidiaconalia Coloniae jam constituta erant, porro idem Episcopus ejusdem Synodi c. 14. constituit, ut omnes & singuli Parochiani, singulis annis Missis Archidiaconorum adsint, exceptis Nobilibus, qui missas Archiepiscopi tantum sequi cogeantur, qui mos per totam Germaniam obtinuit. Vid. Jus Prov. Saxon. Lib. I. art. 2. SCHOTTEL. *de ant. in Germ. jur. cap. 6. n. 2.* quare ipsi Canonici Halberstadienses, in Statuto suo anni MCCCXXIV. Nobiles a missionibus Archidiaconalibus excluderunt. Vid. Statutum eorum apud LUNIGIUM *Spicil. Eccles. P. I. append. p. 39.* Tandem laudatus Episcopus, etsi infensissimus judicibus secularibus, in ejusdem Synodi c. 17. cavit, ut ne judices Ecclesiastici rebus se Secularibus immiscerent.

§. VIII.

*Aliud
Stat.
Col. ab
Osna-
brug re-
ceptum.*

Amplius in hoc Episcopatu Statutum Archiepiscopi Coloniensis, Theodorici anni MCCCCXXIII. receptum, in quo ratione Appellationum a Curia Osnabrugensi Episcopali, vulgo Officialatu, ad Officialem Coloniensem c. 3. cautum, ut Officialis Coloniensis fervaret jura communia & maxime illa, quae introducta ab Innocentio IV., Papa, inserta essent libro sexto Decretalium, idque sub poena suspensionis ab officio. Intendit vero digitum Archiepiscopus ad c. 3. de Appellat. in 6. Adde his, quod ejusdem Statuti c. 8. Constituti Caroli IV. de libertate Ecclesiastica a Concilio Constantiensi confirmata, in passibus ad clericos concubinarios pertinentibus, ad *notorios*, concubinas in habitationibus suos vel alibi publice detinentes limitatur. Vid. Act. Osnabr. Synod. p. 102. & LUNIGII *Spicil. Eccles. Cont. I. p. 576.*

§. IX.

§. IX.

Inter Statuta Synodalia Episcoporum Osnabrugensium quae in Actis Osnabrugensibus obvia, notabilia Decreta Synodi Dioecesis Osnabrugensis, habitae sub Episcopo Francisco de Waldeck A. MDXXXIII. ex cujus Decreto VIII. inter caetera locus sequens asserendae jurisdictioni Archidiaconali in secularibus etiam adduci solet: *Item ut nullus, cujuscunque status, gradus vel conditionis existat, ex nunc in antea, causam vel causas quascunque contra quoscunque incolas civitatis & dioecesis praefatarum, extra eandem civitatem & dioecesin, coram quocunque delegato vel subdelegato, conservatore, commissario sive iudice movere, prosequi, seu aliquem ex praedictis incolis evocare, seu evocari facere praesumat, vel attentet quoquomodo, quamdiu eidem incolae intra civitatem Osnabrugensem ante dictam, coram eorum veris locorum Ordinariis, seu Archidiaconis, de se querulantibus stare juri se paratos*

Synodus
Osnabr.
anni
1533.

paratos asserunt, quin imo ipsi hujusmodi suas causas primo & ante omnia coram iisdem Archidiaconis, & locorum Ordinariis proseguere debeant atque teneantur, donec & quousque per appellationem legitimam a sententia seu notorio aliquo gravamine causa seu causae ejusmodi ad superiorem legitime fuerant devolutae. Sed minime apparet, hoc articulo de causis aliquid civilibus statui, nisi quis, manifeste praeter rem causari velit, omnia Gojudicia in agris abolita, & jurisdictionem civilem omnem, una cum Ecclesiastica Archidiaconis tributam, & sic omnes incolas Episcopatus jussos esse, coram Archidiaconis tanquam iudicibus locorum ordinariis, ut in Ecclesiasticis, sic & in Secularibus Osnabrugae de jure experiri. Potius hic sensus Statuti est, neminem in causa Ecclesiastica, tempore motuum, quibus Anabaptistae omnia miscebant & A. MDXXXIII. Doctores Evangelicos pepulerant, apud

apud Conservatores & Subconser-
vatores peregrinos agere aut con-
veniri, sed omnes controversias
Ecclesiasticas ad Archidiaconos de-
ferri debere, prouti hoc satis per-
spicue ex Decreto XXXIII. hujus
Synodi apparet. Accedit, quod si
hoc statutum etiam de causis Civi-
libus accipere vellemus, non tan-
tum omnibus Gograviis, omnibus
civitatribus & Cancellariae, sed pla-
ne etiam summis judiciis Imperii
cognitio adempta fuisset.

* Conf. HAMELMNANUS *in Hist. Ec-
cles. renati Evangelii in Urbe Osnabru-
genfi Opusc. p. 1129.*

§. X.

Succedit Mandatum Episcopi *Man-*
Joannis A. MDLXX. ad Officialem *data*
suum, datum, ut bis per annum in *Episcopi*
absentia sua Synodum exerceret. *Joan-*
Vid. Act. Synod. p. 184. LUNIGIUS *nis.*
Spicil. Eccles. P. II. p. 519. & ejus-
dem Edictum de promulgando
Con-

Concilio Tridentino datum An. MDLXXI. una cum relatione Officialis, qua id in Synodo factum esse testatur in Actis Synodalibus p. 188. & apud LUNIGIUM c. l. p. 592.

§. XI.

*Acta
Synodal.
sequ.
Episc.*

Cum vero sequentes Episcopi, Henricus nempe, Dux Saxoniae, Wilhelmus, nobilis de Schenking, Bernardus Comes de Waldeck, ut & Philippus Sigismundus Dux Brunsvico-Luneburgicus sacris Augustanae Confessionis addicti fuerint, nullae ab iis Synodi habitae fuerunt. Cardinalis contra Ithelius Fridericus, & successor ejus Cardinalis Franciscus Wilhelmus quaedam Synodalia ediderunt, quae in laudatis Actis Synodalibus & apud LUNIGIUM d. l. reperiuntur.

§. XII.

*Remissio
ad
Sonne-*

Quia vero quicquid ex his Synodis adduci posset, in SONNE-

MANNI

MANNI tractatu continetur, qui *man-
num.*
*Kurtze Deduction und Erläuterung von
 dem Herkommen Amt und Jurisdiction
 derer Archidiaconorum inscribitur*, eum
 laudasse modo sufficiat. Quare
 pergo ad sic dictam Capitulationem
 Osnabrugensem Perpetuam, quae
 A. MDCL, in Comitibus inita fuit.

§. XIII.

Cum enim post mortem Episco- *De Ca-
pitula-
tione
perpe-
tua.*
 pi, Philippi Secundi, qui exemplo
 Praedecessorum quorundam Reli-
 gioni Evangelicae addictus fuerat,
 Cardinalis Ithelius Fridericus, Epi-
 scopus legeretur, pulsi sunt Eccle-
 siae & scholarum magistri religio-
 ni Evangelicae addicti, substituti-
 que iis Ecclesiae & scholarum
 magistri Romano-Catholici. Quod
 cum paci religionis contrariaretur,
 & regulam ratione libertatis con-
 scientiarum constitui, eo magis pla-
 ceret, quod in pace Westphalica
 convenisset, post mortem Episco-
 pi,

pi, tum temporis Romano-Catholici, Principem Augustanae Confessionis addictum ex Gente Principum Brunsvico-Luneburgicorum legi, & dein Romano-Catholicos & Evangelicos, quamdiu familia Ducum Brunsvico-Luneburgicorum duraret, alternare debere; tandem A. MDCL. in Comitibus Noribergae habitis, inter legatos Episcopi Osnabrugensis, & legatos Brunsvico-Luneburgicos inita est Capitulatio Perpetua, quae tam quoad sacra quam profana lex aeterna Episcopatus esset.

§. XIV.

*De Prooemio
Capit.
Perpet.*

De ejus 27. prioribus articulis solis hoc loco agam, quia iis Constitutio, & jus causarum Ecclesiasticarum continetur. Historia igitur Capitulationis hujus apud Dn. KRESIUM reperitur, p. 103. In Prooemio vero notabilia verba, Eine beständige Capitulations-forma *mit Vorwissen*

wissen. Nam cum in Pace Osnabrugensi Art. XIII. §. 3. sic cautum esset: *Prout uniformis perpetuaeque capitulationis leges communi Principis Francisci Wilhelmi, Domusque Brunsvico-Luneburgicae & Capitularium Episcopatus Osnabrugensis consensu jam in-eundae sancierint, & Cardinalis idem-que Episcopus Franciscus Wilhelmus, una cum Capitularibus Cathedralibus Osnabrugensibus contra alternativam successionem, domus Brunsvico-Luneburgicae clam protestati essent, placuit, in capitulatione pro voce, Consensus, majoris cautionis gratia adhiberi vocem, Praescitu, mit Vorwissen, ne Cardinales & Capitulum deinceps rem omnem Caesari & Deputatis statuum accepto ferrent, &, si qua commoda tempora advenirent, se neque de Alternativa, neque de Capitulatione consensisse causarentur, utpote quam Imperator iis & Imperium obtrusissent.*

§ XV.

*De Art.
1. Ca-
pitul.
Perpet.*

Ad articuli I. verba: *Bey der alten Catholischen Religion, wie die bisß bierzu in der Thum Kirchen zu Osnabruck gebraucht und gehalten worden, notandum, die 1. Januarii A. MDCXXIV. in paucissimis locis aut Ecclesiis Episcopatus Confessionem Auricularem, aut Missam more Romano-Catholico in usu fuisse, cum vice ejus Cantica Germanica cantarentur, & sacra coena sub utraque dispensaretur, unde in sola Ecclesia Cathedrali ritu Romano cultus Divinus administrabatur, quare ritus in ea usitatus, circumspecte admodum pro norma adhibitus.*

§. XVI.

*De Art.
3. Ca-
pitul.
Perpet.*

Etsi porro, singulae syllabae, non dicam verba singula Capitulationis Perpetuae perinde ut Pacis Westphalicae, sedulo admodum expensa fuerint, qua de re Dn. de LUDOLFF *in jure Camerali p. 27. scribit: Vocabulis*

*bulis non lufere aut fumum vendidere
 pacifcentes in tabulis Pacis Westphalicae
 & Recessu executionis; hic tamen lo-
 cus articuli 3. Capitul. perpetuae,
 Wie chriftlich und den ersten Jan. A.
 MDCXXIV. hergebracht, vi cuius in
 vifitatione & consolatione aegroto-
 rum, tum quoque Sacramentis
 aegroto administrandis annus & dies
 Criticus observari jubentur, parum
 apte ei insertus erat, quare hic ar-
 ticulus dein in Recessu separato Ibur-
 gico A. MDCLI. mutatus, & §. i.
 cautum fuit, eum pro non appposito
 haberi debere.*

§. XVII.

In Articulo IV. notabilia verba, *De art.*
auf Ersuchen ohne eintzige Hinderung ^{4. Ca-}
oder Vorwand ohne weitere Cognition un- ^{pitul.}
verzöglich exsequiret. Cum enim post ^{perpet.}
 confectam Capitulationem Officialis
 & Archidiaconi praefectos Episco-
 pales seculares tam citationes, quam
 mandata exequendi expedire jube-
 rent,

rent, id autem huic articulo manifeste repugnaret; Ernestus Augustus II. Edicto singulari, dato die 24. Sept. A. MDCCXX. cavit, Ut dein Praefecti a iudicibus Ecclesiasticis in causis executionum, Capitulationi convenienter, *requirerentur*. Vid. Impressum Capituli Cathedralis A. MDCCXXI. p. 66. Ejusdem articuli verbis finalibus, *Jedoch gebührende Appellation* Archidiaconi comprobatum iverunt Appellationes, a sententiis suis non ad Officialem sed ad Metropolitanum devolvi: sed solide huic petito eorum respondit Officialis. Responsionem ejus vide apud Dn. KRESSIUM *Additam*. p. 136.

§. XVIII.

De Art. In Articulo V. Capitulationis
 5. 7. 8. Perpetuae, ut & articulo ejusdem 7.
 9. 11. 8. 9. 11. 14. 15. 16. 18. 26. & 57. de causis
Ec. Ecclesiasticis Evangelicorum, ut &
Capit. de jurisdictione Consistoriali disponitur.
Perpet. Quamvis autem tempore tra-

tractatum vehementer urgeretur, subditos Augustanae Confessioni addictos, A. MDCXXIV. Consistorium nullum habuisse, idque proinde iis sine *Aequivalenti* quodam concedi non posse, sed de Aequivalenti intra annum adhuc agi debere, re geri tamen potuisset, Principem Evangelicum non minus Episcopum, quam Episcopum Romano-Catholicum esse, proinde, sicut ille jurisdictionem Ecclesiasticam, ratione Catholicorum Capitulo Cathedrali, Archidiaconis, Officialibus & Vicario, in Spiritualibus, ut & tempore sui regiminis inspectionem supremam Metropolitano linquere, & se obstringere debuerit, se iis omnibus in Catholicos uti nolle, quae ad fidem eorum, consecrationes, Clerum; & Jurisdictionem Ecclesiasticam pertinent, quae tamen omnia Philippus Sigismundus Episcopus Evangelicus habuit & exercuit; ita eo ipso, quod Catholici tempore Episcopi Augustanae Confessionis

a jurisdictione & inspectione ejus in rebus Ecclesiasticis liberati fuerunt, Evangelicis tempore regiminis Episcopi Catholici exemptionem similem a Jurisdictione Cleri Catholici competiisse & adhuc competere: cum, quod uni parti justum, & alteri justum esse debeat. Quare Catholici per Capitulationem perpetuam jam plus quam sufficiens aequivalens pro eo impetraverunt, quod Evangelici tempore regiminis Episcopi Catholici Consistorio subsunt, prout ipsi paciscentes id satis intellexerunt. Articulo enim Vto ita scribunt: *Dagegen der in Absicht dessen was dem Catholicismo in Articulo IVto zu gute verordnet: denen Augsburgischen Confessions-Verwandten ein geistliches Consistorium zugestanden worden.* Sere- nissima tamen Domus Brunsvico- Luneburgica, quia semel Catholi- cis in Capitulatione perpetua Ae- quivalentis spes facta erat, semper prona fuit ad obeundos hos Tra- ctatus,

etatus, semper contra tergiversante
 Capitulo Cathedrali, Vid. impres-
 sum gravaminum Catholicorum A.
 MDCCXXIII. p. II. Scilicet minime
 eos fugiebat, futurum, ut Jesuitae
 tum ex urbe Osnabruga, Franci-
 scani ex oppido Widenbruga mi-
 grarent, Capitulum vero de aliena-
 ta etiam jurisdictione Emslandica
 rationem reddere deberet, quare
 Capitulum semper Tractatus sub-
 terfugit. Caeterum merito mire-
 ris, in parte sexta hujus Articuli
 Vti Capitulationis perpetuae exe-
 cutionem amotionis & translationis
 Archidiaconis demandari & conce-
 di, cum ejusmodi juribus non ma-
 gis ante in puncto executionis,
 quam investitura Parochorum soli
 gavisi fuerint, sed, si tempore Phi-
 lippi Sigismundi Parochus investi-
 ri deberet, non solum Archidiao-
 nis investitura, verum etiam Vica-
 riatui, qui tum cum Officialatu con-
 junctus erat, pro arbitrio Episcopi
 demandata fuerit. Cumque simi-

liter nulli Archidiacono punitio Ecclesiasticae aut Scholae magistri, sed notorie superiori Magistratui Ecclesiastico, etiam Catholico competierit, ratio intelligi nequit, quare multa pastorum Evangelicorum, parte octava hujus articuli Vti Archidiaconis tributae fuerint. Sed quandoquidem hoc semel lege Pragmatica cautum, eundem quidem cursum haec res servabit. Caeterum Archidiaconi neque in his, neque in similibus causis cognitionem suscipere possunt, quemadmodum pluribus ostenditur in dem Unfug und Ungrund p. 139.

§. XIX.

*De Art.
6. Ca-
pit.
Perp.*

Proximus locus ad Art. 6. pertinebit. Cavetur eo, ut inspectio in aedificia Ecclesiastica, & rationes Ecclesiasticas penes eosdem Archidiaconos fit, adhibitis tamen Parochis. Quod si Synodum habitam A. MDXXXIII. inspicimus, eo quidem

quidem tempore Archidiaconi hoc jure nondum gavisi sunt, prouti hodiernum adhuc diversae Ecclesiae supersunt, apud quas Archidiaconis inspectio in rationes Ecclesiasticas nulla competit. Interea Archidiaconi ratione Ecclesiarum Augustanae Confessionis eo procedunt, ut inspectione in aedificia aut fabricam minime contenti sint, sed ad interna ecclesiarum etiam pergant, cui attentato autem in laudato Unfug & Ungrund pag. 178. & 275. contradictum fuit, cum id manifestam contraventionem Capitulationis perpetuae contineat.

§. XX.

In articulo septimo mentio fit *De Art.*
 Ordinationis Ecclesiasticae. Talis *7, Ca-*
 Ordinatio Ecclesiastica A. MDCLXX. *pitul.*
 ab Ernesto Augusto I. composita, *Perpet.*
 subscriptione etiam & subsignatione
 absoluta fuit. Quare ea typis excusa non sit, minime nobis constat.

stat. Cum vero in Ordinatione Ecclesiastica dies ii festi, qui Evangelicis A. MDCXXIV. sacri fuerunt, secundum art. 57. Capitulationis Perpetuae denominari debuerint, id quidem in hujus §. 34. observatum fuit; sed nihilominus Episcopus Ernestus Augustus I. A. MDCLXXI. constituit, ut Evangelici in parochiis Catholicis & mixtis ab omni labore duriori, qui in oculos incurreret, abstinere in festis solennibus Catholicorum, ut Festo Corporis Christi, Festis Beatæ Mariæ Virginis, & omnium Apostolorum. Vid. Impressum Capituli Cathedralis, A. MDCCXXVII. 40. & 42. hac tamen cum limitatione, ut, si in aedibus suis laborarent, aut a Pastore in agris laborandi veniam haberent, ab Archidiaconis mulctari non possent. Vid. Constitutio Electoris Ernesti Augusti I. id. dem Unfug und Ungrund p. 149.

§. XXI.

Articulo 10. perspicue cavetur, Archidiaconos jurisdictionem tantum Ecclesiasticam habere debere. *De art. 10. Capitul. perpet.*

§. XXII.

Ex articulo 17. apparet, ratione Consistorii Episcopum Evangelicum iis, quae art. 5. cauta fuerant non esse adstrictum, cum iis adstringatur Episcopus Catholicus. *De art. 17. Capitul. perp.*

§. XXIII.

Ad articulum 19. notandum, etsi art. 49. placuerit, Cancellariam Episcopalem perpetuo ex pari numero Consiliariorum utriusque religionis, & Secretariorum & Graphiariorum, (Copisten) constitui debere, ut quemadmodum in Art. 50. sequitur, iustitia sine ullo partium studio, aut respectu religionis administrari possit; tamen hoc Art. 19. paritatis religionis in decidendis causis tempo- *De art. 19. Capitul. perp.*

poralibus, nullam mentionem fieri, sed Officiali jurisdictionem ordinariam in causis secularibus relinqui. Sed cum dein innotesceret, hac in re ultra, quam fas esset, pergi, in Recessu separato Iburgico anno MDCLI. loco 2. cautum est, ut, si a judicio Officialatus appellaretur, partibus Commissarii utriusque religionis darentur.

§. XXIV.

*De art.
21. Ca-
pit. perp.*

Jam dudum Dn. KRESSIUS laudatissimi operis p. 122. seqq. ostendit, quibus artibus tractatus Capitulationis Noribergam translati sint. Causa praecipua divisio Parochiarum fuisse potest, de qua Cardinalis Osnabrugae amplius tractari minime e re sua putabat, sed tractatus Noribergae continuari volebat, ne scilicet legati Luneburgici, postquam statum religionis in agris, penitus didicissent, forsitan ostenderent, Ecclesias plerasque Episcopatus

A.

A. MDCXXIV. Evangelicas fuisse. Huic suspicioni quidem ipse articulus 21. Capitulationis Perpetuae repugnare videtur, quo continetur, Parochias jam die 6. Jul. anno MDCXLIX. sic dicta *divisione Volmariana*, durch den Volmarischen Durchschlag, Monasterii divisas fuisse. Sed si consideres 1) Osnabrugensem legatum & Officialem Bischoepingium die 7. Septembris A. MDCXLIX. Noriberga ad Syndicum Capituli Schorlemmerum scripsisse: *Die Pfarren werden alhier schwerlich richtig zu machen seyn, sed bene Consistorium.* Vid. Dn. KRESSIUS *Additam.* pag. 96. 2) Deputatum Comitis Gustavi Gustavsonii, Licentiatum Slaudium ad Tractatus Capitulationis die 10. Decembris A. MDCXLI. adhuc admitti desiderasse, quia Evangelici ratione Parochiarum enormissime laesi essent, Vid. Dn. KRESSIUS *Addit. p.* 126.; facile apparet, divisionem Volmarianam minime acceptatam, sed de Parochiis principi-

cipaliter adhuc Noribergae actum fuisse. Sed cum Officialis, idemque legatus Osnabrugensis Bischoepingius Status Imperii variis pollicitationibus eo compulisset, ut tam Sladius, quam Senator Bruningius, quem Urbs Osnabruga miserat, excluderentur, nec ad tractatus Capitulationismitterentur, Vid. Dn. KRESSIUS p. 127.; facile fuit Catholicis, uti occasione, & pervincere, ut ratione Parochiarum dividendarum laudum Volmariense observaretur, id quod 21. Articulo ideo infertum. Laesionis enormis, quam Evangelici in divisione Parochiarum perpeffi sunt, post annos 88. forsitan intercidisset memoria, nisi ex Protocollo visitationis, quam A. MDCXXIV. & initio A. MDCXXV. Vicarius in Spiritualibus, Albertus Lucenius nomine Cardinalis Ithelii Friderici per totum Episcopatum exercuit, appareret, Ecclesias plerasque A. MDCXXIV. Evangelicae religioni addictas fuisse. Cujus Protocolli

to colli exemplum Hannoverae custoditur ad finem compendii Archivi Ecclesiastici.

§. XXV.

Eodem articulo 21. constituitur, *De eodem art. 216 Capit. Perpet.*
 ut redditus Parochiales unicuique religioni addictorum Pastorum pro parte dimidia, jura contra Stolae, unicuique Pastori, a religioni ejus addictis, soli cederent. Quamvis autem alias Cardinalis Franciscus Wilhelmus, quae in Capitulatione Perpetua pro Evangelicis cauta erant, difficulter admodum executioni daret, ratione divisionis reddituum Parochialium tamen minime cunctatus est, quin statim post restitutionem Episcopatus, fidei Officiali suo, Bischoepingio, adjuncto ei Consistoriali eodemque Parocho Evangelico Büschero committeret, divisionem reddituum Pastoralium in Parochiis mixtis suscipere, qui quidem hoc negotium quoque anno

T MDCLI

MDCLI. sine communicatione tamen cum Serenissima Domo Brunfuico-Luneburgica susceperunt, divisionem perfecerunt, & de ea divisionis Recessum conscripserunt, qui invenitur apud LUNIGIUM *Spicil. Eccles. P. II. p. 689.* Quemadmodum autem etiam hac divisione Pastores Evangelici rursus enormissime laesi sunt, ut ipsum Capitulum Cathedrale, in suis ad Electorem Coloniensem, qua Metropolitatum A. MDCLXIII. datis literis ingenue fatetur *; sic hic Recessus a parte Serenissimae Domus Brunfuico-Luneburgicae nunquam agnitus **, neque tamen ab eadem hodiernum ulla divisio nova suscepta fuit.

* Vid. Literae Capituli Cathedralis A. MDCCXIX. ad Regem Georgium I. datae, p. 39. n. 16.

** Vid. eadem literae p. 39. n. 16.

§. XXVI.

*De art.
22. C.*

Fuerant vero articulo praecedenti

ti Ecclesiae & Parochiae, quae uni ^{pitul.}
 vel alteri aut utrique simul religioni ^{Perpet.}
 tribuebantur, nominatae & recensitae, quare in artic. 22. sequitur, Si praeterea piae foundationes quaedam, Hospitalia aut Ptochodochia reperirentur, quorum laudum Volmarianum mentionem nullam faceret, in iis ubivis locorum annum MDCXXIV. pro anno Critico haberi debere. Apparuit vero statim post initam Capitulationem, Capellam in Ahrensthorst in Laudo Volmariensi non nominari, nihilominus autem ibi die primo Januarii A. MDCXXIV. sacra Evangelica publice cum administratione Sacramentorum habita fuisse, ad quae vicini quoque admissi fuerint, quod liti difficili ansam dedit, quae tempore Cardinalis Francisci Wilhelmi coram commissione utriusque religionis initium cepit, tandem autem temporibus Ernesti Augusti I. decisa est, quemadmodum hoc ex documentis, sic dicto Unfug & Un-

grund adjectis, pag. 89. seqq. pluribus apparet.

§. XXVII.

De Synodo anni 1650.

Restat Synodus A. MDCL. habita, Actor. Synodal. pag 291. apud LUNIGIUM *Spicil. Eccles. P. II. p. 663.* qua de modo tantum cavetur, quo, restituta pace, Sacerdotes Catholici cum Ecclesiasticis religionis Evangelicae versari, aut potius consuetudinem eorum omni ratione vitare debeant. Vid. Cap. V. hujus Synodi.

§. XXVIII.

De Synodo anni 1651.

Ultra pergit Synodus habita d. 14. Martii MDCLI. Disponitur enim ea 1) peccata fornicationis, adulterii, incestus, concubinatus Episcopo ipsi a Pastoribus pro Ecclesiastico remedio ad poenam vel Canonica vel Justitiae imponendam indicari debere. Vid. Sess. II. Decretum 23. 2) Clericos bona sua sub poena nullitatis, ultra quadrien-

nium

nium locare non debere. Vid. Sessio. III. Decretum 33. 3) denique, in causis reddituum Ecclesiasticorum neminem a Clerico coram Seculari, omnes coram Judice Ecclesiastico conveniri debere. Vid. Sessio III. Decret. 40. Legitur haec Synodus Act. Synod. p. 247. & apud LUNIGIUM *Spicil. Eccles. P. II. p. 666.*

§. XXIX.

In sequenti Synodo, habita die II. *De alia Synodo anni 1651.* Octobris MDCLI. nihil memorabile cautum, nisi quod in Decreto XXIII. Commissarii Archidiaconales vetantur graves esse Ecclesiis tempore Synodorum, annis singulis habendarum, simulque jubentur non plus in illis quam 4. Imperiales consumere. Relata est haec Synodus Act. Synodal. p. 315. & apud LUNIGIUM *Spic. Eccles. P. II. p. 679.*

§. XXX.

In Synodo dein quae d. I. Octo- *De Syn*
T 3 bris

*modo an-
ni 1652.*

bris ejusdem anni habita & Actor. Syn. p. 324. apud LUNIGIUM vero d. l. p. 687. deprehenditur, Sess. II. Decr. 9. constituitur, ut ne Clerici Tabacum fument, neque testamen- tum sine venia Officialis faciant, aut executores ultimarum voluntatum designent, ea tamen cum limitatio- ne, ut his Capitulo Cathedralis Ecclesiae, cui approbationes de Consuetudine competunt, nullum inferatur praejudicium. Vid. Decr. X. *ibid.*

§. XXXI.

*De Sy-
nodo
anni
1653.
&
1655.*

Succedat Synodus, habita die 7. Octobris MDCLIII. in cujus Decre- to IV. sancitum, si redditus Eccle- siae sumtibus fabricae necessariis non sufficiant, praescitu magistratus se- culares Parochianos ad contributio- nem adigendos: porro domus in Caemeteriis sitas, si qua corruerint, exstrui rursus non debere. Vid. Decr. 12. Tandem Cardinalis Fran- ciscus

ciscus Wilhelmus in Synodo die 5. Octobris MDCLV. habita professus est, se constanter velle, ut excessus fornicationis & adulterii Ipsi indicarentur. Idem dein 40. cavet, ne Clerici Catholici coram iudicibus Laicis, de redditibus suis, sub poenis in bulla, *Coena Domini* contentis agerent, quae bulla dein ipsa huic Synodo subiecta est.

§. XXXI.

Illud adhuc annotamus, Episcopum Ernestum Augustum II. Consistorio rescripsisse, Dispensationi nulli in Causis matrimonialibus, locum esse debere, in quibus rationis similitudo adesset cum gradibus, Levitici c. XVIII. prohibitis.

*Ern.
Aug. II.
Rescr.
de grad.
proh.*

CAPUT XII.

De legibus Secularibus Osnabrugensibus.

§. I.

*Consue-
tudines
Osnabr.*

Sequuntur hoc loco leges seculares, & cum legibus secularibus promiscue consuetudines universales, quae pro legibus habentur. Tali universali consuetudine, ut hodie adhuc in civitatibus, sic olim ruri quoque recepta erat communio bonorum, donec ea ruri tandem a Jure Civili pelleretur. Superfunt enim Attestata, cum Capituli Cathedralis, tum Magistratus Osnabrugensis, ex quibus patet, socios protectionis ipsorum in communionem omnimoda vixisse. Porro rustici, inprimis senes mirari saepe etiam hodie solent, si quando in judiciis secundum jus Civile, & proinde contra communionem bonorum pronunciatur, existimantes, summam

summam sibi fieri injuriam, five dotem uxor repetat, five liberi a matre rationes bonorum paternorum petant, eamve invitam ex bonis protrudant. Accedit porro, quod anno MDCLXXXV. & MDCLXXXVI. Status deliberarunt, utrumne de Gerada & successione ruri Edictum confieri posset, quo controversiae idcirco obvenientes publico Bono definirentur: ut taceam, in regionibus vicinis, veluti in oris Ravensbergicis & Mindensibus, & ni fallor in Comitatu Diepholtz, communionem bonorum universaliter obtinuisse. Sed quia hodie, a retro annis contra communionem bonorum pronunciatur, ruri liberi omnes ex principiis juris Civilis succedunt, penitusque inter conjuges ignoratur communio bonorum.

§. II.

Quo tempore autem jus praecipue Civile & Canonicum in hoc E-

T 5

pisco-

*Quando
Jus
Comm.
rece-
ptum?*

piscopatu receptum sit, difficile est
 affirmatu. Etsi enim jura Civilia &
 Canonica jam in Statuto Provinciali
 Coloniensi anni MCCLXVI. c. 35.
 apud LUNIGIUM in *Spicileg. Eccles.*
Cont. I. p. 263. adducantur, indeque
 suspicio nasci possit Juris Civilis sal-
 tem in judiciis Ecclesiasticis ad deci-
 sionem causarum adhibiti; tamen
 Tribunalia Ecclesiastica in his oris
 ad causas seculares audiendas & de-
 cidendas vix dum iis temporibus
 videntur constituta fuisse. Illud in-
 terim facile largimur, Clericos, cum
 a iudicibus secularibus non minus
 quam Laici ad judicia eorum voca-
 rentur, judiciis se secularibus eo
 obtentu subtraxisse, quo se tribu-
 nalibus secularibus & ex juris Cano-
 nici, & ex juris Civilis regulis ex-
 emptos esse, causabantur, donec se-
 culo circiter XIII. aut initio seculi
 XIV. Officiales in hoc Episcopatu
 innotescerent, qui neglectis mori-
 bus pristinis, solum jus Civile &
 Canonicum secuti videntur, quos
 pro-

proinde praecipuos Promotores Juris Civilis & Canonici merito dixeris. Mansit interea vetus mos procedendi in Gojudiciis & judiciis ruralibus, ita ut ante Constitutionem Criminalem Caroli V. exemplum nullum deprehendatur sententiae secundum jus Civile latae, quod etiam nequaquam fieri poterat, cum Gojudicia usque ad Seculum XVI. adhuc Nobilibus feudo darentur, & proinde Doctoribus utriusque juris carerent. Prouti vero jura peregrina in judiciis Ecclesiasticis norma praecipua erant, sic complures quoque Advocati seculo XV. in urbe jam Osnabruga agebant, qui rejectis consuetudinibus pro sanctionibus stabant juris Civilis, ut ostendit Continuator Chronici ERDMANNI ad A. MCCCCLXXXVIII. Cum praeterea in Nemese Carolina saepissime ad jus Civile provocaretur, & A. MDLCC. Episcopus Joannes, qui simul Episcopus Monasteriensis, & iudex Camerae Spirensis erat, a Statibus

tibus in Comitibus posceret, ut judicia Provincialia reformarent & Ordinationem Curiae Provincialis & Politiae Monasteriensem in omnibus judiciis introducerent; interea vero Nobiles sua Gojudicia Episcopo fere cessissent, & iis Episcopi personas Canonici & Civilis juris peritas praefecissent: judices & Advocati cum Episcopus Joannes Juri communi tantopere addictus esset, omni data occasione auctoritate juris peregrini usi sunt, quamvis Status ab Episcopo Joanne commoveri nequiverint ad recipiendam Ordinationem Curiae Monasteriensis Provincialis. Accessit his, quod successor ejus, Episcopus Bernardus anno MDLXXXVII. Commissionem Perpetuam ex Consiliariis suis constituerat, coram qua Appellationes omnes, & causae simplicis querelae, quae ad ipsum, tanquam Dominum Territorii devolverentur, aut alia ratione deferrentur, dirimi, & secundum jura Communia decidi

di deberent. Vid. literae ad Regem Georgium I. A. MDCCXIX. a Capitulo Cathedrali datae p. 42. seqq. Quare, & quia deinde successor ejus, Philippus Sigismundus hanc Commissionem continuabat, factum est, ut vice Recessuum oralium, qui antea paucis verbis una cum Decretis assessorum in judicio Partium Protocollo inferebantur, jam positiones per plagulas integras ad Protocollum dictarentur, & in iis ad jus Civile & Canonicum creberrime provocaretur. Quamobrem & quia arbitri ex Paribus lecti haec jura minime intelligebant, Gogravii & Gojudices Processum omnem sibi solis vindicarunt, sola aestimatione judiciali Paribus relicta. In judiciis Successoriis & Subhastationibus vero, & in Godingis Ruralibus salvus mansit vetus procedendi modus, possintque diversae subhastationes veteres exhiberi, in quibus adhuc seculo XVII. tempore Philippi Sigismundi Processus hic veteri more per quaestiones

stiones & responsiones agitati sint: donec & hos Processus Gogravii sibi solis vindicarent, & Godingas rurales omitterent, quamquam hae in plerisque Gojudiciis adhuc hodiernum habentur, & a rusticis sententiae ad jus rurale inveniuntur.

§. III.

*Capitulationes
quando
ortae?*

Capitulationes Episcoporum in hoc Episcopatu ad finem Seculi XIII. coepisse videntur. Antea de praerogativis suis singulare tantum privilegium accipiebant. Videtur id temporibus Episcopi, Conradi de Rietberg, qui An. MCCLXX. Episcopus lectus fuit, contigisse. Fuit enim in hoc Episcopatu magna sub eo rerum Conversio, cum tum sancitum fuerit, feuda etiam filiabus & agnatis feminis deferri debere, simulque ab hoc Episcopo primum in urbe Osna-bruga iudex feudalis ordinarius constitutus, & judicia omnia reforma-
ta

ta sint. Praeterea post mortem huius Conradi accidit, ut Capitulum A. MCCXCVIII. in angustias redactum, reliquis se Statibus adjunxerit, & cum iis de bono publico deliberaverit. Vid. Dn. KRESSIUS *Addit. p. 61.* unde non fallimur, si dicamus in hoc demum interregno, modum capitulandi placuisse, & consequenter Conradi successorem Episcopum Ludovicum Ravensbergensem primum fuisse, qui Capitulationem ab omnibus Statibus Provincialibus confectam jure jurando se servaturum promiserit. Accedit, quod Capitulationes Episcoporum sequentium ad unam fere omnes ad tempora Conradi de Rietberg & Ludovici de Ravensberg provocant & constituunt, ut omnia judicia & jura totius Episcopatus in statu eo, in quo tum fuerant, maneant, donec communi Statuum consensu & beneplacito mutatio vel emendatio suscipiatur.

§. IV.

*Earum
prae-
cipua ca-
pita.*

Caeterum, quod ad Capitulationes ipsas attinet, notandum est, Capitulo Cathedrali soli, primum cum Eligendo de articulis convenisse, dein id sub Episcopi manu & sigillo litteras Confirmationis eorum accepisse, quae dein dicta fuerint Capitulatio: cum contra Ordini Equestri & Urbi in die demum introitus Episcopalis & Homagii a Statibus praestandi Episcopus de servandis Articulis his fidem iurejurando daret, datamque novo instrumento, suo & Capituli Cathedralis sigillo majori confirmaret, quod documentum juramentum Episcopale appellatum fuit, ita ut de articulis duplex Documentum, capitulatio puta pro Capitulo, & juramentum Episcopale pro reliquis duobus Statibus confectum fuerit. Ex quo discrimine pacis Westphalicae illud coëgit Capitulum, jus Capitulandi sibi soli competere,
Ordinem

Ordinem vero Equestrem perinde ut Urbem acquiescere debere, si ipsis ab Episcopis iuramentum vetus aut Reversales separatim confirmarentur, & sub sigillo Episcopi & Capituli ederentur. Quod inter praecipuas causas fuit, quibus moti hi duo Status Provinciales A. MDCXLVII., cum a negotio Capitulationis perpetuae intercluderentur, pro se non solum hanc Instrumento Pacis inseri rogarunt clausulam, Art. XIII. §. 4. *Caveatque Episcopus per litteras reversales Statibus ac subditis suis homagio, (quatenus observantia ab antiquo obtinuit) ab ipsis recepto, iura ac Privilegia salva fore, & quae praeterea futurae Episcopatus administrationi Statuumque & subditorum securitati necessaria videbuntur; sed etiam diebus aliquot post Capitulationem, nimirum die 12. Augusti MDCL. Noribergae a Legatis Caesareis & Deputatis Statuum Imperii missis ad negotium Capitulationis, formula conscripta fuerit, ad quam hae Reversales dein dari*

U

de-

deberent. * Vid. Impressum Ordinis Equestris & Urbis, anni MDCCXVIII. Addit. p. 86.

* Capitulum tamen satis cavit hoc reliquis Statibus minime obesse debere, cum religioni Catholicae sic tantum consultum iretur, qua ratione Capitulatio perpetua exclusis reliquis Statibus absoluta fuit.

§. V.

Jus eligendi.

Attingam proximo loco Capitulationes quasdam & Juramenta Episcopalia. Prima erit, quae de Jure eligendi Episcopum inita fuit. Competiit hoc jus olim non Capitulo soli, sed Statibus omnibus in communione: quare cum anno MCCCCXXIV. contentio ideo orta esset, capitulo id sibi cum reliquo Clero privative vindicante; inter Capitulum Cathedrale, Capitulum S. Joannis, Vicarios ejusdem Ecclesiae, Pastores item Capituli, Ecclesias porro S. Joannis, S. Mariae & Catharinae Osnabrugenses ex una; Or-

Ordinem vero Equestrem & Urbem
 Osnabrugam ex altera parte conven-
 tio inita, & in ea a parte Cleri jure-
 jurando cautum & promissum fuit,
 Episcopum in posterum neminem
 sine deliberatione & consensu ordi-
 nis equestris & urbis electum iri.
 Videatur haec transactio in impresso
 ordinis equestris & civitatis A.
 MDCCXVIII. Additamentorum pag.
 75. Cumque paulo post Ordo Eque-
 stris & Urbs electionem Episcopi
 Joannis de Diepholt probasset, in
 ipsius quoque Capitulatione, dili-
 genter id annotatum fuit. Vid. Dn.
 KRESSIUS *Addit. pag. 2.* Nasci hic
 posset suspicio, vinculum hoc datae
 utrinque fidei non diu durasse, cum
 paulo post, temporibus scilicet
 Friderici III. secuta Concordata Ger-
 maniae A. MCCCCXLVIII. hanc
 electionem Ecclesiae Cathedrali so-
 li tribuant. Sed reliqui ambo Sta-
 tus diu post in jure coëligendi
 manserunt, siquidem vetus conven-
 tio A. MCCCCXXIV. non tantum

denuo Concordatis anni MDXXXII.
 * confirmata est, sed etiam a Capitulo in supplicatione ejus anno MDCVIII. Imperatori Rudolpho pro impetrando Privilegio tradita, inter caetera gravamina hoc etiam adjectum fuit: *Ordinem equestrem perinde ac urbem electioni Capituli liberae & postulationi novi Episcopi non minus quam Capitulationi quam sibi soli asserreret, multifariam resistere.*

* Vid. Impressum ordinis equestris & urbis anni MDCCXVIII. Additam p. 6.

§. VI.

*Jus Co-
admini-
strationis.*

Sequitur *Coadministratio* Ordinis equestris & Urbis Osnabrugae cum Capitulo *sede vacante*. Verisimile est, hoc jus ab Ordine Equestri & Urbe tum impetratum esse, cum pecunia ipsorum Advocatia Comitum de Tecklenburg acquireretur & Episcopatui adjiceretur, siquidem constat, Advocatos ecclesiarum in secularibus administrationem habuisse.

buisse. Vid. DU CANGIUS *in Gloss. Voc. Visitatores*. Illud certum, usque ad sedis vacantiam, quae ultimam praecessit, Urbem Osnabrugam per Deputatos suos cum Deputatis Capituli maximam partem in possessione juris hujus mansisse, & proinde occupatione Praetoriorum a parte Capituli Cathedralis & Urbis adhuc observatam fuisse conventionem anni MDLXXIV. Vid. Impressum Ord. Equ. & Urbis anni MDCCXVIII. Addit. p. 13. Ordo autem equestris ab occupatione Praetoriorum sede vacante jam inde a binis seculis exclusus, nec in ejus nomine, sed solum in nomine Capituli & Urbis Osnabrugae mandata expedita fuerunt, cujus rei nulla alia nobis suppetit ratio, quam quod Ordo Equestris, sibi ipsi obfuit, domus burgenfes quas in Urbe & circa Praetoria habebat, derelinquendo & sedes suas ruri figendo.

§. VII.

Capitu-
latio
perpe-
tua 1.)
de Ju-
risd.
Officia-
latus.

Nunc ad Capitulationem pergo perpetuam, et primo quoad Art. XIX. reliqua de Civili Jurisdictione Officialis attingam. Disponit laudata Capitulatio perpetua de ea §. 19. sequentia. *Dass das Officialat-Gericht fundatam jurisdictionem ordinariam tam in Ecclesiasticis quam temporalibus nicht allein über die Geistliche und Cloester, sondern die Weltliche ohne Unterscheid der Religion hergebracht babe. dannenhero auch solches hinführo conserviret, und immerfort erhalten, denn auch sein ungebindeter Lauf gelassen werden solle.* Cum itaque temporibus Ernesti Augusti I. contigisset, ut Officialis ausus esset in variis causis civilibus etiam talibus, quae ad Principis Regalia pertinerent, cognoscere, eoque permotus esset laudatus princeps, die 23. Novembris MDCLXXXV. Rescriptum ad Officialem dare, ut 1) omnes appellationes a judiciis secularibus, tum 2) omnes,

omnes causae rurales & aerarii & quae inde dependerent, 3) omnes causae forestales & marcarum quatenus eae in judiciis forestalibus & marcarum non essent decisae, porro 4) controversiae omnes de venatione, quia Protocolla & documenta de iis apud Cancellariam custodirentur, & hae causae plerumque simul ad utilitatem Principis pertinerent, perinde ut 5) causae Feudales ad Cancellariam solam referri deberent, cum contra 6) causae Discussionis, judiciis secularibus inferioribus, ubi ea essent in observantia, salvae manerent, & consequenter Officialis ab his & omnibus reliquis, ad regimen pertinentibus causis abstinere & in iis nulatenus cognoscere deberet. Vid. Impressum Capituli Cathedralis A. MDCCXXI. p. 152. & 153. quod dein & successor ejus Elector Carolus in Articulo IV. Ordinationis Cancellariae intermisticae A. MDCCXIV. & Ernestus Augustus II. in singulari

Edicto denuo renovavit & confirmavit. Querebatur contra Judicium Officialatus gravari se his sanctionibus, quia ei per Capitulationem perpetuam tam in Ecclesiasticis, quam temporalibus fundata & ordinaria jurisdictio, sine ulla limitatione personarum aut causarum addicta esset, & his consequenter, nulla ei causa civilis quoad cognitionem subduci posset, nisi probaretur exceptio. Sed ad haec facilis erit responsio, modo articulus 19. Capitulationis cum articulo 6. confectur. Porro ex eodem articulo 19, quoad Recursum animadvertendum est, Seculares, qui gravatos se causabantur, & ad Cameram Imperialem appellare volebant, ad Principem territorii recurrere potuisse: ubi orta est quaestio, an in causa Recursus, si qua Appellatus gravaretur, ad Cameram is Imperialem appellare posset. Negarunt id Consilarii Episcopi, vetuitque hoc genus appellationum Ernestus Augustus

stus II., cum ei utique locum esse
ajet Dn. de LUDOLFF *Obf.* 238. p. 727.
prouti exempla supersunt, Judicium
Caesareum Camerale, ad instantiam
recurrentis gravati, Processus Ap-
pellatorios decrevisse.

§. VIII.

De Venationibus dein & Piscatio-
nibus articulo 28. constituitur, Ca-
pitulum Cathedrale, perinde ut re-
liquos jure venandi & piscandi prae-
ditos, in eo defendi & conservari
debere: caeterum minime concedi,
ut ii, qui non ante bellum jam tri-
cennale antiquitus in possessione
hujus juris fuerint, venatione ma-
jori aut minori clam aut palam u-
tantur. Jam, cum necessitas postu-
lare videretur, ut disquisitio fieret
de iis, qui tempore belli tricenna-
lis venationes & piscationes nullo
sibi jure asseruissent; Cardinalis
Franciscus Wilhelmus A. MDCLII.
omnes, qui praesumptive jure ve-

2.) de
Jure
venan-
di.

nandi & piscandi praediti essent ad Cancellariam per Edictales Citationes sub poena perpetui silentii citari jussit, ea fini, ut unusquisque ostenderet, quatenus aut in qua Praefectura & Parochia, quove titulo venari, piscarive sibi integrum esset. Quo facto, complures, tam Ecclesiastici, quam Seculares jus suum Protocollo inferri voluerunt, traditis simul documentis eo pertinentibus. Quia vero de jure ipso nulla adhuc decisio facta est, fieri solet, ut contra petitores protocollo venationis negative quidem probet, ita ut nemo his juribus ultra, quam quidem tum indicatum fuerit, uti possit: contra, si quis ex hoc Protocollo probare velit, se eatenus venari & piscari posse, quatenus id a majoribus suis per Protocollo indicatum sit, minime secundum ipsum judicetur.

§. IX.

Praeterea Capitulationis articulo 39. de Alienatione & Hypothecis bonorum Episcopatus cautum est, ne Praetoria, redditus mensae, census, & alia bona, ut molendina, decimae, prata, campi, praedia, piscationes sine consensu Capituli cathedralis alienentur, aut hypothecae subjiciantur : e quibus Capitulum argumento a contrario induxit, episcopum concurrente consensu Capituli cathedralis, haec omnia utique alienare posse. Sed responsum fuit a reliquis Statibus, argumentum a contrario sensu, ut nihil in aliis multis casibus, sic nec hic in praejudicium tertii quicquam inferre. Sic enim in Feudis constitutum esse, nullum feudum sine consensu domini alienari posse, unde tamen a contrario non sequatur, alienationem, concurrente consensu domini, fieri posse in praejudicium agnatorum. Differre praeterea jus consensum im-

3.) De
Aliena-
tione &
Hypo-
thecis.

impertiendi, & jus caeteros Con-
 status a simili jure consentiendi vel
 dissentiendi excludendi, & illud qui-
 dem, minime autem hoc Capitulo
 indultum esse, consequenter per Ca-
 pitulationem perpetuam Concorda-
 ta antiqua, & praecipue quae ratio-
 ne Ordinis Equestris & Urbis utrius-
 que in Capitulatione aut juramento
 Episcopi Joannis A. MCCCCXXIV.
 promissa essent, minime sublatam esse,
 qualia sint praecipue, quod sine
 consilio & consensu eorum bona E-
 piscopatus nec oppignorari nec hy-
 pothecae subjici, nec cedi, nec ulla
 alia in re gravari debeant. Amplius
 ut aliis articulis Capitulationis, sic
 in primis, articulo 37. cautum esse,
 Episcopum, sine unanimi Consensu
 Statuum foedus cum vicinis inire
 non posse, ne quid inde detrimenti
 patiatur Episcopatus. Nullum quo-
 que Praetorium, per eundem arti-
 culum 37. sine praescitu trium Sta-
 tuum tolli, sed potius omnia & sin-
 gula in utilitatem Episcopi, Capi-
 tuli

tuli Cathedralis & totius Episcopat-
tus, obiri & administrari debere per
articulum 42. Praeterea omnes
Status conjunctim ad compositio-
nem controversiarum cum vicinis
de Superioritate & juribus territoria-
libus adhibendos esse per articulum
47. & tandem Episcopatum nullis
aliis, quam talibus obligationibus,
quae trium Statuum nomine editae
& sigillo eorundem corroboratae
fuerint, onerari & gravari posse per
articulum 53. Ex quibus satis ap-
paret, Episcopum & Capitulum solos
bona Episcopatus minime alienare
aut oppignorare posse, idque eo
magis, quia non tantum Praxis
contraria est, cum ad Recessum Bie-
lefeldenensem anni MDLXV., item ad
permutationem Domus Gesmold
omnes Status post restitutam pacem
adhibiti sint, sed etiam si id argu-
mento a contrario ex articulo 37.
Capitulationis perpetuae cogatur,
etiam cogi inde possit, Episcopum
Catholicum cum Capitulo jus ha-
bere

bere in praejudicium Serenissimae Domus Brunsvico-Luneburgicae, fin minus totum Episcopatum, saltem potissimas ejus partes alienandi, ex qua illatione sola, infirmitas argumenti Capituli Cathedralis patescit.

§. X.

4.) *De
ordina-
tione
judi-
ciali.*

In articulo dein 48. ratione Ordinationis Judicialis placuit, Ordinationem Judiciorum Secularium ad votum Episcopi & Capituli Cathedralis consultativum auf räthlich des Bischoffs und Thum-Capituls Bedencken quam primum id fieri posset, sumtibus Statuum reformari & ordinari debere. Qui articulus aliquantulum obscurus est, siquidem intelligi nequit, cur domino territorii in Ordinatione judiciali solum votum consultativum tribuatur. Sed exscriptus est hic articulus ad verbum ex Capitulatione Philippi Sigismundi, in qua ordine vicesimus fe-

secundus est. Vid. Dn. KRESSIUS
Addit. pag. 34. nihilque aliud signifi-
 cat, quam, quia tempore Bernardi,
 antecessoris Philippi Sigismundi
 Ordinatio Judicialis jam a consiliariis
 ejus concepta fuerat, & a Statibus
 quoque ad eam Monita quaedam
 facta erant, Vid. Recessus Pro-
 vincialis anni MDLXXXVII. &
 MDLXXXIX. Ordinis Equestris &
 Urbis A. MDCCXII. *Addit. p. 21.*
 & 22. ut proinde nihil superesset,
 quam publicatio ejusdem; debere
 Episcopo Philippo Sigismundo jus
 competere, si ita ipsi gratum ac Ca-
 pitulo Cathedrali (quo cum propo-
 nenda in Comitibus una aut duabus
 septimanis ante dietas Provinciales
 communicabantur) acceptum foret,
 secundum hanc Ordinationem Ber-
 nardinam judicia secularia sumtibus
 Statuum ex veteri puta more in
 Comitibus reformandi & ordinandi.
 Et sic quidem non tantum locus
 Capitulationis Philippi Sigismundi,
 usque ad tempora Capitulationis
 per-

perpetuae acceptus fuit, sed idem etiam a tempore, quo haec perpetua Capitulatio inita fuit, usque ad tempora Ernesti Augusti II. obtinuit. Sed cum post mortem dicti Electoris, Caroli Ernestus Augustus II. negotium Ordinationis Judicialis ipse quoque A. MDCCXVII. in Comitibus Statibus omnibus proponi juberet, simulque insisteret, ut Status deliberationum, quae inde ab anno MDLXX. ad annum MDCCXVII. adeoque ultra CXL. annos duraverant, finem facerent, & Ordinationem Judiciale[m] absolverent, Capitulum se eo ratione Praerogativarum suarum vehementer gravatum existimabat. Causabatur enim, confectionem Ordinationis Judicialis in Capitulationis Perpetuae articulo 48. non ad communem deliberationem Statuum, sed ad placita & deliberationem solum Capituli pertinere, neque reliquis Statibus hic quicquam juris superesse, quam quod Ordinatio Ju-

Judicialis ipsorum sumtibus typis excudenda esset. Regerebatur a reliquis Statibus, Capitulationem Perpetuam non solam & unicam legem Episcopatus esse, sed simili cum ea vi pollere vetera juramenta Episcopalia & reversales Episcopales in omnibus capitibus, in quibus Capitulationi non contrariarentur. Hanc enim causam esse, qua non minus instrumento pacis Art. XIII, §. 4. in verbis: Caveatque Episcopus, quam in Capitulatione ipsa, articulo 27., in verbis: Bey Antritt der Regierung &c. & Reversalibus brevi post Capitulationem Perpetuam a Legatis Caesaris & Statuum Imperii factis in Comitibus Noribergensibus juramenta & reversales probata & confirmata essent. Vid. Impressum Ordinis Equestris & Urbis Addit. p. ult. Proinde, etsi in Capitulatione Philippi Sigismundi, Ithelii Friderici, & Francisci Wilhelmi de Deliberationibus Consultativis reliquorum Statuum Epi-

scopatus, ratione Ordinationis Judicialis nihil cautum esset, Vid. Capitulatio Philippi Sigismundi Art. 22. apud Dn. KRESSIUM *p.* 34. & Capitulatio Francisci Wilhelmi Art. eod. apud EUNDEM *p.* 49. quia nimirum Capitulum tum caussatum sit, has Capitulationes ad Status reliquos non pertinere; sed privata tantum pacta inter Episcopum & Capitulum esse, Vid. Declaratio Capituli apud Dn. KRESSIUM *Addit. pag.* 73. ; reliquorum tamen Statuum mentionem in juramentis Episcopalibus, & sic dictis Reversalibus fieri, & inter caetera adhuc in juramento vel Reversalibus Episcopi & Cardinalis Francisci Wilhelmi, Art. 19. perspicue dispositum esse, ad emendationem Judiciorum Consensum Capituli, Ministerialium & Civitatis adhibitum iri. Vid. Dn. KRESSIUS *Addit. p.* 56. manifesto indicio, nullam Ordinationem Judicialem sine unanimi consensu Statuum fieri, eaque rationem iudicio-

ciorum mutari emendarive posse:
 Quae enim Capitulationibus non
 contineantur, e Reversalibus & ju-
 ramentis Episcoporum, quoad re-
 liquos Status suppleri, & proinde
 hos quoque ad deliberationes con-
 sultativas de Ordinatione Judiciali
 adhiberi debere. Neque enim ab
 Ordine Equestri & Urbe quicquam
 peti, quod Capitulationi contraria-
 retur; sed tantum quod in Capi-
 tulatione Perpetua omissum esset.
 Idem tamen eo minus Ordini Eque-
 stri & Urbi obesse posse, quia 1)
 Ordo Equestris & Urbs negotio Ca-
 pitulationis Perpetuae non fuerint ad-
 hibiti, adeoque ea salvo jure Statu-
 um reliquorum intelligenda esset
 cum Ordini Equestri & Urbi non
 concessum fuerit Jura & Privilegia
 sua omnia specificè denominare, sed
 responsum iis fuerit, debere iis suf-
 ficere Juramenta Episcopalia & Re-
 versales. Accedere 2) quod ratio-
 ne omissorum non tantum instru-
 mentum pacis art. IV. §. I. dispo-
 nat,

nat, ea nemini obesse debere, sed Capitulatio perpetua art. 27, etiam ipsa caveat, conventiones omnes cum Statibus Episcopatus initas, modo nec Instrumento pacis nec Capitulationi perpetuae adversarentur, confirmatum iri. Idem porro in articulo 29. ex possessione anni Decretorii A. MDCXXIV. aestimari, quae tamen omnia frustra provisae fuissent, si ab omissione ad admissionem & exclusionem argumntari liceret. Porro 3) Capitulum, statim post initam Capitulationem declarasse, Status per Capitulationem Perpetuam Privilegiorum suorum damnum penitus nullum fecisse, sed potius aliquid acquisivisse, Vid. litterae a Capitulo anno MDCCXIX. ad Regem Georgium I. datae, p. 57. Ordinem quoque Equestrem 4) & Urbem in singulis fere Comitibus ad condeliberationem de Ordinatione Judiciali adhibitos & admissos per Capitulum nec unquam a deliberationibus consulta-
tio-

tionibus, & consiliis communibus exclusos esse. Accedere his, quod 5) olim Ordinationes Politiae, Taxarum, Discussionum, & Proprietatis omnes in Comitibus communibus confectae sint, easdemque ex placito omnium Statuum confectas esse, in Prooemiis omnium harum ordinationum specialiter moneatur. Sed quamvis maximi ponderis sint haec argumenta, Ordinatio tamen judicialis adhuc perfici non potuit: quare Episcopi post pacem Westphalicam & Capitulationem Perpetuam, vi Superioritatis Territorialis ordinationes hucusque Interimisticas ediderunt, de quibus infra dicetur.

§. XI.

Ratione Calendarii Gregoriani articulo 57. in honorem Capituli Cathedralis placuit, per totum id Episcopatum observari, nec ullam contra mutationem suscipi debere.

4.) De
Calen-
dario
Grega-
riano.

Sed detrectavit Urbs Osnabruga hoc Calendarium sequi, caussans, Capitulationem Perpetuam ad se quidem nihil pertinere: quare motus Cardinalis Franciscus Wilhelmus A. MDCLII. Calendaria peregrina vetuit, donec Urbs tandem ipsa quoque Calendarium novum reciperet.

§. XII.

*De controversiis.
Capit. Perpet.*

Superest, ut moneamus, Caesaream Majestatem eas controversias, quae occasione Capitulationis perpetuae nasci possint, etiamsi utrinque Clerici Pontificii consistant, sibi decidendas vindicare: id quod sua animadversione non indignum putavit Dn. a LUDOLFF in *Observatione CCXXXVIII.*

§. XIII.

*Edita secularia
1.) de Contra-*

Superfunt ordinationes & Editæ Secularia quorum praecipua secundum seriem temporum recensabo.

bo. Igitur Episcopus Henricus A. ^{Etibus}
MDLXXIX. praecedente Decreto ^{usura-}
Comitiorum Provincialium Edi- ^{riis.}
ctum de Contractibus Usurariis edi-
dit, quo poena Recessuum Impe-
rii, qua quadrans fortis publicatur,
ad Trientem extenditur.

§. XIV.

Idem de fundis proprietariis A. ^{De fun-}
MDLXXXIII. disposuit, sine con- ^{dis 2.)}
sensu Domini Proprietarii eos hy- ^{proprie-}
pothecae non subdi debere, & ho- ^{tariis.}
minibus quoque propriis sub poena
discussionis interdixit, liberis, ut &
fratribus & sororibus sine determi-
natione Domini Proprietarii do-
tem spondere, Vid. Dn. de Lu-
DOLFF *Obs. P. II. Obs. 151. p. 228.*

§. XV.

Porro A. MDLXXXVII. Episco- ^{De re-}
pi Bernardi temporibus vi Decreti ^{missione}
Provincialis placuit, si homo pro- ^{3.) tri-}
prius moreretur, aut domus ejus ^{buto-}
^{rum, co-}

*bonis in-
terdum
facien-
da.*

incendio deflagraret, priori casu heredem, posteriori colonum ipsum ab omni tributo per annum liberum esse debere, quod tamen deinde, nescio quando mutatum, & ad dimidium annum restrictum fuit, hoc tamen cum appendice, ut in casum incendii colonus, siue is sit homo proprius, siue liber rursus remissionem tributi per sex menses habere debeat, si novum aedificium exstruat.

§. XVI.

*4.) De
Notariis.*

A. MDCLII. a Fr. Wilhelmo Constitutio de Notariis edita fuit, ut nimirum documenta nulla vim probandi in judicio haberent, nisi Notarii in Cancellaria aut in judicio Officialatus immatriculati fuissent. Sed quia ea in Comitibus non erat probata, Urbs Osnabruga contra protestata est, prouti idcirco etiam Documenta, a Notario in Urbe habitante confecta, etsi is a Cancellaria
vel

vel Officiali matriculam nullam impetraverit, quantum scio, nunquam oppugnata fuerunt, quanquam Edictum hoc ratione Notariorum ruri habitantium adhuc observatur.

§. XVII.

Notum fecerat Episcopus Bernardus die 27. Januarii MDLXXXIV. in Comitibus inter caetera Ordini Equestri separatim, quosdam Capituli Cathedralis Moguntini a Papa sub & obreptitie Ordinationem quandam impetrasse, ne Westphali Nobiles ex Episcopatu Osnabrugensi in Capitulum Cathedrale Moguntinum temere reciperentur. A quo tempore Ordo Equestris annisus est Statuto sancire, omnes & singulos, qui Conventibus Equestribus interesse, & consequenter Comitibus adesse vellent, sedecim maiores Nobiles exhibere debere, qui simul a 4. Nobilibus probatae Nobilitatis iurejurando confirmarentur. Quod Sta-

5.) De
-ha-
tione
Nobili-
tatis.

tutum die 16. Julii anni MDCLVI. sub Cardinali Francisco Wilhelmo eatenus perfectum fuit, ut omnes peregrini, qui per matrimonia, aut alia ratione in hunc Episcopatum nova ratione pervenerint, tum etiam qui a patribus vel matribus extraneis progenerati, Nobilitatem suam jurejurando Parium firmare debuerint, ita tamen, ut Nobiles indigenae jurejurando hoc supersedere potuerint, donec tandem, cum hoc Statutum a compluribus limitaretur, & exemptio a jurejurando vario obtentu desideraretur, Ordo Equestris, non contradicente Episcopo, A. MDCCX. universum statueret, deinceps omnes & singulos, sive ex extraneis sive indigenis familiis progenerati fuerint, antequam in Comitibus reciperentur, Nobilitatem suam dicto juramento probare debere. Quod Statutum hodiernum sancte observatur, ita, ut litterae invitatoriae ad Comitatus Provincialia a Cancellaria ad Nobilem etiam si familia ejus

ejus prae caeteris sedem & suffragium in Comitibus antea habuerit, non expediantur, antequam Syndicus Equestri Ordinis apud Cancellariam attestatus sit, juramentum utique interpositum esse.

§. XVIII.

A. MDCLX. idem Cardinalis, Franciscus Wilhelmus convenienter Decreto Comitiali anni MDCLVIII. Edictum de servitiis hominum priorum publicavit, quo omnes & singuli, qui antea pecuniam pro servitiis jumentariis Span-Dienst praestiterant, petentibus id dominis proprietariis, servitia ipsa praestare jubentur, ita ut praescriptio nullius hic censeatur momenti.

6.) De
Servi-
tiis
Hom.
Propri.

§. XIX.

A. MDCLXIII. Episcopus Ernestus Augustus I. Edictum publicavit, quo omnes pensiones locationum & census, qui tempore belli Tricennalis

7.) De
Remis-
sione
pensionum.

censualis apud colonos Tributarios residui mansissent, usque ad annum MDCL. inclusive remittuntur, praeterquam si quis ejusmodi Residua, pecunia redemisset, aut si inter Dominum hereditarium & colonum conventio de iis inita esset, quae nimirum tum servanda esset.

§. XX.

8.) De
execu-
tione de-
bito-
rum.

Cumque belli calamitatibus exhausti coloni creditoribus suis sine detrimento boni publici non sufficerent, si debita sua simul & semel iis exsolvere cogerentur; sub eodem Ernesto Augusto I. An. MDCLXVI. singulari Edicto porro cautum est, ut a judiciis inferioribus contra Colonos Censuales executio ratione usurarum pecuniae debitae unius anni solum decerneretur, caeterum ratione Sortis, sine sufficienti relatione & informatione de circumstantiis, & utrum debitor

tor eam sine detrimento Praestationum publicarum solvere posset, nemo gravaretur, Vid. Dn. de LUDOLFF *Obs. C.L.I.* p. 232.

§. XXI

Olim in Episcopatu solus Census ^{9.) De} ^{Censi-} ^{bus.} fumi & pecudum introductus fuit, sed posteaquam in Comitibus placuit, posteriorem tolli, & vice ejus censum pro redditibus & magnitudine bonorum censualium ordinari, ab Episcopo ejus temporis, adhibitis Deputatis Statuum id absolutum, & A. MDCLXVII. Catastrum Censuum confectum fuit, in quo qui agri segetales ad praedium unumquodvis censuale pertinerent, & quae inde onera extraordinaria praestari deberent, descriptum, & secundum hanc descriptionem distributio facta est. Sed cum a Dominis proprietariis hujusmodi bonorum censualium ea passim oppignorata, partim ad dies vitae aliis con-

concessa, aut locata essent, Decreto Comitiali anni MDCLXVIII. convenienter, ab Ernesto Augusto I. Edictum editum, & in eo determinatum fuit, quid detentores agrorum singulis mensibus pro colono Censui vice praestare deberent. Cumque dein appareret, creditores fere omnes hunc canonem pactis & conventionibus in colonos transtulisse, & simul in quibusdam praediis hi nummi veterem Censui summam non efficerent, hoc Edictum tandem in Consilio Provinciali, habito die 15. Martii A. MDCCVII. sic ampliatur fuit, ut ejus generis contractus inter creditorem & debitorem initi nulli esse dicerentur. Quibus dein, die 3. Junii A. MDCCV. nova Declaratio adjecta est.

§. XXII.

10.) De
Usuris
quin
cunci-
tus.

A. MDCLXVIII. ab eodem Episcopo cautum est, ne sub poenis,
in

in Recessu Imperii anni MDCLIV. contentis usurae ultra quincunces excrescerent, excepta pecunia, quae ab Ecclesiis, Scholis, Hospitalibus & aliis causis piis mutuo data esset. Sed, cum his non obstantibus, hoc Edictum in usum minime deductum, & paulo post ab ipsis tribus Statibus Episcopatus Summa 60000. Imperialium sub usuris semissibus mutuo sumta esset; Ernestus Augustus I. Quaestori Episcopatus rescribi iussit, ut creditoribus indicaret, eos, qui pecuniam suam pro usuris quincuncibus amplius elocatam nollent, id denunciare, fortemque recipere debere: quo facto plerique Creditores usuris quincuncibus contenti fuerunt. Sed cum figillatim Capitulum Cathedrale die II. Aprilis A. MDCLXXII. per Syndicum suum Cancellariae ostenderet, Rescriptum hoc a Capitulo ita intelligi, ut credita Ecclesiastica & aliarum piarum causarum eo non con-

ti-

tinerentur: etsi, quantum compe-
 rimus, nulla a Cancellaria data est
 responsio, tamen id non dein tan-
 tum ut antea usuras semisses ex pe-
 cunia publica Episcopatus accepit;
 sed etiam diversas Sortes aliorum
 creditorum, quibus antea usurae
 semisses praestitae fuerant, redemit,
 & earum sibi nomine usuras eas-
 dem praestari fivit. Cum igitur
 per multos annos rationes Episco-
 patus secundum Capitulationem
 ad calculos revocatae non essent
 & consequenter demum in Revi-
 sione earundem A. MDCCXVII. a
 reliquis Statibus, Ordine puta E-
 questri & Urbe comperiretur, non
 tantum Capitulum, sed & alia pia
 corpora, etiam nomine talium ob-
 ligationum, quas ab aliis credito-
 ribus redemissent usuras semisses
 accepisse; questi hi Status ea de
 re apud Episcopum Ernestum Au-
 gustum II. petierunt, ut superusu-
 rium in Sorte detraheretur, & quia
 eo Sortes jam absorbtae essent,
 Quae-

Quaestor Episcopatus juberetur, primo quidem loco Capitulo & aliis creditoribus Episcopatus, qui inde ab A. MDCLXXI. ut antea usuras semisses accepissent, nullas amplius usuras praestare. Quod quidem tum A. MDCLXXI. decretum, sed non ita multo post, cum Capitulum rem Consilio Imperii Aulico detulisset a Caesarea Majestate A. MDCCXVIII. rescriptum fuit, relaxandum esse Arrestum pensionum, quod & postea, inprimis cum a Caesare die II. Februarii A. MDCCXXI. haec daretur Declaratio, laudatum Rescriptum salvo Petitorio intelligendum esse, factum est. Vid. Impressum Capituli Cathedralis An. MDCCXXII. p. 90. Tum enim in Petitorio cum Capitulo experti sunt Equites & Urbs donec tandem totum hoc negotium destitueretur.

§. XXIII.

11) Or-
dinatio
Proc.
Interi-
mislica.

Editum dein die 15. Septembris anni MDCXCIII. Ernesti Augusti I. Ordinatio Cancellariae Intermissica, in qua haec videri possint notabilia, 1.) Acta non semper, in primis si tantum de Interlocuto agatur, ad Extraneos transmitti, sed antea in consilio deliberari debere, utrum huic Petito deferendum §. 1. 2) Neminem ad juramentum perhorrescentiae admitti debere, nisi causae suspicionis antea allegatae & semiplene probatae fuerint §. 2. 3) Inquisitos ad articulos accusationis criminalis, mediante juramento respondere cogendos non esse §. 3. 4) Cancellariam, etsi ea jam semel sententiam dixerit, tamen iterum de causa cognoscere posse, si nulla transmissio Actorum expresse desiderata sit §. 7. 5) Consiliarium eum, qui victus sit, per majora ut ajunt, sententiam nihilominus signare debere, ita tamen ut
haec

haec subscriptio nihil aliud inferat, quam Conclusionem in causa rite factam, & sic per majora finitam esse §. 8) Cancellariae addictum neminem in causa de qua apud Cancellariam agatur advocando partibus adesse posse §. 10.

§. XXIV.

A. MDCXCV. a Consilio Provinciali constitutum est, ut, si ex vacantibus proprietariis praestanda a colono Aerario & Dominis proprietariis simul praestari nequirent, pensio locationis inter dominum territorii & proprietarium divideretur.

*Edi-
tum
12.) de
Divisi-
one
prae-
stando-
rum
Colona-
riorum.*

§. XXV.

Distractione, seu, ut apud Osna-brugenses loquuntur, Dismembra-tione praediorum tributariorum jam A. MDCXVIII. in Comitibus vetita, postquam ea de re jurgia & lites complures ortae fuerunt, die 15.

*13.) De
Jure
Retra-
ctus.*

Martii A. MDCXCVII. Ordinatio
Retractus Provincialis a Consilio
Provinciali edita fuit, qua cautum,
quae ante Catastrum Aerarii, &
diem 20. Aprilis A. MDCLXVII. ex
locis Censualibus vendita essent,
eorum ratione nihil mutari debere:
de iis autem, quae post istum ter-
minum ex talibus locis alienata es-
sent, audiendum esse possessorem
praedii si ea retraheret, sine ulterio-
ri Processu, venditasque partes lo-
ci, reddito pretio & sumtibus me-
liorationis, qui probari possent,
ei restituendas, omnibusque judi-
cibus rescribendum esse, auctori-
tatem eos nulli emtioni venditioni
bonorum tributariorum praestare,
sed eas penitus interdictas esse de-
bere. Sicuti vero hoc Decretum
Consilii Provincialis, quod hodie-
num stricte observatur praecipue
Retractum in iis demum alienatio-
nibus permisit, quae, post An.
MDCLXVII. susceptae fuerunt, inde
orta est quaestio, utrum Retractui
in

in iis quoque alienationibus quae ante annum MDCLXVII. factae, locus esset, quod in Decreto d. 15. Martii A. MDCCVI. in Consilio Provinciali dato negatum fuit. Cumque A. MDCCVII. rursus a Consilio Provinciali quaereretur, utrum, si immobilia quaedam in Urbibus, vicis & Weichbildis alienata essent, Juri Retractus locus esset, hoc caput ad Comitiam delegatum; in Comitibus vero ipsum quoque negative decisum fuit.

§. XXVI.

Porro in eodem Consilio Provinciali placuit, uxores Advocatorum Paroecialium derer Kirchspiels-Voigte in favorem Fisci Privilegio Dotis renunciare debere.

14.) De
Renunc.
Priv.
dot.
uxorum
der
Kirch-
spiels-
Voigte.

§. XXVII.

Eodem anno MDCXCVII. per Edictum vetitum fuit, ne quis lintea coëmeret nisi Domicilium in Episcopatatu

15.) Da
lintheis,

342 NOTITIA JURIS

patu haberet, tum quoque, ne quis
ca non signata ex Episcopatu mitte-
ret, sub poena confiscationis.

§. XXVIII.

16.)

*Contra
Duella.*

Cumque A. MDCLXVIII. Reso-
lutione Caesarea, consentientibus
Statibus Imperii Duella vetita essent,
& his consequenter A. MDCLXXVII.
Episcopus Ernestus Augustus I.
Mandatum contra Duella publica-
set, successor ejus Carolus id dein
renovavit, & Duella, sub poena ar-
bitraria, die 26. Maji A. MDCLXXIX.
Edicto impresso interdixit.

§. XXIX.

17.)

*Contra
seducto-
res ad
militi-
am pe-
regri-
nam.*

Idem Ernestus Augustus I. contra
seductores ad militiam extraneam
Edictum jam A. MDCLXXXVII.
emissum, die 17. Martii MDCC. re-
novavit, simulque cavit, 1) Nemi-
nem sine praescitu Principis in hoc
Episcopatu militem conscribere de-
bere; 2) Neminem porro se conscri-
bi

bi sinere; 3) Caupones & hospites omnes, Seductores hos peregrinos indicare debere sub poena Arresti personalis, amissione Proxenetici, Confiscatione bonorum & aliis arbitrariis.

§. XXX.

De agris incultis vacantibus, id est, nullo perpetuo colono praeditis, jam die 27. Novembris anni MDCLXX., Ernestus Augustus I. caverat, certum iis colonum dari debere; sin contra factum fuisset Episcopum adhibitis Statibus id acturum, ne bonum publicum neglectu horum fundorum aliquid caperet detrimenti. Sed cum nihilo minus hoc Edictum negligeretur, & interea a Consilio Provinciali anni MDCXCV. Ordinatio haec Provisionalis facta esset, pensiones praediorum rusticorum inter dominum territorii & proprietarium siqua praestanda inde praestari non possent

18.) de
agris
incultis.

dividi debere, & praeterea accidisset, ut per hanc Ordinationem Provisionalem rationes publicae annuatim propter loca vacantia multum damni perpeffae essent: in Comitibus, A. MDCCII. habitis decretum fuit, Edictum A. MDCLXX. renovari, & locis incultis, saltem intra anni spatium perpetuos colonos dari debere, quod Edictum quoque anno MDCCII. die 2. Maji typis publicatum, & more solito promulgatum fuit: neque tamen ideo hodiernum ita est in observantia, quin diversa praedia vacantia adhuc in Episcopatu supersint.

§. XXXI.

19.) de
Gerada
&
Heerge-
wetta.

Cum Gerada quoque & Heerge-
wetta in toto Episcopatu obtinerent,
sed fere in quavis Paroecia diversa
earum ratio esset, diversique Pro-
cessus difficiles de ea sola quaestione
orti essent, quid proprie ad Heer-
gewettam, quid ad Geradam perti-
neret,

neret, utraque A. MDCCII. abolita, eaque fini d. 5. Maji dicti anni litterae patentes impressae nomine Caroli Episcopi publicatae fuerunt: ita ut Gerada & Heergewetta hodie hic non sint in usu.

§. XXXII.

Ab eodem Episcopo Carolo die 20) *D^a*
12. Septembris MDCCIV. Edictum *mulctis*
prodiit, eoque constitutum est, 1.) *&c.*
Mulctas a Praefectis, den Beamten si
factum non negaretur, statim in judi-
cio determinari, causas illiquidas
autem ad Gojudices & Gogravios
delegari, ideoque partibus nullis
diem dici; 2.) iis, quibus mulcta
dictata esset, terminum solvendi
mulctam e Suggestu indicari, eadem-
que de causa antequam id factum
esset, executionem nullam decerni *;
3.) Mortuis hominibus propriis
nullatenus Praefectum solum, sed
dominum proprietarium cum Pa-
store ** attestata quae vocant dare.
Y 5 4.)

4.) Nullum Praefectum aut judicem bona in Districtu suo in discussione deducta neque per se, neque per Substitutos sub hasta emere debere. ***

* Ratio capitis hujus prioris haec est, quod Praefecti tanquam Drossardi & Quaestores soliti erant, antequam judicium mulctatitium exerceretur partibus etiam in causis liquidis, diem dicere, & tum Diaetas ab iis petere, determinationem mulctarum vero ad judicium mulctarum differre. Unde superior dispositio eo pertinuit, ut ne subditi expensis & sportulis obruerentur.

** Hoc ideo cautum, quia, quando homo proprius moritur, & apud dominum proprietarium de jure mortuarii transigitur: heres ab Aerario remissionem per annum dimidium habet, adeoque Attestatorum fraudibus occurri intererat.

*** Quod quidem saepe in Episcopatu evenit, unde cum Gogravius quidam bona quaedam magni momenti vili ad modum pretio clam emisset, ideo vero a persecutione Fiscali, ab Universitate Wittebergensi absolutus &, judicem per alium rem sub hasta expositam licet

licite emere posse decisum esset, quod
 decisum legitur inter ea HORNII Cl.
 XVI. n. 3. p. 1210 seqq.; inde nata
 hujus Ordinationis occasio.

§. XXXIII.

A. MDCCVII. die 9. Augusti, ^{21.)}
 Ordinatio Interimistica Cancellariae ^{Ordinatio}
 ab Episcopo Carolo publicata est, ^{Cancellariae}
 in qua haec visa memorabilia, 1.) In ^{Interimistica.}
 rebus levibus partium, litigia, cita-
 tis & auditis iis componi, in aliis
 duas tantum positiones concedi, &
 nisi graves circumstantiae aliud sua-
 deant, contra sententiam nulla re-
 media suspensiva, veluti Nullitatis
 dictionis aut Revisionis admitti de-
 bere, §. 1; 2.) Tres tantum dilatio-
 nes in executivis admissibiles esse. §.
 3; 3.) Acta secundum ordinem inter
 Consiliarios distribuenda esse, §. 6;
 A nemine Acta vel documenta Can-
 cellariae, sine consensu Consilii au-
 ferri, eademque mox restitui debe-
 re. §. 12.

§. XXXIV.

§. XXXIV.

22.) De
tempore
ad quod
bona co-
lonis
conce-
duntur.

Porro ab omnibus tribus Stati-
bus Episcopatus die 17. Januarii
MDCCIX. in Comitibus cautum, ab
annis XV., ad quos bona colonis
propriis concedi solent, pacto no-
vo recessum videri, si colonus ad
secunda vota perrexerit & inter
eum & dominum de alio numero
annorum convenerit. *

* Notandum hic colonos, qui ad certum
tempus agros conduxerunt, si liberos
durante eo elocent, pro singulis bien-
nium ultra, quam pacti sint in fundo
manere posse, quemadmodum sic in
Goudingis pronunciari solet.

§. XXXV.

23.)
Ordi-
natio
via-
rum.

A. MDCCXIII. die 18 Septem-
bris Episcopus Carolus Ordina-
tionem viarum Brunsvico-Lunebur-
gicam, datam die 2. Martii MDCXCI.
mutatis mutandis suo nomine pu-
blicavit. Sistit eam die Staats-
Cancelley T. IV. p. 376.

§. XXXVI

§. XXXVI.

Succedit Ordinatio Interimistica ^{24.)} *Ordinatio Interimistica Cancellariae.* Cancellariae anni MDCCXIV., quae adhuc observatur, nisi quod remedio Revisionis, tam in causis non appellabilibus quam appellabilibus indistincte locus, adeoque §. XVI. negligitur, quo cautum est, ut in casu posteriori appellationi ad suprema Imperii tribunalia renunciatur, cautioque interponatur de ea non utendo. Mortuo dein Carolo, cum Ernestus Augustus II. regimen suscepisset §. XV. dictae Ordinationis die 3. Julii anni MDCCXVI. speciali Rescripto mutatus & simul constitutum est, Acta non amplius ad Doctores privatos, sed solum ad Dicasteria juridica & facultates juridicas transmitti; simul autem de loco, quo transmittenda sint, inter Directorem Cancellariae & Consiliarium Seniores diversae religionis conveniri debere. Porro die II. Jul. d. A. ultra ad Cancellariam

lariam rescriptum fuit, Acta praesentibus Registratore & Secretario diversae Religionis inprotulari, & si petita transmissione sportulae transmissionis non statim praestarentur, vi alius Rescripti dati d. 7. August. d. A. a Cancellaria sententiam dici debere.

§ XXXVII.

25.) De
Causis,
in quibus
Officialibus
cognitio
inter-
dicta.

A. MDCCXVI. die 1. Augusti renovata est Constitutio, data die 24. Novembris MDCLXXXV. qua continetur, Officiales in causis ruralibus, Marcalibus, feudalibus, venatoriis, discussionum, & omnibus regimen Principis tangentibus cognoscere non debere. Invenitur ea in Impresso Capituli Cathedralis anni MDCCXXI. pag. 152. seqq.

§ XXXVIII.

26.) De
vetitis
Suppli-

Vetuit dein, die 26. Augusti MDCCXVI, Ordinatione Impressa Er-

Ernestus Augustus I., ne quis in *cationi-*
 caussis, quae ad primam instantiam, *bus.*
 aut ad Judicia ordinaria Ecclesiasti-
 ca & Secularia natura sua & quali-
 tate pertinerent, aut de quibus ibi
 lis jam esset pendens, Ipsi suppli-
 cationibus gravis esset. Esse enim
 unicuique ordinaria juris adhibenda
 remedia.

§. XXXIX.

Typis dein evulgata est die 14. *27.) De*
 Octobris A. MDCCXVI. Ordina- *Ordi-*
 tio Criminalis Interimistica, qua ca- *natione*
 vetur, quomodo iudices inferiores *Crimi-*
 in Criminalibus procedere debeant. *nali In-*
 Commendatur iis Frölichii tractatus *terimi-*
 ad Nemefin Carolinam vel Brunne- *stica.*
 manni introductio ad Processum In-
 quisitionis quos sibi comparare ni-
 mirum & ex iis de Officio suo infor-
 mari debeant.

§. XL.

Paullo post, die 30. Novembris *28.) E-*
 A. *dictum*

*de Nu-
ptiis
&c.*

A. MDCCXVII. renovatum est E-
dictum, quod jam A. MDCXCVI.
de Nuptiis, Baptizationibus, Spon-
salibus & Sepulturis prodierat, id-
que praescitu Consilii Provincialis.
Interdictae enim in his & aliis die-
bus solennibus omnibus comissa-
tiones omnes, simulque determina-
tum, quot personae ad nuptias in-
vitari debeant. Est id inter Consti-
tutiones notabiles, quia Archidia-
coni praecipue Excessus, tempore
baptizationum & sepulturarum
commisos, inprimis si ad has plu-
res, quam par est personae, invi-
tatae sint, mulctatum eunt, etsi
Ordinatio anni MDCXCVI. in Co-
mitiis & renovatio ejus, anni
MDCCXVI. in Consilio Provincia-
li, adeoque a Capitulo Cathedrali
quoque, & Archidiaconis probata
sit.

§. XLI.

*29) E-
ditiones*

Impressa est A. MDCLI. Osna-
brugae

brugae Capitulatio Perpetua, una cum Catalogo Praelaturarum, Monasteriorum & Ecclesiarum Parochialium omnium tam Evangelicarum, quam Catholicarum. Quae impressio adeo male curata erat, ut integri passim loci omitti, & sensus passim mutilatus essent. Quare Cardinalis Franciscus Wilhelmus A. MDCLI. publico Edicto venditionem horum exemplarium vetuit. Cum vero dein sub Ernesto Augusto II. Capitulum Cathedrale Capitulationem cum diversis Privilegiis A. MDCCXVII. Neuhausii in Episcopatu Paderbornensi excudi iussisset, impressum autem in quibusdam ab exemplari Hannoverano discreparet, Ernestus Augustus II. Edicto, dato die 6. Augusti non tantum Cardinalis Francisci Wilhelmi Ordinationem anni MDCLI. renovavit, sed venditionem impressi Capitularis quoque in Episcopatu vetuit.

Capitulationis Perpetuae prohibita.

§. XLII.

30.) *De
Produ-
ctis Ju-
diciali-
bus.*

D. 14. Junii A. MDCCXVIII. Rescriptum ad omnia judicia emanavit, ut Producta in Processibus intra 3. dies redimerentur, & triduo post insinuarentur: si aliter factum fuisset, pro rejectis habita ab actis separarentur.

§. XLIII.

31.) *De
Reme-
dio Nul-
litatis.*

Cautum dein die 17. Augusti A. MDCCXVIII. ut ordinationi Interimisticae sub Episcopo Carolo A. MDCCXVII. emissae convenienter, usitatum in Episcopatu Osnabrugensi remedium suspensivum Nullitatis iniquitatisque dictionis five sic dictae interpositionis intra quatuor septimanas a die interpositionis justificaretur, & gravamina omnia simul interponerentur, nisi interpositionem pro deserta haberi vellet interponens.

§. XLIV.

§. XLIV.

Cumque in diversis judiciis inferioribus mos invaluisset, ut Actus Voluntariae Jurisdictionis a iudicibus & Gograviis expedirentur, die 17. Augusti A. MDCCXVIII. Rescriptum speciale ad omnia judicia datum est, ut ne in posterum documentum judiciale, pro instrumento publico & proinde pro valido haberetur nisi id praesente iudice ab actuario confectum & subscriptio hujus sigillo ordinario a iudice confirmata esset.

32.) De
Solenni-
tate in-
stru-
mento-
rum.

§. XLV.

A. MDCCXIX. die 20. Martii Ordinatio impressa ratione Collectarum, quas Praefecti sua sola auctoritate faciebant prodiit, qua hae collectae privatae vetitae, renovatoque Edicto, dato die 10. Decembris A. MDCXCI. constitutum est, si Collecta facienda sit, 1) Praefectis seu si mavis Droffardis & Quaestori-

33.) De
Colle-
ctis.

bus rem denunciari, 2) mediante Specificatione impensarum ad quas Collectio fiat, tempestive ad Cancellariam referri, ejusque dispositionem ideo expectari; 3) eaque secuta a Droffardis & Quaestoribus, adhibitis & praesentibus dominis quibusdam proprietariis, collectas pro facultate uniuscujusque subditi distribui; & 4) cum designatione a Praefectis subscripta rationes simul, apochis & fide dignis documentis munitas, quo & quomodo Collecta impensa fuerit, ad Cancellariam transmitti debere.

§. XLVI.

34.)
*Ordinatio de
 Jurisd.
 contentiosa
 &c.*

Die 30. Octobris A. MDCCXIX. denuo Ordinatio impressa edita est, qua cavetur, quemadmodum Praefecti in causis contentiosis ratione Arrestorum, emtionis Linospermi, ut & ratione vecturarum circularium sese gerere debeant. Repetitur eo i. Edictum, datum die 28. Decembris

bris A. MDCLXXXI., quo continetur, 1) Praefectos in posterum neutiquam audere debere, causas contentiosas a judiciis avocare, & de iis cognoscere, aut judicia in cursu decisionis juridicae impedire, multo minus partes ad compositionem cogere: sed debere eos controversias judiciis ad cognitionem juridicam decisionemque relinquere; 2) Eisdem minime potestatem habere in ejusmodi causis litigiosis sua sola auctoritate Arrestum indicendi; 3) minime porro Collectas iis privatim indicere, aut linosperum coëmere, aut id cum aliis mercibus subditis dein obtrudere, solutionemque dein suo Marte extorquere fas esse: prouti subditos quoque invitationibus ad computationes cerevisiarias, aut alia ratione ad collationem pecudum, lini & fimeti neutiquam adigere debeant. Porro eadem Edictum Caroli datum die 12. Septembris A. MDCCIV. renovatum, simulque iterum vetitum fuit ne

Praefecti auderent causas contentio-
sas a judiciis inferioribus ad se voca-
re, aut alia ratione alicui viam juris
intercludere: multo minus partes
ad compositionem cogere, Arresta
extra casum necessitatis indicere, aut
citationes poenales sine jussu Supe-
riorum emitte, vel vecturas cir-
culares sine jussu Camerae vel Can-
cellariae indicere.

§. XLVII.

35.) De
multa
Adulte-
rii.

Die 24. Julii MDCCXIX. Rescri-
ptum ex Cancellaria ad Praefectos
emanavit, ut Adulteria simplicia &
ejusmodi casus & delicta in *Judiciis*
Mulctatitiis punirentur, adeoque
Archidiaconis nulla alia jurisdictio
relinqueretur, quam in cujus se ex-
ercitio A. MDCXXIV. fuisse, pro-
bare possent, Vid. Impressum Ca-
pituli Cathedralis A. MDCCXXI.
p. 27.

§. XLVIII.

§. XLVIII.

Die 25. Novemb. A. MDCCXIX. ^{36.) De}
 Ordinatio impressa fuit, qua cave- ^{Incen-}
 tur, quemadmodum incendiis oc- ^{diis.}
 curri debeat; prouti die 30. Decem-
 bris A. MDCCXIX. Rescriptum ad
 Cancellariam & Officialatum, & ab
 illa ad omnes iudices & Gogravios
 datum est, de abbreviandis Proces-
 sibus injuriarum.

§. XLIX.

Excepit hoc Rescriptum aliud, ^{37.) De}
 datum die 7. Maji MDCCXII. quo ^{Attesta-}
 vis probandi adjicitur Attestatis ^{tis Sta-}
 trium Statuum Episcopatus, quae ^{tuum.}
 in Comitibus super consuetudine &
 observantia in causis proprietariis &
 Episcopatus darentur: quod & in
 Camera Imperiali observatur, Vid.
 Dn. de LUDOLFF *Obs. For. CLII. n. 5.*
in notis pag. 240.

§. L.

Secuta est die 19. Junii MDCCXX. ^{38.) De}
 Z 4 Con- ^{abatto-}

*ribus
equo-
rum &
39. Ju-
risd.
Archi-
diae.*

Constitutio qua abactionibus equo-
rum occurritur, quae strictissime ad-
huc observatur: cui successit Edi-
ctum ratione jurisdictionis Archidi-
aconalis, datum die 24. Septembris
A. MDCCXX. impressum Hanno-
verae. Reperitur id in Impresso
Capitulari A. MDCCXXI. p. 65.

§. LI.

*40. De
ductu
Natu-
rae.*

Anno MDCCXXI. die 13. Fe-
bruarii Ordinatio ratione ductus
naturae, emissa. Hoc scilicet bestias
agi dicunt, cum ex una Marca in
alteram excedunt. Cautum vero
hac Constitutione, ductum hunc
naturae nullum jus servitutis aut
contradicendi extraneis, denen Aus-
märckern, tribuere debere: qua de
re multi Processus orti erant. So-
lebant enim hi Extranei, si qua
Marcales hortos novos sepibus cin-
gerent, has obtentu ductus naturae
bestiis suis pessundare.

§. LII.

§. LII

Ejusdem anni die 10. Junii Or-
 dinatio impressa est contra Publica-
 tiones, quas Archidiaconi in Coe-
 meteriis suscipiebant. Reperitur ea
 in Dn. STRUVII *T. I. Gravaminum re-*
ligionis post partem quartam in sic dicta
nova parte ad n. 27.

41.)
 Contra
 Publi-
 cationes
 in Coe-
 mete-
 riis.

§. LIII.

Quae proxime secuta est Consti-
 tutio impressa, data fuit die 14. Ju-
 lii MDCCXXI. Interdicuntur ea ex-
 plosiones sclopetorum in solennibus
 Ecclesiarum aditionibus, fuitque ea
 eo magis necessaria, quia antea Ar-
 chidiaconi multam huius Excessus,
 deficientibus Edictis Principum, sibi
 asseruerant. V. Impressum Capitu-
 li Cathedralis anni MDCCXXII. p.
 38.

42.) De
 explosi-
 onibus
 sclopeto-
 rum.

§. LIV.

Creditum fuit ante Capitulationem

43.) De
 divisio-

*ne Mar-
carum.*

nem Perpetuam, minime e re esse, Marcas communes dividi, Vid. Art. 46. Capitul. Perpet., quia tum nulla lignorum laborabatur inopia, sed haec durante bello tricennalli vehementer aucta erant. Sed cum dein, excisis fere per complures Marcas arboribus omnibus, plantationes novarum arborum nihilo minus negligerentur, sub Ernesto Augusto II. huic malo sufficere visae sunt divisiones marcarum, quoad effectum lignandi & cespitandi, quae proinde injectae in Ordinatione data die 14. Julii MDCCXXI., prouti etiam quaedam Marcae reapse divisae fuerunt; pleraeque tamen adhuc indivisae manserunt.

§. LV.

*42.) De
Ordi-
natione
Juris
Propri-
etarii.*

Anno dein MDCCXXII. data est Ordinatio juris proprietarii, quam exhibet A LUDOLFF *Obs. For. P. II. Obs. 151.* Erat haec ordinatio eo magis necessaria, quia antea pauca quae-

quaedam Edicta quae Ordinationi hujus juris proprietarii adjecta sunt, in usu erant: tum quoque, quia observantia valde incerta erat, & sententiae judiciorum admodum diversae ferebantur. Accedebat, quod iudices quidam ordinatione juris proprietarii Ravensbergica utebantur quae ipsa quoque apud Dn. DE LUDOLFF reperitur *Obs. CL.* Ad hanc decisiones suas formare solebant, etsi regente Carolo die 29. Novembris A. MDCCVI. attestatum erat Consilium Osnabrugense Intimum Ordinationem Juris Proprietarii Ravensbergensem nunquam in Episcopatu Osnabrugensi receptam fuisse, nec esse debere. Erant igitur omnia confusionis plena, quod nemo iudex probe sciret, quid in re proprietaria juris esset, inprimis cum in ejusmodi causis responsa Godin-
gorum non amplius audirentur, sed modo ad observantiam, modo ad principia Juris Romani provocaretur, & haec inter se miscerentur.

Qua

Qua re motus Ithelius Justus de Vincken, Dominus Hereditarius in Ostenwalde, Consiliarius Provincialis, dein Intimus Episcopi Ernesti Augusti II., quae Ernesti Augusti I. temporibus de rebus proprietariis tres Status attestati erant collegit, indeque Schema quoddam seu sic dictum Projectum Ordinationis Proprietariae Osnabrugensis confecit, quod etiam A. MDCCXX. cum animadversionibus quibusdam Latinis editum fuit: unde hoc Schema ab Ernesto Augusto ad Comitia missum, & Statibus commissum fuit, ut monita sua ederent, vel deficientibus iis Ordinationem publicari finerent. Igitur cum Capitulum Cathedrale, perinde ac Ordo Equestris, hac ordinatione contenti essent, Urbs autem eo de capite dissentiret, quo hominibus propriis liberorum successio addicitur, existimans, ut liberi non succedant hominibus propriis, sic nec proprios liberorum heredes esse posse, a.

No-

Novellae II. C. cap. 4. non obstante, Protestatione Civitatis Osnabrugensis, Schema Dn. de Vincken *, paucis admodum capitibus mutatum, sub titulo Osnabruckische Eigenthums-Ordnung publicatum fuit.

* Fuerunt quidem, qui existimarent, verum hujus Ordinationis auctorem esse Eliam Schnegas, vulgo Antonium a Mara, sed qui alios Antonii libros huic Ordinationi contulerit, is facile sentiet, nec textum huic nec notas tribui posse.

§. LVI.

Die dein 14. Julii A. MDCCXXII. ^{42.)} vetitae sunt rusticis Collectae privatae edictumque, ne Praefectorum negligeretur auctoritas & ut domini ^{Contra} proprietarii repartitioni praecessent. ^{Colle-} Prodiit dein die 16. Februarii anno MDCCXXIII. Ordinatio impressa de ratione terminorum Dilationis in Cancellaria & Officialatu; in cujus principio haec simul judicia quoad ^{Etas} ^{privata-} ^{tas.} di-

directionem Processus, Ordinationem Cancellariae Calenbergensis sequi jubebantur. Cui Ordinationi in Rescripto anno eodem die 30. Julii ad Cancellariam dato, inhaesum, Advocati vero & Procuratores simul jussi sunt, non tantum Ordinationem Calenbergensem sequi, sed simul in primo scripto actionis aut exceptionis mandatum exhibere, & producta Rubricis instruere sub poena 2. florenorum auri.

§. LVII.

43. De
Colloca-
tione
Procu-
rat. in
Con-
curs.

Quia etiam Procuratores in judiciis & praecipue in Cancellaria partibus suis multum saepe pecuniae subministrare solent, Rescripto, dato die 12. Julii MDCCXXVIII. statutum est, eos in Decretis Ordinis, super bonis liberis, statim post aerarium in prima classe ratione crediti sui, nec minus in alienationibus bonorum priorum inter debitores privilegiatos collocari debere. Quod

Quod inde manavit, quia Serenissimus Dux Sportulas Cancellariae omnes suo nomine cogi nihilque derelinqui volebat, praestito sportularum vice Consiliariis suis Salario ampliore.

§. LVIII.

Ex numero Ordinationum nunc Regentis Serenissimi Electoris & Episcopi ad manus nostras pervenerunt Cartellum A. MDCCXXIX. cum Potentissimo Rege nostro initum, & litterae patentes anno MDCCXXXI. per totum Episcopatum affixae contra Cingaros.

44.) E-
dicta
hodierni
Princi-
pis.

CAPUT XIII.

De Privilegiis, Statutis & Consuetudinibus Civitatum Episcopatus Osnabrugensis.

§. I.

In Episcopatu Osnabrugensi 4. Recensentur

Civitates.

sunt Civitates, Osnabruga, Widenbruga, Quackenbruga & Furstenvia. Vocantur eae omnes ad Comititia, in quibus post Capitulum Cathedrale & Ordinem Equestrem tertium votum habent, & proinde tertium Collegium constituunt. Obtinet quoque in his civitatibus communio bonorum omnimoda inter conjuges, ut & in vicis Iburg Melle & Voerden. Privilegiis tamen multis prae caeteris gaudet Osnabruga, ita ut quoties Deputati ejus in Comititiis inter se consentiunt, toties in Collegio Civitatum majora adsint, unde haec Civitas sola negotia fere omnia conficit. Quare primum de civitate Osnabruga, dein de reliquis agam.

§. II.

*Jurisdictio
Senatus
Osnabrugensis.*

Debet igitur id meritis suis Urbs Osnabruga, ut jurisdictio, quae antea penes Episcopum & Advocatos erat, ab aliquot inde seculis penes

penes ipsam fuerit. Unde & Statutis gaudet, diversis pro diversa conditione civitatum, veteris & novae. In Civitate enim nova eadem jura a Comitibus de Holte exercebantur quae Comites de Tecklenburg *qua Advocati* Ecclesiae in Urbe Veteri exercuerunt. Vid. HAMELMANNI *Opuscula* p. *LVI.* n. 118. donec illis pulsus Gojudicium cui civitas nova suberat redemptum, & tandem A. MCCCXLVIII. inter cives veteris & novae Urbis unio quaedam inita, qua placuit, civitatem deinceps unam fore, quae Senatui quoque communi subesset. Huic unioni consequenter cives A. MCCCXLVIII. cum Scabinis Statutum fecerunt, ut civitas nova singulari quidem magistratu regeretur, qui tamen magistratui veteris civitatis subesset, cui etiam magistratus urbis novae bis per annum & quoties id alias necessitas posceret adesset: totus autem Senatus quotannis ex civibus denuo legeretur. Quod si

apud Tribus aliquid controversiae incidat, res primo ad amicabilem compositionem delegatur: quod & in causis injuriarum obtinet. Utrumque etiam in Ordinatione Judicii Civitatenfis cautum P. I. c. i.

§. III.

*Judex
causarum
Civili-
um.*

Praeter hunc Senatum veteris & novae civitatis tam in illa quam in hac singularis Judex perpetuus est, qui in omnibus causis civilibus, exceptis matrimonialibus, tutelaribus, hereditariis, injuriarum & criminalibus cognoscere potest, & quamvis a judice veteris civitatis statim ad Senatum ejusdem appellari possit, a judice tamen novae civitatis primum ad Senatum civitatis novae, & ab hoc ad Senatum veteris civitatis & porro a Senatu veteris civitatis ad Cancellariam principis appellari debet.

§. IV.

§. IV.

In veteri quoque civitate duo censores constituti, qui de causis Bruchtarum & aliis levioribus partes ad recessus orales citant & de simplici & plano cognoscunt.

*Censores
Bruchtarum.*

§. V.

In causis Ecclesiasticis & Matrimonialibus Consistorium judicat, a quo ad Senatum appellari potest: ulteriorem Appellationem civitas admittere non vult, etsi in negotio Capitulationis legati Luneburgici rem petierint, eademque sub Ernesto Augusto I. adhuc petita sit.

Consistorium

§. VI.

Litibus Tutelaribus & Hereditariis decidendis, Commissarii singulares a Magistratu civitatis dati sunt, apud quos tutores constituuntur & juramentum praestant, cum in civitatibus minoribus tutores, vel a

*Commissarii
tutelarum &
Hered:*

magistratu, vel a Gograviis vel ab Officiali, vel etiam a Cancellaria dari possint.

§. VII.

*Causae
Criminales.*

In causis Criminalibus civium magistratus directionem Processus usque ad sententiam sibi vindicat, putatque post sententiam demum latam Gogravium Superiorem Principis, qua Praesidem a se adhiberi debere, qui etiam jurejurando iis addictus esse debeat, vi Recessus Noribergensis ad pacis executionem pertinentis. Addit. Lit. B. n. 42. Gogravius contra Superior contendit, directionem totius Processus ad se pertinere, seque assessores tantum quosdam ex Senatu assumere debere: Sed fuerunt inter Gogravium & civitatem certa Concordata inita, quae tempore Caroli & Ernesti Augusti II. ad amissum observabantur.

§. VIII.

§. VIII.

Jurisdictionalia haec omnia a Senatu non tantum intra civitatem, sed etiam extra eam intra repagula, *Landwehren* civitatis exercentur. Asservit is eam sibi in locis etiam immunibus Capituli Cathedralis, *auf der Thum-Freyheit* & in immunitate S. Joannis inhabitantes Laicos tam in Civilibus quam Criminalibus. Qua de re cum Capitulo quidem S. Joannis A. MDCLXXIV. transactum est, sed intra immunitatem Capituli hoc jus semper civitati negatum est, in qua proinde dominus territorii seu Episcopus Criminalia sibi vindicat, Decanus Capituli autem jurisdictionem civilem hodie exercet sine controversia.

Juris-
dictio
quate-
nus re-
mitta?

§. IX.

Consentientibus civibus magistratus quoque Tributa indicit, & inter caetera Portorium, seu Acci-

De Por-
torio &
Telo-
niis.

sam: quod jus ut a Principe civitati in Controversiam vocatur, sic hodiernum a civitate exercetur, cum contra Telonia a Telonario Principis colligantur.

§. X.

*Consue-
tudines
Civit.
Osnabrugae.*

Quod ad Statuta sive consuetudines civitatis Osnabrugae attinet 1) communio bonorum omnimoda inter conjuges ab antiquissimis inde temporibus obtinuit. Conjuges quoque 2) deficientibus liberis ita inter se succedunt, ut superstes cognatis conjugis mortui trientem tantum bonorum, quorum illatio probari possit loco recadentiae, ut ajunt, reddere debeat. Quod si liberi existant & 3) superstes ad secunda vota pergat, bona omnia cum liberis dividere debet, interea autem plenum dominium eorum & administrationem habet, ita ut, nisi pro prodigo declaretur, de bonis omnibus

bus pro lubitu disponere possit, liberis vero ad divisionem impetrandam actio nulla competat. Mortuis vero parentibus major dividit, minor eligit. Porro ab antiquissimis inde temporibus, Retractus hic gentilitius per consuetudinem obtinet, ita ut proximi agnati, praesentes intra annum, absentes intra triennium bona alienata retrahant. Tandem Conductio semper Emtioni praevaluit.

§. XI.

Praeterea A. MDCXIIIX. Urbs Os-
nabruga Ordinationem Matrimonia-
lem edidit, quae A. MDCXLVIII.
renovata, & dein iterum impressa
fuit, ac ante paucos admodum
annos ex suggestu in Ecclesiis pu-
blicata est. Denegatur ea Spon-
sibus Clandestinis etiamsi ea con-
cubitus consecutus sit, vis & pote-
stas omnis. Fornicationi dein mul-
cta 5. Aureorum Rhenanorum, ad-
ulterio

*Ordi-
natio
Matri-
monia-
lis.*

ulterio autem prima vice centum, iterum commisso ducentarum Marcarum, cum poenitentia ecclesiastica indicitur, sic ut tertia demum vice commisso eo fustigatio & relegatio perpetua locum habeat.

§. XII.

*Ordinatio
Politiae.*

Ordinatio Politiae quoque An. MDCXII. A. MDCXLVIII. civitatis nomine edita fuerat, quomodo scilicet nuptiae, quomodo sepulturae fieri deberent, sed cum ea statui rerum praesenti parum conveniret, vice ejus nova edita est A. MDCCXXXIV.

§. XIII.

*Judaeorum
exclusio.*

Reversalibus porro Principis confirmatur observantia vetus, qua Judaei a civitate excluduntur, quod jus titulo oneroso ab Osnabrugensibus quaesitum.

§. XIV.

§. XIV.

Ratione immunitatis Capituli S. Joannis inter laudatum Capitulum & civitatem A. MDCLXXIV. convenit, ut cives omnes qui sedes suas in immunitate figerent, & victum more civium quaererent, omni immunitati & libertati exempti non tantum ad omnia onera realia & personalia concurrerent, sed etiam tam in Civilibus quam Criminalibus una cum famulis suis Consulibus & Senatui Civitatis novae subessent. Porro, ut, si in causis Criminalibus in locum hunc quisquam confugeret, & periculum fugae adesset, Senatui integrum esset, eum capere: ita tamen ut Capitulo salvum maneret jus, de delictis eorum qui sint ex familiis ipsorum cognoscendi, eosdemque in causis Bruchtarum puniendi.

De immunitate Capituli.

§. XV.

*Juris-
dictio
reli-
qua-
rum
Civita-
tum.*

Utitur civitas Osnabruga hac praerogativa, quod omnes cives & incolae ejus in prima instantia apud Magistratum ejus conveniri debent, quod in reliquis civitatibus omnibus non est in more positum, cum cives earum & incolae non solum coram Magistratu suo, sed etiam coram Officiali & Cancellaria in prima instantia conveniri queant.

§. XVI.

*Juris-
dictio
Civilis.*

Eaedem tamen civitates, nominatim Videnbruga, Quackenbruga, & Furstenavia perinde ut vici Iburg, Melle & Voerden cum Urbe Osnabruga communionem bonorum, successionem conjugum ab intestato, Retractum gentilitium & jus optionis minori filio, vel fratri competens habent commune.

§. XVII.

§. XVII.

Habet vero oppidum Widenbruga hoc singulare, quod ex Privilegio Episcopi Philippi Sigismundi dato A. MDXCIX., & repetito a Cardinali Francisco Wilhelmo A. MDCLIX. singularis ei iudex est five si mavis Praetor Urbanus, qui de causis Civilibus cognoscit, salva appellatione ad Cancellariam, tum quod Consules & Senatus ibi Arrestum imponere & relaxare, ac delicta minora mulctare possunt; quae omnia civitatibus Furstenaviae & Quackenbrugae ita non competunt, in quibus Magistratus iudicem singularem non habet, & jurisdictione quoque, praeterquam ad amicabilem compositionem, & quod executiones a Senatu curantur, destituitur. Contentiosa enim ad Praetorem Principis pertinent, qui tamen ea in Curia, praesente Senatu dirimit.

*Singularia
Widen-
brugae.*

§. XVIII.

§. XVIII.

*Singula-
ria
Quack-
kenbrug-
gae.*

Quackenbrugae vero hoc singulare est, quod ibi Consul nullus est, sed Consulum vice Burgmanni hereditarii funguntur, qui simul membra Senatus a Burgensibus lecta rejicere possunt. Porro olim Quackenbrugae documenta Ordinis Equestris quoque custodita fuerunt.

§. XIX.

*Singula-
ria
vicorum
quorundam.*

Inter vicos, Iburg, Voerden & Melle hac gaudent praerogativa, quod, praeter Antistites suos judicem habent, qui de causis civilibus cum Antistitibus, aut sic dictis Burgimagistris cognoscit: a quorum sententiis ad Cancellariam appellatur. Habent tamen Officialis & Cancellaria nec non Gogravii in prima instantia concurrentem cum iis jurisdictionem.

CAPUT XIV.

*De Statu Jurisdictionis hodierno in
Episcopatu Osnabrugensi.*

§. I.

Nunc paucis complectar Statum *Juris-*
 Jurisdictionis hodiernum in Episco- *dictio*
 patu Osnabrugensi. Igitur quod ad *Eccle-*
 jurisdictionem Ecclesiasticam attinet, *siastica.*
 in Pontificalibus & Spiritualibus ra-
 tione Vicariorum servatur Jus Com-
 mune Canonicum. In caussis con-
 tentiosis vero Catholicorum Archi-
 diaconi & Officialis concurrentem
 habent jurisdictionem exceptis gra-
 vioribus caussis quarum in Conci-
 lio Tridentino Sess. XXIV. mentio.
 Vid. Dn. KRESSIUS *Addit. p. 184.* Ap-
 pellari quoque potest ab Archidia-
 conis ad Officialem a quo Recursus
 in rebus Ecclesiasticis ad Metropo-
 litanum, Nuntium Apostolicum
 vel

vel Curiam Romanam datur. In caussis correctionum vero, seu synodalibus Archidiaconi jus mulctandi habent, salva appellatione ad Officialem. Integrum quoque est partibus immediate adire Dominum Territorii. Quoad Evangelicos cognitio in Ecclesiasticis est penes Consistorium Augustanae Confessionis vi Articuli V. Capitulationis Perpetuae, ita tamen, ut certis casibus, in dicta Capitulatione expressis ad Episcopum etiam Catholicum recurri possit. Porro Archidiaconi quoque in Correctoriis vel caussis Synodalibus, jus mulctandi Evangelicos sibi asserunt, sed quod sub Ernesto Augusto II. iis fere negatum est.

§. II.

Juris-
dictio
civilis.

Jurisdictio secularis vel Civilis est, vel Forestalis, vel Feudalis, vel Criminalis. Quoad Civilem jurisdictionem 1) judicia Colonaria die Meyer-

Meyer-Gerichte, penitus fere interierunt, neque eorum aliud est vestigium quam quod ministeriales die Haus-genossen quotannis in die juridico Privilegia sua sibi praelegentem audiunt Meyerum. Apud Meyerum de Dissen tamen, ut supra monitum fuit, insinuationes Obligationum judicialiter fieri possunt. Sententiis quoque Godingarum vis fere omnis negatur: etsi in plerisque judiciis bis per annum, imo etiam ter habeantur. Satrapiae in hoc Episcopatu fere a Gograviis reguntur, cum quibus in Civilibus concurrunt Officialis & Cancellaria, nisi quod Discussiones seu subhastationes proprie in prima instantia ad Gogravios pertinent, iisdemque immissiones & executiones competunt. Gogravius autem Superior, qui Osnabrugae est, hoc habet praecipuum, quod non tantum concurrentem jurisdictionem habet cum omnibus Gograviis per totum Episcopatum, ratione Processuum discus-

cussionis, sed quod etiam bona Nobilium in Gojudicio ejus in Discussionem deduci possunt, qui alias non Gojudicibus, sed tantum Officiali & Cancellariae Provinciali subsunt.

§. III.

*Juris-
dictio
Foresta-
lis.*

Quoad jurisdictionem Forestalem per totum Episcopatum partim Praefecti a Principe constituti, partim membra quaedam Capitulorum, partim nobiles quidam Graviones Forestales Hereditarii sunt, & in omnibus causis marcarum, quamdiu eae non sunt contentiosae, tum quoque in causis bruchtarum cognoscunt. Quamprimum vero contentiosae factae sunt causae, jam ad Cancellariam eae, perinde ut causae venationum private pertinent.

§. IV.

*Causae
Feuda-
les.*

In causis Feudalibus cognitio omnis

mnis penes Cancellariam est, qua Curiam Feudalem.

§. V.

Sequitur jurisdictio Criminalis: *Criminalia.*
 Delicta levia puniunt Droffardus & Quaestor uniuscujusvis loci, adhibitis Gogrevionibus, partim pecunia, partim turri, partim palo non ignominiae. Quodsi admissum prae fracte neget reus, res ad Gojudicium delegatur, ubi ea a Fiscali Satrapiarum ita urgetur, ut in proximo judicio Bruchtarum dirimi queat. Sunt vero Satrapiae in Episcopatu sex, puta 1) Iburg, 2) Reckenberg, 3) Furstenau, 4) Vorden, 5) Wittlage & Hunteburg ac denique 6) Groenenberg. Satrapiis autem singulis sui sunt Droffardi & Quaestores, nisi quod Droffardiae saepe conjunguntur. Droffardus autem, Nobilis semper Landsassius idemque opulentus esse debet. De delictis gravioribus, quae Relegatione aut poe-

na capitis vel corporis afflictiva puniuntur, Praefecti quidem, die Beamten, cum Gograviis examen Inquisitorum & testium instituunt, finito vero eo Processus in Cancellaria instruitur, a qua sententiae conceptae Praefectis ad executionem mittuntur.

§. VI.

*Senatus
Pro-
vincia-
lis.*

Praeter haec judicia Senatus Episcopo adest Provincialis, qui saepe quater, interdum bis, aliquando etiam semel tantum, pro numero scilicet caussarum, arbitrante Principe convocatur. Pertinent eo Remissiones in caussis Contributionum, Politiae, & reliqua negotia ad Regimen Provinciae pertinentia.

§. VII.

*Appel-
lationes.*

In caussis appellationum ad Cancellariam provocationes omnes pertinent ex Civitatibus, vicis, Gojudiciis & reliquis judiciis secularibus omnibus.

§. VIII.

§. VIII.

Supereſt Conſilium Intimum, & Camera Redituum, die Rent-Cam-
mer, ſed de quibus dicere nihil at-
tinet.

Conſi-
lium In-
timum,
Camera
redi-
tuum,

CAPUT XV.

*De Scriptis ad Jus Oſnabrugense
pertinentibus.*

§. I.

Agmen hic ducit *Joannes Antonius* *Differ-*
van BLECKEN, cujus diſſertatio de *tationes*
ſeparatione in Concursu creditorum con- *fratrum*
ſuetudinaria diverſarum ſocietatum Lei- *van*
dae prodiit A. MDCCIII. cum Fratre *Blecken.*
ſuo, Viro Ampliſſimo Wilhelmo Fri-
derico a BLECKEN, qui nunc Oſna-
brugae Conſulis ſupremi munere
fungitur, & cujus diſſertatio de ſe-
paratione ſecundo nubentium cum liberis
conſuetudinaria praefertim Oſnabrugensi
ibidem prodiit A. MDCCXI. Utra-
que enim diſſertatio ex earum nu-

mero est, quas inaugurales vocant: In utraque quicquid ad communio- nem honorum inter conjuges Of- nabrugenses receptam pertinet, di- ligenter collectum & praejudiciis confirmatum est, sic ut Neo-practi- cis nihil esse posset utilius.

§. II.

*Itbelii
Justi
von
Vincken
Scri-
ptum.*

Succedat supra laudati *Itbelii Justi* von VINCKEN liber, cui titulus *Un- massgebliche Gedancken, über das Of- nabrückische Eigenthums Recht*, im- pressus Lemgoviae A. MDCCXXI. 4to. Manavit inde ordinatio Ofna- brugensis, quae die Eigenthums- Ordnung dicitur. De libro ipso sic judicat Dn. de LUDOLFF Observatio- ne CLI. p. 192. *Collegit hujus provinciae consuetudines primus vir generosa stirpe ortus I. J. de Vincken cum notis potissi- mam partem ex jure Romano desumptis. Opera nobili viro digna.*

§. III.

*Scripta
Eristi-
ca.*

Superest, ut scripta *Eristica* cum Or-

Ordinis Equestris, tum Urbis cum
Capitulo Cathedrali recenscam. Ta-
lia sunt

I. *Auf die, Nabmens Ihrer Koenigl. Ho-
beit in A. MDCCXVII., bey gemeinen
Land-Tag zum gemeinsamen herge-
brachten raechtlichem Bedenken Dero
Stifftsstaenden proponirte Puncta
vom . . . Hochwuerdigen Thum-Capitul
unjustificirlich ergriffene Appellation
. . . hoechstabgenoethigter Abdruck an
Seiten der Ritterschafft und Stadt Of-
snabrueck A. MDCCXIIIX. Adductum
fuit hoc Scriptum in superioribus
nomine Impressi Ordinis Eque-
stris & Urbis. Editum anno
MDCCXIIIX. Auctor scripti Chri-
stianus Gildehausen, Syndicus ur-
bis fuit.*

II. *Abdruck des an Ibro Koenigl. Maj.
von Gross-Britannien von dem Dom-
Capitul zu Ofsnabrueck am 28. Octobr.
MDCCXIX. abgelassenen Schreibens
samt denen
auf gnaedigsten Befehl zur Antwort
B b 3 darauf*

darauf gestellten nothwendigen Erinnerungen gedruckt MDCCXIX. Hujus Scripti auctor erat Canonicus Hildesienfis SONNEMANNUS, qui etiam ratione usurarum, justo graviorum quae Capitulo solutae erant, Scriptum edidit sub titulo,

III. Die an Ihro Kayserl. Maj. Reichs-Hoffrath von dem Dom-Capitul des Hochstifts Osnabruck wider die übrigen Mit-Landstaende unjustificirlich zur Handgenommener Provocation entgegen gesetzte begründete Antwort &c. Osnabrugae A. MDCCXIX. cui scripto oppositum impressum Capituli cui titulus,

IV. An die Roemisch Kayserl. Maj. allerunterthaenigste inbaesiv. Vorstellung, juncto libello atrocissimarum injuriarum Osnabrugae MCCXX. Porro

V. Ratisbonae Scriptum exhibitum fuit quod reperitur in Celeb. STRUVII gravam. relig. T. I. n. XXVII. & VI.

VI. Osnabrugae A. MDCCXX. edita
Deductio sub titulo, *Unfug und*
Ungrund der Gravaminum des Thum-
Capituls, cui Sonnemanni Tracta-
tio de Archidiaconis, edita A.
MDCCXVII. inserta p. 182. sqq.
Scriptum prius a Domino de WE-
SELAU, Directore Cancellariae &
dicto SONNEMANNO communi
studio confectum. Ratisbonae
dein A. MDCCXX. prodiit.

VII. *Abdruck verschiedener Stucke in der*
Osnabrugischen Asylen-Sachen, cujus
Auctor fuisse dicitur Eccardus.
Eodem anno MDCCXX. Ratis-
bonae impressum aliud editum,
cui titulus,

VIII. *Abdruck Autbentischer Urkunden*
und grundlicher Nachrichten, was es
mit denen Jesuitern zu Osnabrück vor
eine eigentliche Bewandnis habe.
Eodem anno Capitulum Scriptum
edi iussit, de Parochia Augusta-
nae Confessionis in Melle, cujus
Rubrum sic habet,

IX. *An die R. K. M. allerunterthaenigste Vorstellung und Bitte, pro Mandato de non contraveniendo Capitulationi Perpetuae.* Secutum MDCCXXI. a parte Capituli Cathedralis.

X. Scriptum pertinens ad cognitionem Archidiaconalem tam in causis Ecclesiasticis quam Civilibus, sub priori Rubrica, cujus auctor est Syndicus Capituli Cathedralis HEERDE, qui biennio post, nimirum A. MDCCXXII.,

XI. Rursus scriptum pro Capitulo Cathedrali ad Archidiaconalem jurisdictionem pertinens edidit sub titulo: *An die R. K. M. allerunterthaenigste Vorstellung und Bitte, pro Mandato de non Contraveniendo Coni. Puae.* cui

XII. Non tantum Dn. KRESSIUS A. MDCCXXV. eruditissimum scriptum suum, sub titulo, *Erläuterung des Archidiaconal Wesens*, sed etiam

XIII.

XIII. Laudatus Sonnemannus Ernesti Augusti II. Referendarius, Impressum sub titulo, *Unvorgreifl. Gedancken uber die Thum-Capitulärische Abdrücke* opposuerunt. Superest scriptum quod anno MDCCXXIII. Osnabrugae editum est sub titulo

XIV. *Gravamina Catholicorum des Stiffts Osnabr. wie solche vermittelst Kayserl. Rescripti de dato Laxenburg d. 28. Apr. A. MDCCXXIII. an des Hl. Bischoffs zu Osnabr. Koenigl. Hobeit eingelauffen, samt beantworten*, cujus auctor ex ordine est equestri. Colophonem huic Recensioni imponat scriptum Dn. SONNEMANNI Viennae exhibitum, nisi fallimur A. MDCCXXIII. sub Rubro,

XV. *Allerunterthaenigste Remonstration, Protestation und Bitte &c.*

Pars V.

D E

JURE ET JUDICIIS EPISCO-
PATUS ET URBIS HILDE-
SIENSIS.

§. I.

*Jus Sa-
xoni-
cum a-
boli-
tum.*

Episcopatus Hildesienfis, quum
pars fuerit veteris Saxoniae, & ad
Vicariatum Saxoniae semper perti-
nuerit, in cujus partibus, testan-
te id Aurea Bulla Tit. V. §. 2., Ju-
ra Saxonica obtinebant; dubium
non est, quin ipse quoque Confue-
tudinibus Juris Saxonici usus fit.
Sed quum MDXXIX. Episcopus
Joannes banno Imperii constringe-
retur, & tres quadrantes Episco-
patus Principatibus Brunsvicensi-
bus infererentur; factum est, ut Ju-
ra Saxonica, in his abolita, in E-
piscopatu Hildesienfi quoque abro-
garentur. Eadem etiam in reliqua
por-

portione Episcopatus pedetentim in
desuetudinem abierunt: quemadmo-
dum Electoris Ernesti Reformatio si-
ve Ordinatio Cancellariae A. MDCX.
nullam eorum mentionem facit,
sed solum constituit, ut secundum
Jura Communia scripta, Canoni-
cum & Caesareum, Constitutiones
& Recessus Sacri Imperii, Ordina-
tionem Camerae Imperialis, ac Or-
dinationes Episcoporum, tum quo-
que Observantias & Consuetudines
laudabiles Episcopatus, judicetur.

§. II.

Post restitutionem Episcopa-
tus, factam Electori Ferdinando
MDCXLIII. nihil mutatum fuit ra-
tione aboliti Juris Saxonici; novis-
simeque a Serenissimo Electore Cle-
mente Augusto in Ordinatione Cur-
riae Provincialis A. MDCCXXX. Tit.
I. §. 3. denuo sancitum est, ut lites
obvenientes secundum Jura Com-
munia scripta, Constitutiones &
Re-

*Recepta
Jura
Com-
munia.*

Recessus Sacri Imperii, Ordinationem Camerae Imperialis, Ordinationes Episcoporum & laudabiles mores & Consuetudines Episcopatus dirimantur: ubi rursus praeteritur, quicquid Juris Saxonici non custoditur Observantia.

§. III.

*Etiam
Feudalia.*

In Feudalibus quoque, ut ex attestatione Regiminis Hildesienfis A. MDCCXVII. ad quaesitum Principis de Lichtenstein data, constat, in Episcopatu Hildesienfi in omnibus casibus dubiis unice ad Jus Feudale commune, quod Corpori Juris Civilis adjici solet, & Constitutiones Imperii communes decurritur. Conf. HARPRECHTII *Speculi Suevici Non-usus P. II. Diplom. Lit. M. p. 14.*

§. IV.

Consuetudines.

Supersunt tamen in hoc Episcopatu quaedam adhuc vestigia veteris

ris moris Germanici. Sic Judicia quaedam sub dio habentur: sic in Praepositura inprimis Capitulari servi adhuc supersunt, seu homines proprii, quos *balseigene Leute* appellant. Ad Feudum quoque, ex priscis Saxonum institutis, non admittitur agnatus, etsi ejusdem galeae & clypei, nisi ipse vel majores ejus simultaneam Feudi Investituram impetraverint. Investitura autem a parte Vasallorum non renovatur, nisi deficiente Vasallo seniore; qui etiam nomine omnium solus investitur.

§. V.

Leges Provinciales praecipuae sunt I. Electoris Ernesti Reformatio five Ordinatio Cancellariae, data A. MDCX. sed nunquam impressa: II. Electoris Maximiliani Henrici Ordinatio Politiae data A. MDCLXV. III. Ejusdem Ordinatio Cancellariae, data eodem anno, sed nun-

*Leges
Pro-
vincia-
les.*

nunquam impressa, IV. Episcopi
 Jodoci Edmundi Ordinatio viarum
 publicarum edita A. MDCXCIX.
 & iterum A. MDCCII. V. Electo-
 ris Clementis Augusti Ordinatio
 Curiae Provincialis A. MDCCXXXI.
 Ejusdem Resolutiones ad Gravami-
 na Statuum datae A. MDCCXXXI.
 VII. Ejusdem Ordinationes binae,
 altera ad curam restringendorum
 incendiiorum, altera ad cohibenda
 famulitia pertinens, utraque data
 A. MDCCXXXI. Aerarium Pro-
 vinciale ad Friderici Ulrici, Ducis
 Brunsvigo-Luneburgici, Ordina-
 tionem Aerarii datam A. MDCXIX.
 administratur. Videantur Dn. STRU-
 BE *Observationes Juris & Historiae
 Germanicae, Obs. III. §. 17.*

§. VI.

*Collegia
 Justitiae.*

De origine & indole Collegio-
 rum Justitiae in Episcopatu Hilde-
 siensi agit laudatus Dn. STRUBE in
*Informatione de causis Regiminis & Ju-
 stitiae.*

stitiae. Agam autem primo de Judiciis Ecclesiasticis.

§. VII.

In Ecclesiasticis igitur Catholici ^{Officialatus.} Judicio Officialatus subsunt, sed quod hic in Civilibus jurisdictione concurrente cum Judice Seculari caret. Ad hoc Judicium eae causae pertinent, quae ad jurisdictionem, voce hac in sensu Juris Canonici proprio accepta *, referuntur. Reliquas partes jurisdictionis Ecclesiasticae, & quaedam ex Lege Dioecessana profluentia, exercet Vicarius Generalis. Jura Ordinis a Chor-Episcopo administrantur.

* Senatus quidem civitatis Hildesienfis etiam ante Reformationem Officialatui citationem immediatam civium suorum negavit: sed quum id nunc in causis civium Catholicorum sine ulla Senatus requisitione per vias occultas fiat, Senatus rem ad Cameram Imperii detulit; adhuc tamen inhibitionem impetrare non potuit.

§. VIII.

§. VIII.

Confi-
storium
Aug.
Conf.

Evangelici in hoc Episcopatu jurisdictioni Consistorii Augustanae Confessionis subsunt. Ejus indoles apparet ex Recessu Consistoriali anni MDCLV. Sequitur id Julii, Ducis Brunsvigo-Luneburgici, Ordinationem Ecclesiasticam, quae, quia A. MDCXXIV. in observantia fuit, Instrumento Pacis Westphalicae convenienter retineri debuit. Constituunt id quatuor Evangelici, duo scilicet Ecclesiastici & totidem Politici Consilarii. Cancellarius quoque Catholicus sedem illic & suffragium habet, sed sine Directione. Impugnavit hoc Consistorium Regimen Episcopale scripto, cui titulus, *Vindiciae des boechst verletzten Landes-Furstlichen Respects und Geborsams*, cujus Auctor Cancellarius ZIMMERMAN fuerat, sed cui Status Evangelici Anti-vindicias juris circa Sacra & Consistoria opposuerunt, Auctore Christiano THOMASIO, quibus jun-

jungenda die Reichs-Fama P. VII. c. 8. n. 16. 17. 18. & LUDOVICI *Proc. Consistor. C. III. §. 17. 18.*

§. IX.

Ratione Regiminis & Politiae A. MDCCXXVI. Elector Coloniae, Clemens Augustus singulare Collegium Consilii Intimi constituit, eidemque causas Regiminis commisit. Ordinationem ejus Informationi suae de causis Regiminis & Justitiae inferuit Dn. STRUBE *Sect. II. §. 8. not. e. p. 64. sq.*

*Consi-
lium in-
timum.*

§. X.

Succedit Curia Provincialis, quae jam A. MDXVIII. Hildesiae fuit. Testatur id Ordinatio ejus vetus, quae superest in libro Copiali Urbis Hildesiae. Hodierna vero anno MDCLXIV. demum coepit. Vid. Dn. STRUBE *c. I. p. 12. 29.* Constituunt eam Judex & quatuor ordinarii, totidemque extraordinarii Assessores:

*Curia
Pro-
vincia-
lis.*

seffores: habetque concurrentem jurisdictionem cum Cancellaria in contentiosis, ita ut praeventioni locus sit, per Recess. Provincial. anni MDCLII. art. I.; quam praeventionem & concurrentiam intuitu Camera-
 lium & Fiscalium quoque obtinere ostendit Dn. STRUBE *d. l. p. 140.*

§. XI.

*Cancel-
 laria.*

Cancellariam autem componunt Vice-regens Cancellarius & complures Confiliarii Catholici, quorum numerus non est certus, & praeter quos secundum transactiones cum Serenissima Domo Brun-
 fuico-Luneburgica initas, duo adhuc Confiliarii Curiae Provincialis religionis Evangelicae esse deberent. In Cancellaria autem caussae Feudales quoque pertractantur, ita ut Cancellarius simul munere Praepositi Feudalis fungatur. Curia proinde Provincialis in caussis Feudalibus judicare nequit. Vid. Dn. STRUBE *p.*

152. *seq.* Ad Judicia autem Episcopalia Secularia causae omnes seculares, adeoque eae etiam reales pertinent, quibus Ecclesiae & Monasteria de fundis suis pulsantur, excluso Officialatu, tanquam iudicio Ecclesiastico. *O. C. P. Tit. IX. §. 4.* Dn. STRUBE *c. l. p. 20.* Consistorio autem Evangelico Ordinatio ecclesiastica Brunsvico-Luneburgica cognitionem de ejusmodi actionibus realibus diserte tribuit. Vid. Dn. STRUBE *Observatt. Juris & Hist. Germ. VII. 4.*

§. XII.

Quia Episcopatus Privilegio de non appellando destitutus est, ^{*Summa appellabilis.*} summa appellabilis 400. tantum est Imperialium: unde pleraeque causae majoris momenti ad Imperii summa Dicasteria devolvuntur.

§. XIII.

Superfunt Judicia inferiora Epi- ^{*Judicia inferiora.*} sco-
C c 2

scopatus Hildesienfis. In Praefecturis igitur Epifcopalibus in prima instantia fubditis, qui non funt Schrifftaffii, a Droffardo & Praefecto jus impertitur.

§. XIV.

*Jurisd.
Capit.
Cathedral.*

Capitulo Cathedrali competit jurisdictio Criminalis & Civilis in Praefecturis fuis Marienburg, Steinbruck, & Wiedelah. A fententiis igitur, illic a Juftitiariis Capituli latis primum ad dictum Capitulum, dein ad Cancellariam aut Curiam Provincialem appellatur. Vid. Ord. Cur. Prov. Tit. IX. §. 1. Praepofitus Capitularis fingulare judicium habet, cui civitas nova Hildesia cum novem pagis fubfunt.

§. XV.

Judicia Censitica.

Judicia praeterea fingularia in Epifcopatu funt Judicia Censitica, feu Meyer-Dingica vel villicalia; Forestalia, Holt-Dinge; Ruralia, Land-Ge-

Gerichte. In Judiciis Censiticis, in prima instantia iudices ex ipsis Censitis leguntur. Judiciis vero Censiticis gaudent Capitulum Cathedrale & Praepositura Cathedralis: a quorum sententiis gravatus ad Iudicium Meyerdingicum supremum appellare potest, quod nomine Praepositi Cathedralis, & Cathedralis Capituli Hildesiae in atrio Equitum quotannis habetur. Coram quo Iudicio partes in scriptis experiuntur, ita ut sententiae a Iudicis conficiantur. Apparet autem ex Regestis ejus, a multis inde seculis actiones hic tam Personales quam Reales, ratione bonorum Meyerdingicorum, adeoque & rei vindicationes, & hereditatis petitiones, & familiae erciscundae, & hypothecarias, & pignoratitias actiones exercitas, Concurfus particulares motos, in Possessorio pronuntiatum, & delicta leviora tempore habiti iudicii commissa coërcita fuisse. Ejusmodi Meyerdingae etiam aliis Capitulis, Mona-

steriis, & Nobilibus subsunt. Appellationi ab iis locus nullus.

§. XVI.

*Judicium
Censiticum
Monasterii
S. Michaelis.*

Inter reliqua autem Judicia Censitica nobile Judicium Censiticum Monasterii S. Michaelis, quod plures quam 140. Censitas habet, censum annum praestantes. Praeest huic Judicio Censitico, ut reliquis ejus generis, Praefectus Judicii Censitici, der Meyerdings-Vogt, cui adsunt *Notae*; quo nomine veniunt sic dicti homines Meyerdingici, qui judicio adsistunt. Ab his interdum sententiam rogantur Scabini, quos *Acchts-Leute & Urtheil-Träger* appellant. Cui tamen vis nulla dissentientibus hominibus Meyerdingicis, qui omnes in judicio comparere tenentur, & a Scabinis de facto & jure informantur.

§. XVII.

Häger-Gerichte.

Inveniuntur praeterea in Episcopatu

patu Hildefiensi Judicia, quae vocantur Häger-Gerichte, Judiciis Meyerdingicis affinia. Homines Meyerdingici olim omnes servi erant, & hodie adhuc magnam partem sunt: quotquot autem adhuc homines proprii sunt, ad bona Freydingica non admittuntur.

§. XVIII.

Ejusdem fere qualitatis sunt quaedam Judicia Forestalia. Habentur ea quotannis semel aut bis, coërendis iis, qui quid admiserint in Foresto. Praest ei Grevio Forestalis, qui ad placitum rusticorum portiones in foresto habentium jus dicit. Singulis autem septenniis aut decenniis Judicium Forestale majus panditur, in eoque defectibus majoribus occurritur, ipsaeque, si id res postulat, Ordinationes commutantur. Tale Judicium Forestale civitas Hildefia quoque exercet in silveto australi, cujus Praeses est

*Judicia
Forestalia.*

Consul regens, assessoribus utens Magistris Equitum den Riede-Meistern & Consule civitatis novae, ad arbitrandum adhibitis Deputatis rusticis ex pagis vicinis. Judicium Forestale majus sub dio habetur. Ejusmodi Judicia Forestalia etiam nobiles quidam exercent, ita ut vice eorum, si ipsi iudicio praeesse nolit, Justitiarius iudicio praesit. In causis forestalibus proprie sic dictis appellationi locus non esse dicitur.

* Sunt haec Judicia Forestalia admodum similia iis, de quibus agit Dn. de LUDOLFF *Symph. Vol. II. Consult. 8.* Nomine Principis non exiguam partem jurisdictionis Forestalis Judicia Ruralia exercent.

§. XIX.

Judicia Ruralia.

Judicia Ruralia in Praefecturis Episcopalibus duo Deputati ex Camera cum duobus Canonicis & Praefectis, in Capitularibus contra Deputati Capituli curant. In Praefectura Wintzenburgensi Nobiles praeterea sede & suffragio gaudent, Dn.

Dn. STRUBE *Observatt. Jur. & Hist. German. V. 5.* qui in suis ditionibus hoc Judicium Rurale ipsi exercent. Mulctantur in iis intra annum denunciata delicta leviora, V. Ordin. Polit. Episc. Hildes. 18. & Dn. GOEBEL *de jure & judicio rusticorum c. 8. §. 5. L. IV. p. 214.* Habentur haec judicia fere sub dio.

§. XX.

Maxima pars Nobilitatis Hildesien-
 sis Jurisdictione in pagis suis gaudet. Multi Judicia quoque Criminalia exercent, etsi eorum in literis infeudationis nulla mentio. Vid. Dn. STRUBE *Deduct. in causa Rumpf contra von Steinberg §. 13. p. 51.* Praefecturae jurisdictionem eorum ad 120. pedem extra pagum restringunt, sed sine ratione sufficiente. Vid. IDEM §. 16. 17.

§. XXI.

Agmen claudet Urbs Hildesia: *Consuetudines*
 C c 5 quae

Urbis
Hilde-
siae.

quae, ut antiqua privilegia magnam partem, opitulante Serenissima Gente Guelfica, in cujus Clientela inde ab A. MCCCXXI. est, conservavit; sic multas etiam reliquias veteris Juris retinuit, de quibus pluribus egerunt EICHELIIUS *de communione bonorum inter conjuges*, HOMBORGIUS *in Differentiis Juris Communis & Statutarii Hildesienfis*, & DORRIEN *in Dissertatione de communione bonorum inter conjuges Statutaria civitatis Hildesienfis*. Inter cetera in urbe communio bonorum viget inter conjuges. Conjux superstes, praeteritis etiam liberis superstitibus, usufructu omnium bonorum gaudet, quem Jcti jure meritoque speciem dominii utilis appellant. Durat is, donec conjux superstes ad secunda vota transeat: tum enim, si mas est, dimidiam, si femina, portionem filialem capit. Utraque dein secundo coniugi & liberis ex eo genitis cedit: liberis vero prioris matrimonii singulares dantur tutores, ita

ita tamen, ut, quamdiu minores sunt aut caelibes, parentes usumfructum portionis eorum habeant. Ad successionem liberorum non parentes cum fratribus & sororibus, sed his demum deficientibus vocantur. Vi Decreti, dati d. 28. Maji MDCLXXIX qui publico instrumento constitutam hypothecam habent, die mit einem Raths-Pfandebriefe versehen, immediate post primam classem simpliciter privilegiatorum collocantur, & praeferuntur omnibus aliis creditoribus, jus hypothecae cum personali privilegio conjunctam habentibus. De forma constituendae hypothecae publicae Vid. HOMBORG in *Differentiis Juris Civilis & Hildesienfis Statutarii Tit. III. §. 13. & 19. Bonum immobile* tradi valide nequit nisi per cessionem judiciale, qua novus proprietarius eo a Senatu investitur. Est hoc exemplum investiturae Allodialium, tam notae in jure Germanico. Praestatur

tur & hic species *Laudemii*, quam *Littkauf* appellant. Sponsalia liberorum invalida sine praecedente consensu parentum, etiam matris: quibus deficientibus, nuptiae nullae, nisi consenserit tutor, vel curator. Conductor hic cedit emtori. Venditationes pridie ante licitationes a Senatoribus quibusdam fiunt, ideoque venditationes pridianae (*übernächtlich Verbott*) appellantur. Si quid aedificiis detrimendi imminere videatur, deputati Senatus, postquam in rem praesentem concesserunt, iudicio peritorum causam totam dirimunt e vestigio. Citationes ad omnes causas emittuntur, exceptis iis, quae ad probationes & audiendam sententiam fiunt. Obtinet hic praeterea *Guaranda libelli Saxonica*. Reconventioni tantum locus in Processu successivo, deficiente causae connexitate. Leutationes quoque tam in Iudiciis Episcopi quam civitatis in usu. Uxor, si debita
mariti

mariti solvere nolit, aedibus post funerationem ejus abstinere debet. Ut autem ratio judiciorum Urbis Hildesienfis, eo melius patefcatur, digredior ad formam regiminis.

§. XXII.

Constitutio Regiminis Urbis *De Fo-*
 Hildesiae, five veterem five novam *ma R-*
 civitatem spectes, singularis naturae *gimini.*
 & indolis est: in utraque enim magistratus a civibus omnibus legitur.*
 In utraque porro civitate inde ab anno MDCII., quo motus civium interventu Georgii Wilhelmi, Ducis Cellensis, sopiti, Regimen penes duos Ordines est, Ordinem Senatorum & Ordinem Statuum. Ordine Senatorum duo Consules & decem Senatores continentur. Ordo Statuum ex Magistris & Senioribus aus Meistern und Elterleuten consistit. Illi leguntur a mercatoribus & ** opificibus: hi a reliquis civibus in vicinias distributis. ***

* Leguntur praesentes, non absentes, secundum pluralitatem votorum. Dicitur enim adesse vetus observantia, qua nemo absens eligi possit. Qui electus magistratum suscipere non vult, per quinquennium urbe exesse cogitur.

** Sunt inter hos, qui difficillime reguntur. Quum enim de opificio ab Episcopo infeudentur, ejus se jussu expectare simulant, quoties magistratus aliquid imperat: quum contra, si Episcopus aliquid jubeat, iidem cives se esse ajant, qui nemini quam suo magistratui pareant.

*** Mercatores & opifices in fructiferos & infructiferos dividuntur: quorum illi negotium, aut opificium reapse exercent, hi non exercent.

§. XXII.

*Consistorium
Uris.*

Habet haec Urbs suum quoque Consistorium, de quo tamen lis ei mota in Scripto, cui titulus, *angemastes Consistorium*. Est id separatum a Consistorio A. C. Episcopatus, constituiturque post unionem ab utriusque civitatis Syndico communi ut Directore, Superintendente porro, duobus Pastoribus ex veteri,

teri, & uno ex nova civitate, cum duobus Senioribus Senatoribus veteris, & Seniore Senatore novae civitatis, ut assessoribus, una cum Secretario.

§. XXIV.

Jurisdictio * Civilis & Criminalis ad solum Senatum pertinet: quum intuitu Politiae etiam Ordo Statuum consulatur. Jus aggratiandi quoque penes Senatum est, sed de jurisdictione Criminali in singulis ferre executionibus Senatui controversiam movet Episcopus.

*Juris-
dictio
Civilis.*

* Exercetur ea, tam in veteri quam in nova civitate, ad ductum Ordinationis Judicialis cui ratione Processus multa insunt singularia. Adjecti sunt quidam Recessus communes tuendis juribus civitatis.

§. XXV.

A sententiis Senatus civitatis veteris ad Judicia Episcopalia, in civitate

*Appel-
lationes.*

te contra nova primum ad Praeposituram Capitularem, dein demum ad judicia Episcopi appellatur. Civitas ipsa vi specialis Privilegii forum supremorum Imperii Dicasteriorum solum agnoscit. Causae, propter quas ad judicia Episcopalia appellari potest, summam L. florenorum excedere debent.

§. XXVI.

De Jurisdictione Civitatum minorum.

Etiam minores Civitates Episcopatus Alfelda, Peina, Bockenem & Eltza alta & bassa jurisdictione gaudent: a Decretis earum ad Dicasteria appellatur.

§. XXVII.

*De Scrip-
toribus
ad Jus
Hildefi-
siente
perti-
nenti-
bus.*

Ex scriptis hic ad illustrationem juris Hildefiensis praeter supra adducta, pertinentibus commendabimus *Hermanni ZOLLII Specimen differentiarum juris Civilis communis & Hildefiensis circa instrumenta hypothecarum publicarum Rintelii MDCLXXXII.*

4. *Adami STRUVII dissertationem de jure Colonario* five Coloniae, non perpetuae sed simplicis, quae singularia multa continet de jure Colonario in Episcopatu Hildesienfi & inprimis Ill. Domini Dav. Georg. STRUBE *Commentarium de jure villicorum*, EJUSDEM *observationes juris & Historiae Germanicae* & EJUSDEM *Unterricht von Regierung- und Justiz-Sachen*. Est enim is rerum ad Jus Hildesienfe, tum quoque vicinarum Provinciarum pertinentium ditissimus Promus-Conducus. Specialia quoque de Dioecesi Hildesienfi habet SCHRADERUS *de causis fori Ecclesiastici*, de quo sequenti loco dicetur,



APPENDIX

DE

*Scriptoribus, qui generaliter
Jus Brunsvico-Lunebur-
gicum attigerunt.*

Attigimus supra ad calcem singulorum capitum Scriptores eo pertinentes. Superest, ut eos recenseamus, qui universim profunt. Tales sunt I. ANDREAS KNICHEN, cujus *Opera Hanoviae MDCXIII. in Folio* prodierunt: Continent enim complura Brunsvicensia, ideoque Studiosis Juris in nostris utique regionibus commendari merentur; II. DAVID MEVIUS, cujus *Decisiones Francofurti ad Moenum A. MDCCXXVI. in Fol. editae*: Explicuit enim in iis complures quaestiones Juris Brunsvicensis, inprimis, vero Bremensis;
III.

III. SCHOPPIUS, in *Thesouro feudali*. Continentur enim eo, bene judicante Dn. LEYSERO *ad D. Spec. 325. Med. 7.* trivialia quidem quam plurima, fed etiam quaedam eximia & singularia de his regionibus: auctor ejus apud Hildesienses Consulentis Camerae & Syndici Praepositurae Capitularis munere functus est; IV. Cancellarius SCHVVARTZKOPF, in *Consilio de Ordinatione juris circa sacra*, quod insertum THOMASII *Juristischen Händeln* P. II. p. 304.: Nam origines luculenter docet hodierni status Ecclesiastici in terris Brunsvicenfibus; V. Justus Georgius SCHOTTELIUS *de singularibus antiquis in Germania Juribus & Observatis, Guelferbyt* MDCLXXI. 8.: Continentur quippe hoc libro complura, quibus Jura Brunsvico-Luneburgica illustrantur: inprimis eo pertinent tractationes de jure Hagestolziatus, de jure solidorum, vom Baulebungs-Rechte; cui jure meritoque subjicimus Jo. *Weneri* GERICKEN *Schotelium*

telium illustratum, editum Lipsiae & Guelferbyti, A. MDCCXVIII.; VI. REISKIUS *de feudis Brunsvicensibus*: Qui maximam partem tradit differentias juris feudalis Brunsvicensis a jure communi feudali seu Longobardico; VII. Jo. EISENHART *de jure patrimonii dividui & individui*: Quae tractatio inter eas referenda est, quibus Jus nostrum Georgicum quodammodo illustratur; VIII. Jo. Christ. SCHÜTZ *in tractatu de jure pascendi*; IX. Georg. ENGELBRECHT *in Compendio Jurisprudentiae*, edito Helmstadii A. MDCXCVII. 4.; X. Idem *in Collatione Juris communis & Brunsvico-Luneburgici*, Helmaestadii A. MDCCIII. 4.: Est enim is inter praecipuos eorum, qui Constitutiones & Consuetudines terrarum Brunsvicensium rationibus Juris Civilis contulerunt; XI. Georg. ENGELBRECHT, *filius*, *in dissertatione de Judiciis Metallicis*, edita Helmstadiacae MDCCV. 4. qui Rei nostrae Metallicae aliquid affundit lucis. XII. Jo.

Jo. Wilhelm. ENGELBRECHT in dissertatione de *reunione pertinentiarum*: Qui diversas passim Constitutiones Brunsvico - Luneburgicas interpretatur; XIII. *Christoph. Jo.* ENGELBRECHT in dissertatione de *genuinis decisionum Juris fontibus in terris Brunsvico-Luneburgicis*, edita Helmstadii MDCC-XIX. 4.: Hi fontes enim tam limpide decurrunt, ut utique immatura visa sit mors, quae tam laudabile intercepit institutum, neque enim ultra hanc dissertationem auctoris excrevit tractatio; XIV. *Justus* HAHNIUS in tractatu vom *Erb-Meyer-Rechte*, ex editione *Ant. KAPPEL*, Francofurti & Lipsiae A. MDCXCVII.: Qui ad Jus Colonarium Brunsvicense pauciora quidem confert, quam vulgo creditur: ut tamen multa alia singularia ad Jus nostrum pertinentia laudata complectatur editio; XV. *Phil. Helfr.* KREBS, Hassiacus primum, dein Electoris Brunsvico-Luneburgici Consiliarius Aulicus, post Assessor Camerare Imperialis, de ligno

& lapide. 4.; XVI. *Huldericus ab Ey-*
BEN, in Operibus ab HERTIO editis
Argentorati MDCCVIII. in Folio :
 Adducit enim is saepe Constitutio-
 nes & Consuetudines Brunsvico-
 Luneburgicas, quarum sententiam
 in eo otio didicerat, quo Helm-
 stadii per annos complures Jus pub-
 liche professus erat, antequam As-
 fessoribus Camerare adscriberetur;
 XVII. *Ludolph. Hugo, de Statu regio-*
num Germaniae, qui liber editus A.
MDCCVIII. 8.: Non enim data qui-
 dem opera hoc opus Juris Brunsvi-
 co-Luneburgensis caussa scriptum
 est, saepissime tamen animadvertas,
 auctorem ejus ad statum terrarum
 nostrarum prae aliis respicere,
 quamvis id grauibus, ut videtur, de
 caussis raro admodum prae se ferat;
 XVIII. *Heinr. Anth. GEYSE, im Teut-*
schen Corpore Juris, Hannoverae
MDCCIX. 4.; XIX. *Martinus SCHRA-*
DERUS, in Tractatu de caussis Fori
Ecclesiastici, edito Guelferbyti A. MD-
CCX.: Qui observantiam Ecclesiasti-
 cam

cam harum regionum saepissime docet ; XX. Jo. WERLHOFIUS , in *Speciminibus Juris , quo in foro Germanico* utimur, enucleati : Continent enim etiam Brunsvicensia quaedam, quorum alias nullum exstat vestigium , dolendumque magnopere, hoc institutum a viro erudito non fuisse continuatum ; XXI. Silvest. Frid. WISMANNVS, in *Dissert. de Feudis Brunsvicensibus & Luneb.*, praeside Augustino Leysero habita Helmstadii, A. MDCCXX.: Dissertationem enim ipsam ex penu Respondentis profectam Consultissimus Praeses locupletaverat additionibus bonae frugis plenis ; XXII. Jo. Paul. KRESSIUS, in *Dissert. de Jure Hagestolziatus, edita Helmstadii* A. MDCCXXVII. Jus hoc Edicto Regis dato die 24. Julii anni MDCCXXXII. sublatum esse, supra monitum fuit. IDEM in *Repetitione de Hagestolziatu*. XXIII. Jo. Wilh. GOEBEL de *singularibus quibusdam Praediis Rusticorum, quae sunt in terris Brunsvico - Luneburgicis , Helmstadii* M-

MDCCXXVII. 4.: Qui ad Jus pertinet Georgicum; IDEM de *Jure & Judicio rusticorum*; XXIV. *Esaiae PUFFENDORFII Introductio in processum Criminalem, edita Francofurti MDCCXXXII.* EJUSDEM *Introductio in processum Civilem, edita Francof. & Lipsiae MDCCXXXIII.* 4.: Utrumque opus praestantissimum, ad modum procedendi pertinet in foris nostris usitatum, multaque cura & diligentia per annorum complurium seriem conscriptum, & adeo eximiae certaeque utilitatis est omnibus, qui in his terris vel Judicum vel Advocatorum vices gerere volunt; XXV. *Jo. DENEKE im Dorf- und Land-Recht, III. Theil. Francof. und Leipz. MDCCXXXVI.* 4.: Quod ipsum quoque opus quaedam continet Brunsvicensia.

FINIS.

CONSPECTUS.

Prooemium,	pag. 1.
Pars I. Cap. I. de Jure Brunsvico-Luneburgico in Principatu Calenbergico & Goettingensi,	19.
Partis I. Cap. II. de Jure Brunsvico-Luneburgico in Principatu Cellensi,	38.
Partis I. Cap. III. de Jure Brunsvico-Luneburgico in Principatu Grubenhageni,	56.
Partis I. Cap. IV. de Jure Brunsvico-Luneburgico in Principatu Guelferbytano & Principatu Blanckenburgico,	58.
Pars II. de Jure Brunsvico-Luneburgico in Ducatu Lauenburgico,	86.
Pars III. de Jure Brunsvico-Luneburgico in Ducatu Bremensi & Verdeni,	110.
Pars IV. de Jure & Judiciis Episcopatus Osnabrugensis,	169.
Pars V. de Jure & Judiciis Episcopatus & Urbis Hildesienfis,	394.
Additamentum I. Das Wietzenmühlen-Recht,	pag. 1.
Additamentum II. Eine vollständige Vehmgerichts-Ordnung,	47.



I N D E X.

A.

A chts-leute,	p. 406.
Acta Synodalia Osnabrugensia,	261.
Adulteris quae poena praefinita sit Osnabrugae?	375. 376.
Advocatae Osnabrugensis quae fuerint partes?	250.
Aepinus (Joannes), Theologus Hamburgensis,	138.
Aequivalens Catholicis Osnabrugae pro Consistorio Evangelico dandum,	279.
Alfelda, alta & bassa jurisdictione gaudet,	416.
Alienationes bonorum Episcopatus an consentiente Capitulo ab Episcopo Osnabrugensi fieri possint? 315. immobilium Brunsvigae judicialiter fieri debent; 75. in Praefectura Hagensi praecedenti triplici proclamatione,	153.
Allodium solum apud nos agnoscere filius nequit,	16.
Anschufs Recht,	239.
Appellatio cum Supplicatione elective concurrit in Curia Provinciali Ducatus Bremensis	164.
Appellationes quo devolvantur a Dicasteriis Calenburgeribus? 28. in causis Metallicis, 31. in Principatu Grubenhagenensi, 58. Guelferbytano, 69. Blanckenburgico, 70. Brunsvigae, 73. in terra Hadelica, 107. a Capitulo Hamburgensi, 164. ab Archidiaconis in Episcopatu Osnabrugensi, 278, 381. ab Officialibus, 199. V. <i>Judicium supremum Appellationum.</i>	
Ara veterum Saxonum,	169.
Archidiaconi quibuscum concurrentem jurisdictionem habeant? 193. 381. V. <i>Judicia Archidiaconalia, Potestas Archidiaconalis.</i>	
Arresta quemadmodum tractentur in Ducatu Bremensi?	159.
Articuli militares, 26. Spadelandici	125.
Attestata Statuum Episcopatus Osnabrugensis plene probant,	359.
Ausschufs-Ordnung,	41.

B.

Baggers qui?	205.
Bancaruptoribus valide occurritur apud Luneburgenses,	Pr. 19.
Banckspannung,	237.
Baudisius, (Gottfr. Leonh.)	170.
Beneficium pro Feudo, 14. libellus de beneficiis veteris sed incerti auctoris, ib.	
Biefter-freye 217. eorum jus Osnabrugae abolitum	218.
Blecken, (Jo. Antonius von)	387.
Blecken, (Wilh. Fridericus von)	ibid.
	Bocke-

I N D E X.

Bockenem jurisdictione alta & bassa gaudet,	416.
Botting,	155.
Boxtehudae Ordinatio Ecclesiastica, 138. Statuta, 139. Ordinat natio judicialis, 140. Summa appellabilis ib.	Ordi-
Bremervordae Consuetudines,	152.
Der gross- und kleine <i>Brief</i> apud Brunsvicenses,	74.
Bringligger qui?	205.
Bringlitter qui?	ibid.
Das Brucht-gericht zu Braunschweig, 80. zu Osnabrugge,	371.
Brunnemanni introductio ad Processum inquisitionis,	351.
Brunsvigae Statuta vetera, 72. recentiora, 73. Ordinationes, 72. Quid retinuerit ex pristino jure? 75. 83. Jurisdictio Consu- lum, 76. Criminalis, 77. Senatus, 78. judicium Ecclesia- sticum, 79. inferius, ib. mercatorum, ib. mercantile appellatio- num, 82. Tutelarum, ib. Collegium Commissionis 83. Po- litia & Oeconomia, ib.	
Burgoldensis notatus,	39.
Bursprake quid?	47.

C.

Calendarium Gregorianum,	325.
Cancellaria justitiae Calenbergensis, 27. Guelferbytana, 64. Blanckenburgica, 69. 71. Stadensis, 155, 156. sqq. Osnabru- gensis 383. 385. 386. Hildesienfis,	402.
Canon cerae,	217.
Canonici Gandersheimenses judiciis Guelferbytanis subsunt,	84.
Capella in Ahrensthorst,	291.
Capitulatio perpetua Osnabrugensis, 273. sqq. Controversias ra- tione ejus orituras sibi decidendas vindicat Imperator, 326. E- ditiones ejus prohibitae,	353.
Capitulationes Episcoporum Osnabrugensium quando ortae?	302.
earum praecipua capita,	304 seqq.
Capitulum S. Joannis Osnabrugae qua gaudeat immunitate?	377.
Casus dubii quemadmodum decidi debuerint apud Guelferbytanos?	
62. memorabiles,	147. Pr. 28.
Catastrum censuum,	333.
Cauci,	III, 112.
Cellae Statutum,	44.
Census, inde a bello tricennali in Episcopatu Osnabrugensi residui ab Ern. Aug. I. remissi, 331. de iis initi contractus pro nullis ibi habentur,	334.
Citationes ad omnem causam Hildesiae in usu,	412.
Civitates Episcopatus Osnabrugensis, 368. earum jurisdictio, 378.	
Clammerus, (Balthasar)	45.
	Clamor

I N D E X.

Clamor, comes de Tecklenburg,	175.
Collectae quomodo fieri debeant in Episcopatu Osnabrugensi,	355.
privatae ibidem rusticis interdictae,	365.
Collectio sententiarum Stadenfis,	115.
Collegia iustitiae Hildesienfis,	398.
Collegia Regia Ratzeburgensia, 93. Stadenfis,	155.
Collegia Senatoria in civitatibus Silvae Hercyniae,	31.
Colloquium Curiale Ministerialium servorum in Episcopatu Osnabrugensi,	212.
Coloni majores qui? 207. Eorum potestas,	213.
Colonus ad vota secunda transiens in Episcopatu Osnabrugensi recedere potest a numero annorum ad quos ei boni concessa,	348.
Comes de Tecklenburg iudicium Vehmicum Osnabrugae armatus ingreditur,	251.
Comitatus Diepholtinus quo jure utatur?	35.
Comitatus Hohensteinensis quam Ordinationem Ecclesiasticam sequatur?	23.
Comitatus Hojensis quo jure utatur in Ecclesiasticis? 32. in secularibus?	36.
Comitatus Spiegelberg, quam Ordinationem Ecclesiasticam sequatur?	22.
Comites de Tecklenburg quare amiserint Advocatiam Osnabrugensem?	252.
Commissarii tutelarum & hereditatum in Urbe Osnabruga,	371.
Communio bonorum Wildeshusae, 35. Stadae & Boxtehudae, 136. Verdae, 143. in terra Wurfatorum, 146. in terra Veteri, 150. in praefectura Neuhusana, 153. in Episcopatu Osnabrugensi, 297. 367. 374. 378. Hildesiae,	410.
Concursus creditorum in Ducatu Bremensi,	162.
Conductio emtioni praevalet Osnabrugae,	375.
Conerding, (Henricus Dietericus)	Pr. 12.
Confessio auricularis A. MDCXXIV. in Episcopatu Osnabrugensi fere abolita,	276.
Conjuges V. Successio.	
Consensum vasalli in Episcopatu Osnabrugensi sex pro centum redimunt,	243.
Consilium intimum Hildesienfe,	401.
Consistorium Hannoveranum, 28. 36. 39. 58. Guelferbytanum, 61. Blanckenburgicum, 69. Ratzeburgense, 96. 97. Hadericum, 103. Stadenfe, 155. 167. Osnabrugense, 278. 371. 382. Hildesienfe Augustanae Confessionis, 400. Hildesiae Urbis,	414.
Constitutio Cellensis de decimis,	41.
	Con-

I N D E X.

Constitutiones Calenbergenses de Politia,	24.	de Aerario Provinciali,	25.	de juribus villicorum,	ib.										
Consuetudines Ducatus Lauenburgici,	89.	in Ducatu Bremensi olim notabiles,	115.	Urbis Osnabrugae,	476.	Hildesiae,	410.								
Consules Brunsvicenses,	vide Jurisdictio.														
Contributions-Sachen,							42.								
Corpus Constitutionum Hannoveranum,	24.	Guelferbytanum,					63.								
Corpus Julium ubi obtineat?	21.	32.	36.	57.	a quo & quando editum?	21.	Summa ejus,	22.							
Corpus Wilhelminum,							32, 39.								
Curia provincialis Calenbergensis,	28.	Guelferbytana,	65.	67.	68.	Blanckenburgica,	69.	Ratzeburgica,	95.	98.	Ducatus Bremensis & Verdenfis,	154.	155.	164.	
D.															
Damnum navi ab alia navi datum quemadmodum farciatur in ditionibus Bremensibus,														132.	
Dassel, (Hartwicus a)														49. Pr. 12.	
Deneke, (Joannes)														424.	
Diepholtz,	v. Comitatus.														
Dieffen,	v. Colonus.														
Das Ding, quid?	46.	das echte ding, quid apud Luneburgen-													74.
ses?	ib. apud Brunsvicenses,												74.		
Diploma Osnabrugense de Scholis Graecis & Latinis,														170.	
Dispensationes in matrimonialibus quemadmodum fiant in Ducatu Bremensi?	118.	in Episcopatu Osnabrugensi,	295.	Luneburgi,										Pr. 22.	
Districtus Thedinghusanus juribus singularibus gaudet,														34.	
Divisio marcarum quoad effectum lignandi & cespitandi in Episcopatu Osnabrugensi,														362.	
Dominium quemadmodum transferatur Luneburgi?														Pr. 15.	
Domus in concursu creditorum Luneburgi creditoribus omnibus offerri debet,														Pr. 17.	
Domus lapideas feudo olim offerre cogeantur nobiles in Episcopatu Osnabrugensi,														248.	
Donationes inter conjuges Luneburgi validae,														Pr. 23.	
Donatus Luneburgensis,														Pr. 6.	
Dorrien,														410.	
Dotis ex illatione versio in feudum non praesumitur,	17.	incrementum ejus in Ducatu Bremensi uxori Equestri competit, quod dimidium ejus efficit,	131.	Eam liberis & sororibus apud Osnabrugenses constituere nequeunt homines proprii, sine consensu domini proprietarii,	327.	Ejus privilegio ibidem renuntiare tenentur uxores Advocatorum Paroecialium,								341.	
														11 3	Du.

I N D E X.

Ductus naturae,	360.
E.	
Eccardus, (Jo. Ge.)	170. 391.
Das Echte Ding, vide <i>das Ding</i> .	
Eddages-Artickel, quid?	47.
Eichelius,	410.
Eisenhart, (Joannes)	420.
Eltza, civitas minor Episcopatus Hildesienſis alta & baſſa juris-	
dictione gaudet,	416.
Emtio bonorum ſub haſta interdicta Praeſectis in Episcopatu	
Oſnabrugenſi,	346.
Engelbrecht, (Chriſtophores Joannes)	421. Pr. 12.
Engelbrecht, (Georgius) 420. filius ib.	
Engelbrecht, (Jo. Wilhelmus)	421.
Episcopi Oſnabrugenſes olim mediati, 201. nec jurisdictio eorum	
Superioritas fuit territorialis, 202. donec in hanc commutaretur, ib. ſeqq.	
Equi venditio v. <i>venditio</i> .	
Erbexae,	144.
Evangelici an ad dignitatem Archidiaconatus admittendi apud Os-	
nabrugenſes?	186.
Eviſtioni quo tempore praefcribatur Luneburgi?	Pr. 15.
Exſecutio in debitis liquidis in terra HadelERICA a quibus iudicibus	
fiat? 108. in Ducatu Bremeni ex instrumento liquido etiam	
ſine recognitione decernitur, 157. in Episcopatu Oſnabrugenſi	
ratione uſurarum niſi pro uno anno fieri non ſolet, 332. nec	
ratione ſortis ſine Relatione,	333.
Exſpectantia non excedens primam Generationem,	17.
Eyben, (Huldericus ab)	422.
F.	
Femina ſine Curatore intervenire nequit in Ducatu Luneburgico,	
89. quod & Stadae ſervatur,	136.
Feuda Oblata in Episcopatu Oſnabrugenſi fere nulla,	248.
Feudorum apud nos origo, 13. In Ducatu Lauenburgico viduae &	
filiae in iis manent, donec iſtis proviſum fuerit, 89. In Epi-	
ſcopatu Hildesienſi ad ea non admittitur agnatus, niſi ſimultanee	
inveſtitus fuerit,	397.
Fiſcalia ad iurisdictionem Cancellariae pertinent in Ducatu Bre-	
meni,	161.
Formula Concordiae,	40.
Formula inveſtiturae Feudalis apud Oſnabrugenſes,	245.
Formula, jure Homagii,	247.
Forum Caſſandae,	157.
Frei-	

I N D E X.

Freigravii Osnabrugenses a quo constituti?	256.	eorum disparitas,	257.
Freiscabini iudicii Vehmici furem singuli sua sola auctoritate suspendunt,			230.
Frölichii tractatus ad Nemefin Carolinam,			351.
G.			
Gandersheim, civitas iudiciis Guelferbytanis subest,			84.
Gayse, (Henr. Ant.)			422.
Gerada unde dicatur? Pr. 34. in Ducatu Lauenburgico non est in usu 89. Locum contra tuetur in Jure Equestri Bremensi,			128.
ut & inter ignobiles in Ducatu Bremensi, 131. in Urbe Verda tamen aliquando a magistratu capitur, ib. in Episcopatu Osnabrugensi abolita est, 344. Quid ejus nomine veniat Luneburgi? Pr. 5. ubi non computatur in legitimam, Pr. 24. & differt a Gerada Juris Saxonici Pr. 34. Quare abolita Helmitadii? ib.			
Gericken, (Jo. Wernerus)			419.
Gildehausen, (Christianus)			389.
Goebel, (Jo. Wilh.)			423.
Goettinga quibus juribus Ecclesiasticis utatur? 21. Ordinatio ejus Ecclesiastica,			22.
Gogravii Superioris Osnabrugensis praerogativa,			383.
Gograviorum hodiernorum apud Osnabrugenses officium,			383.
Gojudicia a quo Imperatore Episcopo Osnabrugensi confirmata fuerint? 220. In quibus causis locum habuerint?			221.
Goudingum Provinciale in Episcopatu Osnabrugensi, 221. Quomodo res in eo facta sit judicata? 225. quo inde appellatum? 226. Quae causae eo pertinuerint? ib. Quibus id solennibus exercitum? 231. Ejus sententiae hodie vi fere omni carent,			383.
Grevii forestalis cognitio apud Osnabrugenses,			231.
Guaranda Saxonica apud Hildesienfes in usu,			412.
H.			
Hackmannus (Jodocus)			125. 167.
Hadeleriologia Historica,			98.
Hägergerichte,			406.
Hagenrecht,			239.
Hagenstolzius quis?			51.
Hahnus, (Henricus)			84.
Hahnus, (Justus)			421.
Halseigene Leute,			397.
Hamela quibus juribus Ecclesiasticis utatur?			21.
Hannovera quibus juribus Ecclesiasticis utatur?			ibid.
Heerdus,			393.
Heergewetta locum tuetur in Jure Equestri Bremensi, 128. etiam inter			

I N D E X.

- inter ignobiles in Ducatu Bremensi & Verdensi, 131. apud Osnabrugenses abolita, 344. Luneburgi non computatur in Legitimam, Pr. 24. differt ibidem ab Heergewetta Juris Saxonicæ, Pr. 33.
- Heeser (Joannes) Pr. 31.
- Helmstadii Statuta, 84.
- Hemdschilling, 133.
- Henricostadii Statuta, 72.
- C. Henseler, 170.
- Hildesiae consuetudines, 409. forma regiminis, 413. Consistorium 414. Jurisdictio Civilis & Criminalis, 415. Appellationes a Senatu ejus quo devolvantur? 415. Summa appellabilis, 416.
- Hodeschilling, 217.
- Hohensteinensis Comitatus, Vide Comitatus.
- Hojensis Comitatus, Vide Comitatus.
- Homines proprii in Comitatu Diepholtino, 35. unde in Westphalia? 203. eorum ibi conditio, 204. eos aër liberos facit Luneburgi, Pr. 3.
- Horneburgi Consuetudines, 152.
- Hugo, (Ludolfus) 422.
- Hufanus, (Henricus) 45. Pr. 9.
- Hypotheca specialis quando Generali praeferatur in concursu creditorum in Ducatu Bremensi & Verdensi? 133. an ab Episcopo Osnabrugensi consentiente Capitulo Cathedrali constitui possit? 315. Ei apud Osnabrugenses subjici nequeunt fundi Proprietarii sine consensu domini, 327. instrumento coram Senatu confecto constituta quo Privilegio utatur in urbe Hildesia? 411.
- Publica quemadmodum fiat Luneburgi? Pr. 17.
- Iburgi, vici Episcopatus Osnabrugensis Praerogativa, 380.
- Immobilia Hildesiae non nisi judicialiter valide ceduntur, 411.
- Eorum nomine quid veniat in Statuto Luneburgensi? Pr. 14.
- Instructio Criminalis Hannoverana, 26.
- Instrumenti judicialis solennitas quae in Episcopatu Osnabrugensi? 355.
- Investitura in Episcopatu Hildesienfi non renovatur nisi deficiente Vasallo Seniore, 397. Simultanea apud nos Observantiae notoriae est, 15.
- Judaei ab Urbe Osnabruga excluduntur, 376.
- Judex caussarum Civilium Osnabrugae, 370.
- Judicia Archidiaconalia ubi exercentur? 191. Quando & a quibus habeantur? ibi. Quomodo instituantur? 192. Quis iis praesideat? 193. Vide Jurisdictio Archidiaconalis. Ju-

I N D E X.

Judicia Censuica Episcopatus Hildesienfis,	404.	Monasterii S. Michaelis,	406.
Judicia Colonaria in Episcopatu Osnabrugensi hodie fere interierunt	213.		382.
Judicia Equeſtria Bremenfia,			128.
Judicia Forestalia quotuplicia in Episcopatu Osnabrugensi?	233.		
Quare hodie tam raro habeantur?	235.	Eorum ſtatus hodiernus,	241.
In Episcopatu Hildesienſi,	407.	In Civitate Hildesia,	ib.
Judicia inferiora Episcopatus Hildesienſis,			401.
Judicia libera Osnabrugenfia,			255.
Judicia Nobilium in Episcopatu Hildesienſi,			409.
Judicia Ruralia in Episcopatu Hildesienſi,			408.
Judicia ſub Dio,	397.	408.	409.
Judicia Vehmica quando abolita?			259.
Judicium mercatorum Brunſvicenſe,			81.
Judicium mercantile appellationum Brunſvicenſe,			82.
Judicium Partium Osnabrugenſe,			227.
Judicium Provinciale Hadelericum,	103.	104.	Quaternarium, ib.
Superius Civitatenſe,	103.	105.	Superius Civitatenſe Appellationum, ib.
Superius Extraordinarium,			103.
Judicium Supremum Appellationum Cellenſe,	51.	Cauſſae, quae eo pertineant?	ib.
Jura Statuum in Ducatu Bremeniſi,			126.
Juriſdictio Archidiaconalis in Episcopatu Osnabrugeniſi,	173.	Ecclēſiaſtica ea ſolum eſt,	175.
Et proinde neque ad Delicta, neque ad cauſſas civiles pertinens,	176.	Perſonae ei exemptae,	174.
Cauſſae exemptae,	175.	distributio ejusdem,	187.
Juriſdictio Capituli Cathedralis Hildesienſis.			404.
Juriſdictio Conſulum Brunſvicenſium,			76.
Juriſdictio Criminalis metallariorum in ſilva Hercynia,	13.	A quibus exerceatur in terra Hadelerica,	109.
In Ducatu Bremeniſi & Verdenſi,	161.	In Episcopatu Osnabrugeniſi,	228.
	229.	372.	385.
Juriſdictio Episcopalis Osnabrugeniſis quibus gradibus creverit & decreverit,	172.	Quae hodie ſit ejus conditio?	381.
Juriſdictio Forestalis, quomodo hodie adminiſtretur in Episcopatu Osnabrugeniſi?			384.
Juriſdictio Feudalis ubi hodie exerceatur in Episcopatu Osnabrugeniſi,	385.	Adde p.	242. ſqq.
Jus aggerum vetuſtiſſimum Ducatus Bremeniſis,			125.
Jus Anchoragii,			121.
	(5		Jus

I N D E X.

- Jus Canonicum an adhuc apud nos in usu? 10. Quando receptum? 7. Nominatim in Principatu Calenbergico, 20. Cellensi, 30. Grubenhagenensi, 56. Guelferbytano, 59. Reliquiae ejusdem manifestae, 12. Quibus in causis obtineat in Ducatu Lauenburgico, 88. Episcopatu Osnabrugensi, 302. Episcopatu Hildesienfi, 395.
- Jus citandi privatum Wurfatorum, 145. Jus Coadministrationis apud Osnabrugenses, 308.
- Jus Civile quando receptum? 7. Sigillatim in Principatu Calenbergico, 20. Cellensi, 39. Grubenhagenensi, 56. Guelferbytano, 58. Quibus in casibus obtineat in Ducatu Lauenburgico? 88. Episcopatu Osnabrugensi, 302. & Hildesienfi, 395.
- Jus Congruum in ditionibus Bremensibus & Verdensibus obtinet in decimis, 131. Stadae vicinus ad dextram exercet prae vicino ad sinistram, 136. in terra Wurfatorum, 147. in terra Kedingensium, 149. in terra veteri, 150. In Praefectura Himmelpforten & tractu Oldendorp, 153. in Episcopatu Osnabrugensi, 339. Vide *Jus Retractus*.
- Jus Detractus non exercetur in bona Nobilium Bremensium Emigrantium, 128. notabiliter exercetur in vico Bremervorda, 152.
- Jus Eligendi Episcopum Osnabrugensem, 306.
- Jus Feudale Commune obtinet in Episcopatu Osnabrugensi, 243. 250. & Hildesienfi, 395.
- Jus Feudale Saxonico Longobardico apud nos cessit, 14. Quibus in casibus obtineat in Ducatu Lauenburgico? 88. Solum obtinet in Ducatu Bremensi & Verdensi, 123.
- Jus in bona naufragorum abrogatum in Ducatu Lauenburgico, 92.
- Jus militare Cellense, 41.
- Jus Mulctandi Archidiaconis negatum in Episcopatu Osnabrugensi, 382.
- Jus Optionis Osnabrugae filio fratrique nato minori competit, 378. Idem in reliquis civitatibus & vicis praecipuis ejusdem Episcopatus obtinet, 378.
- Jus Protimileos ex capite societatis obtinet Luneburgi, Pr. 16.
- Jus Recursus ad Caesarem an detur iis, qui ad Principem appellaverint in Episcopatu Osnabrugensi? 312.
- Jus Repraesentationis quando fratrum & sororum liberis tributum in Ducatu Lauenburgico? 90.
- Jus Retractus in terra Wurfatorum, 147. in terra Kedingensium, 149. in terra veteri, 150, in vico Lehe, 152. in Praefectura Ha-

I N D E X.

Hagenfi, 153. in Urbe Osnabruga, 375. in reliquis civitatibus minoribus & vicis Episcopatus Osnabrugenfis, 378. Luneburgi, Pr. 15. V. <i>Jus Congrui</i> .	
Jus Saxonicum jus nostrum patrium, 5. Merito postpositum Juri Civili, 8. Quando abolitum in Principatu Calenbergico? 20. Cellenfi, 38. Grubenhagenfi, 56. Guelferbytano, 59. Brunsvigae, 75. Quatenus obtineat in Ducatu Lauenburgico? 86. In Episcopatu Osnabrugenfi, 302. & Hildesienfi, 395. In ipsa Saxonia aestimatur observantia, 88.	
Jus Spathae,	125.
Jus Venandi quomodo probari debuerit in Episcopatu Osnabrugenfi?	313.

K.

Kappel, (Antonius)	421.
Kirchspiel-Gerichte,	100.
Knichen, (Andreas)	418.
Köther qui?	205.
Kochius (Paulus)	143.
Krebs (Phil. Helfr.)	421.
Kressius (Jo. Paul)	392. 423.
Krüger (Jo. Fr.)	Pr. 12.

L.

Laesio enormis Evangelicorum in Episcopatu Osnabrugenfi in divisione Ecclesiarum, 288. reddituum pastoralium,	289.
v. Laffert Casus Criminales,	109.
Lapis sacrificialis Saxonum Osnabrugae,	169.
Laudemium quando post duos casus feudales non nisi semel praestetur? lis ea de re Curiae Feudalis & Statuum Provincialium in Principatu Guelferbytano,	18.
Lauenburgi, Urbis Statutum & Ordinatio Politiae, 92. alta & bassa, qua gaudet jurisdictione,	97.
Legata nisi praescitu Senatus relicta Luneburgi invalida sunt,	Pr. 5.
Legitimus non admittitur in successione ad Feudum, nec nova Feuda nobilia acquirere potest,	16.
Lehe, vicus, ejus consuetudines,	152.
Leuteratio in Ducatu Lauenburgico adhuc in usu, 89. perinde ac in terra Hadelica 106. Eadem in inferioribus instantiis in Ducatu Bremensi interdicta, 166. in judiciis ruralibus ibidem tamen, perinde ac Verdae adhuc in usu, ib. neque minus in judiciis Episcopatus & Urbis Hildesienfis obtinet,	412.
	Li-

I N D E X

- Liberi sine consensu parentum nuptias contrahentes an dimidiam
 Legitimae Luneburgi amittant? Pr. 21. seq.
 Linthea coëmi in Episcopatu Osnabrugensi non debent, nisi ab iis,
 qui ibi domicilium habent, 341. nec mitti non signata extra
 Episcopatum, 342.
 Littkauf, species Laudemii, 412.
 Luneburgum, ejus Statutum, 44. Jus subsidiarium Saxonicum,
 ib. Ordinatio Judiciorum superiorum, 45. aliae ejusdem san-
 ctiones ib. Adde Praefationem.
 M.
 Mahlmanni qui? 215. Unde dicti? 216.
 Mandata quam diversimode decernantur in Ducatu Bremensi &
 Verdensi? 158.
 Mara, (Antonius a) 365.
 Marcam argenti qui tollere potest, ei bona mobilia Luneburgi
 alienare integrum, Pr. 4.
 Maritagium in ditionibus Bremensibus 133. 216. Abbatisssae in
 Herse, 216.
 Maritus in ditionibus Bremensibus & Verdensibus non potest
 transire ad secunda vota, nisi liberis prioris matrimonii satis-
 fecerit, 132.
 Mas XVIII. annis major legitimam personam standi in judicio
 habet Stadae, 136. annorum XVI. in terra veteri, 151.
 Meieri apud Osnabrugenses bona jure fere hereditario tenent, 207.
 Meiero in Dieffen testamenta & contractus insinuari possunt, 214,
 383.
 Meierus Schliedehufanus villam suam tricesimo quovis anno ab E-
 piscopo reluere tenetur, 207. Vide Colonus major.
 Meretricia vita quomodo accepta sit in Statuto Luneburgensi? 25.
 Mevius (David) 129. 154. 159. 418. Pr. 13.
 Ministeriales quotuplices vulgo? 205. Quotuplices apud Osna-
 brugenses? 206. eorum protectiones, 219.
 Minorennitas quomodo definiatur Statuto Luneburgensi? Pr. 14.
 Missa A. MDCXXIV. in Episcopatu Osnabrugensi fere abolita,
 276.
 Moella civitas quo jure utatur? 93. qua jurisdictione? 97.
 Moelle, vici Episcopatus Osnabrugensis Praerogativa, 380.
 Mortuarium Abbatisssae in Herse, 216.
 Mulctae ad compotandum, 9.
 Mulctae in Episcopatu Osnabrugensi a Praefectis statim in judicio
 determinari debent, 345. ibidem eas solvendi terminus e sug-
 gestu indicandus. ib.
 Mundmanni qui? 217.
 Mund-

I N D E X.

Mundscat,	217.
Mynfingerus,	59.
N.	
Naufragi, V. Jus in Bona Naufragorum.	
Navis, V. Damnum.	
Nobiles Lauenburgici alta & bassa jurisdictione gaudent, 97. Summa eorum appellabilis, ib.	
Nobilitas quemadmodum probetur apud Osnabrugenses,	329.
Nominibus propriis non utuntur Diepholtini,	35.
Northeimium quibus juribus Ecclesiasticis utatur?	21.
Notae, qui?	406.
Notarii in Episcopatu Osnabrugensi debent esse immatriculati, 328. Cur aliud in Urbe Osnabruga fervetur? ib, Quid observare debeant Luneburgi vocati ad moribundum? Pr. 24.	
Nuptiae sine parentum vel curatorum consensu contractae Luneburgi nullae sunt,	Pr. 21.
O.	
Obstagium a quo iudice impetretur in terra HadelERICA?	108.
Officialatus Hildesienfis,	399.
Officiales Osnabrugenses quando orti? 194. Eorum potestas, 198. Jurisdictio eorum civilis, 310. Causae, in quibus iis cognitio interdicta, 350. Quibuscum concurrentem habeant jurisdictionem, 381. 383. Ad quos ab iis detur recursus? 381.	
Appellatio,	286.
Ohrtlandum,	239.
Opiniones Doctorum auctoritate apud nos destituuntur,	37.
Oppignorationes Brunsvigae ad effectum Prioritatis judicialiter factae esse debent,	75.
Ordinatio aggerum Cellensis, 49. Bremensis 124. 125. 168.	
Ordinatio Cancellariae Calenbergica, 23. Cellensis, 43. Guelferbytana, 64. Interimistica Osnabrugensis, 347. 349. Hildesienfis,	397.
Ordinatio Criminalis Bremensis Archiepiscopi Joannis Friderici, 115. Interimistica Osnabrugensis,	351.
Ordinatio Curiae Provincialis Calenbergica, 23. Guelferbytana 65. 66. Lauenburgica 91. Ratzeburgensis, 95. Bremensis, 154. Hildesienfis,	398.
Ordinatio Delectus Cellensis,	41.
Ordinatio Ecclesiastica Calenbergensis, 21. Cellensis, 39. Grubenhagenensis, 57. Guelferbytana, 60. Lauenburgica, 90. Bremensis, 114. 115. 117. Verdensis,	283.
Ordinatio judicii Appellationum supremi,	23.
Ordinatio judiciorum inferiorum Cellensis, 49. Guelferbytana. 69	
	Or

I N D E X.

Ordinatio Juris Proprietarii Osnabrugensis,	362.
Ordinatio Justitiae Militaris,	26.
Ordinatio Justitiae Praecursoria,	23.
Ordinatio Metallica,	26.
Ordinatio matrimonialis Urbis Osnabrugae,	375.
Ordinatio Politiae Cellensis, 40. 57. Guelferbytana nunquam edita, 61. renovata Bremensis, 117. Urbis Luneburgi, 46. Pr. 7. 10. Urbis Osnabrugae, 376. Hildesienfis,	397.
Ordinatio Postarum Cellensis,	50.
Ordinatio Processus judicialis an in Episcopatu Osnabrugensi ad deliberationem solius Capituli Cathedralis pertineat? 320. Interimistica, 325. 338. Ernesti Augusti I.	ib.
Ordinatio Retraetus Provincialis,	340.
Ordinatio terminorum dilationis in Cancellaria & Officialatu Osnabrugensi,	365.
Ordinationes Vehmicae cur adeo discrepent?	258.
Ordinatio viarum Brunsvico-Luneburgica & Osnabrugensis,	348.
Ordinationes justitiae in Principatu Calenbergico, 23. in Principatu Guelferbytano,	61, 63.
Ordinationes Osnabrugenses variae,	326. seqq.
Ordinationes Provinciales Hildesienfes,	397.
Osterstadium, vicus, ejus Statutum,	152.
Ottendorffium, ejus Statutum, 99. judicia,	100, 101.
P.	
Paroemia längst Leib längst Guth in Praefectura Hojana in usu, 35. ut & in Comitatu Diepholtino,	36.
Parochi praeesse vetantur in Ducatu Lauenburgico confectioni patetorum dotalium, 91. perinde ac testamentorum,	92.
Das Pattgericht,	227.
Peina, Civitas minor Episcopatus Hildesienfis alta & bassa jurisdictione gaudet,	416.
Pensiones locationum residuae inde a bello tricennali in Episcopatu Osnabrugensi ab Ernesto Augusto I. remissae,	331.
Pertinentiae Feudorum in Episcopatu Osnabrugensi non exprimuntur, 243. Quod damno fuit huic Episcopatui, ib.	
Pignorationes in Dioecesi Oldendorf a juratis fiunt etiam irrequisitis dominis directis,	154.
Politia Metallica,	30.
Posseffio quemadmodum transferatur Luneburgi,	Pr. 15.
Possefforium Summariissimum quemadmodum exerceatur in Ducatu Bremensi,	159.
Postumi Luneburgi in Heergewetta pro jam natis habentur,	Pr. 33.
	Po-

I N D E X.

Potestas Archidiaconalis Osnabrugensis sub Cardinali Friderico Wilhelmo, 180. Sub Ernesto Augusto I. & Carolo, ib. Sub Ernesto Augusto II. 181. mere Ecclesiastica est, 285. & anno simul Critico circumsepta,	358.
Praefectura Metallica Calenbergensis, 29. Forestalis Metallica, 30.	
<i>Praescitu</i> cur positum sit in Capitulatione Osnabrugensi pro <i>Consensu</i>,	275.
Praescriptio mobilium quomodo fiat Luneburgi? Pr. 18.	Pr. 18.
Privilegia Ducatus Bremensis & Verdenensis quando a Regibus nostris confirmata?	144.
Privilegium Camerae Hannoveranae ratione aggerum Vischhavenensium. 121. Rudolphi II. Capitulo Osnabrugensi datum 177. Luneburgensium de non evocando, Pr. 6. Eorundem de non arrestando,	Pr. 8.
Procuratores quo loco collocentur in Concursu creditorum in Episcopatu Osnabrugensi?	366.
Producta judicialia intra triduum redimenda in Episcopatu Osnabrugensi,	354.
Prolocutores in Goudingius Provincialibus, 223, ab ipsis Regibus adhibiti, 224. Formulae eorundem,	223.
Protocolum venationis quatenus probet apud Osnabrugenses?	314.
Publicationes in coemeteriis Archidiaconis interdictae,	361.
Puchenius (Antonius)	90.
Puerperae a solis feminis elatae,	229.
Puffendorf, (Esaias)	424.
Q.	
Quackenbrugae, Oppidi Episcopatus Osnabrugensis singularia quaedam,	380.
Quaestiones forestales,	237.
R.	
Rathsphandbriefe zu Hildesheim.	411.
Ratzeburgi ordinatio Politiae, 92. jurisdictio ejus,	97.
Recessus Provincialis de Aerario Militari apud Cellenses, 41. de jure Nobilium, 42. de Collectis, 43. de Villicis,	44.
Recessus Provincialis Reginae Christinae cum Statibus Ducatus Bremensis initus,	114, 119.
Recessus cum Statibus Provincialibus initi in Principatu Calenbergico,	24.
Reconventioni quem admodum locus sit Hildesiae?	412.
Rekursus quo detur in Episcopatu Osnabrugensi?	386.
Reformatio Politica Friderici III. quemadmodum a Luneburgensibus recepta?	Pr. 9.
Regimen Regium Ratzeburgense, 93. seqq. Stadense, 155. 156.	Reht

Rehtmeyerus, (Phil. Julius)	85.
Reimers, (Tobias)	Pr. 11.
Reinkingius (Theodorus)	165.
Reiskius,	420.
Remedium nullitatis quomodo interponendum & justificandum in Episcopatu Osnabrugensi?	354.
Revisio in inferioribus instantiis interdicta in Ducatu Bremensi, 166. contra obtinet Stadae & Boxteludae,	166.
Romanus, (Paulus Franciscus)	148.
Rothenburgi Weichbildum,	152.
S.	
Sadelhöferi,	229, 230.
Sala,	223.
Salis si quis plus vendiderit Luneburgi, quam ad eum pertineat, capitis reus est,	Pr. 16.
Schatzfachen,	42.
Schildius, (Joannes)	112.
Schnarmacher,	109.
Schnegas, (Elias)	365.
Schoppius,	419.
Schottelius, (Justus Ge.)	419.
Schraderus, (Martinus)	417. 422.
Schultzen Güther,	249.
Schultzius in Marzach, (Hieronymus)	91.
Schultzius (Jo. Christ.)	420.
Schwartzkopf, (Joannes)	419.
Scripta Eristica cum Ordinis Equestris Osnabrugensis, tum Urbis cum Capitulo Cathedrali,	389.
Sculreti, V. Meyeri & Coloni majores.	
Semmelbecker, (Lutke)	Pr. 8.
Senatus Principis Guelferbytanus, 64. 67. 68. Provincialis Epi- scopatus Osnabrugensis,	386.
Senatus Urbis Osnabrugensis qua gaudeat jurisdictione, 368.	373.
Tributa indicit & Accisam exercet,	373.
Separatio creditorum patris & filii in ditionibus Bremensibus & Verdensibus locum habet,	133.
Sonnemannus,	272. 390.
Spiegelberg, V. Comitatus.	
Sponsalia clandestina vim nullam habent Osnabrugae	375. &
Hildesiae,	412.
Stada, Recessus singularis a Regina Christina ei datus,	134.
Ordinatio ejus Ecclesiastica, 135. Ordinatio judicialis, ib. Or- dinatio judicii inferioris, 136. Jus de non appellando,	137.
	Sta-

I N D E X.

Statuta Coloniensia ab Osnabrugensibus recepta, 265. sqq. Cur tam sero edita ?	263
Statuta Luneburgensia 45. inscio Senatu edita, Pr. 15. vitiose impressa, Pr. 25, 34. 35, Osnabrugensia. 369. Ottendorfiensia, 99. Stadenia	135.
Statuta Synodalia quare olim Osnaburgae nulla ?	260.
Steinberge (Henricus de) Eques jurisperitus,	Pr. 29.
Steuernagel, (Nicol. Gethofr.)	Pr. 13.
Stotterogge, (Nicolaus de)	Pr. 8
Strube, (David Georgius)	417
Struvius, (Adamus)	417
Successio conjugum Osnabrugae quae? 374. in reliquis civitatibus & vicis Episcopatus Osnabrugensis qualis? 378. Hildefiae quae ?	411
Successio liberorum, fratribus demum deficientibus Hildefiae parentibus defertur.	411.
Successio mutua conjugum Brunsvigae, 76. Luneburgi,	Pr. 22
Summa appellabilis regiminis Ratzeburgensis, 95. Episcopatus Hildefiensis,	403.
Supplicatio cum Appellatione elective concurrit in Curia Provinciali Ducatus Bremensis, 166. in inferioribus instantiis ibi interdicta,	ib.
Supplicationes ad Principem in Episcop. Osnabrug. interdictae, 351. Synodi Osnabrugenses,	269. 292. 294.
T.	
Tabaci fumatio interdicta Clericis Osnabrugensibus,	294
Tecklenburg, V. Clamor & Comites.	
Teich-Erde,	125.
Templum Tanfanae an Osnabrugae ?	169. 171.
Tempus luctus viduabus praefinitum in Ducatu Bremensi	119.
Terminus Saxonicus in Ducatu Lauenburgico adhuc in usu est	89.
Terra Hadelericæ Jus habet Provinciale, 98. Ejus Ordinatio Ecclesiastica, ib. Judicia ejusdem	100
Terra Kedingensis, 144. 149, Ejus Statuta	149
Terra vetus, 145, Ejus statutum & Ordinatio judicialis,	150.
Jus aggerum,	151
Terra Wurfata,	144
Testamenta Seculorum XIII. XIV. & XV. ultra C. in Archivo Luneburgensi custodiuntur,	Pr. 24.
Testamentum inscio Senatu factum Luneburgi invalidum	Pr. 5.
Cancellatum in dubio ibidem validum	Pr. 26.
Thedinghusen vide <i>Districtus</i>	
X X	Tho-

I N D E X.

Thomafius, (Christianus)	257. 401.
Tie quid?	237.
Touwes, (Haro Eide)	146.
Tributa Ordini Equestri Bremensi indici nequeunt invito, in Episcopatu Osnabrugensi iis ad tempus remittuntur, quo- rum domus incendio deflagrarunt.	127. 328
Tutela quibus cautionibus sepiatur Luneburgi,	Pr. 32. seq.

U

Übernächtlich Verbott zu Hildesheim,	412.
Ultza statutis utitur Luneburgensibus, 44. Pr. 3. eorum declara- tionem a Luneburgensibus petit,	48.
Urthelträger,	406.
Usurae in Comitatu Hojensi in Concurfibus partim cum forte partim post sortem omnium creditorum solvuntur, 33. in duca- tu Bremensi & Verdensi peti possunt ex libris mercatorum a tem- re subsumti calculi, 131. Quincunces legitimae in Episcopatu Osnabrugensi,	334.
Usurariam propter pravitatem in Episcopatu Osnabrugensi pro Quadrante Triens publicatur,	327.
Uxor Brunsvigae non gaudet privilegio in Concursu creditorum, 76. Hildesiae, si debita mariti solvere nolit, aedibus mariti post funus ejus abstinere debet, 413. non nisi heres mariti aes ejus alienum expungere cogitur Luneburgi, Pr 8. ejus bona cre- ditoribus mariti superstitis addicantur Luneburgi,	Pr, 19.

V

Vasallus senior apud Hildesienfes nomine omnium solus investitur	397.
Vestigalibus obnoxii non sunt nobiles Ducatus Bremensis, modo mercibus adjecta sit attestatio eorundem,	128
Venditio equi ob quae vitia rescindatur Bremae? 132. Lunebur- gi,	Pr, 17.
Verdae Urbis, privilegia 142. statuta & summa appellabilis,	144.
Vicarii Osnaburgenses in Pontificalibus & spiritualibus,	200
Vincken, (Justus Ithelius de)	364. 388.
Visitatio Ecclesiarum in Civitatibus Ducatus Bremensis cui com- petat?	116
Voerden, vici Episcopatus Osnabrugensis praerogativa,	380
Volmariana divisio Parochiarum Osnabrugensium,	286.

W.

Waitzius, (Jo. Christianus)	85
Walkenriedensis Praefectura Blanckenburgensi regimini sub est,	71.
Mit der <i>Weide</i> richten Westphalis quid fuerit?	258.
Werlhofius (Jo.)	423. de

I N D E X.

de Weselen,	391.
Westensis districtus, V. <i>Districtus</i> .	
Widenbrugae, oppidi Episcopatus Osnabrugensis singularia quaedam,	379.
Das Wietzen-Mühlen-Recht,	50.
Wismannus (Silv. Frid.)	423.
Wisselhovede, vicus, ejus Weichbildum,	152.
Witzendorf, (Georgius de)	48.
Worff, quid?	223.
Worthalter qui?	223.
Wrugsachen,	105.
Wursati, 145. Eorum Satuta, 26. jus provinciale,	146. 148.
Z.	
Zafius, (Udalricus)	Pr. 23.
Zollius, (Hermannus)	416.

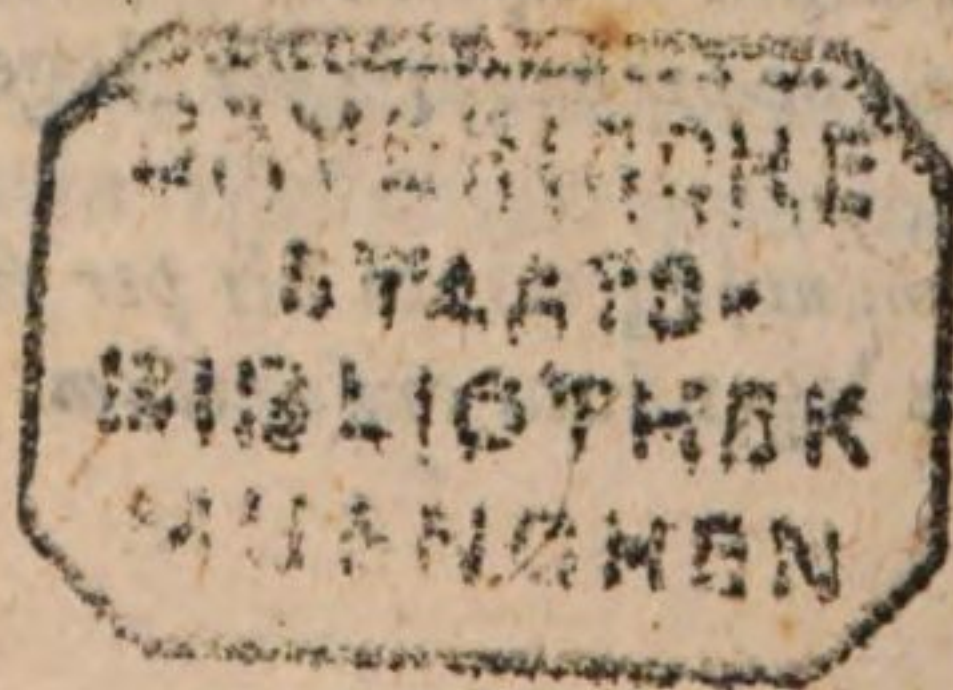
ERRATA.

- p. 3. l. 17. 18. pro *aacritatem* legendum *alacritatem*.
- p. 71. l. 3. pro *sed ea*, legendum *sed eae*.
- p. 122. l. 14. pro *privata videatur*, legendum *videantur*.
- p. 134. l. 13. 14. pro *Christiana* legendum *Christina*.
- p. 171. l. 15. pro *in lucu* legendum *in luco*.
- p. 173. l. 8. pro *iis solis jurisdictionem*, legendum *iis solis praeter Episcopum*.
- p. 185. l. 12. pro *possessione fuisse*, legendum *possessione queta fuisse*.
- p. 186. l. 5. pro *in possessione ejus* legendum *in possessione queta*.
- p. 188. l. 10. pro *Schwagstrip* legendum *Schwagstrup*.
- p. 190. l. 1. 2. pro *Berlem* legendum *Bellem*.
- p. 193. l. 16. pro *mercalibus* legendum *marcalibus*.
- p. 222. l. 15. pro *ministerialis* legendum *ministeriales*.
- p. 230. l. 6. pro *Isenburgenfi* legendum *Iburgenfi*.
- p. 245. l. 17. post verba, *an Mannstatt*, addatur, *alii jure ministeriali, an Dienstmannstatt*.
- p. 252. l. 3. pro *diplomatum Conradini* legendum *diplomatis Conradi I.*
- p. 268. l. 21. pro *suos*, legendum *suis*. l. 17. 18. pro *Cardinales* legendum *Carainalis*.
- p. 287. l. 19. pro *Slaudium* legendum *Staudium*.
- p. 288. l. 6. pro *Sladius* legendum *Stadius*.
- p. 310. l. 20. pro *noscere*, *eoque permotus esset* legendum *noscere; permotus eo est*.
- p. 369. l. 23. pro *bis per annum* legendum *bis per septimanam*.
- p. 411. l. 16. pro *conjunctam* legendum *conjunctum*.

A D D E N D A.

Cum porro e schedis viri status Osnabrugensis peritissimi pag. 187. §. XVII. & pag. 191. §. XVIII, inter caetera dixerim, Catholicos Evangelicis Archidiaconatum quoque Marckhusanum & Lintorfiensem cessisse, deinde vero penitus edoctus sim, rem non ita se habere, cum uterque Archidiaconatus tempore regiminis Electoris Caroli, per vicarios in Spiritualibus administratus sit; benevolo lectori id significandum putavi.

Tandem dixi pag. 341. §. XXV., Status Provinciales Retractui in illis alienationibus, quae ante annum 1667. factae sint, locum non dedisse: quod sicuti de processu summario non vero de ordinario intelligendum, ita & hic monendum fuit.



Barri uffers

Oberha

W. W. 7

Mascov, Gottfried,

Notitia iuris et iudiciorum Brunсуico-Luneburgicorum

Gottinga 1738

J.germ. 124

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10551963-3

VD18 14503468-001